

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

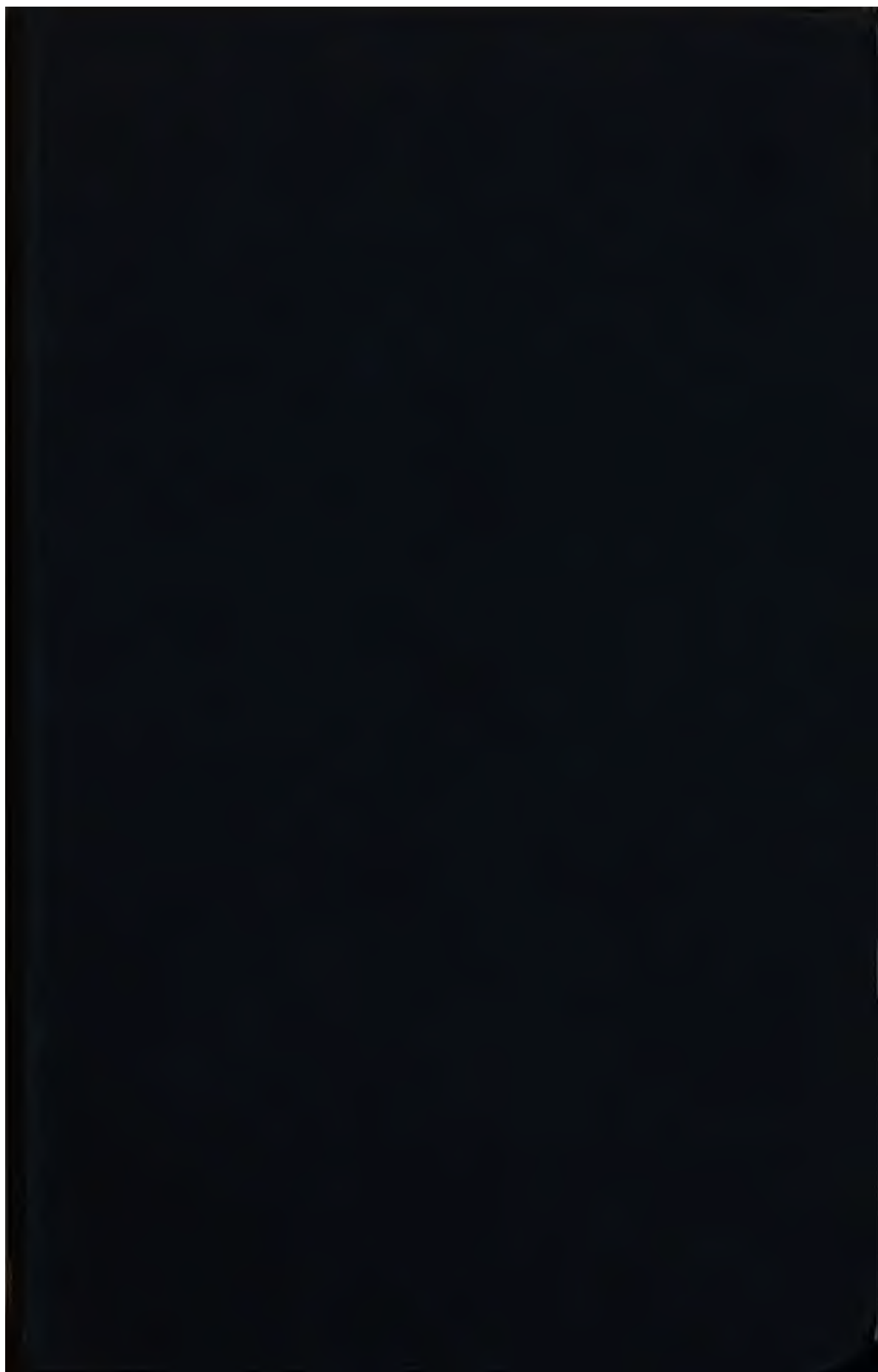
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

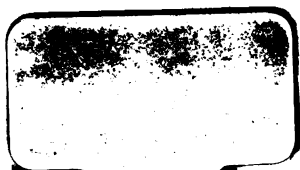
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Soc. 27823 d. $\frac{3}{10-12}$

BIBLIOTHEEK

VAN

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

Mr. H. E. MOLTZER

Hoogleeraar te Groningen.

MET MEDEWERKING VAN

Dr. W. BISSCHOP, Prof. W. G. BRILL, Prof. J. T. J. HEREMANS,

Dr. W. J. A. JONCKBLOET, Dr. J. C. MATTHES, Dr. J.

VERDAM, Dr. EELCO VERWIJS en Prof. M. DE VRIES.

TIENDE AFLEVERING.

10-12

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1873.

BIBLIOTHEEK

VAN

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

Mr. H. E. MOLTZER

Hoogleraar te Groningen.

MET MEDEWERKING VAN

Dr. W. BISSCHOP, Prof. W. G. BRILL, Prof. J. T. J. HEREMANS

Dr. W. J. A. JONCKBLOET, Dr. J. C. MATTHES, Dr. J.

VERDAM, Dr. EELCO VERWIJS, en Prof. M. DE VRIES.

TIENDE AFLEVERING

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1873.

EPISODES

UIT

MAERLANT'S HISTORIE VAN TROYEN

NAAR HET TE WISSEN GEVONDEN HANDSCHRIFT

BEWERKT EN UITGEGEVEN

DOOR

DR. J. VERDAM.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1873.

INLEIDING.

Tegen het einde van het jaar 1871 werd de letterkundige wereld aangenaam verrast door de tijding, dat al weder een volledig werk van Maerlant was aan het licht gekomen. Nauwelijks was te Weenen de tweede Partie van den *Spiegel Historiae* wedergevonden, of in de boekerij van den Graaf von Loë te Wissen, werd een handschrift ontdekt, dat bij nader onderzoek bleek te zijn Maerlants *Historie van Troyen*, waarvan tot nu toe slechts fragmenten bekend waren. Hoe de Heer Wolff van Calcar toevallig het Manuscript ontdekte en er bericht van gaf aan den Heer Frommann te Neurenberg, en hoe deze de tijding der belangrijke vondst naar Leiden zond, is in den *Taal- en Letterbode* III, 155 vg. uitvoerig door Dr. de Vries medegedeeld en behoeft dus hier niet meer opzettelijk te worden vermeld. Spoedig werd door den Minister van Buitenlandsche Zaken, daartoe door Dr. de Vries aangezocht, tot den Grafelijken eigenaar het verzoek gericht, om het handschrift voor eenigen tijd aan de Leidsche Bibliotheek af te staan, ten einde het verdere onderzoek gemakkelijk te maken. Op deze vraag kwam wel is waar een afwijzend antwoord, maar de Graaf verklaarde zich bereid ieder te ontvangen en te huisvesten, die het Hs. ten zijnen huize tot het onderwerp zijner nasporingen wilde maken. Van dit aanbod heb ik in Maart 1872 gebruik gemaakt, en door de welwillendheid en de gastvrijheid van den adellijken bezitter van het Hs. ben ik in staat gesteld, om het geheele manuscript te onderzoeken en daardoor eene nieuwe bijdrage te leveren voor de kennis van de Middelnederlandsche taal- en letterkunde. De uitkomsten van dit onderzoek zal ik in de volgende bladzijden mededeelen, en uiteenzetten, wat het Hs. ons leert omtrent den dichter en zijne werken, en aangaande zijne verhouding tot Segher Dieregotgaf, tot zijne bronnen en tot den afschrijver, van wiens hand het gevonden Handschrift is.

I. MAERLANT EN ZIJNE WERKEN.

De merkwaardigste ontdekkingen, die door het wedervinden van het Hs. gemaakt zijn, zijn reeds door Dr. de Vries in de *Taal- en Letterb.* openbaar gemaakt. Uit de inleiding, die door den Heer Wolff als proeve van het Handschrift werd medegedeeld, weet men reeds, dat Maerlant de dichter is van den *Merlijn*, van den *Roman van Torec*, die in den *Lancelot* is ingevlochten, en van de tot nog toe onbekende werken *Lapidarijs* en *Somptuarijs*¹⁾. Door al deze verrassende mededeelingen, waardoor gissingen en vermoedens tot zekerheid en waarheid werden, werd de weetgierigheid van de beoefenaren der Mnl. letterkunde in hooge mate gaande gemaakt. Maar, zoo als van zelf spreekt, de belangrijkste berichten, die ons omtrent een schrijver en zijne werken worden medegedeeld, bevinden zich of aan het begin of aan het einde van een Hs., en het liet zich dus reeds van te voren verwachten, dat het belangrijkste nieuws, dat het Hs. ons zou leeren, reeds bekend was. En deze meening is dan ook door mijn onderzoek niet gewijzigd. Al wat het Hs. ons verder mededeelt aangaande den dichter en zijne werken, kan niet worden vergeleken met de verrassende feiten, die door de eerste bladzijde waren aan het licht gebracht. Slechts zeer enkele malen noemt de dichter zijnen naam, en over zijne werken spreekt hij volstrekt niet meer, behalve op ééne enkele plaats over den *Alexander*, waarover straks nader. Toch is het Hs. het onderzoek overwaardig en ik beklaag mij dan ook de dagen, daaraan besteed, in geenen deele, al was het alleen, omdat nu de geheele inhoud volkomen bekend is, en men niet in twijfel behoeft te verkeerren, of er omtrent het eene of andere duistere punt der Mnl. letterkunde in het Hs. eenig licht wordt verspreid. En al is de waarde van het manuscript voor de Mnl. letterkunde dan ook niet zoo groot, als wij wel zouden wenschen, het kan niet anders, of zulk een lijvig werk moet ook voor de taal en voor den woordenschat van groot belang zijn, en elke bijdrage, die ook daaromtrent helderder inzicht geeft, zal door ieder, die in de Mnl. taalkunde belang stelt, met blijdschap worden ontvangen.

Tot nog toe was Maerlants werk bekend onder den naam van den *Trojaanschen oorlog*. Het Hs. leert ons, dat deze titel onjuist is. Maerlant noemt zijn gedicht de *Historie van Troyen*, en hij had daarvoor eene gegronde reden. Immers het bevat niet alleen het verhaal van den oorlog, die met de schaking van Helena begon en met Trojes val eindigde, maar ook den Argonautentocht en de eerste verwoesting der

¹⁾ Zie over oorsprong en inhoud van dit laatste werk de gissing van Prof. Groschans in *T. en Letterb.* III, 320.

stad onder Laomedon, en het Hs. eindigt met de vestiging van het Romeinsche rijk, dat als de voortzetting van het Trojaansche werd beschouwd. Het verhaalt ons dus ook de zwerftochten van Aeneas en de zijnen, en bovendien de lotgevallen der Grieksche helden, die Troje hadden verwoest en die dus eenigermate met de Trojaansche geschiedenis in verband staan. *Historie van Troyen* is dus eene veel juistere benaming dan *Trojaansche oorlog*, en met dien titel moet dan ook voortaan Maerlants werk worden genoemd.

Eene andere vraag, die zich bij de beschouwing van een wedergewonden werk onwillekeurig aan ons voordoet, is: uit welken tijd dateert het, en welke gegevens bevat het Handschrift om den ouderdom te bepalen? Wij weten uit den *Spiegel*, den *Rijmbijbel* en andere werken van den dichter, dat de *Hist. van Troyen* tot de werken zijner jeugd behoorde, waarop hij later met minachting nederzag, als opgevuld met fabelen en onwaarheden, waarmede zich iemand, die zich voor zijn volk nuttig wil maken, niet mag ophouden. Maar thans moeten wij zien, of wij ook in staat zijn, eenigszins nader te bepalen, wanneer de *Hist. van Troyen* gedicht is. Eene andere vraag, die zich met het onderzoek naar de pas genoemde quaestie nauw samenknoot, is deze: Is de *Hist. van Troyen* ouder of jonger dan de *Alexander*, waarvan het ook bekend is, dat het een werk uit Maerlants jeugd is?

De *Historie van Troyen* zelve geeft ons een afdoend antwoord op deze vraag, en wel op twee verschillende plaatsen.

1°. In de inleiding, waar Maerlant zijne vroegere werken opsomt, verhaalt hij ons (vs. 57 v.m. uitgave)

Hiertoe voren dichten hy Merlyn.

Ende *Alexander* uytten Latyn.

2°. Wanneer de dichter in zijne vertaling van Bénédict genaderd is tot het geographisch overzicht (vs. 23055—23282), zegt hij (f°. 197v.)

Hier laet Benoyt alt doen
Van Priame ende Aghammennoen,
Ende maect ons kont een deelkyn des
Hoe die werelt ghescapen es,
Ende som die lude ende die rivieren,
Die syn van mengherhande manieren.
Mer omdat ic heb dit ghedicht
In *Alexander* ende bet verlicht,
Ende oec meer daer af gheseecht,
Dan in Benoyts ryeme leecht,
Wil ickes ontberen te deser stede
Te maken; want ict heb lede,
Ende ghedicht in *Alexandre*.
Daerom en wil ic gheen andre

Reden maecken noch oec dichten,
 Mer ic wil u saen berichten
 Dat selve ghedicht, die selve woerde
 Die Alexander noyt en hoerde.
 Men mach hier mercken ende verstaen
 Een deel, hoe eertryck is ghedaen.

En dan volgt bijna woordelijk het geographisch overzicht, dat wij vinden in den *Alex.* VII, 836—1788 ¹⁾. Dit getuigenis van den schrijver der beide werken, die waarschijnlijk niet lang na elkander gedicht zijn, laat niet den minsten twijfel over. De *Alexander* is ouder dan de *Historie van Troyen*, en daar in de Inleiding van dit laatste werk de *Alexander* genoemd wordt na den *Merlyn*, en daarna de *Sompniarys* en *Lapidarys*, zoo is het meer dan waarschijnlijk, dat de dichter na het bewerken van den *Alex.* eerst een paar kleinere werken heeft bearbeid, voor dat hij zich aan het reuzenwerk der *Hist. van Troyen* begaf. Daar nu de *Alexander* volgens Dr. Jonckbloet door Maerlant moet gedicht zijn tusschen de jaren 1257 en 1260 ¹⁾, zoo kunnen wij aannemen, dat de *Hist. van Troyen* door den dichter geschreven is ongeveer in 1260.

Vóór wij van de beantwoording dezer vraag afstappen, moeten wij eerst nog de bedenkingen wederleggen, die uit schijnbaar strijdige getuigenissen zouden zijn af te leiden. In den *Alexander* nl. wordt verscheidene malen gewag gemaakt van de Trojaansche geschiedenis, en eens van een Hollandsch werk over hetzelfde onderwerp. Deze plaatsen zouden ons op het eerste gezicht toeschijnen, lijnrecht met het verkregen resultaat te strijden, maar bij eene aandachtige lezing zullen zij blijken, daaraan geen schade toe te brengen.

De plaatsen waar Maerlant in zijn *Alexander* over Troye spreekt zijn reeds gedeeltelijk opgegeven door Dr. Jonckbloet ³⁾, die daaruit de gevolgtrekking maakt, dat de dichter den Troj. oorlog reeds voltooid had, toen hij den *Alexander* schreef. Wij zullen die plaatsen een voor een gaan beschouwen en zien, dat zij niet behoeven te leiden tot deze gevolgtrekking, die al het boven gezegde zou omverwerpen.

Boek I, 44 zegt Maerlant:

¹⁾ De eerste 63 regels zijn door den heer Wolff als proeve medegedeeld in den *Anzeiger* van 1871; bl. 369, maar wijken te weinig af van de verzen in den *Alexander*, om nog afzonderlijk te worden opgegeven.

²⁾ *Gesch. der Nederl. Letterk.*, I, 261—265. Op bl. 266 zegt genoemde geleerde, dat de *Wapene Martyn* ongeveer gelijktijdig met den *Alexander* geschreven is. Daar evenwel Maerlant van dit werk in zijn *Troyen* geen melding maakt, moet dit gedicht eerst na de *Hist. van Troyen* gesteld worden en dus na 1260.

³⁾ *Gesch. d. Mnl. Dichtk.*, II, bl. 435 en noot ¹⁾.

Hadde Alexander also lange gelevet
 Also daden andere orloges liede,
 Hi had gedaen dat noit gesciede:
 Dat van *Troyen* dats maer een wint
 Jegen dat men van desen vint.

Deze plaats bewijst volstrekt niet de prioriteit der *Hist. van Troyen*, zij verraaft alleen bekendheid van den schrijver met de legende van den Trojaanschen oorlog, iets waarvan wij ook zonder dit bewijs wel overtuigd zouden zijn.

Tot eene andere, maar toch niet gevaarlijke uitkomst leidt ons Boek II, 1235:

Daer leget dat oude Trojen so na,
 Ende Trojen was daer so bi
 Op een rivere hiet Santi,
 Die heet in Fransois Clarente.
 Daer waren wilen die parlimente
 Tusscen die Grieken ende die Troïne.

Deze plaats doelt blijkbaar op een paar soortgelijke in de *Hist. van Troyen*, nl. vs. 3737 v.m. uitgave:

Hy ende de sine reden in hoghen
 Jeghen die Grieken ten paerlementen.
 Op die riviere van Clarenten
 Blevén sy houden al stille.

en vs. 3752:

Dese ende diese hebben wilden,
 Seget ons Darys, dat daer hilden
 Om te riden te paerlemente.
 Op die riviere van Clarente
 Sagen si houden menegen Troyen¹⁾,

maar dit zijn geene aanhalingen uit het werk van Maerlant, maar uit dat van Segher Dieregotgaf, wiens gedicht Maerlant in zijn werk invlocht. Daar nu het werk van Segher, volgens Maerlants eigen getuigenis, langen tijd voor de *Hist. van Troyen* bestond²⁾, zoo kan daarop in den *Alex.* zeer gemakkelijk worden gezinspeeld.

Eenige regels verder (II, 1280) wordt melding gemaakt van het grafschrift van Achilles:

¹⁾ Deze zelfde rivier, die op deze twee plaatsen en bij Benoît Clarente wordt genoemd, heet vs. 9019 v.m. uitgave *Sancti*. De Xanthus is een andere naam voor den Scamander.

²⁾ *Hist. v. Troyen*, vs. 12 v.m. uitgave.

Achilles die Hector verwan
 Leget hier, die edel man
 Ende men schotene neder doet
 Onder den voet, doe hi was bloet.

Ofschoon deze voorstelling van den dood van Achilles geheel overeenkomt met het verhaal uit de *Hist. van Troyen* ¹⁾, zoo blijkt uit niets, dat hier op Maerlants werk gedoeld wordt, maar wel op eene algemeen bekende legende.

Ook VIII, 548 doelt op dezelfde legende, die uit Dares werk afkomstig is:

Doe Achilles die alremeeste,
 Die alrebeste (Hs.: *alremeeste*) in dat Griexe heer,

¹⁾ F°. 178v. Achilles komt in Troje, om met Hecuba een gesprek te houden over een huwelijk met Polyxena (!)

In die kercke Apollinis
 Daer verbolghen lach Parys,
 Ghingen sy ende daden haar ghebede
 Achilles ende Anthilogus mede.
 Ende daer hy lach op syn knyen
 Heft hem Parys saen versien
 Ende scoot hem den voet al dure
 Aldus telt ons die aventure.
 Oec so segghen sy ons mede,
 Dat hyt by Phebus raet al dede
 Omdat dit was voer synen outaer.
 Mer Benoyt seit averwaer
 Dat hem wonderden te dien stonden,
 Want syt daer yerst ydel vonden,
 Ende hem twijfelden in haren moet.
 Nu laet sien, of sy syn vroet.
 Van vier syden mit enen huwe (Hs: *houwe*)
 Quamen sy te samen, segic uwe
 Aldaer sy laghen verborgen.....
 Achilles waer ontlopen wale,
 Mer dat hy ten selven male
 In den voet ghescoten was,
 Als ic in den jeesten las.
 Seven sloech hy der stout ende goet....
 Anthilogus die help hem seer,
 Mitten sweerde als een heer.
 Sy dreven se een deel achterwert:
 Parys scalt se hem hadden (Hs: *had*) onweert
 „Ghy heren,” sprac hy, „wat doet u vlien?
 „Condy niet mercken ende sien,
 „Dat ic hem hebbe syn voet doerscoten?
 „Loept hem aen mit eenre roten
 „Hy sal (Hs: *sy sullen*) saen doot syn ghebloyt.”

Doet was bleven sonder weer,
 Ende doe hem Parijs harde onsqte
 Hadde ghescoten onder die voete
 Met enen gefenijnden sper.

Hetzelfde kan gezegd worden van eene plaats in Boek VII, vs. 1559.

Doe quam Franke, een coninc
 Die mêt Eneas van Troien ontginc
 Ende maecte Troien op den Rijn
 Dat nu heet Xanten.

Ook hier wordt op eene bekende sage gedoeld, volgens welke de Franken van de Trojanen zouden afstammen. Ditzelfde wordt nu ook wel in de *Hist. van Troyen* gezegd, f°. 225 v.

Sy (*Eneas c. s.*) toghen van daer hare vaerde
 Tierst dat hem die dach verbaerde
 Dus hevet Virgilius bescreven
 Daer ontfoer een uyt, hiet Vrancke,
 Van hem quam yerst Vranckrycke.
 Oeo segghen die buecken sekerlicke,
 Dat hy was die yerste man,
 Die wingert opten Ryne wan.
 Troyen maecten hy, Gotweet,
 Dat nu Xanten by namen heet,

maar daaruit volgt niet, dat in de plaats uit den *Alex.* op deze verzen wordt gedoeld, evenmin als op een der beide vroegere werken van den dichter gezinspeeld wordt in eene plaats uit den *Sp. Hist.*, I², 19, 19 vgg.

Van den Troyenen
 Rees
 Die crone van Vrancrike,
 Want alse ons *die jeesten* leerep,
 Alse Ylioen viel ent al ute vlo,
 Wasere een, hiet Fransio
 Hectors sone, die ontreet, enz.

In het VIIIste boek van den *Alex.* vs. 547—617 vinden wij eene zeer uitvoerige passage betreffende den strijd over de wapenen van Achilles, die begint met:

Wi lesen in die Troiansce geesten.

Hoewel nu Maerlant dien strijd ook in zijn *Troyen* heeft beschreven, zoo blijkt uit geen enkel punt, dat deze verzen op de *Troiansce geesten* van Maerlant doelen, en niet op de keurige beschrijving, die Ovidius er ons van geeft. Ook deze plaats bewijst dus niets tegen *Maerlants* getuigenis, zoomin als III 1071—1087.

Menelaus oec van Grieken
 Die wilten Troien dede smieken, ...
 om een hoerdom
 Te wreken op Paris van Troien,

want ook deze verzen bevatten slechts eene bloote vermelding van een algemeen bekend feit.

De laatste plaats uit den Alexander, waarop nog onlangs Dr. Verwijs opmerkzaam maakte ¹⁾ en die ook door Dr. Jonckbloet in zijne Bijlagen ²⁾ werd opgenomen, is bedenkelijker dan al de andere. Daar (VII, 1617 vgg.) lezen wij:

In Spanien leget altemael
 Dat conincrike van Portigael
 Castele, Gallicien ende Agaroene,
 Cibilien ende Lisiboene,
 Daer Ulixes groet heer was,
 Als men *int dietsch van Troien* las.

Deze woorden zouden bij eene oppervlakkige beschouwing bijna geen twijfel overlaten, of hier althans wordt op Maerlants werk gedoeld. Als Maerlant, die een „dietsch werk van Troien” gedicht heeft, over zulk een werk spreekt, dan denkt men natuurlijk in de eerste plaats aan het werk van den schrijver zelve. Laat ons zien of de *Historie van Troyen* dit bevestigt. De legende, dat Ulixes in Portugal is aangeland en daar de stad Lissabon (Ulissabona) gesticht heeft, was in de Middeleeuwen zeer verbreid, maar in de *Troyen* van Maerlant is geen spoor daarvan te vinden. De zwerftochten van Ulixes worden ons door den dichter beschreven in eene episode, die vroeger reeds door Blommaert was uitgegeven, maar daarin sterft Ulixes door de hand van zijn zoon Telegonus, volgens de voorstelling der klassieke schrijvers. Dit is dus in strijd met de legende, dat Ulixes op zijne zwerftochten in Portugal zou zijn aangeland en daar een rijk zou gesticht hebben. Ook in het overige gedeelte van het Hs., dat ik geheel heb doorgelezen, wordt deze legende te vergeefs gezocht, en de omstandigheid, dat Ulixes sterft, belet ons te denken, dat zij vermeld zou geweest zijn in het laatste gedeelte van Maerlants werk, dat mogelijk door den copïist niet is afgeschreven. Zooals men reeds weet, eindigt het gedicht met een regel zonder rijmregel. Veel kan er evenwel niet ontbreken, want Maerlant had zijn doel bereikt, nl. aan de hand van Virgilius aan te toonen, dat de Romeinen de voortzetting zijn van het Trojaansche volk.

De aangehaalde plaats uit den *Alex.* kan dus niet slaan op een dietsch werk van Maerlant over Troyen. Maar kan zij ook be-

¹⁾ *T. en Letterb.*, IV, 87. ²⁾ *Gesch. der Nnl. Dichtk.*, II, bl. 471 vg.

trekking hebben op het werk van Segher, die, zooals men weet, ook een gedicht over den Trojaanschen oorlog heeft geschreven? Deze vraag, die ook door Dr. Verwijs (*T. en Letterb.* IV. 88) gedaan wordt, moet ontkennend beantwoord worden. Wij weten nauwkeurig, zooals beneden door mij zal worden aangetoond, wat Segher heeft gedicht. Hij dichte slechts de 3 eerste fragmenten die bij Blommaert (*Ovl. Ged.* I) gedrukt staan, en niets meer, en daarin is natuurlijk geen sprake van eene vermelding van Ulixes als Koning van Spanje en Portugal.

Er blijft nu nog over, dat het *dietsch van Troyen* slaat op een werk van een onbekend dichter, dat, evenals dat van Maerlant, de „Troiansce geesten” tot onderwerp had. Dit is evenwel hoogst onwaarschijnlijk, en wel om de volgende reden. Gesteld dat de *Hist. van Troyen* vóór den *Alexander* gedicht was, dan verschillen beide werken toch zoo weinig in tijd, dat men niet kan aannemen, dat, juist tusschen deze beide werken in, de vervaardiging valt van het werk van den ongenoemden en onbekenden dichter. Mag men dit niet aannemen, dan volgt hieruit dat, toen Maerlant zijn *Troyen* dichte, hij kennis moest dragen van dat werk; en nu zou het wel zeer toevallig zijn, dat hij, die over Segher op verscheidene plaatsen spreekt, die nauwkeurig opgeeft, wat Segher gedicht heeft, en alle bronnen en schrijvers opnoemt, die over den Troj. oorlog handelen, met geen enkel woord melding zou maken van een *dietschen* voorganger, die zich met eene soortgelijke taak, als hij zich stelde, had onledig gehouden. Dit is onmogelijk. Maerlant zou, als hij van zulk een werk had kennis gedragen, het vermeld hebben. Daar hij nu nergens er met een enkel woord van spreekt, kunnen wij veilig beweren, dat het niet bestaan heeft. Er blijft ons dus, na deze redeneering, niets anders over, dan den regel

Als men int dietsch van Troien las,

voor corrupt te verklaren.

Eene plaats, die in zich zelve onlogisch is, en een zeker en ontwikkelbaar getuigenis omverwerpt, kan niet echt wezen, maar moet op de eene of andere wijze bedorven zijn. Waarschijnlijk heeft er een afzonderlijk dietsch werk bestaan over de lotgevallen van Ulixes, waarop in dezen regel wordt gedoeld, en schuilt de naam van den dichter, die zeker niet zeer bekend was, in het woord Troyen. Zoo is de corruptie althans zeer gemakkelijk te verklaren.

Boven zeide ik, dat er geen ander volledig dietsch werk over den Trojaanschen oorlog bestond, dan dat van Maerlant. Voordat wij van dit onderwerp afstappen, moeten wij eerst nog de woorden van Dr. Jonckbloet onderzoeken, waaruit wellicht het tegendeel zou kunnen worden opgemaakt.

„Er bestaan”, zegt hij ¹⁾, „nog twee vrij beschadigde bladen van

¹⁾ *Gesch. der Nnl. Dichtk.* II, 397 vg.

eene bewerking van den Trojaanschen krijg, die door den Heer Holtrop gevonden zijn; ook dit werk beroept zich op Bénott, met wiens gedicht het soms woordelijk overeenkomt, terwijl het zich elders of geheel daarvan verwijdt, of de zaken zeer verkort voorstelt. De vorm is zeer verwaarloosd: dikwijls ontbreekt zelfs het rijm, zoodat het niet onmogelijk zou zijn, dat wij hier de eerste sporen hadden van den aanleg van een volksboek in proza."

Het was van belang, deze fragmenten, die zich bevinden in de koninklijke Bibliotheek te 's Hage, te onderzoeken, omdat daaruit misschien kon blijken, dat Bénott ook door een anderen dichter dan Maerlant was vertaald, waardoor mijne vroegere bewering zou worden weersproken. Op mijn verzoek zijn die fragmenten mij ten gebruike afgestaan door vriendelijke tusschenkomst van den Heer Wijnmalen, waarvoor ik hem hier mijnen dank toebreng.

Het resultaat van mijn onderzoek is het volgende. De bladen zijn afkomstig van een Hs. uit de 14e eeuw met 2 kolommen op iedere bladzijde. Zij zijn zeer beschadigd, zoodat met niet eens kan berekenen, hoeveel regels er op eene bladzijde stonden; er zijn er nu in het geheel ongeveer 50 op elke kolom, en veel meer zal het aantal wel niet bedragen hebben. Het is een excerpt uit Maerlants werk, maar op eene zoo onoordeelkundige en verwarde wijze samengeflanst, dat men onwillekeurig begint te denken, dat de vervaardiger, toen hij dezen arbeid verrichtte, ijlhoofdig geweest is. Nu eens gebruikt hij eenige regels uit Maerlant, dan weder slaat hij er eenigen over, zonder zich er om te bekommeren, dat rijm en gezonde zin tegelijk verdwijnen. Het is dan ook eigenlijk niet de moeite waard, de onleesbare regels te ontfijferen. Voor mijn doel is het voldoende, aan te toonen, dat de fragmenten aan Maerlants werk ontleend zijn, en niet aan eene andere dietsche bron. Dit zal uit de vergelijking der volgende plaatsen voldoende blijken. Het eerste blad komt overeen met f° 126—129 van Maerlants werk, het tweede met f° 139—141.

fragm. bl. 1. a:

Die van Grieken sorgen ende clagen
Dat si daer so langhe verdragen,
(Si) mercten wel die sware tere
Enten arbeit van den here,
Dien si emmer doghen soudē,
Want si dane niet sceden wouden.
Grote dompheit hebē begrepen.
Wat mogen sys, het es dus gescepen.

Den bacheleren docht wel behagen
Die minde ende wapine woude dragen.

bl. 1. b.

Nimmermeer ne wert scacht no speer

Maerlant f°. 126. v. a.

Die van Grieken sorghen ende claghen,
Dat si daer so langhe verdaghen.
Elc maecte te sware cheere
Enten arbeit van den heer.
Dien sy ommer doghen soudē
Want sy danen sceyden wouden.
Grote sotheit hebben sy begrepen.
Wat moghen sys, het is dus ghescepen.

Den bacheleren docht wel behaghen
Die mynden ende wapen wouden draghen.

127 v.

Nimmermeer en wort scilt noch speer,

Van mi gevoert te gere noot.

Haer rechter mouwe gaf se hem
Van Singlatoene, hi was vro der

bl. 2. a.

Hi stac Troyluse weder,
Dat hi gevallen ware neder,...
Mer syn sciltnecht sach dat....
Hi rechtene weder op syn paert,
So dat hi becomen es.
Wel wiste Dyomedes,
Dat hine ontheffent hadde sere,
Hi waende wel met groter ere
Ghewoonen hebben Pesselande.

bl. 2. b.

Ghi sceet des wel met lachtere af.

bl. 3. a.

O Cassandre, ghi seidet wel
Dat grots ongeval en niement el.

Ay lieve kint! waer mogen wi vlien?

Haer haer hadsi wt gesleten.

bl. 3. b.

Die tiken van parysden sindale
Daert bedde mede was overtrect.
Overal was groot hantgeslach.
Dat ment horde int hers van Grieken,
Beide die sliepen entie wieken.

Ghi heren, hi heeft ons groot goet ghe-
(daen)

Die ons van Hectore dede quiten
Wi waren alle doet in corter tide
Hadde I jaer gevorst syn doot.

Achilles es nu ghewont sere
Maer hy es nu ghekeert ter baten.

bl. 4. a.

Ete hadde in die hant ene pylaer
Van iagonse wel geraect

En deed alleen van u die gheer,
Van my ghedraghen in gheenre noot.

Haer rechter mouwe sonder waen
Die edel was ende van singlatoene
Gaf sy hem tenen ponioene.

128 v.

Hij stac Treylus soe weder
Dat hy ghevallen waer der neder....
Maer syn sciltnecht sach al dat....
Ende richtene weder op syn part....

Wel wiste Dyomedes,
Dat hy en onteffent had seer,
Hij waende wel met groter eer
Ghewonnen hebben Pesselande.

f. 129. r. a.

Ghy sceit des velts mit laster af.

f. 139. r. a.

Ay, Cassandre, ghy wistet wel
Ende Helenus, dit onghedout.
Die gode waren ons onhout
Dat men u gheloefden niet.

Ay my, wat sal onser gheschien!
Lieve kynt! waer sullen wy vlien?

r. b.

Haer haer was al uyt ghesleten.

140 r. a.

Van imperaetschen sindale
Daert bedde mede was vertrect.

Overal was daer hantgheschlach
So groot, den nacht ende al den dach,
Dat ment hoerden int heer van den Grie-
(ken)
Beide die sliepen ende die wieken.

Hy heft ons groot goet gedaen
Die ons van Hector maecte quyte
Wij waren al doot by synen nyte;...
Had hy ghelevet een jaer bet voert,
Wij waren alle doot ofte ghevaen.

r. b.

Achilles es ghewont uytermaten
Maer hy is ghekeert ter baten.

140 v. b.

In die hant stont hem een pylaer,
Te maten lanc, te maten swaer.

Die andere van I pressine duere
 Die derde van ene sessene.
 Die vierde van ene podyrre.
 In die flume van den paradise
 Wast I boem van groter prise
 Sine apple draegt hi VII iaer,
 Ende alsi vallen, dats seker waer,
 So wordent stene diere en claer.
 Ja, ware I man wt sine sinne
 Hi quam stappans weder inne;
 Den steen gawe hem syn memorie
 Van selke maniere es die pudorie.

Die archste, die was in dit were,
 Was wel weert III hondert mere.
 Van enen iaeghonden wel gheraect
 Hebben sy den enen ghemaect,
 Ende den anderen van enen parsinen duer...
 Die derde van enen jessene
 Die vierde was een podorie
 Alsoe telt ons die hystorie:
 In die flume van paradyse
 Wast een boem van groten pryse.
 Syn appelen draeghet hy VII jaer.
 Als sy afvallen, so syn sy, dats waer,
 Worden steen goet ende duera. f. 141r.
 Sulkerhande is haer maniere:
 Waer een man uit synen synne
 Sy brachten hem altehant daer inne
 Ende sy gaven hem weder syn memorie.
 Die natuer is dit van den podorie.

Deze voorbeelden bewijzen overtuigend, dat het fragment niet is de aanleg van een volksboek, maar eenvoudig een samenraapsel van versregels uit Maerlants werk. Op één blad staan 4 bladen van Maerlants werk, en de ongelijksoortigste verzen volgen onmiddellijk op elkander. Één enkel staaltje hiervan:

Langhen tyt al sonder goye
 Waren die edel liede van Troyen. = Bénofft 16826
 Palamedes hi was here gemaect = B. 16998
 Haer perlement nam ende op dat = 17002
 Dat men morgen soude striden optie stat = 17003,4.
 Priam seide: ic biddu, ghi heren = 17008
 Dat ghi myn kint helpt wreken = 17010
 Magic Achilles ten stride belopen = 17032
 Hi of ic selent metten live becopen = 17031
 Hets tyt dat ic wapen draghe = 17025
 Ic sie mi onterven alle daghe = 17026.

Er bevindt zich op de Haagsche Bibliotheek ook nog een volksboek over den Troj. oorlog, dat tot titel heeft: „*Die destructie van der stat van Troyen, ende hoe si lestwerf ghedestruert wert van den Griecken. Ende van die schoone amoruesheit van Troylus ende der schoonder Briseda, Calcas dochtere, die een verrader was* ¹⁾. Ook dit boek steunt op het werk van Bénofft, hoewel diens naam daarin niet voorkomt. Het is dan ook niet rechtstreeks uit Bénofft vertaald, maar uit Guido de Columna,

¹⁾ Vermeld bij Mone, *Uebersicht* bl. 82. Het is gedrukt te Antwerpen bij Willem Vorsterman MCCCCCXLI (niet, zooals Mone las: MCCCCCXII).

die het werk van den Franschen dichter in het Latijn heeft overgezet. Guido was rechter te Messina in het begin der 13de eeuw ¹⁾. Nergens noemt hij Bénott als zijne bron, maar toch blijkt uit alles duidelijk, dat niet Dares en Dictys zijne onmiddellijke bronnen zijn, maar wel degelijk Bénott ²⁾. Zoo kan het ons niet verwonderen, dat ook het Haagsche volksboek alleen van Dares gewag maakt, of wel, van *Dares en Frigius* (!) ³⁾. Het werk van Guido was in geheel Europa bekend en werd in bijna alle Europeesche talen overgezet ⁴⁾, o. a. in het Duitsch door een zekeren Heinrich van Brunswijk ⁵⁾.

Een paar bewijzen, dat het Volksboek eene vertaling van *Guido de Columna* is, laat ik hier volgen:

F^o. 44a lezen wij: „Op den XVI dach van iunio zijn beide die partijen vergadert met grooten nyde. Ende Ajax wt groter verwaentheit ghinc onghewapent te stryde draghende alleen in syn handen een bloot sweert.” Deze passage luidt bij Guido aldus:

„Sexto decimo die mensis iunii, tunc cum dies sunt maiores in anno, ut dictum est, vicesimum et letale bellum Troiani et Greci simul instituunt et ambobus exercitibus simul iunctis bellum asperissimum committunt inter eos. Tunc Ajax quodam stimulo fatuitatis astrictus, capite discooperto inermis bellum ingreditur, solum ensem portat in manu, scuti etiam subsidio destitutus.”

Op f°. 5 zegt Paris:

„Onlancs gheboorde my dit in den tyden als ick bi bevele van u in *cleyne India* was int beghinsel van den mey op eenen vridach, also ic ghinc jaghen in een foreest op eenen morgenstont ende niet en vant van alle den morgen dat mi behaechde.”

Bij Guido luidt dit aldus: (f°. 19v)

„Nondum sunt multi dies elapsi, dum agerem in *minori India* iussu vestro, celebrante sole solstitium estivalo . . . quondam *die veneris* venationis causa placuit mihi adire nemora in multorum collegio venatorum.”

Verdere bewijzen zullen wel overbodig zijn. Het Volksboek bevat evenwel niet den geheelen Guido, deze is even uitgebreid als Bénott en bevat dus ook den Argonautentocht, maar het Volksboek loopt slechts van den herbouw der stad door Priamus tot aan de inneming. Het wordt afgewisseld door rederijksverzen over de liefde van Troilus en Brisida, natuurlijk vol bastaardwoorden en wansmaak.

Dit is voor het oogenblik voor mijn doel genoeg. Ik behoefde slechts te bewijzen, dat het Volksboek niet geput is uit eene tot nu toe onbekende *dietsche bron over Troyen*, en het ingestelde onderzoek heeft

¹⁾ Hunger, *Die Sage vom trojanischen kriege*, bl. 61. ²⁾ Hunger, 61—63.

³⁾ f°. 12a: „Eerst wil ick beschryven die ghedaenten van sommighen edelingen van Grieken ende ooc van sommighen Troyanen, also *Dares ende Frigius* bescreven hebben.”

⁴⁾ Hunger, bl. 64. ⁵⁾ Dederich, *Introductio ad Dictyn*, XXI sq.

tot de verlangde uitkomst geleid. De in den *Alexander* geneemde dietsche bron van Troyen wordt dus ook niet door dit volksboek waarschijnlijk gemaakt, en wij kunnen dus bij onze meening blijven, dat die plaats verminkt tot ons is gekomen.

II. MAERLANT EN SEGHER.

De *Historie van Troyen* is voor het grootste gedeelte eene vertaling van het Fransche werk van Bénott de Sainte More ¹⁾, zooals ook reeds uit de uitgegeven fragmenten bekend was. Bénott was een tijdgenoot van den Engelschen koning Hendrik II (1154—1189) ²⁾; en dichtte, behalve den *Roman de Troie*, een *Cronique des ducs de Normandie*, en *le Roman d'Eneas* ³⁾. Volgens Joly is de *Roman de Troie* gedicht in 1184 ⁴⁾ en boven zagen wij reeds, dat de bewerking van Maerlant in of kort na 1260 valt. Er waren dus ongeveer 80 jaren verlopen, toen de dichter dit werk voor zijne landgenooten vertaalde en alzoo toegankelijk maakte. Maar toen Maerlant zijn Troyen dichtte, waren al eenige episodes uit het werk van Bénott in het Dietsch vertaald, en wel door een zekeren Segher Dieregotgaf. De voorstelling, die men zich vroeger van de verhouding tusschen Maerlant en Segher maakte, was deze, dat Segher eenige gedeelten uit het werk van Maerlant had uitgezocht en tot een tamelijk afgerond geheel vereenigd ⁵⁾. Deze meening wordt door het Hs. afdoende wederlegd, en wel alleen reeds hierdoor, dat het geheele werk van Segher door Maerlant in zijn gedicht is ingevlochten ⁶⁾. Reeds in de *Inleiding* (vs. 12 van mijne uitgave) zegt de dichter:

Segher den Got gaf
Heft daer af ghedicht een deel,
Dat is van Troyen dat Proyeel,
Dit is ghedicht oec langhen tyt,
Ende aent Proyeel die VII stryt.

In de inhoudsopgave (vs. 167 v.m. uitgave):

Stappans (zult gij hooren) hoe Hector ende Achilles
Also als Segher heft bescreven
Avontueren woud haer leven.
Mer die Griecken ende die Troyene
Benament hem te ghesciene ¹⁾.

¹⁾ De tekst van Bénott is uitgegeven door A. Joly, Professor te Caen, Parijs 1870.

²⁾ Zie Joly, *Inleiding*, bl. 22—26. ³⁾ *Ald.*, bl. 27. ⁴⁾ *Ald.*, bl. 57.

⁵⁾ Jonckbloet, *Gesch. der Nnl. Dichtk.*, bl. 387—394. *Inleiding op den Sp. Hist.*, bl. LVII.

⁶⁾ Vgl. mijn *Tekstkritiek*, bl. 106.

⁷⁾ Blommaerts 2e fragment. Vs. 3696—4065 v.m. uitgave.

Vs. 172

Saen moegdy horen daerna
Hoe Calcas dochter Briseda
Van Troyen sciet, ende oec den rouwe
Van Troyluse ende der joffrouwe,
Ende hoe se vryden Dyomedes
Dat van *Segher* vergeten es ¹⁾.

en vs. 178:

Daer na den wych, dien *Segher* dichte,
Hoe Hector daer groet wonder stichte
Ende se wonde, ende sy claegden daeraf.
Daer liet *Segher* *dier Got gaf*
Van der Cameren wel gheraect,
Die van alabasteren was ghemaect ²⁾.

Verder, als Maerlant genaderd is aan het werk van Segher, zegt hij (f°. 102v):

Seghers were gaet hier (Hs. *hij*) nu an;
Mer dat prologhe, dat hij began,
En heeft dat Walsche boec niet inne,
Dit soit hy in syn beghynne:
Dies es leden menghen dach
Dat tgrote heer voor Troyen lach enz.

en dan volgt Blommaerts eerste fragment.

Na vs. 4065 van mijne uitgave, waar eene der episodes van Segher eindigt, zegt Maerlant (f°. 112r):

Hier moet ic *Seghers* ghedichte laten,
Ende volghen der hystorien straten
Van eenre aventuren, hoet es,
Die van hem vergheten es,
Van Calcas dochter, den (Hs.: *die*) verrader
Hoe sy ruemden die stat algader.

Dit is de geschiedenis van Troilus en Briseis (de *Cresida* van latere tijden), en als Maerlant die ten einde gebracht heeft, zegt hij: (f°. 116v)

Deus, hoe wandel is haer synne!
Hoe crancken vaert, so icket weet
Mocht men maken op haer beheet!
Die misdaet van dier joffrouwen
Ontgouden synt die ghetrouwen.
Dit liet *Segher* *die Got gaf*
Achterbliven, daer hy af

¹⁾ Eene episode uit deze Geschiedenis vindt men vs. 4189—4292 v.m. uitgave.

²⁾ Blommaerts 3e fragm.; vs. 4293—5314 v.m. uitgave.

Hem ontsach. Nu hoert dan voert
Syn ghedichte ende syn woert:

dan volgt Blommaerts derde fragment.

En eindelijk f°. 224v. vinden wij nog eene herinnering aan Seghers
Priël van Troyen, waar Maerlant zegt:

In der sale was een proyeel,
Daer Segher af scryft een deel.

Ik heb opzettelijk alle plaatsen opgegeven, waar Maerlant Seghers naam noemt, niet zoozeer om te bewijzen, dat Segher vóór Maerlant gedicht heeft, waartoe al die plaatsen niet noodig waren, als wel om alle bijzonderheden er uit op te zamelen, die over den persoon van Segher eenig licht verspreiden. Die bijzonderheden zijn niet talrijk en niet zeer duidelijk, maar de aangehaalde plaatsen leeren ons in elk geval iets.

In de verzen uit f°. 116 zegt Maerlant van Segher:

Dit (d. i. de geschiedenis van Troilus en Briseis)

Dit liet Segher die Got gaf
Achterbliven, daer hy af
Hem ontsach.

Hem ontsien beteekent in de ME: *bang zijn, ergens tegen op zien*. Welke reden nu kon Segher hebben om de aventuren van Troilus en Briseis niet te durven vertalen?

Briseis, de heldin der geschiedenis, is in den grond der zaak niets anders dan eene zeer lichtzinnige coquette, diē hare gunsten verkoopt aan ieder, die er prijs op stelt, en die onmiddelijk na het afscheid van haren minnaar Troilus in de armen van Diomedes rust vindt. Wanneer nu Segher een wereldlijk schrijver geweest was, zooals Maerlant en de schrijvers der ridderromans, dan zou hij zich waarschijnlijk niet *ontsien* hebben, om eene amourette in zijn werk in te vlechten. Veel eer is dit het werk van een geestelijke, die zich geroepen voelt, tot nut der menschheid werkzaam te zijn en het als strijdig met zijnen stand beschouwt, om lichtzinnige liefdegeshiedenissen met zedenbedervende strekking aan het volk bekend te maken. Met deze gevolgtrekking is niet in strijd, de tweemalen door Maerlant herhaalde mededeeling ¹⁾, dat de geschiedenis van Troilus en Briseis door Segher *vergheten* is, want *vergheten* beteekent in de ME. dikwijls *overslaan*, en is niet altijd de onwillekeurige handeling, die er nu door wordt uitgedrukt. Het vermoeden ligt dus voor de hand, dat Segher een priester geweest is, die zich met zulke onzedelijke vertellingen niet wilde inlaten.

Ook wat den tijd betreft, waarin Segher schreef, behelst het Hs.

¹⁾ Vs. 177 van mijne uitgave en f°. 112r.

eene enkele aanwijzing. In de Inleiding (vs. 15 v.m. uitgave) zegt Maerlant van Seghers werk:

Dit is ghedicht oec langhen tijt.

Het werk van Segher bestond dus reeds langen tijd, toen Maerlant zijn werk begon. Wanneer wij nu mogen aannemen, dat de *Historie van Troyen* gedicht is in 1260, en dat de Fransche tekst van Bénéot van het jaar 1184 dagteekent, dan zal het niet te stout zijn, te beweren, dat voor dien *langhen tyt* een tijdruimte van 30 à 40 jaren moet worden berekend, en dat dus het werk van Segher in de eerste jaren der 13e eeuw gesteld moet worden. Er blijven dan toch altijd nog 40 jaren over, waarin het werk van Bénéot in ons land bekend had kunnen worden.

Boven zeide ik, dat de aangehaalde plaatsen meer dan voldoende waren om te bewijzen, dat Segher ouder was dan Maerlant, en dat de meening, dat Seghers werk bestond uit fragmenten van Maerlant, onjuist was. Eén bezwaar evenwel is daartegen in te brengen, dat nog moet worden uit den weg geruimd. Als dat alles nu zoo zonneklaar is, hoe kan Maerlant zelf dan in den *Sp. Hist.* zeggen (1², 14, 50):

Seghere diere Got gaf,
Maectere sint toe dat proyeel
Ende als een bataelge gheel?

Om deze regels, die steeds een *cruz interpretum* geweest zijn, goed te verstaan, moeten wij er de vorige regels nog eens bij aanhalen:

35. Nu gaet hier dorloge an,
Van Troyen, daer menech man
Wilen in liet syn leven:
Dat hevet in Walsch bescreven
Een, hiet Bonoit de Sainte More.
40. Die poëten hebbent, alsiet hore,
Ontreint met favelen *valscelike*
Ende van mi oec des ghelike
Eist ghedicht al openbare ¹⁾,
Dat was gheraapt harentare,
45. Van Bonoite ende Virgiliuse,
Van Statiuse ende Ovidiuse
Ende Omeruse den groten clerc,
Ende maecter af oec een were
Daer vele nū es bescreven af.

¹⁾ De cursieve regels zijn bij gissing ingevuld door de Uitgevers van den *Sp. Hist.*
Zie *Ink.*, bl. LVI.

50. Seghere diere Got gaf
 Maectere sint toe dat proyeel
 Ende als eene bataelge gheel.

Zoo als later blijken zal, zijn de dichters, die Maerlant hier opgeeft, Bénott, Virgilius, Statius, Ovidius en Homerus juist de bronnen van den dietschen dichter. Er kan dus geen twijfel zijn, of de zienswijze van Dr. de Vries en Verwijs is de ware, dat Maerlant in vs. 44 over zijn eigen werk spreekt en dat zij dus zeer te recht de cursieve regels hebben ingevuld. Maar daar dit nu vast staat, wat behoeft de dichter dan nog eens vs. 48 te zeggen: „ik maakte er ook een werk over”? Dit zou niets zijn dan eene noodelooze herhaling. En wanneer dit nu nog eens zoo ware (wat opzichzelf niet zoo geheel onmogelijk is, omdat de Mnl. dichters geen volstreckte vijanden van herhalingen zijn), wat zou dan de volgende regel beteekenen:

Daer vele nu es bescreven af?

Deze zwarigheden maken, mijns inziens, eene andere verklaring noodzakelijk. Bekend is de relatieve beteekenis van *ende*, welk voegwoord dan de kracht van *die* heeft. Deze kracht moet aan *ende* in vs. 48 worden toegekend, zoodat de zin deze wordt: „En uit Homerus, den grooten geleerde, *die* er ook een werk over scheef, waarvan nu een groot gedeelte beschreven is, d. i. welks inhoud voor een groot gedeelte in mijn werk voorkomt.” Deze bijvoeging is licht te verklaren, want de Latijnsche bronnen Ovidius, Virgilius en anderen waren natuurlijk in de 13^e. oneindig veel bekender, dan Homerus, en bij zijn naam was dus de mededeeling volstrekt niet ongepast, dat ook hij over den Trojaanschen oorlog een werk had geschreven, dat Maerlant voor zijn gedicht gebruikt had. De slotsom is dus, dat in vs. 48 de woorden *Ende maecter af* niet slaan op Maerlant, maar op Homerus.

Wanneer deze verklaring de juiste is, geloof ik, dat ook de beteekenis der volgende verzen duidelijk wordt. Had vs. 48 op Maerlant betrekking, dan zouden de volgende regels lijnrecht in strijd zijn met alles, wat het Hs. der *Historie van Troyen* ons geleerd heeft, want dan zou de zin geen andere kunnen zijn dan deze: „Ik (Maerlant) heb er een werk over geschreven, en daarna heeft Segher er het *Proyeel* aan toegevoegd.” Dit kan de bedoeling niet zijn; zulk eene grove vergissing is onmogelijk. Maar wanneer vs. 48 en 49 op Homerus slaan, wordt de zin duidelijk en logisch. Nadat de dichter dan al zijne bronnen uit vroegeren tijd, Homerus, Ovidius, Virgilius, Statius en Bénott, heeft opgenoemd, voegt hij er bij: „Later (het Mnl. *sint*) voegde Segher er het *Proyeel* aan toe.” Ook Segher behoorde tot Maerlants bronnen, en daarom mocht in deze opgave zijn naam niet ontbreken.

Zoo zijn alle zwarigheden opgelost en ontstaat er in de verzen uit den *Spiegel* een gezonde zin.

Ten slotte nog een woord over vs. 52.

Segher, zegt Maerlant, heeft er later het proyeel bijgevoegd,

Ende als eene bataelge gheel.

Wat in dezen regel vermeld wordt, moet dus blijkbaar slaan op het tweede en derde fragment van Blommaert (Ovl. Ged. I bl. 11 en 16). Nu is dit streng genomen niet iets, wat Segher aan het werk van Bénéolt heeft *toegevoegd*, maar slechts eene *vertaling* van den franschen dichter, en het kan dus eigenlijk niet verbonden worden met de woorden *maectere sint toe*. Doch nu Maerlant Segher als een zijner bronnen genoemd had, voegde hij er nog eenen regel bij om uit te drukken, wat Segher nog gedicht had behalve het *Proyeel van Troyen*, en al zou eene strenge kritiek kunnen eischen, dat de dichter een onderscheid gemaakt had, tusschen datgene, wat Segher zelf had gedicht, en wat hij uit Bénéolt vertaald had, zoo mogen wij toch om deze kleine onnauwkeurigheid den eerlijken en werkzamen Maerlant niet te hard vallen.

Laat ons nu zien, wat de bedoeling van den aangehaalden regel is. De uitgevers van den *Sp. Hist.* ¹⁾ en Dr. Jonckbloet ²⁾ waren van oordeel, dat de beteekenis is: „Segher heeft alles tot éenen strijd samenge trokken.” Als wordt door hen opgevat als eene samentrekking van *alles*, genitief van *al*. Tegen deze verklaring verzetten zich de woorden niet, maar geeft zij eenen gezonden zin? Is het in den grond der zaak wel mogelijk, al de gevechten van Grieken en Trojanen samen te trekken tot één strijd, en daarvan eene beschrijving te geven? In het geheel waren er tusschen hen 22 gevechten ³⁾ geleverd, die soms door wapenstilstanden van 6 maanden werden afgewisseld. Kan men nu van die 22 gevechten één groot gevecht maken en dat beschrijven? Mij dunkt van neen. Vergelijken wij nu de woorden van Maerlant uit den *Spiegel* met die uit de *Historie van Troyen* zelve (vs. 12 vgg).

Segher den Got gaf
Heft daer af ghedicht een deel,
Dat is van Troyen dat Proyeel
Ende *acent* Proyeel die VII strijt.

Dr. Verwijs in den *T.- en Letterb. IV*, 87, van deze regels sprekende, zegt: „Wordt hiermede Seghers werk bedoeld, dat het Proyeel en de zeven strijden bevatte?” In deze woorden is eene kleine misvatting. *Die VII strijt* beteekent niet *de zeven strijden*, maar *de zevende strijt*, want de episodes van Segher bevatten slechts de beschrijving van één gevecht, en wel dat, wat in Blommaerts derde fragment verhaald wordt en dat tot opschrift heeft: „Dit van den groten strydt, daer hem Her Hector ende Achilles in onderspraken.” Het vierde fragm.: „Hoe dat

¹⁾ *Inleiding*, bl. 57. ²⁾ *Gesch. d. Nnl. Dichtk.* II, 385. ³⁾ *Sp. Hist.* I^a, 18, 80.

her Hector ute der stat voer dien van Troyen te hulpen" behoort niet meer tot Seghers werk, maar is van Maerlants hand. Segher heeft dus maar ééne bataille beschreven en dat dit gevecht juist het zevende is, leert ons de vergelijking met Benoît. In de inhoudsopgave van Joly vinden wij (bl. 19):

„Septième rencontre.... Hector propose à son adversaire de vider leur querelle et de décider la guerre en combat singulier. Les princes des deux partis s'y opposent.... Bataille — Hector tue le roi Félis de Calcédoine — Achilles et Hector se provoquent; ils sont séparés par la venue de Troylus.... Diomedes survient; il terrasse Troylus et envoie son destrier à Briseida.... Polidamas remonte Troylus sur Passelande, le cheval de Diomedes.... Bataille de trente jours.... Priam demande des trêves de six mois." Men ziet dat deze opgave juist de gebeurtenissen van Seghers tweede en derde fragment bevat. Al deze feiten behooren bij Benoît tot de „septieme bataille" (12671—14552), want eerst met vs. 15113 begint de *huitième*. Men moet dus aan *bataille* niet zoo zeer de beteekenis hechten van *gevecht*, als wel die van „veldtocht, tijdperk van den oorlog, dat door twee wapenstilstanden van de overige gevechten wordt afgescheiden." Het is nu juist dat *zevende* tijdperk, dat door Segher beschreven is, zooals ook door Maerlant wordt bevestigd in zijn *Sp. Hist.* In de beschrijving van den Trojaanschen oorlog (1², 17) zegt hij (vs. 77 vgg).

Daer vacht men den VIIiden stryt.....

XXX daghe stont so onsiene,

Dat men vacht met nidecheden:

Priamus vermaende eens vreden,

Ende heeftene VI maende bejaghet.

Dit strookt volkomen met de boven aangehaalde woorden van Joly: „Bataille de trente jours — Priam demande des trêves de six mois," en met de eigen woorden van Segher op het einde van zijn werk, (vs. 5310 van mijne uitgave).

Dus ghedurdet dertich daghe

Dat sy elcs daghes enen volcwych hilden,

Ende noch nie versceden wilden,

Hent dat se die nacht verdreef.

en met de woorden van Maerlant (vs. 5363):

Boden sende die coninc Pryan....

Tote Agammennoene ende baden hem das,...

Dat men een half jaer maecte vrede

Tusscen den Griecken enter stede.

Dat dede men sonder wedertale.

Het staat dus vast, dat Segher de zevende *bataille* heeft beschreven

en niets anders dan de zevende. Daardoor vervalt van zelve de vroegere opvatting van den regel

Ende als ene bataelge gheel,

en moet daarvoor eene andere verklaring gezocht worden. Zij is m. i. niet moeilijk te vinden. Men vatte *als* niet op als genitief van *al* voor *alles*, maar als *bijwoord*, met de beteekenis *in het geheel* (*Mnl. Wdb.*, kol. 201 en 202). De zin wordt dan volkomen logisch en strookt met de plaats uit de *Inleiding der Hist. van Troyen* en met al het overige dat ik heb aangevoerd: „Segher heeft behalve het Proyeel van Troyen *in het geheel ééne volledige bataille*, (d. i. één veldtocht) beschreven, en dat wel de zevende, zooals uit Maerlant zelve overtuigend blijkt. Het werk van Segher eindigt dus in het fragm. van Ackersdyck, en wel *dáár*, waar Maerlant zegt:

Hort hier vort, daert Segerliet

Ende hi van der jeesten sciet.

III. MAERLANTS WERK EN ZIJNE BRONNEN.

Zooals ik boven reeds gezegd heb, en Maerlant zelf herhaalde malen verzekert, is de *Historie van Troyen* voor het grootste gedeelte eene vertaling van het fransche werk van Bénéot de St. More. Met uitzondering van eenige weinige verzen zijn al de 30,000 regels, die het fransche werk bevat, in het Mnl. overgezet, en wanneer Maerlant zich hiertoe bepaald had, zou toch reeds ieder zich moeten verbazen over den ijver van den dichter, die, kort na het voltooiën van den *Alexander*, het ondernam, zulk een lijvig werk in het Mnl. over te zetten. Maar een man als Maerlant kon niet ledig wezen; en voor hem was de taak, die hij op zich nam, in vergelijking van andere, die hij zich gedurende zijn leven gesteld heeft, werkelijk gering te noemen. Daarom was het hem niet genoeg, het fransche werk in de volkstaal over te brengen, — nu hij eenmaal die taak op zich nam, wilde hij die ook met de meeste zorg voltooiën. Waar dus zijne fransche bron van de, volgens zijn oordeel authentieke, waarheid afweek, bestreed hij Bénéot met behulp der klassieke schrijvers, en waar de gelegenheid zich voordeed, vulde hij het verhaal van Bénéot aan met episodes uit hunne werken, waarin hij toen (hij was ongeveer 25 jaar oud, toen hij zijn *Troyen* dichtte) reeds zeer belezen was. Hierdoor heeft het gedicht eene merkelijke uitbreiding ondergaan, zoodat de 30,000 verzen van Bénéot bij Maerlant tot ongeveer 40,000 zijn uitgedijd. Wij zullen nu zien, welke bronnen Maerlant gebruikt heeft, om zijn werk te verbeteren en aan te vullen. Boven zagen wij reeds, dat Maerlant in den *Sp. Hist.* als zijne bronnen opgaf, Bénéot, Statius, Virgilius, Ovidius, Homerus en Segher. Voor een gedeelte was deze

opgave reeds geconstateerd door de bekende fragmenten. Waar b. v. het werk van Bénéoit eindigt, begint Maerlant met de vertaling van het derde boek der *Aeneis*, en ook het gebruik der andere bovengenoemde bronnen wordt door het Hs. voldoende bevestigd.

Wij zullen in korte trekken het Handschrift doorloopen, en Maerlant zelf sprekende invoeren, wanneer hij van zijne fransche bron afwijkt of die voor eenigen tijd laat rusten.

Het Handschrift begint met eene inleiding van 66 verzen, die natuurlijk niet bij Bénéoit voorkomt, en die ons uit den *T. en Letterb.* (III, 156) door de mededeeling van Dr. de Vries reeds bekend is. Daarop volgt de inhoudsopgave van het geheele werk, die verscheidene folio's bedraagt, en die grootendeels vertaald is uit Bénéoit (137—702). Daarna komt de uitvoerige geschiedenis van den Argonautentocht, van Jason en Medea, en van de eerste verwoesting van Troje onder Laomedon alles naar Bénéoit, wiens werk hij zonder eenige noemenswaardige afwijking of uitbreiding vertaalt tot aan de profetiën van Cassandra en hare opsluiting door Priamus (vs. 4916).

Priamus deedse uyttē oghen
In een camer buten allen roten
Daer sy inne was lange bescloten.

en onmiddellijk daarna zegt de dichter (f°. 35v.):

Hier moet ict (Hs.: *ic*) laten by noets werck,
Ende volghen *Stachius* den clerck,
Ende van Achilles tellen langhe
Eer ic aen tRomans weder vanghe.

Het is de *Achilleis* van den dichter Papinius Statius, die slechts gedeeltelijk tot ons is gekomen, en die door Maerlant in zijn gedicht wordt ingevlochten. Eene proeve daarvan wordt in mijne uitgave (vs. 1737—2125) medegedeeld. Uit de inhoudsopgave (vs. 147) blijkt, dat hij de geheele *Achilleis* heeft vertaald. Bij het begin van den tocht naar Troje noemt hij weder den dichter (f°. 40r.):

Statius noemt ons die stede
Die hem mede hulpe deden
Die halsberch gaf Themeseē,
Sibois gaf scepe mede;
Nithenen maecten die swarden;
Pisa gaf wapenen ende perden;
Cursi die gaf die quareel;
Nummer gaf curoen te deel,
Die seinde hare voetgangers mede,
Also dede Argos die stede.
Lerna gaf targien ende scilden...

Epiros seinden serganten tors;
 Pilos die en deed niet wors
 Die gaf tribucke ende magnele ¹⁾.

De vertaling van Statius loopt door tot f°. 47v. zonder dat evenwel Maerlant, zooals in de inhoudsopgave geschiedt (vs. 147 van mijne uitgave: *Hier ent Stachius allemael*), uitdrukkelijk vermeldt, dat hij de vertaling van Benoît hervat. Op de volgende bladzijde evenwel (f°. 48r.) noemt hij, sprekende van den tocht naar Troje, weder Benoît's naam en zijnen eigenen:

Noch salder menich man om sterven,
 Eer men Trojen sal verwerven,
 Also als ons *Benoît* bescreyft,
 Die seit, dat by hem niet en blyft
 Hy en scrijvet, dat screef Dares.
 So onderwynt hem *Jacop* des,
 Dat hy u wille doen verstaen,
 Hoe die heren waren ghedaen,
 Die dat Troyen wouden wyinnen,
 Ende die besaten waren bynnen.
 Want wanneer so dat der was vrede,
 Soe ghinc Dares uytter stede
 In loyghien ende in pauweloene
 Ende besach die degghen (Hs.: *ghene*) coene.

Deze verzen komen overeen met Benoît 5073—5083. Dan wordt weder geleidelijk het Fransche werk vertaald, met invoeging van de episodes van Sagher, tot aan f°. 130r. Slechts eene enkele maal voegt hij eene redeneering in, om te bewijzen, dat er wel degelijk Centauren bestaan hebben, en bewijst dit op eene niet zeer oordeelkundige wijze

¹⁾ De aangehaalde verzen dienen ter vertaling van Statius I, 413—422, die tevens tot verbetering kunnen worden aangewend:

Aera domant (l. *donant*) Temesae: quatitur navalibus ora
 Eubois, innumera resonant incude Mycenae:
 Pisa novat carrus: Nemea dat terga ferarum:
 Cyrrha sagittiferas certat stipare pharetras:
 Lerna graves clypeos caesis vestire juvenis.
 Dat bello pedites Aetolus et asper Acarnan:
 Argos agit turmas: vacuantur pascua ditis
 Arcadiae: frenat celeres Epiros alumnos:
 Phocis et Aoniae jaeulis rarescitis umbrae:
 Murorum tormenta Pylos, Maseanae tendunt.

Men ziet dus, dat in vs. 4 met *Sibois* bedoeld wordt *Euboea*; in vs. 7 *Cyrrha* met *Cursi*; in vs. 8 *Nemea* met *Nummer* en dat in hetzelfde vers *curoen* ter vertaling dient van *terga ferarum*. Men leze dus: *curien* (Lat. *corium*). Eindelijk, dat waarschijnlijk na vs. 8 een paar regels zijn uitgevallen, waarin de volkeren vermeld staan, waarop het volgende *die* betrekking heeft.

uit den kerkvader Hieronymus ¹⁾. Na f°. 130 heeft Maerlant onophoudelijk *Ovidius* en *Virgilius* bij de hand, om Bénott aan te vullen of te verbeteren.

Op f°. 138r. zegt hij:

Ovidius scryft ende *Virgilius*,
Die deser battaelgen doen ghewach,
Dat daer Hector doet lach
Datten Achilles bant aen syn pert,
Ende scleypten ter stat wert
Mit enen gordel van syden,
Dat hem te voren in cortten tyden
Ayax synre moyen soen gaf
Als ic u yerst telden daer af.
Mer doe hy quam al by der stat,
Gaf hy hem Priamus, dies hem bat.
Benoet swycht altemael des
Alsoe ons bescreyft Dares.

Eenige bladen verder (f°. 165v.) verklaart Maerlant aan Bénott den oorlog om zijne verkeerde voorstelling van de oorzaak van Troje's val. Men weet, dat de klassieke schrijvers verhalen dat Ulysses en Diomedes het Palladium uit de stad geroofd en daardoor de inneming mogelijk gemaakt hebben. Bénott daarentegen, op voorgang van Dares, verhaalt (vs. 25297 vgg.) dat Anthenor en Aeneas hunne vaderstad zouden verraden hebben door het Palladium zelf aan Ulysses te brengen. Hiertegen is Maerlant ook reeds te velde getrokken in een der uitgegeven fragmenten ²⁾. Maar op f°. 165v. verklaart hij zich met kracht en klem tegen deze voorstelling der zaak in de volgende bewoordingen:

Nu wil ic u een sake ontdecken,
Also als die buecke vertrecken,
Dat bynnen een beelde was
Ghemaect in die eer van Pallas,
Daeraen haer ghelove lach,
Dat nimmermeer in ghenen dach
Verwonnen en mocht wesen die stat
Also langhe als sy hadden dat.
In syn Romans so scryft *Benoet*
Een dinc, die my vernoit,
Dat Athenor soud hebn ghenomen
Ende soud te Ulyxes syn comen,
Ende hebn hem dat beelde ghebrocht.

¹⁾ Zie Blommæert, *Ovl. Ged.*, I, 54, 170—223 = vs. 2543—2602 van mijne uitg.

²⁾ Ald., II, 99, 552—587 = vs. 8939—8972 van mijne uitg.

f°. 166r. Mer had hy die waerheit besocht
 In buecken, die men leest in scolē,
 So en had hy niet moghen dolen.
 Ic wilt u tellen metter haest,
 So ic mach der waerheit naest,
 Hoet was ghewonnen ende by wies rade:
 Calcas, die valsche ende die quade,
 Proefde, waerby dat wesen mochte,
 Dat men in Troyen seghe vochte,
 Daer pynden hy om ende vernam
 Dat al om Pallas beelde quam;
 Dat beelde heet Palladium.

Hij openbaart dit vervolgens aan Agamemnon, Menelaus, Ulixes en Diomedes en kort daarna begeven de beide laatsten zich naar Troje om het te stelen (Ben. 20330 vgg.)

Op de volgende bladzijde (f°. 166v.) zegt Maerlant van deze zelfde zaak:

Dese dinc, die wy beschryven,
 Scryft Benoyt, des heft hy lachter,
 Dat langhe gheschieden daer achter,
 So dat Achilles was versleghen,
 Mer so veele buecken segghen der teghen,
 Dat ickes hem niet en volghe alleen
 Teghen alle danderen ghemeen.

f°. 217v. komt hij er weder op terug:

Athenor nam se (de drie Grieken), seit men my,
 Ende leiden se alle drie
 By des conincs Prians orlove
 Mit hem in syns selves have,
 Om syn beste daer toe te doen
 Beide ten payse ende ten soen.
 Hier scryft Benoit dat hy verriet
 Palladium, mer dat en is niet.

En f°. 218v. spreekt hij er weder over:

Als ghy hier voren hebt bekend
 Waren sy bericht, van veel lieden,
 Dat dese heren Troyen verrieden.
 Oec scryft Benoit in synen Wals,
 Mer die reden die syn vals.
 Ic en can gheweten noch verstaen
 In gheen buecke sonder waen,
 Wie die rechte sculdeghe was,
 Sonder die valsche Calcas.

F^o. 232r. eindelijk, als de dichter over de lotgevallen van Anthenor spreekt, neemt hij nog eens de gelegenheid waar, om hem tegen deze beschuldiging te verdedigen:

Nu laten wij die Grieken varen
Ende tellen u van Athenore
Die in die see oec was in pore
Benoit screef dat hy ghewan
Mit hem wel twee dusent man....

En nadat hij dan zijn voorspoed heeft beschreven en de vestiging van zijn nieuwe rijk (na Ben. 27153) eindigt hij aldus (f°. 232v.)

Had Athenor ende syn ghesellen,
Als som boecken van hem tellen,
So dorper verrader ghesyn,
Het segghet dat hertte myn
Dat men hem had uyt allen lande
Verdreven te synre scande,
Want elo goet man haet den verrader.

Dezelfde Anthenor en Aeneas worden bij Bénott voorgesteld als de bewerkers van het binnenhalen van het Trojaansche paard. Ook daartegen trekt Maerlant te velde (f°. 219v.)

Oec so ghewaghet Benoit das,
Dat Athenor ende Eneas
Berieden, dat dat grote pert
In die stat ghetoghen wert.
Ende sy niet eer te scepe en ginghen
Eer sy saghen in waren dinghen
Dat die mueren waren ghevelt
Ende dat pert daarin vaert met ghewelt.
Oec en ghewaghet hy niet das,
Dat yemant in den ors was
Ende haer viande daer buten laghen,
Diet mitten oghen aensaghen.
Dit schynt boerde in alre wys;
Hoert, ons scryft das Virgilius.

Dan verhaalt Maerlant de geschiedenis van het bouwen van het Trojaansche paard naar Virg. *Aeneis*. II, 341.

Coroebus een ridder coen, enz.

Virgilius is voor Maerlant, evenals voor de geheele Middeleeuwen, een orakel. Wanneer berichten met de zijne in strijd zijn, geeft hij onvoorwaardelijk de voorkeur aan Virgilius. Vgl. b. v. f°. 218v.

Hier ga ickes an Virgilius werck.
 Omdat hy was so wyssen clerok;
 Ghetrouwe ic hem der waerheit bet,
 Dan iemant van der heydensche wet.

Ook in de geschiedenis van het Trojaansche paard kiest hij de zijde van Virgilius (f°. 218v.)

Virgilius scryft (er) ons af bet,
 Dan Benoit int Walsche heft gheset.
 Des wil ic volghen synen buecken
 Ende die waerheit daer uyt suecken.

En f°. 231r.; over de verbanning van Aeneas sprekende, (Bén. 27129) zegt hij:

Hier seghet Benoyt, dat Aeneas,
 Uytten lande ghewyst was,
 Watter Virgilius boecke af segghen,
 Sal ic u hiernae overlegghen.

Deze belofte vervult Maerlant getrouw. Hij vlecht den hoofdzakelijken inhoud der geheele Aeneis in zijn werk in, al is het dan ook vluchtig en beknopt. Op f°. 219 begint de vertaling van Virg. met *Aeneis*, II, vs. 15 tot het einde van het tweede boek (f°. 219v—225v). En nadat de dichter de vertaling van Bénott heeft ten einde gebracht, volvoert hij zijn voornemen om ons de verdere lotgevallen van Aeneas te verhalen: hij begint met de vertaling van het derde boek der Aeneis en eindigt eerst, wanneer hij de geheele Aeneis vertaald heeft en Aeneas in het rustig bezit van zijn nieuwe rijk is. Reeds was uit een der bestaande fragmenten bekend ¹⁾, dat Maerlant ook een gedeelte van de *Anaeis* vertaalde; ziet hier een kort overzicht van den gang van Maerlants vertaling.

Van f°. 249r.—253r. wordt het derde boek vertaald (o. a. de Harpyen, het verdrinken van Orontes, aankomst bij Helenus, dood van Anchises.)

F^o. 253r.—255r. wordt een gedeelte uit het eerste boek (vs. 157—655) behandeld.

Dan wordt (f°. 255r.—257v.) eene episode omtrent Dido ingevlochten. Over Dido is Maerlant evenwel zeer kort, want, zegt hij:

f°. 255r. Het is mij te pynlyc ende te lanc,
 Te dichten alle den omganc
 Vander borch ende van der sale,
 Die Dido deed maken wale.

¹⁾ Blommaert, achter *Theophilus*, vs. 1425 vgg.; vs. 10756 v.m. uitgave.

Ende hoese die mynne bracht te dwase
 Vanden sconen Enease.
 Oec ist ghedicht int duytsche woert.
 Dat laet ic staen ende dicht voert,
 Hoe Eneas in Ytalien quam
 Ende die heerscappe aennam.

Uit deze regels blijkt dus, dat er een Nederlandsch ¹⁾ werk bestaan heeft over de *geschiedenis van Dido*. Wie de dichter er van is, en in welken tijd het is vervaardigd, daarvan verhaalt ons Maerlant niets. Waarschijnlijk is het, even als de *Troyen*, eene vertaling van een Fransch werk, getiteld *Eneit*, dat door Joly aan Benoît wordt toegeschreven. Hoe het zij, het gedicht heeft bestaan en de lijst der werken, die de Mnl. letterkunde uitmaken, is dus weder met één vermeerderd.

De episode over Dido, die Maerlant in weerwil van zijn oorspronkelijk plan behandelt, loopt van Lib. IV vs. 173 tot het einde. Daarna wordt een gedeelte van het vijfde boek vertaald van vs. 1—105 (f°. 257v.—258v.), vervolgens eenige regels uit het zesde boek (de aankomst by de Sybille te Cumae; maar de tocht naar de onderwereld wordt achterwege gelaten), en eindelijk volgt het verhaal van den oorlog in Italië, dat de zes laatste boeken der *Aeneis* bevat, en bij Maerlant het laatste gedeelte van zijn gedicht inneemt (f°. 258r.—283v.) Dit gedeelte wordt weder uitvoeriger en met meer voorliefde door Maerlant beschreven, waarschijnlijk omdat het de geschiedenis van een oorlog bevat, dat toch steeds het meest geliefkoosde onderwerp, zoowel voor dichters als lezers schijnt geweest te zijn. Eerst op lateren leeftijd kwam Jacop tot het inzicht, dat hij zich voor zijne landgenooten wel verdienstelijker kon maken, dan door eindeloze beschrijvingen van gevechten uit den mythischen en historischen tijd: toen begon hij te dichten over *Natuurlijke*, *Bijbelsche* en *Algemeene geschiedenis*, en werd zoo de didaktische dichter bij uitnemendheid der Middeleeuwen.

Na Virgilius heeft Maerlant geen dichter der oudheid bij zijn werk meer gebruikt, dan Ovidius. Op verscheidene plaatsen noemt hij zijn naam, b. v. f°. 226r., toen de Grieken van Troje zouden wegvaren:

¹⁾ Dat hier de regel: "Oec ist ghedicht int duytsche woert" bepaaldelijk een Nederlandsch werk op het oog heeft, en niet het Mhd. werk *Eneit* van Heinric van Veldeke, dat eene vertaling van Benoît's werk *Eneit* is, blijkt uit de inleiding van de *Hist. v. Troyen*, vs. 4 vgg., waar van de *Troyen* gezegd wordt:

Dat is een historie goet
 Te dichtene int *Duytsche* woert,
 Die men int *Walsche* heft gehoert.
 Oec is ghedicht in *Duyts* een deel,

welke laatste regel op het werk van Segher, en dus ook op een Mnl. werk betrekking heeft.

Daerna sprac men om een varen,
 Mer die see ende die baren
 Waren hem teghen.....
 Calcas bat men, dat hy saghe
 Wan dat quam dat onghelaghe.
 Hy sochter om ende vant,
 Dat sy nummer en rumden tlant
 Eer men der Gade ghemoede
 Had ghesacht mit menschenbloede.
Ovidius die seghet oec daeraf
 Dat men sach op Achilles graf
 Die ghelycke van hem staen
 Doe sy te scepe waren ghegaen.
 Hy riep: „Waer wildy my ontronnen?”

gevolgd naar Ovid. *Metamorph* XIII, 439 vgg. Men weet, dat Achilles dan aandringt op een menschenoffer, en dat Polyxena vervolgens op zijn grafheuvel geslacht wordt.

Zoo ook f°. 128r.

Ovidius heft ons bescreven,
 Dat die Troyene, die grote scade
 Namen, dücke worden te rade
 Dat syt al beraven souden
 Op eenen dach; want sy wouden
 Aen die Griexe scepe tyden,
 Ende die ontsteken in allen syden;
 So datter niemant mocht ontfaren
 Van den Griecken, die daer waren.

en f°. 192r. van Ceneus sprekende:

Mer twaren diet beste dede,
 Van al den ridderen daer ter stede,
 Dat was een hiet Ceneus,
 Van hem sprac *Ovidius*,
 Dat hy wyf gheboren was,
 Mer by crude dat hij las
 Ende hy vant in enen danne (Hs.: *dauwe*)
 Verkeerden hy van wyf te manne.

Op f°. 130r. vertaalt hij weder eene episode uit de *Metamorph.*, en wel den strijd van Achilles met den onkwetsbaren *Cycnus*, die toch door Achilles gedood werd.

Dus maect ons *Ovidius* cont

in het dertiende boek der *Metam.* Dit alles is nog slechts een vluchtig

gebruik, dat hij van den dichter maakt, maar bij gelegenheid van den dood van Achilles kan Maerlant het niet laten, den strijd over zijne wapenen in te vlechten, en hij doet dit zoo uitvoerig, dat de 400 verzen van Ovidius (XIII, 1—394) bij M. uitgedijd zijn tot 1600 (vs. 6741—8028 van mijne uitgave = f°. 180v.—189r.)

Dan wordt verhaald de geschiedenis van Theseus en Pirithous, die „cierlyke an dat graf (van Ajax) ghescreven stont,” en daarna de strijd tusschen de Centauren en Lapithen, die uitbarstte op de bruiloft van Pirithous en Hippodame (f°. 189r.—192v.), alles naar het twaalfde boek der Metamorphosen.

Als Maerlant zijne vertaling uit Ovidius heeft voltooid, en voortgaat met Benoît te vertalen, geeft hij hiervan op zijne gewone nauwkeurige wijze kennis en zegt (f°. 193r.):

Aldus veere heft die brief
Ghetelt wat Ovidius seecht,
Dat in den Walschen niet en leecht.
Totter steden ghinc ickes an,
Daer dat Parlement began
Tusschen Ajax ende Ulixes,
Dat ten einde comen es.....

f°. 193v. Hier moet ic weder aenvaen
Den Walschen boec, aldaert bleef,
Alsoe alst ons Benoyt bescreef.
Nu verstaet wel alle die woert
Hoet *Jacop* dicht int duytschen voert...
Als tghedichte ende tparlement
Tusschen die heren wert gheent,
Ende Ajax was begraven
Ryckelycke met groter haven,
Seecht ons Benoyt aldus,
Dat Nestors sone Anthilocus
Te lande was ghevuert droeve.

Maerlant vervolgt dus weder de vertaling van het Fransch met vs. 22422:

Son fil ra pris li reis Nestors,
Si l'a tramis en son païs,
La velt que seit en terre mis,

waar hij haar te voren gestaakt had, want bij Benoît gaat onmiddellijk vooraf de beschrijving van het graf van Achilles.

Men ziet uit al het boven gezegde, dat Maerlant, wel verre van zich de vertaling van een werk als de *Troie* van Benoît door bekoringen en uitlatingen gemakkelijk te maken, integendeel geene moeite ontzien heeft, om zijne geschiedenis van Troyen zoo volledig mogelijk te maken, door invlechting van de schoonheden der klassieke dichters.

Over het geheel genomen kan men zeggen, dat de dichter eene goede keus gedaan heeft uit hunne werken. Wij hebben er niets dan lof voor, dat Maerlant het beroemde „Consaedare duces,” het meesterstuk der Metamorphosen door eene vertaling voor zijne landgenooten toegankelijk wilde maken; wij moeten den dichter prijzen, dat hij ook het werk van Virgilius min of meer bekend heeft gemaakt: wij erkennen volmondig, dat hij de klassieken meestal gebruikt heeft, om dwaalingen en verkeerde voorstellingen te bestrijden en te verbeteren. Maar hoe een dichter, die zoo bekend was met de oude literatuur en hare keurigste werken, hoe Maerlant, die Ovidius en Virgilius en misschien Homerus ¹⁾ kende, vrede kon hebben met de voorstelling van den Trojaanschen oorlog, zooals die bij Benoît gevonden wordt, is en blijft ons een raadsel. Hoe de prullen van Dares en Dictys konden worden gesteld boven de gezangen van Homerus, is onbegrijpelijk; het geeft ons in geen geval een hoogen dunk van den Middeleeuwschen smaak.

Hoe het in het bijzonder met dit onderwerp, de sage van den Trojaanschen oorlog in de Middeleeuwen gegaan is, wordt ons in eene zeer goede monographie van Dr. Dunger beschreven, getiteld: »Die sage vom Trojanischen Kriege in den Bearbeitungen des Mittelalters, und ihren antiken Quellen ²⁾. Vooral de Franschman Benoît heeft er veel aan toegebracht, om die legende te vervormen tot dat komische mengelmoes van klassieke namen en middeleeuwsche toestanden, dat ons onwillekeurig doet glimlachen. Men denke zich slechts Hector, strijdende op het ros Galanteia en Achilles op een Nubischen hengst of een spaansch paard ³⁾, om van hunne wapenrustingen en wapenschilden niet te gewagen! Benoît zelf laat zich ongunstig uit over Homerus, omdat deze goden met menschen liet vechten ⁴⁾ en dat was toch on-

¹⁾ Maerlant heeft Homerus ook onder zijne bronnen genoemd, maar nergens noemt hij zijn naam. Een van beiden is nu mogelijk, of hij gebruikt hem, zonder hem te noemen, zooals b. v. zeer goed zijn kan in de geschiedenis van Polyphenus, waarin hij blijkbaar van Benoît afwijkt, of hij noemt hem slechts uit sleur onder zijne bronnen, omdat hij meende, dat zijn naam bij die opgave niet mocht ontbreken. Zou Maerlant wel Homerus zelven gekend hebben, en zou b. v. zijne uitdrukking „Homerus, den groten clerc” niet eene vertaling zijn van Bén. 45: „qui clers fu merveillous?”

²⁾ Leipzig; Vogel 1869, 81 blz.

³⁾ Bén. 10605: Sur un cheval sist de Nubiä,
bij Segher (Ovl. Ged., I, 12, 990):

Myn her Achilles voer Hector besien,
Op een spaens ors van prise.

⁴⁾ Bén. 60: Dampner le voldrent par raison
Por ce qu'ot fet les Damledex
Combatre o les homes charnex.
Tenu li fu a desverie
Et a merveilleuse folie.

mogelijk! Hoe kon een schrijver, die zulke dingen vertelde, nog geloof verdienen? Neen, dan was Dares meer te vertrouwen, die zich met zulke ongerijmdheden niet inliet, en die bovendien den Trojaanschen oorlog zelf had bijgewoond! Voor zulk een eerbiedwaardigen onderdom moest zelfs Homerus zwichten! — Wij kunnen dus, zonder onbillijk te zijn, niet aan Maerlant iets ten laste leggen, wat een gebrek van de gansche Middeleeuwen schijnt geweest te zijn. Want dat ook Maerlants smaak niet boven alle bedenking verheven is, blijkt hieruit, dat wij naast de genoemde fragmenten uit de klassieke dichters ook de beschrijving vinden van den strijd tusschen Lapithen en Centauren. Vooreerst, hoe kon het den dichter in het hoofd komen de eindelooze reeks van gevechten nog te vermeerderen? En dan, waarom juist een gevecht uitgezocht, dat in dierlijke woestheid, in onmenschelijke wreedheid en ongeloofelijke barbaarschheid geen wedergade heeft, waarin men, om een voorbeeld te noemen, elkander de ingewanden der verslagen of verminkte vijanden om de beenen slingert?

Wat de critiek zijner bronnen betreft, wij hebben gezien, dat er bij Maerlant althans sporen van aanwezig zijn, maar niet van eene zoodanige, die verschillende berichten onderling vergelijkt en daaruit een zelfstandig besluit trekt; bij hem bestaat de critiek slechts hierin, dat hij bij verschil van gevoelen zich bij dengene aansluit, die volgens zijne overtuiging het meeste geloof verdient. Hierover mogen wij evenwel den dichter niet hard vallen: wij kunnen het hem niet tot een punt van verwijt maken, dat zijne critiek zich zoo weinig ver uitstrekt. Maerlant was een kind van zijn tijd, nl. der Middeleeuwen, en wanneer het waar is, dat de regel: „il faut juger les écrits d'après leur date,” ook op Maerlants werken toegepast moet worden, zou het onbillijk zijn, een hard oordeel over hem te vellen en van hem te eischen, wat men bijna in de geheele Middeleeuwen te vergeefs zou zoeken. Ten slotte moeten wij nagaan, op welke wijze Maerlant zich van zijne taak als vertaler heeft gekweten.

Van een meesterstuk kan nauwelijks sprake zijn, waar het oorspronkelijke zoo op den voet gevolgd is, als Maerlant dit heeft gedaan. De eentonigheid van het onderwerp, de eindelooze beschrijving van gevechten geeft ook weinig aanleiding tot verheffing. Slechts zeer zelden heeft de dichter zijne bronnen een oogenblik laten rusten, om zijne eigene denkbeelden den lezer bekend te maken. Slechts zijn van Maerlants eigene hand: inleiding en slot, een geographisch excurs, een onoordeelkundig bewijs voor het bestaan van Centauren, en een niet zeer belangrijke redevoering van Aeneas op f°. 212v. Bénott zegt daar alleen (24563):

Vers lui s'irest most Eneas,
Et, sachiez bien, ne s'en test pas;

Grosses paroles et enfiées
I ot retraites et parlées;

maar Maerlant werkt de redevoering uit in dezer voege:

Eneas sprac: „Hebdyt ghehoert,
Heer ic en swighe u niet een woert.
Ja en vacht Mynos op Athenen
Wylen, daer ghy menghen enen
Verloest voer die goede stat.
Ende doe die heren waren mat,
Egeus, die daer croen droech,
Die vromich ende starc was ghenoech,
Hy had liever dat hy vrede
Maecten tusschen Mynos ende der stede.
Hy en mocht mit ghenen saken
Anders ghenen vrede maken,
Dan hy most telcken jaer
In Creten senden apenbaer
Enen man te synen vernoye,
Den Mynotauruse ter proye,
Die half os was, ende half man,
Want hem die coninghinne wan
Phasis van enen stiere.
Dit verdinghe was al te diere,
Dat sy vergouden menech jaer.
Int ende (Hs: *hy en*) Theseus daernaer,
Als op hem viel dat lot,
Voer ende deed dat ghebot.
Hy sloech Mynotaurus doot
Die so starc was ende so groot.
Dit was een hart verdinc,
Wanttet menighen jonghelinc
Sterven deed eert Theseus brac.”
Dus waen ic dat Eneas sprac.
Mit groten moede syn sy saen
Uytter saele alle ghegaen ¹⁾).

Over het geheel heeft Maerlant den zin van den Franschen tekst zeer goed weergegeven, maar enkele in het oog loopende misvattingen of komieke vertalingen moet ik afzonderlijk vermelden.

Bij de beschrijving van het nieuwe Troje eindigt Benoît, vs. 3086, met den uitroep:

Trop par est forz; ço est la some.

¹⁾ Het is evenwel ook mogelijk dat Maerlant eene redactie van Benoît vóór zich gehad heeft, waarin de redevoering van Aeneas wel voorkwam.

bij Maerlant f°. 22v

Hets al te sterck, *dat is die som*.

Bénott verhaalt, dat Helena groote begeerte had, om het feest van Venus op Cythera bij te wonen, waar Paris haar ontmoette en schaakte (vs. 4306):

Ne se prise ne tant ne quant,
S'ele à ceste feste ne vait.
A ses privez dit et retraits,
Qu'ele a, pièce a, un veu voé
A rendre à cel jor devisé.

bij Maerlant f°. 31r

Haer dunct, dat sy niet leven en mach,
Sy en waer te (dier) kermesse.
Sy ondeet wel *hare sesse*,
Dat sy gheloefden in eenre soen,
Haer pilgrimage meed te doen.

Men ziet, dat Maerlant het pron. poss. *ses* voor het telwoord *six* heeft aangezien.

Bij de beschrijving van het Paris-oordeel zegt Bénott, vs. 3871:

N'i a cele qui bien ne die,
Que par biauté ne *perdra* mie.

d. i. ieder der drie godinnen is vast overtuigd, dat zij den appel niet zal verliezen. Bij Maerlant luidt de vertaling:

Alle III willen sy der aen *sneven*,

wat de dichter wel evenmin zal begrepen hebben, als wij.

Bén. 16962 zegt Agamemnon:

N'ai coveitié d'empire avçir
Fors de Miscenes et de l'enor.

d. i. ik verlang geen gebied te hebben, dan Mycenae en mijn eigen *leen* (honor). Bij Maerlant is uit dit *l'enor* een tot heden onbekend land gegroeid (f°. 142v):

Ic en acht op heerscap meer noch myn,
Sonder van *Lenor* ende van Michene
Daer ic ben coninc ende heer allene.

Bij Bénott 12085 zegt koning Scedius tegen Hector:

Par Dé, *coverz*, fet Scedius,
Ici morriez, ne vivreiz plus.

Wij vinden hier het scheldwoord *coverz*, ook wel *cuverz* of *culvert* gespeld (Burguy, *Gloss.* i. v. *culvert*), dat de beteekenis heeft van *lafaard* en waarschijnlijk afgeleid is van *collibertus*. Dit woord luidt

in het Mnl. *colper* (Limb. Gloss), maar Maerlant vertaalt het op deze plaats, het woord voor eene afleiding houdende van *conversus*, door *conveers* (d. i. *bekeerling*):

..... here *conveers*, sprac Cedrus
Nemmermeer en keerdi t'hus.

(Ovl. Ged. I. 52, 8 = vs. 2388 van mijne uitgave. De variant uit het Hs. heeft *coninc*.)

Op andere plaatsen behoudt Maerlant voor het gemak het Fransche woord, ook al was het volstrekt niet in gebruik in het Mnl.

Op f°. 69v lezen wij

vole van der groter *evalrie* (l. *chevalrie*)

ter vertaling van Bén. 8231:

Cil de Rode firent la lor
Leopoldus ont à seignor
Qui molt sont de *chevalerie*.

En op f°. 90v

hy stac Polidamas
Doer den scilt als een blaes
Dat dat yser ghinc al duer
Ende doer den halsberch maecte een scuer.
Polidamas en behaghet vele;
Hy viel daer aen een hevele (*heuvel*)
Ende op hem mede syn *chevael*.
Polidamas sprac: „Heer wassael!
Ghy syt vromich, mer proeft in desen,
Ic wil also vromich wesen.”

bij Bén. 11268

Tot chaï jus en un moncel
Et li sires et li *chevaux*
Puis li a dit: „Sire vassax,
Molt estes prouz, mès sachez bien,
Que ne me pris pas meins de rien.

Een merkwaardig voorbeeld van het niet begrijpen van den Franschen tekst vindt men nog in de noot op vs. 5781 van mijne uitgave, waarheen ik verwijzen kan.

Wat het Latijn betreft, ook dat is niet overal even nauwkeurig vertaald. Het aardigste voorbeeld daarvan vinden wij f°. 254r. De bekende regel uit Virg. (*Aen.* I; 174)

Ac primum silici scintillum excudit Achates,

doet Maerlant, die den *silex* met *Achates* in verband brengt, gelooven,

dat er van een *aghaetsteen* gesproken wordt, en dadelijk smeedt hij uit Achates een talisman voor Aeneas:

Een deel hy synre luden liet,
Die die scepe soude hoeden;
Hy nam voer hem van den vroeden
Ende sijnen *steen*, den goeden *Achaet*,
Die hem benam menich quaet.

En als Aeneas later, in Italië gekomen, verneemt dat het orakel vervuld is, en zijn volk hunne tafelen heeft opgegeten (f°. 258v):

Hy custen aen syn hant
Mit blyder hertten syn *achaet*.

Eindelijk, wanneer Aeneas bij Evander komt en daar gastvrij ontvangen wordt, vinden wij weder denzelfden *achaet* (f°. 263v):

Eneas, die was blyde seer,
Dat die sake aldus gaet,
Hy custen synen *steen Achaet*.

De verdere bewijzen kan men in mijne uitgave vinden. Ik behoef slechts te verwijzen naar vs. 2067, 7775, 7921—25 e. a.

Eindelijk nog eenige verkeerde historische of mythologische voorstellingen.

Op f°. 7r verwacht de dichter den bouwmeester *Argo* met *Argus* den bewaker van Ino. Op f°. 85r zegt hij, van de geschiedenis van Perseus en Andromeda:

Paghasus, dat goede pert,
Daer Parisius by verloest wert,
Als hi sloech Medus ter doet. (!)

Zoo is de dichter druk in de weer met Grieksch vuur. F^o. 35v:

Al en is Peleus niet hier
Ic had gheworpen mit *Griex vier*
In die scepe ende verbernt dan
Scip, goet, ghewant, wyf ende man.

en bij den val van Troje (f°. 224r)

Pirrus die stont voer dander alle,
Ghewapent wel ende herde fier,
Aent huys werp hy *Griex vier*.

Maerlants beschouwing van de oorzaak der Punische oorlogen is ook der vermelding overwaard. Men weet, dat hij in zijn *Sp. Hist.* den naam afleidt van *punire*; thans is de dood van Dido er de oorzaak van, beide is al even fraai:

f°. 257^v Van Carthagien Hannibal,
 Wract synt op die Romeine al
 Ende op Eneas ghesclachte.
 Nie en wert deen den anderen sachte,
 Mer ondadich ende fel.
 Hier af quaemt, dat weet men wel.

Eindelijk vinden wij f°. 192^r eene herinnering aan het vroeger door Maerlant geleverde bewijs voor het bestaan van Centauren:

Sy verdreven uyten lande daer
 Die Centauren al te male.
 Al waren sy wylen in Thessale,
 Men heeft se selden synt ghevreest,
 Sonder dat in een foreest
 Sinte Anthonis op enen dach
 Teghen hem een comen sach,
 Die hem wysde metter hant
 Die straet, daer hy Paulus vant.

Ziehier de voornaamste fouten en vergissingen van Maerlant. Op een werk van zulk een langen adem is waarlijk het aantal gering, en, wat niet uit het oog mag worden verloren, de *Historie van Troyen* is een werk zijner jeugd. Ook in dit opzicht geldt het: „il faut juger les écrits d'après leur date,” en het zou dus onbillijk zijn, te vergen, dat de dichter op zijn 25e jaar het Fransch en het Latijn even goed meester was, als 30 of 40 jaar later. Maar zelfs al wilde men eene strenge critiek op hem toepassen, Maerlant zou die niet behoeven te schroomen; meestal vertaalt hij zeer goed en juist, zooals uit de proeven blijken kan, die ik in mijne uitgave ingelascht heb. Wij kunnen nu van Maerlant afscheid nemen, en overgaan tot de beschouwing van het Hs., waarin de tekst der *Hist. van Troyen* is vervat.

IV. MAERLANT EN ZIJN AFSCHRIJVER.

Zooals reeds uit de mededeeling van Dr. de Vries uit den *Taal- en Ltb.* bekend is, bevat het Hs. van Maerlants *Historie van Troyen* 283 bladen, ieder van 4 kolommen van minstens 34 regels. Het getal versregels op iedere kolom is evenwel niet overal hetzelfde. Vooral in het laatste gedeelte van het Hs. vindt men zeer vele kolommen van meer dan 40 regels en men mag dus gerust aannemen, dat het gemiddelde getal regels 38 is, zoodat het gezamenlijk aantal verzen minstens 40000 bedraagt. Men zou uit de omstandigheid, dat het Hs. met een vers zonder rijmregel eindigt, kunnen opmaken, dat het werk van Maerlant niet in zijn geheel tot ons is gekomen en ongetwijfeld

ontbreekt er ook iets, nl. een goed slot, waarin ons waarschijnlijk de tijd der vervaardiging of der afschrijving zou zijn medegedeeld. Maar dat de geschiedenis zelve onvolledig tot ons zou zijn gekomen, meen ik te mogen betwijfelen. Immers de dichter heeft zijn doel bereikt: hij zou ons beschrijven, hoe het Romeinsche rijk de voortzetting van het Trojaansche geworden is, en dit plan heeft hij geheel volvoerd, want hij eindigt met de overwinning van Aeneas op Turnus en de vestiging van het Albaansche rijk. In de inhoudsopgave spreekt de dichter van Aeneas niet; hij vermeldt alleen zijn plan om Benoît ten einde toe te vertalen, zoodat men hieruit kan opmaken, dat het voornemen om ook de Aeneïs over te zetten, eerst later bij hem is opgekomen. Het Hs. zelf levert geen enkele merkwaardigheid op; het is een papieren Hs. van niet zeer oude dagteekening, tamelijk slordig en onduidelijk geschreven en zonder eenige kunst bewerkt. Alleen op het vierde blad vinden wij, niet eene miniatuur, maar eene aardigheid van den afschrijver. Het papier was daar eenigszins vochtig geworden, zoodat het niet verder kon worden beschreven, en om nu zijne lezers te waarschuwen, dat er geene lacune is, zet hij er onder: „Hier ontbrikt nyet dan guet pappier” en gaat dan op de volgende bladzijde verder.

Ontrent den tijd der vervaardiging is uit het Hs. zelf geene enkele aanduiding te putten. Alleen staat op het eerste blad, geschreven met dezelfde hand als het Hs., de naam Wessel van de Loe, vermoedelijk eep der voorvaderen van den tegenwoordigen eigenaar Graaf von Loë, en waarschijnlijk ook de afschrijver van het lijvige Hs. De heer Wolff te Calcar deelde mij mede, dat iemand van dien naam in het laatst der 14e eeuw te Calcar of te Xanten eene geestelijke betrekking had bekleed, ik meen die van kanunnik. Uit dien tijd of het begin der 15e eeuw zou het Hs. zeer goed kunnen zijn, want het moet geruimen tijd na het oorspronkelijke werk zijn vervaardigd, zooals blijken zal uit de vele woorden, die door den afschrijver niet meer verstaan werden, en de letter, waarmede het geschreven is, dateert niet uit den bloeitijd der schrijfkunst.

Het Hs. moet geschreven zijn in de streek, waar het is gevonden, want het wemelt van dialect-uitdrukkingen, die in het hertogdom Gelder en wel bepaald in Kleefslant te huis behooren. De afschrijver heeft zich namelijk niet ten doel gesteld, het werk van Maerlant eenvoudig te copieeren, maar hij heeft het in zijn eigen dialect overgebracht.

De bewijzen daarvoor zijn de volgende ¹⁾:

1°. De opene *o* is bijna overal in *a* veranderd: *aver* voor *over* *passim*; *averluyt* 87v, *aversyde* 65r, 96v, *averdaet* 95v, 149v; *aver ruc*

¹⁾ De door mij aangehaalde voorbeelden zijn bijna uitsluitend uit het gedeelte van het Hs, dat ik niet overgeschreven, maar slechts geëxcerpeerd heb. Waar achter een woord een getal zonder letter staat, is dit het vers van mijne uitgave.

164r; *averwaken* 146v, *avervoet* 144v, *averlyden* 257v, *avertale* 271v, *avermoede* 281r, *avercomen* 26r; *apenbaer* 28v, 212v, 282r; *baven* voor *boven* 165r, *Gade*, *Gadinne* passim; *bade* voor *bode* 145r, 262r; *baghe* voor *boghe* 270r; *ontstalen* voor *ontstolen* 226v, *bevalen* voor *bevolen* 226v, *have*, *haven* voor *hove*, *hoven* 216r, 148r; *onghewraken* 252v, *vaghedye* 265r; *ghetaghens swerts* 66r; *ghetaghelicke* 66r, 69v, 88v, 276v (maar 92v en 177r *ghetoechghelicke*); *ghegaten* voor *ghegoten* 189v; *beraven* 128r, *uytghetagen*, *baetscap*, *vaecht*, *ghelaven*, *ghebade*, *belavet*, *haefsch*, *hopen*, *verlaren*, *gebaren*, *daden* voor *uytghetoghen*, enz.

2°. het gebruik van *allet*, als neutr. van *al*, f°. 39v, 56v, 58r, 81v, 158v, 170r, 176r, 237v, 251v, enz.

3°. het bijna uitsluitend gebruik van *mit* voor *met*.

4°. het gebruik van *sc* in plaats van *sl*, b. v. *sleipen* voor *sleepen* 25r, 93r, *scapen* 32r, 47v, 140r, 256r; *sclaen*, *scloech*, *slach*, *ghesclagh* passim, *slachtinghe* 5r, *versclagh* 21r, *doerscloech* 71r; *sclingher* 261r, *gheschlicht* 102r, *bescloet* 262v, *bescloten* 35r; *gheschlachte* 138v, 183v; *scluiten* 2267, 4103; *sclopen* 6880, 7132; *verscleten* 7024, *wtgescleten* 139r.

5°. de weglating eener stomme *e* aan het einde der woorden, b. v. *beid*, *beed* voor *beide* 49v, 86v, 129v, passim; *woud* 91v, *soud* 6r, 40r; *seid* (sprac ende —) 2r, 42v, *meed* 31v, 42v, 55r, *cond* 49v, *vreed* 25v, *onvreed* 25r, *sceep* 27v, *traen* 35r, *Alheen* 51r.

6°. het gebruik van *speel* in plaats van *spel* (D. *spiel*); 8v, 9r, enz. *bispeel* 20v, *nytspeel* 81v.

7°. het gebruik van *hebn* (*heben*) voor *hebben*, (overgang tot den dialectvorm *haen*), en van *menghen* voor *menighe* (D. *manch*.)

8°. het gebruik van *ei* in plaats van *ee*; *sleipen* voor *slepen* 93r, *heiten* 213r, 283v, *aenteich* 213r, *weit* 4225, *meister* 7037, *heister* 66v, *smeickt* 2007, *gheleisten* 39v.

9°. de achtervoeging eener *n* in den 1^{en} en 3^{en} pers. enkv.: *ic sien* 212r, *ic telden* 138r, *sien ic* 35v, *ic hoerden* 96v, *verdienden ic* 165r, *ic antwoerden* 4233, *ic doen* 5009, enz.

Hy ghevoelden 126r; *men gheloefden* 139r, *Dyomedes vryden* 3v; *visierden hy* 6r; *ten deden niet* 6r, *het dreigden* 22r, *dancden hy* 25v; *woenden hy* 36v; *hy vonden* 42v; *hy telden* 58v; *hy herden* 59v; *men vochten* 45v, *ontsceepden hy* 23v, *Appollyn antwoerden* 53r; *hy rumden* 72r; *hy scoerden* 78r, enz.

10°. het invoegen eener *t* vóór den uitgang *lijk*: *pyntlicke* 215r, *ghemenentlicke* 215r, *mynnentlicke* 258v, *degentlicke* 234v, 3005, enz.

11°. het gebruik van germanismen b. v. *waertsman* (*wartzman*) voor *wachter* 7r; *wie* voor *hoe* 1v, 101r, passim; *wie daen wys* 1873, *stern* 99v; *waghe* (*woghe*, *golf*) 7r, 32v, *rucke* 155r, 7605, *lokeren* (*löcher*) 577; *leider* 138v, 3r, *vleen* (*flehen*) 127v; *levendich ontgaen* 63r, *hierde* (*hirte*) 220v, 9061, *synt* (*sind*) 283v, *ist* (*ist*) 711, 3585, *old* *od* 8r.

Hierbij heeft de afschrijver het evenwel niet gelaten, maar hij heeft

zijne taak zoo vrij opgevat, dat hij zich niet ontzag, woorden, die hij niet verstond, die in onbruik geraakt waren, of die in zijn dialect onbekend waren, eenvoudig door andere te vervangen. Dat het Hs. hierdoor veel heeft geleden, behoeft nauwelijks te worden gezegd. Daardoor zijn zeer vele merkwaardige woorden verdwenen, en vervangen door andere, die nu nog in gebruik zijn. De voorbeelden hiervan kunnen natuurlijk alleen worden bijeengebracht door vergelijking met de bestaande fragmenten. De bijgevoegde verzen zijn dus uit mijne uitgave.

Zoo is b. v. 3093 *nalics* veranderd in *bijna*; *ghestade* in *ghestadich* 3266, *loeddy* in *lasty* 3284, *vrucht* in *ducht* 3540, *onthier ende* in *tot* 3762, *passim*; *gevee* in *gedwee* 3839; *conreiden* in *gereiden* 4329, *twy* in *waerom* 684, 4041, 5886; *ontwake* in *ontwaeckt* 798, *gemanc* in *gemencnt* 943; *waerde* in *lant* 945 en in *weer* vs. 5041, *weten* in *laetse* 1654; *haghedochte* in *haghe dichte* 1747 en 1766; *deunen* in *donderen* 2696; *dootslagen viant* in *gheslaghen v.* 3852; *bydy* in *beiden* 6955; *reken* (subst), in *trecken* 4366 en in het onzinnige *overdecken* 4658, *melleye* in *rege* 8540; enz.

Zelfs waren die woorden tegen de moderniseerende hand van den afschrijver niet eens voldoende beschermd door het rijm. Zoo is b. v. door het geheele Hs. heen *ghehertich* veranderd in *gherechtich*, al rijmde het op *dertich* of andere woorden; zoo is *ontwincken* veranderd in *ontwycken*, vs. 8634, hoewel het rijmde op *sincken*; *gevee* in het rijm veranderd in *heer*; enz.

Wanneer hij het woord zelf niet volkomen begreep, en er geen ander voor in de plaats wist, hielp hij zich op twee manieren uit de verlegenheid, door òf den zin te wijzigen, òf het tweetal verzen eenvoudig weg te laten. Op de eerste wijze verdwenen *swaesnede* vs. 2818; het ww. *daghen* vs. 2932; *verbaert* 2983; *berecken* 3004; *onwet* 3403, 3473; *ontraden* 3596; *twi* 3544, *aysierne* 3662; *acotoen* 4343, *luchter* 4345, *gesyn* 328, *gebruneert* 849, *gecarteelt* 1232, *ponyoen* 1497, *ventaelie* 1601, *ontderfenesse* 3901, enz.

Op de tweede wijze elimineerde hij *aende* vs. 10516, *druut* 10460, *ghesture* 10612, *daghen* (maerscalcken ende —) 4311; *pongys* 4827; *becoren* (doot) 5847; *anoet* 6375; *wedervouden* 2402; *onwaert maken* 2543; *colsen* 8103, enz.

Uit al het gezegde blijkt overtuigend, dat de afschrijver geen man van uitstekende bekwaamheden geweest is, en dat wij geene bijzondere redenen hebben, om hem voor zijnen arbeid dankbaar te zijn. De oude woorden zijn voor het grootste gedeelte verdwenen; de zin op vele plaatsen veranderd of gewijzigd en de maat in den regel onkenbaar gemaakt door het invoegen of uitlaten van een woord, het afkapen van eene stomme *e*, enz. Ik zal hiervan geene voorbeelden geven, dit zal genoegzaam blijken uit de proeven, die ik uit het Hs. zal mededeelen. Eene bijzondere liefde voor zijne taak heeft hij even-

min gehad als bekwaamheden; hoe verder hij komt, des te meer haast hij zich, en telkens slaat hij twee of meer regels over, om des te eerder gereed te zijn. Hij was ook niet altijd helder onder zijn werk, ook hiervan zijn merkwaardige voorbeelden. B. v. in plaats van *Lycomedes* schreef hij ergens *Nicodemus*; in plaats van *Deidamya* vinden wij op eene bladzijde *dor damyen*; voor *Sagittaer* schreef hij *sag ic daer*; voor *chevalerie: te valerrrie*; voor *Europen: hen roepen*, enz. De dank, dien wij den afschrijver verschuldigd zijn, is dus niet zoo groot, als die zijn zou, wanneer hij zijne taak ernstiger en met meer ingenomenheid had opgevat, maar toch heeft hij eenige aanspraak op onze erkentelijkheid, daar hij een volledig werk van Maerlant voor ons bewaard en daardoor althans eenige duistere punten uit de Mnl. letterkunde opgehelderd heeft.

WIJZE VAN UITGAAF.

De weinige dagen, waarover ik beschikken kon om het Handschrift te onderzoeken, heb ik mij zooveel mogelijk ten nutte gemaakt om alles op te zamelen, wat mij belangrijk voorkwam voor de Mnl. taal en letterkunde. Ik heb het Hs. doorgelezen en geëxcerpeerd en den overigen tijd besteed met het overschrijven der fraaiste episoden. Tot uitgangspunt heb ik de bestaande fragmenten genomen; ik heb die zooveel mogelijk afgerond en volledig gemaakt, lacunen aangevuld en den tekst door vergelijking verbeterd. De afwijkingen zijn steeds getrouw aan den voet der bladzijde vermeld, zonder evenwel in al te onbelangrijke kleinigheden af te dalen, iets, wat van zeer beperkt nut is. De bestaande fragmenten zijn de bekende van Blommaert en Ackersdijck, en een paar minder bekende van Weemaes, in 1870 te Antwerpen uitgegeven, een paar bladen groot, blijkbaar uit Maerlants werk; zij zijn althans eene even trouwe en letterlijke vertaling van Bénéoit, als al het overige. Waar ik, door mijn beperkten tijd, niet in de gelegenheid was, om een fragment behoorlijk af te ronden, heb ik in de plaats van Maerlants tekst dien van Bénéoit doen voorafgaan, om tot inleiding te dienen. Behalve eene herziene bewerking van alles wat vroeger reeds was uitgegeven, en aanvulling van alle grootere of kleinere lacunes en van alle regels, die door de schaar gehalveerd waren, heb ik van elk der bronnen van Maerlant een gedeelte gekozen, om tot model te dienen van de wijze, waarop Maerlant hen vertaalt: uit Statius *Thetis en Achilles*; uit Ovidius *Consedere duces*, en uit Virgilius de geschiedenis van *Sinon* en die van *Nisus en Euryalus*. De tekst en spelling van het Handschrift is door mij tot standaard genomen en onveranderd weergegeven, en alleen waar de

lezing der fragmenten aanmerkelijk gezonder of de alleen ware was, heb ik die in den tekst opgenomen. Van alles wordt aan den voet der bladzijde nauwkeurig rekenschap gegeven. Ten slotte spreek ik hier openlijk mijnen eerbiedigen dank uit aan den edelmoedigen en gastvrijen eigenaar van het Hs., die door zijne onbekrompen denk- en handelwijze deze uitgave heeft mogelijk gemaakt, en daardoor allen, die belang stellen in de Mnl. letterkunde, ten hoogste aan zich heeft verplicht.

Leiden, Febr. 1873.

DIT IS DYE ISTORY VAN TROYEN.

DEUS ASSIT.

- Myn hert ende myn sin ende myn ghepeyns ¹⁾
Is sculdich enen swaren thyns
Dien ic ommer gelden moet:
Dat is een historie goet
5 Te dichtene in Duytsche woert,
Die men int Walsche heft ghehoert.
Oec is ghedicht in Duyts een deel,
Mer ic wil se al gheheel
Van begbyn ten eynde maken,
10 Gan my Got al sulcker saken,
Dat my myn syn niet en is te laf.
Seger den Got gaf
Heft daer af ghedicht een deel:
Dat is van Troyen dat Proyeel,
15 (Dit is ghedicht oec langhen tyt)
Ende aent Proyeel die VII stryt;
Mer ic wil van yersten begynnen,
Dat ghy moghet weten ende kennen,
Hoe Jason voer omt gulden vlies,
20 Daer synder af quam groet verlies.
Nu bid ic Gode, dat hy my sende
Synen geest, daer ic by vinde
Vray rym ende scone woert,
Ende by synre cracht ghestoert
25 Die ghene syn, die te alre tyt
Om myn ghedichte draghen nyt.

23. Hs.: reyn.

¹⁾ De 66 eerste verzen zijn reeds afgedrukt in den *Anzeiger für die Kunde der Deutschen Vorzeit*, 1871, bl. 365, en in *Taal- en Letterbode*, III, 156.

- In die stat van Troyen was
 Een duer ¹⁾ clerck, die veel las
 Ende gherne in boecken oec studeerde
 30 Die wyle dat men die stat verweerde
 (Daeres leest men dat hy hiet)
 Tot dien dat men die 'stat verriet.
 Van den yersten dat al begonde
 Screef hy totter lester stonde.
 35 Al was hy van der stat gheboren,
 Doer dat en brocht hy niet te voren
 Anders dan hy hoerde ende sach.
 Syn boeck was wel menghen dach
 Verloren, mer daer nae wast vonden
 40 Tot Athenen tenen stonde.
 Cornelius mit groter pyne
 Dichtet van Griexen in Latyne.
 Homerus ende Ovidius,
 Ende van Romen Stachius,
 45 Die screef daer af een stick,
 Mer bynnen den yersten so sal ick
 U doen weten ende verstaen,
 Waer haer werken aengaen,
 Na dien dat ic bescreven hore.
 50 Een, hiet Benoot van Sente More,
 Dichtet van Latyn in Romans,
 Mit rymen, scone ende gans.
 In den Duytsche dichtet Jacop
 Van Merlant; doer nyemans scop
 55 So en wilt hys niet begheven,
 Eer dit boeck is al volscreven.
 Hier toe voren dichten hy Merlyn
 Ende Allexander uytten Latyn,
 Toerecke ende dien Sompniarys,
 60 Ende den cortten Lapidarys.

Hoert hier in woerde, die syn licht,
 Waer af dit boeck al is ghedicht,
 Ende al dystorie, die der is inne.
 Van Pelease int beghynne

52. Hs.: reynen.

¹⁾ d. i. uitstekend, eerwaardig. Vgl. *Rijmb.* 613:

Beda,... die clerc was diere.

Het is het Lat. *venerabilis*.

65 Sal ic u segghen, dat is waer,
Die meer levede dan hondert jaer.

De geheele inhoudsopgave beslaat in het Hs. vijf bladen, dus 20 kolommen, bij Bénolt van vs. 137—702. De merkwaardigste gedeelten daaruit zal ik hier laten volgen. Nadat Maerlant over Pelias gesproken heeft, zal hij, zegt hij, verder verhalen:

- f°. 1^v Hoe Jason ende Hercules
By valsscen rade, alst was voeracht,
Voeren om den guldenen vacht.
- 70 Hiernae sal ic u condt maken des
Wie die coninck Laomedoen
Doet bleef ende syn soen Vulcoen ¹⁾.
- Ghy sult hiernae oec verstaen;
Wie se nae deser plaghen saen
- 75 Weder maecte Priamus
Stat, muere, saele ende huys;
Hoe wyt sy (*de stat*) was ende hoe groet,
Wat volck hy er in wonen geboet.
- Ic sal u daer nae altehant
- 80 Segghen, hoe dat daertoe quam,
Dat Parys vrouwe Helena nam,
Ende hoe die monster wert gheroeft,
Daer der dusent om verloren thoeft ²⁾,
Ende die bruloft dan daeran,
- 85 Die synt becoft menich man.
- Staschius werk, al ist mi pyne,
Sal ic u uytten Latine
Dichten al in duytsche woert,
Al en heb icket in Latyn niet gehoert
- 90 Hoedaen wys Thetis vernam,
Dat Paris uyt Grieken quam
Ende hy Helenen had gheroeft.

70. Hs.: H. sal ic condt m. d. — 77. Hs.: hy.

¹⁾ Van dezen Vulcoen is in den Franschen tekst niets te vinden. Vgl. Bénolt 2437. Vermoedelijk heeft deze man dus alleen zijn ontstaan te danken aan het brein van Maerlant, die een rijmwoord voor Laomedoen noodig had. Zie ook vs. 1470, 1517 en 1649.

²⁾ Bénolt 177:

Et com li temples fu brisie
Ou M homes ot detrenchiez.

- Daerna hoe sy (*Thetis*) hare beclaghet
 Dat sy verliesen sal haer kynt
- 95 Voer Troyen, ist dat ment vynt.
 Hoe sy vaert te Cyeroene
 In Thessalien, die haren soene
 Langhe stont had achterwaert,
 Al was hy half man ende half paert.
- 100 (*Daarna*) hoe Thetis quam
 Ende sy hem (*Achilles*) sclapende vernam,
 Ende droech hem te scepe sochte,
 Ende wie se Cyron oec brochte.
 Saen segghe ic u daer na te hant
- 105 Hoe sy hem aen Licomedes lant
 Bracht ende wilde hem doen an
 Wyfs cleder, al was hij een man,
- f°. 2r Ende hoe hys niet en had ghedaen
 Mer dat hy schier wert bevaen
- 110 Met des conincks dochter mynne
 Saen sal ic u maken in inne
 Hoe en Thetis den coninck gaf
 Te leren, ende seed daer af
 Dat Anchilles suster waer,
- 115 Ende hoe sy wech voer ende hy bleef daer.
- f°. 2r Daerna sal ic u segghen die pyne
 Die dicke leet dat hert syne (*v. Achilles*)
 Doer die scone Deidamyen
 Die hy niet en dorste vryen,
- 120 Ende daventuer hoe hy se vercrachte
 Alleen in eenre doncker nachte.
 Dan sully horen haer claghe;
 Hoe oec Achilles noemt syn maghe,
 Ende hoe sy hem bekenden daer
- 125 By synen ridderlicken ghegaer,
 Hoe Achilles den coninck bat,
 Dat hy hem vergave dat,
 Dat hy by synre dochter lach,
 Ende hoe hy lyde op dien dach
- 130 Dat hy se langhe hadde ghemynt,
 Ende dat sy by hem had een kynt.
 Daerna des conincks wedertael....
 Daerna haer swaer gheclach,...
 Daerna hoe sy orlof namen,

135 Ende te scepe ghingen te samen,
 Achilles metten andren twee;
 Van Deidamyen oec den ween.

Van Achillese comt daernaer,
 Hoe hem wort dat hertte swaer,
 140 Ende Ulyxes mercten dat;
 Ende hoe hy hem daerom bat
 Dat hy hem vertellen woude
 Al dat hem Cyron die oude
 Hadde ghewyst ende gheleert
 145 Ende hoe hy te hem had ghekeert.
 Daernae Achilles wedertael,
 Hier ent Stachius altemael.

Hoe Castor ende syn broeder mede
 Dat onweder verdrincken dede.

150 Hoe Thelapus, Hercules kynt,
 f°. 2^v Ende Achilles voeren sint
 Op die van Messe, daer si sochten
 Spyse, ende volck ghelovich brochten ¹⁾.

Hoe Aghamennon, die gheraecte,
 155 Syn sacrificie maecte,
 Om te sachten dat meer
 Dat beletten haer scipheer.

(Daerna) dat wonder ende dat nyt,
 Ende den vreselicken stryt,
 160 Daer Hector Patrocluse versoloech...
 Wat jamer dat Achilles dreef
 Om Patrocluse, die daer doet bleef.

f°. 3^r Ic waen ghy daer na horen moghet
 Onweder ende groet onghemac,
 165 Dat die loghien neder stac
 Ende menghen, die daer licht.

f°. 3^v Stappans hoe Hector ende Achilles,
 Also als Segher heft bescreven,

137. Hs.: Van daer damyen oec den ween. — 61. Hs.: dat A. dede. — 64.
 Hs.: In weeder, in groet onghemac.

¹⁾ Benoît 217:

Sur cels de Messe, qu'il venquirent.

Avontueren woud haer leven;
 170 Mer die Griecken ende die Troyene
 Benamen hem te ghesciene.

Saen moegdy horen daerna,
 Hoe Calchas dochter Briseda
 Van Troyen sciet, ende oec den rouwe
 175 Van Troyluse ende der joffrouwe,
 Ende hoe se vryden Dyomedes,
Dat van Segher vergheten es.

Daer na den wych, dien Segher dichte,
 Hoe Hector daer groet wonder stichte,
 180 Ende se wonde ende sy claegden daeraf ¹⁾.
 Daer liet Segher dier Got gaf
 Van der cameren wel gheraect
 Die van alabasteren was ghemaect.

Dan suldy horen, hoe die van bynnen
 185 Al die scepen voer hem wynnen,
 Ende hoe se Hector Ayaxe gaf
 Als ons Ovidius scrift daeraf ²⁾.

f°. 4r (daerna) die claghe
 Die Pryamus doet aen syne maghe,
 190 Om Hector, dien hy hevet verloren,
 Ende hy syn rycke siet testoren.

Van den coninek Sarpadoene
 Ende van Neptolemeus, die was coene
 Sal ic u segghen alst Benoet screef.

181. Hs.: liep.

¹⁾ Benoît 369: Après dirai lo grant tornei,
 La grant bataille et le desrei,
 Qu' Ector i fist, qui toz les veint
 Et il l'ont puis ploré et plaint
 De ço, qu' il fut griement navré.

De tekst van Maerlant is dus hier corrupt. Waarschijnlijk zal men moeten lezen:
 Ende *sy hem wonden* ende sy claegden daeraf.

Zóó geeft men althans eenigszins den zin weder, maar vooreerst is de regel al te lang, en ten tweede slaan de twee *sy's* op verschillende subjecten. Vermoedelijk is dus de corruptie grooter.

²⁾ Deze 4 regels bevatten klinkklaren onzin. Benoît heeft (496 vgg.)

Et del fu, qui fu ès nès mis,
 Coment fussent arses cel jor
 Sans defense et sans retor,
 Ne fust Thelamon Aïax.

195 Ic sal u tellen daeran
 Hoe Eber, een coen man ¹⁾,
 Die herde seer was ghewont,
 Achylles versprac in synen mont,
 Ende scout hen quaet ende onvroet,
 200 Dat hy hem niet te staden en stoet,
 Ende voer Achylles viel doot,
 Des hy en achte cleyn of groot.

f°. 4v Hort dan hoe Diomedes
 Nestor die oude ende Ulyxes
 205 Sochten Achilles ghemoede,
 Omdat hy hem in staden stoede;
 Mer sy en mochtens niet bevreden,
 Des wilde alt heer dan sceden ²⁾.

 Dan suldÿ horen hoe die joffrouwen
 210 Daerom maecten groten rouwen,
 Dat sy (*Briseida*) der mynnen loes sloech,
 Die sy aen Troylus droech.

f°. 5r Dan suldÿ horen wat ghedinghe
 Dat sy hadden onderlinghe,
 215 Als ons telt Ovidius,
 Ajax Thelamonius,
 Ende Ulyxes oec die vroede
 Om Achilles wapen goede,
 Die hy met pleytten ghewan,
 220 Ende hoe Ajax hem doden dan.

Dan sal ic my ghenenden des
 Te sryven, hoe Pentiseleye
 Te hulpe quam in enen meye.

.

Daer na sal haer doet syn schier,
 225 Ende hoe men se werp in een ryvier;

196. Hs.: Hoe eerbaer een coen man. -- 200. Hs.: Dat hem n. i. s. e. s. -- 7.
 Hs.: eenigszins onduidelijk: verleden. -- 8. Hs.: sryden. -- 15. Vs. 215 en 216
 zijn in het Hs. van plaats verwisseld.

¹⁾ Benoît 502: Li filz *Eber*, qui Trace apent,...
 Com il lo lédenge et folie,
 Por ce que il ne lor aïe.
²⁾ Benoît 533: Mes n'i porent nul bien trover,
 Par tant s'en quiderent aler.

Dit deed Dyomedes raet,
Die dorperheide deed endè quaet.

Daer na ons Virgilius telt
Van den perde, daer by gevelt
230 Die mueren waren van der poert.

(*Daarna*)

f°. 5v Hoe Ulyxes wert beseghet
Van den moert, ende gheleghet
Op hem oec, van Thelamon.

Hets wel recht, dat ghy hoert dan,
235 Hoe dat here wynt ghewan.
Ende si voren te lande wert,
Daer menich bederf an die vaert.

(*Dan*)

Hoe Pirrus liet swaer ende groet
Andromatam met kynde gaen.
240 Al dattie capittulen tellen,
Sal u die jeest al bespellen.

HIER EYNDET DIE TAFFELE.

JASON EN MEDEA. (Blommaert, *Ovl. Ged.*, II, bl. 75).

(Bénoît 1153—2708).

Jason en de zijnen waren in Colchis aangekomen, en begaven zich naar de residentie van koning Aeëtes, (bij Bénoît *Oetes*, bij Maerlant *Cerces*), Jaconites genaamd. Bénoît beschrijft hunne komst in de stad aldus, vs. 1153.

Biax fu li tens, et cler lo jor
Com el termine de Pascor.
1155 Jason li prouz et Hercules,
Et tuit li compaignon après,
Sont venu dreit à la cité.
Gentement furent conrée.
Bien senblerent gentil mesnie,
1160 Car molt fu bien apareillie.

229. Hs.: perden.

A merveille les esgardèrent,
 Quant il en la cité entrèrent,
 Cil des rues et des soliers,
 Des fenestres et des planchiers.
 1165 Molt estoient engrant d'enquère
 Dont il viennent et de quel tere.
 Mes cil ne pristrent fin ne ces,
 De si qu'il vindrent al palès
 Oû Oetes li reis esteit,
 1170 Qui un grant plet lo jor teneit.

Met vs. 1161 begint het verhaal bij Maerlant.

f°. 9r
 Die gheen die stonden opter straten
 Ende voer die dore saten,
 Wysten gherne al te samen,
 245 Van wat lande dat sy quamen.
 Niet eer en maecten sy hem ayse,
 Eer sy quamen ten pallayse
 Daer sy den coninc Cerces vonden,
 Die groet ghedinghe hadde tien stonden.
 250 Voer die zale binnen den mure,
 Tellet ons die aventure,
 Was ene plaetse groet ende breet,
 Wel ghemuurt alst daertoe steet.
 Daer waren der baroenen vele,
 255 In grotre feesten, in groten' spele.
 Dies dages waren daer orsse ende perde,
 Menech ende van groter weerde;
 Meneghe man ghecleet wel
 Mocht men daer sien aent spel.
 260 Ter porten in ginghen die heren;
 Cerces ontfinc se met eren;
 Syne baroenen, die daer staen,
 Hebbense met eren oec ontfæen.
 Tyerst dat die coninc vernam
 265 Wat tfole woud ende want quam,
 Deden hy hem te dien stonde

VARIANTEN UIT DE FRAGMENTEN VAN BLOMMAERT.

251. so telt. — 52. wijt ende b. — 53. ghemaect. — 55. ende in spele. — 56.
 waerre o. e. pæerde. — 57. M. van wel grotre waerde. — 58. ghecleedet. — 59. an
 dat spel. — 63. oec ontbr. — 64. t'eersten. — 65. wilde e. wanen et quam. — 66. dedi.

- Alle die eer die hi conde,
 Ende herberghedse alle te samen;
 Synt dat sy uut Griecken quamen
 270 En hadden sy niet alsulc ghevouch;
 Eten ende drincken hadden sy ghenouch.
 Die coninc deedse in een camer gaen,
 Om Medeam sendden hy saen,
 Dat was syn dochter, als ic las,
 275 Die utermaten scoen was,
 Ende meer toverien conde
 Dan yemant cost in dier stonde.
 f°. 9v Nigromancye hadsy gheleert,
 Ende van kinde daer aen ghekeert.
 280 Daer af wist sy sulcke cracht,
 Van den dach maecte sy wel nacht;
 Sy deden wederkeren ryvieren
 Te bergh waert teghen manieren;
 Sy deedt wayen, sy maket stille.
 285 Als sy horde al haers herten wille,
 Deedsy aen een parament,
 Dat haer was van Indien ghesent,
 Dat was ghevodert met ermeline,
 Ende den mantel met sabeline.
 290 Dat laken was sevenvoude
 Syn ghewichte wert van goude.
 Doe sy gereet was, es soe saen
 Uut haerre camere ghegaen
 Ende met haer XX jonevrouwen,
 295 Die scoenste, die men mochte scouwen,
 En had Medea ghedaen.
 Mer als gout moet by silver staen
 Of die rose by ander bloemen,
 So en machere geen ghelyc coemen.
 300 Als tascen by den scone legghet
 So is den enen den prys ontseghet,

267. al d. — 70. hadsi. — 71. T^etene ende drinckene hadsi g. — 72. i. die camere. —
 73. Omme Medea sendde h.s. — 74. dochtre, a. ic't las. — 79. Ende hare v. k. d.
 an gekeert. — 80. wiste soe sulke c. — 81. V. daghe m. soe. — 82. So dede. —
 83. berghewaerts jegen m. — 84. Soe deet w., soe m. s. — 85. Alsoe h. h. heren
 w., Hs.: tsherten. — 86. Deedsoe an een parement. — 87. Was hare van Endi ghe-
 sent. — 88. gevoedert m. ermine. — 89. Entie mantele m. sabline. — 90. d. l. dat
 was. — 91. Hs.: wert was. — 92. Hs.: D. soe g. w. ende s. s. — 93. Hs.: Quam
 uutter cameren ghegaen. — 96. ne hadde Media g. — 97. Maer alsoe die vlieder bi
 linden s. — 98. bi anderen. — 99. Sone magere gelijc an c. — 300. A. 'tscone bi
 d. sconen. — 1. So es d. e. die.

- Medea quam al dor den saele
 Thoeft een deele ghesclaghcn te dale,
 Alse die rose recht ghedaen,
 305 Die den douwe heft ontfaen.
 Sy is hoefsch ende wel gheleert.
 Haer vader is die se altoes eert.
 Sy had bevragnet al te voren,
 Wan die heren waren gheboren,
 310 Ende doe sy wist welck Jason was,
 Was sy herde blyde das.
 Sy had hem daer te voren in 't hof
 Horen gheven groten lof;
 Dies minden sy hem herde sciene.
 315 Sy en mocht in gheenre manieren
 Haer oghen yet van hem slaen,
 So wel dochte hy haer ghedaen.
 Oghen mercten sy ende mont;
 Den hals lanc, dat hem wel stont.
 320 Volmaect was hy in allen manieren,
 Ende daertoe simpel ende goedertieren,
 Sterek ende groot ende wel ghemaect.
 Dits die sake die se maect
 Van minnen also seer ontsteken,
 325 Dat haer hertte dochte breken;
 So wel becoempt haer syn leven.
 Haerre minne had sy hem schier gegeven,
 Had sy hem ghesien in enigher steden,
 Daer hy haer had ghebeden.
 330 Noyt en wist men daer te voren
 Dat sy man had vercoren;
 Nu es sy alsoe ghevaen,
 Dat sy niet en mach ontgaen,
 Sy en moest hem tonen goede gonste.
 335. Luttel docht haer alle die conste

302. dor die zale. — 3. Dhovet ghesleghen een deel te dale. — 4. rechts. — 5. dan hevet. — 6. soe was hovesch. — 7. h. v. heeft se gheheert. — 8. soe hadde bevragnet. — 9. wanen. — 10. Doe soe wiste dat Jazoen w. — 11. Was soe harde. — 12. soe hadde. — 13. Hs.: Haer ghegheven groet lof. — 14. Verminnde soene sciene. — 15. Soene mochte in negere maniere. — 16. Hare ogen v. h. niet geslaen. — 17. docti hare. — 18. mercte soe. — 20. Vulmaect w. hi i. alre maniere. — 21. goedertiere. — 22. Staerc e. g. e. w. gheraect. — 23. Hs.: sy. — 25. hare 't herte wille b. — 26. becomet haer. — 27. Hare m. h. soe h. sciene. — 28. Hadsoe ghesyn in eere s. — 29. Daer hys haer hadde g. — 30. noint. — 31. soe m. hadde. — 32. soe also. 34. — Soene moet h. togen g. jonste. — 35. Lettel dooch hare al hare c.

- Die se wist ende can.
 Al haer sin leid sy daer an,
 Hoe sy hem tenen man creghe
 Ende sy meed mocht varen en weghe.
- 340 Dus so doecht sy sekerlicke
 Groten arbeit alle die weke.
 Sy en mach rust noch slaep ontfaen,
 So heft se die minne ghevaen,
 Daer sy voer had cleen hoede.
- 345 Dicke peinsden sy in haren moede
 Hoe dat emmermeêr mach wesen,
 f°. 10r Dat sy daer af mach syn ghenesen.
 Seer ontsach sy dat begbyn.
 Eens daghes was sy daer in,
- 350 Die coninc had se doen halen
 Na den eten in den saele.
 Hi nam se in den arm sijn
 Ende custese aen haer mondekijn.
 Daerna vermaenden hy haer des:
- 355 „Gaet tot Jason ende Hercules,
 Ende maket jeghen den heren conde.”
 Die joncvrouwe, die seer wonde
 In 't hertte bynnen drouch,
 Sprac: „Here, gherne!” Ende sy louch.
- 360 Mettien es sy ten Griecken ghekeert.
 Die scone, die vroede, die wel geleert
 Was, hads een deel haren wille.
 Mettien sprac sy te maten stille:
 „Here Jason, ghy moecht verstaen,
- 365 Dat ic dorperheit had ghedaen,
 Dat ic my jegen u beconde.
 Hy waer sot, dies hem bewonde;
 Ten dincket my mesdaen oec niet,
 Die enen vrenden mensce siet,

336. ontbr. — 37. Al haren zin sette soe daer an. — 38. Hoe soene ghecrighe t'eenen man. — 39. ontbr. — 40. D. s. dogede soe sekerleke. — 41. G. aerbeit al d. w. — 42. Soe e. m. rusten n. slaep o. — 43. Nu heeft se minne wel bevaen. — 44. D. soe hare voren niet en hoede. — 45. dicken peinsde soe. — 47. Datsoc d. a. mach ghenesen. — 48. Sere o. soe d. beghin. — 51. etene binnen der zalen. — 52. aerne. — 53. cussedse an hare m. — 54. vermaendi hare. — 55. tote Jazoene. — 56. jeghen hem c. — 57. sere. — 58. in 't herte van minnen d. — 60. es soe t. Grieken gekeert. — 61. Soe die wys was ende wel geleert. — 62. Een deel hadsoe 's doe haren wille. — 64. Jazoen, ghi moget. — 65. dompheit hebbe g. — 66. d. i. mi niet. — 67. hy ware domp. — 68. hen dinckt mi. — 69. Hs.: d. e. v. man eerbiet.

- 370 Dat hy en gruet ende ghevet raet,
Nadien dat in den lande staet." —
„Joncfrouwe," sprac Jason eer yet lanck,
„Ik segs u herde groten danck,
Dat ghi enen vremden man
- 375 Aldus goetelic spreket an.
Ghi hebt ghedaen ghelijc den goeden,
Dat ghys hiertoe wout oetmoeden;
Ic wils u al myn leven lanc
Gherne weten groten danck.
- 380 Met rechte es u dat hertte vroe,
Dat ghi syt gheleert alsoe;
Ghi syt scoen ende wel ghemaect
Ende van talen wel gheraect."
„Jason" sprac sy, „ic mercke dies
- 385 Dat ghi comen syt omt vlies.
Ende om ander dinck negheen ¹⁾.
Dits ene dinc, dat niet en is cleen.
Want al waren al die man te samen,
Die noyt in die werelt quamen,
- 390 Sone hadden sy niet die macht,
Dat si gewonnen dien vacht.
Dat ghys proeft is om niet;
Het is oec dicwil ghesiet,
Dat daer liede om mosten sterven,
- 395 Nochtant en mochten sys niet verwerven.
Ic waen daer noyt man en ontghinc,
Die hem pynden om die dinc.
Die Gode hebben daertoe gheset
Sulcke hoede ende sulcken belet
- 400 Als men daer behoeft; ic segghe u hoe:
Mars setter twe ossen toe,
Die vier werpen tallen stonden

370. D. hine troest ende hem geve raet. — 72. Van hier tot vs. 495 zijn in de *fragm. van Blommaert slechts halve regels*; zij zijn uit het *Hs.* aangevuld. — 76. ende hebt g... — 77. dat ghire. — 78. ic w. u mijn. — 82. scone. — 84. seit soe. — 86. ende omme and... — 87. dits ene dinc d... — 89. die ie indie w. — 91. gewinn... — 93. het es somwi... — 94. datter. — 95. eer si dat vlies. — 96. ic waen ze. — 400. alsoe daer beda... — 1. Maers settere.

¹⁾ *Hs.*: Ende om ander dinck, dat niet en is cleen,
terwijl vs. 387 ontbreekt.

Bénolt 1323: Unques por el ça ne venistes;
Mès grant estoltie enprésistes.

- Uytten nese ende uytten monde,
 Die duncken coperyn oec wesen.
 405 Van dien en mach niemand ghenesen;
 Bi starker nigromancye
 Hoeden sy die een partye.
 Die wynnen wilde oec den ram,
 Hi moeste die ossen maken tam,
 410 Waer met crachten, waer met rade
 So dat hyse erselen dade ¹⁾.
 Mer ic waen, dat niet en ghedoghe
 Mars die God van dien orloghe.
 f°. 10^v Noch so syn daer ander saken,
 415 Die der niemant en laten ghenaken.
 Een serpent vint men daer oec,
 Die noit en sliep noch oghe loec.
 Het hoet den ram op deen syde.
 So wat daer coemt, in cortten tiden
 420 Ist doot van ghenen fellen dier,
 Van sinen fenyne, van synen vuer.
 Het is vreselyc ende groet;
 Noit en sach man des ghenoot:
 Men en cans so niet beghaen,
 425 Dat ment ghehonen mach ofte slaen.
 Jason, nu proeft ende merckt dies,
 U es wel onghereet dat vlies:
 Die saken syn aldus ghescepen;
 Grote sotheit hebby begrepen,
 430 Bestaet ghys, u wortter of wee,
 Ghy en geneset nemmermee."
 Jason antworten der joncfrouwen:
 „Nu en meerret niet mynen rouwe;
 Ic en quam daerom niet uytten lande,
 435 Om te meerre myne scande.
 Ic wil eer sterven, of ic bekinne,
 By wat saken ict vlies ghewinne;

408. uten nesen e. — 4. dinken. — 6. staerkere. — 10. waert m. c. — 11. so dat hise her... — 12. maer ic wane d. — 13. Maers. — 15. diere niet. — 17. dat n. e. s. — 19. wie so daer c. — 20. doot van ghen... — 22. h. es. — 23. noint. — 24. caens. — 27. u es onghereet. — 29. dompheit. — 30. bestadys. — 33. Hs.: merckt. — 35 stande.

¹⁾ Lees: *erien dade*. Bénolt 1351:

Que il les poisse si dancier,
 Que traire les *face* et *arer*.

- Mach ickes ghewynnen niet met eren,
 Ic en vraghe nemmeer na enich keren,
 440 Want ic bleve ommermere
 Al ontset van myne eere.
 Daerom moet ic die dinc bestaen.
 So veel hebbic er toe gedaen,
 Wedert my goet sy ofte quaet,
 445 In laets niet dor niemants raet."
"Jason" seidsy, „het es di quaet.
Hort, ic sal di gheven raet ¹⁾.
 Gaestu, du sterfter omme sniemen,
 Daer of en mach dy hulpen niemen,
 450 Dat is scade groot te waren.
 Mi dunct, ghi wilt ommer varen.
 Maer waer ic seker van uwen lyve,
 Dat ghy my nemen wout te wyve,
Ende ghy my te houdene swoers,
 455 *Waert dat ghy te lande voers,*
Ende ghy nemmer en daets die scade,
Dat ghy my liet in desen lande ²⁾,
 Ende ghy my wout ghetrouwe wesen,
 Ic soud u raden wel te desen,
 460 Hoe dat dinc sout syn begaet,
 Dat ghys bleeft al onghescaet.
 Sonder my en is engheen,
 Die u mach helpen groot of cleen;
 Ic heb my van kynde ghekeert
 465 Aan nigromancye ende die gheleert.
 Of icket wille, ic saelt vulbringen:
 Mi en ontfecten ghene dinghe;
 Dat anderen is te doen zwaer,
 En verweget mi niet een haer.

438. ...mer met eren. — 39. meer dieneren. — 40. nemmermere. — 42. *Hs.*: die ontbr. — 44. ...of quaet. — 45. et mi ontraet. — 52. ...omen live. — 53. wi te wive. — 59. al van desen. — 60. sire begaet. — 61. ongestaet. — 62. ...e ghene. — 66. dat ic 't vulbringe. — 68. doene.

¹⁾ Vs. 446 en 447 ontbr. in het *Hs.* Benoît 1389:

Alors, amis, tres bien entent.
 N'en crerreies chastiment.

²⁾ Vs. 454—457 ontbr. in het *Hs.* en zijn bij gissing door mij aangevuld. Bén. 1398:

Et que jamès ne me guerpisses
 Quant en la tere retornasses,
 Qu'en cest país ne me lessases.

- 470 Merct nu wel wattu doen sout,
Ofstu my dit gheloven wout.
Segt my daeraf dynen syn,
Ende die waerheit noch meer noch min." —
„Lieve joffrouwe," sprac Jason,
475 „Desen eet so willic doen;
Op Jupiter der goden heer,
Dat ic u gherne woud doen eer,
Ende ic u woude te wive trouwen
Ende eren ghelyc mynre vrouwen;
480 Myn lief bleefdi ende myn amye,
Van my bleef u die herscappye.
Ic soud my pinen vroeck ende spade,
Hoe ic uwen wille ghedade.
In myn lant soudic u leyden,
485 Daer men eren soud ons beyden;
Alle die grote rycke heren
Souden tuwen wille keren;
Ghy sout hebben meerre solyt
Dan ghy noyt hadt in allen tyt."
f° 11r 490 Medea sprac: „wel suete minne,
Dits daer ic al om begynne.
Wy laten staen alle die dinc,
Tot dat slaep die coninc;
In myn camere coemt alleen;
495 Met u en brengt ghesellen engheen,
Daer suldyt sweren also mi,
Dat ic uwes seker si.
Dan willic u doen bekent,
Hoe ghy die ossen ende dat serpent
500 Sult dwingen upten dach van morgen
Sonder eneghe grote sorgen."
Jason sprac: „Jonevrouwe, dat si;
Maer dincket u goet, coemt om mi:
In soude weten wanneer upstaen,
505 Ende tuwer cameran in gaen." — ¹⁾

472. sinen zin. — 73. meer no min. — 78. mine trouwe. — 79. miere. — 80. mine amie. — 81. ic herscapie. — 82. vroe. — 84. leden. — 85. beden. — 86. ic heren. — 87. ...ullen keren. — 88. delijt. — 89. uwen tijt. — 91. mine beghinne. — 92. dese dinc. — 94. allene. — 95. ...eselle ghene. — 98. dat ghi bekent. — 99. Soe ghi. — 503. Hs.: tot mi. — 4. Hs. en fr: hoe opstaen. — 5. Noch ter cameran in oec gaen.

¹⁾ Bén. 1446:

Mès se vos plect, venez por mei,
Car ne sauroie quant lever,
Ne en quel leu devroie aller.

- „Vrient,” sprac sy, „dit wert gedaen.”
 Orlof nam sy, ende ghinc wech saen.
 In die camere ghinc sy weder;
 't Herte spranc hare up ende neder,
 510 Dat dede die mynne diere in lach.
 Sere vernoyede hare dat die dach
 Also langhe moet gheduren;
 Hare dinken ghelenghet al die uren.
 So langhe vernoyede hare die dinc,
 515 Dat die zonne onderghinc.
 Sere lanct hare om dien nacht,
 Te doene dat sy hadde gheacht.
 Ende doe 't al was doncker nacht,
 Nochtœ en was hare niet ghesacht.
 520 Sy sach dicken omme die maen,
 Oft sy yet woud upgaen.
 Dien nacht waent sy wel verliesen;
 Dat doet se sorghen ende riesen;
 Sy was dicken bleec ende root.
 525 Die in die zale feeste groot
 Maecten, daden se dicken jameren;
 Ter dueren ghinc sy vander cameran,
 Omme te hoerne ocht die cnapen
 Riepen omme enech slapen.
 530 Daer bleef sy langhe staende stille,
 Van couden doghede sy onwille:
 „Here God!” seit sy, „hoe mach dit wesen,
 Welcktyt port er een van desen!
 Hebben si gheseit in waren saken,
 535 Dat si hedenmeer sullen waken?
 Wie sach nie dus wakende heer?
 Hebben si te slapene ghenen gheer?
 Verdwaset volc van dullen zeden!
 Die middernacht es welna leden;
 540 Ennes den daghe niet wel verre?
 Ic mach my selven wesen erre,
 Ic onderwinde my vremder dinge;
 Meerre recht waert, dat men mi hinge,
 Dan enen onreenen dief!
 545 Nu mochte an my mercken myn lief

513. gercet. — 16. lancst. — 17. ghedacht. — 21. Oft soe haest in haren upgane. —
 22. waent soe verliesen. — 33. Hs.: welcken tyden.

- Grote dulheit, ic bem te gha ¹⁾!
 Wat helpt, dat ic hier langhe sta?
 Jane ben ic dies niet in vare,
 Dat hi hudenmeer niet en comt hare,
 550 Tyersten dat tote hem coemt myn bode?
 Ic doe also ene sottinne, by Gode,
 Dat ic hier sta so langhe stonde;
 Mi rouwet, dat ics ye begonde."
 Sy laet die duere, ende gaet te bedde,
 555 Maer dies leggie myn wedde,
 Dat sy daer onlanghe sal duren,
 Sy en mochte nemmee besuren.
 Van den bedde spranc sy saen,
 Ende hevet ene veinstre ontdaen;
 f°. 11v 560 Sy wart der manen saen bekinne,
 Met dien vernuwede haer de minne;
 Sy sprac: „Nu hevets mi ghedacht,
 Het es leden middernacht."
 Die veinstre sloet sy ende ghinc daen,
 565 Sere gram, na mynen waen,
 In die camere stont sy stille;
 Sy horde een deel haren wille,
 Want die heren hem allen scieden,
 Ende hem te sclapene berieden.
 570 Ter dore ginc sy bleec ende vale,
 Sy sach achter ghene zale
 Die bedden maken harentare;
 Daer bi wart sy wel geware,
 Dat si sciere souden scapen.
 575 Hierna ghinc sy weder gapen.
 Ter camere ghinc sy in mettien,
 Ende ginc doer die lokeren sien
 Of si alle waren ghelegghen;
 Sy mercte harde wel, waer jeghen
 580 Jason lach, dat was hare lesse.
 Doe ghinc si soeken troestenesse
 Aen haer meestersse; altemale

549. Hine sal sciere comen hare. — 55. Hs.: dies segt my myn wedde. — 56. sal curen. — 57. nemmee geduren. — 60. saen in inne. — 75 Beede die heren entie knapen. — 77. Maer dicken ginc soe weder sien. — 81. Omme ene hare cameresse. — 82. Ginc soe ende seide altemale.

¹⁾ Zie over het woord *ga*, dat ook voorkomt vs. 6325, het uitvoerige opstel van Dr. de Vries in *T. en Letterb.*, II, 271.

- Seyd sy haer doen, al sonder hale:
 „Te ghenen bedde, hebdyt verstaen,”
 585 Sprac Medea, „so suldy gaen:
 Hy diere up leget, brinct mi ghereet ¹⁾
 Heimelike, dat niemant weet.” —
 „Minne, gaet voren slapen saen,
 Dat wert harde wel gedaen.
 590 Die nacht es een deel tegaen;
 Men mocht in dorperrien verstaen,
 En waerdy noch te bedde niet.”
 Medea dede, dat men hare riet,
 Sy dede af hare diere ghewaden,
 595 Ende ghinc te bedde waert met staden,
 Up een bedde, dat diere was.
 Ic wane van betre noyt man en las:
 Die sponden van selvere, die staple guldyn,
 Daer in menech diere robyn,
 600 Mirauden, topase ende saphiere,
 Ende mengherande steene diere,
 Die ryke syn altemale.
 So goet en quam nie in Tessale,
 Die slaep plakene wit van zyden,
 605 Menne vint so goet nu by tyden.
 Die orcussinen diere ende fyn
 Noyt en had beter moghen syn.
 Dat covertor was seer goet,
 Daer eene penne binnen stoet
 610 Van enen diere, licht alse clare
 Bij nachte alse oft vieryn ware ²⁾.

583. Ha.: Al haer doen. — 602. Met rike balseme altemale. — 4. lijulakene. —
 7. N. e. hadde so goet maghedijn. — 8. harde goet.

¹⁾ Lees: brinct my *gheleet*.

Bén. 1527:

Cel qui i gist, *ameine o tei*.

Vgl. va. 664 V en mijn *Tekstcritiek*, bl. 80 en 107.

²⁾ Bén. 1549:

Covertor i ot riche assez,
 D'unes *bestes* fu toz orlez
 Que reluisent com ors primenz.

Over *penne* d. i. *huid*, zie Burguy, *Gloss* en vgl. *Hist. van Troyen*, f°. 112v.

Die penne daer in was herde diere,
 Al gheheel van enen diere;
 Daer en was aen naet noch stic.
 In den boecke so vant ic,

- Dat laken, daer af sryven die clercke,
 Was van sarracynschen ghewercke.
 Die maghet is te bedde ghedaen,
 615 Die scone was ende wel ghedaen.
 Sy was wel wert dat syre up lach,
 Want noyt man haer ghelike en sach.
 Die quene gaet al dat sy mach
 Ten bedde daer Jason lach,
 620 Ende sy nam en by der hant,
 So dat niemant ondervant.
 Jason die stont op ghereet,
 Ryckelicke heeft hy hem ghecleet;
 Heimelike ende wel sachte
 625 Sy en in die camere brachte,
 Daer 't licht was ende sere claer,
 Want twee tortytse bornen daer.
 Die dore scloot vaste die quene,
 Ende leedden ter joncvrouwen hene;
 630 Ende alsen Medea versiet,
 Luyet sy die oghen ende porret niet.
 Hy, die 't herte niet hadde suer,
 Nam in die hant dat covertuer,
 f°. 12r Maer Medea die vernaemt,
 635 Ende ghebaerde als die haer scaemt:
 „Vassael,” seit sy, „wie hevet u hier bracht?
 Ghy hebt ghewaect ghenouch te nacht.
 Ic horde daer al sulc gherochte
 Dat ic cume ghesclapen mochte,” —
 640 „Joncvrouwe, in soeke ander geleede
 Dan u, dat merct wel gherede;
 Ic ben comen in u prisoen,
 Ic hope, ghy my geen quaet selt doen.”
 Die meesterigge heft se ghelaten,
 645 Ende ghinc scaven haerre straten.
 Jason sprac alreyster te voren:
 „Ic ben u riddere, maghet vercoren,
 Ende sal syn, so waer ic kere,

641. D. u. d. m. w. ghi bede. — 45. E. g. henen h. s.

Dat sy was van eenre beesten
 Die men vint in den foreesten.
 Dyodamas hiet sy, weet men wel,
 Het syn die been, ende niet dat fel.

Vgl. ook Bén. 13022.

- Ende sal bliven emmermere.
- 650 Ic biddu, nadien dat my staet
 Dat ghy manscap van my ontfaet,
 Ende ic niet meer en doe,
 Anders dan ghy my raet daertoe."
 Medea sprac: „Nu hort, Jason
- 655 Ghy hebt geloeft, dat suldy doen
 Sonder enighen valschen keer." —
 „Ghy en moghet my gheloven meer,
 Jonevrouwe," antworde Jason,
- f°. 12v „Dies willie u so seker doen,
 660 Alse ghy selve wilt ende begaert,
 Dies weest altoes onvervaert."
 Een zidyn hemde deedsy ane
 Daerover enen graeuwen pelse, ic wane.
 Sy ginc wech ende brachte I beelde
- 665 Van Jupiterre, den stouten heelde,
 Dien sy hilt over haren Got:
 „Jason, nu merckt dit ghebot;
 Dits Jupiter myn rechte here
 Ic en spottu min no mere;
- 670 Ghy sult my nu hier seker maken
 Van my ende van u die saken.
 Ghy sult zweren ende segghen,
 Ende u hant hier up nu legghen,
 Dat ghy trouwe al u leven
- 675 Houden sult ende niet begeven,
 Ende dat ghy my altoes sult syn
 Goet, ende doen den wille myn."
 Jason sweer haren wille daer,
 Maer meenhedich bleef hy daer naer,
- 680 Dat scryft Ovidius, sonder sparen.
 Ende wes die meeste schulde waren,
 En magic u niet maken cont.
 Ic heb ghenoech te doene ter stont;
 Waerom soudic u nu langer leiden.
- 685 Sy versamenden onder hem beiden

649. E. daer toe bliven e... — 52. Dat ic nemmermeer doe niet. — 53. Ander dinc, dan ghi ghebiet. — 55. belovet. — 57. Ghine m. mi g. nemmeer. — 63. Daerup ene graeuwe p, ende ghinc dane. — 64. Soe brachte ghedregen I scone beelde. — 69. spotte. — 74. Dat ghi mi trouwe hout al u leven. — 75. Ende nemmermeer en sult begeven. — 76. Dat ghi myn oec a. s. s. — 77. Ende doen al d. w. m. — 80. Ov. scrivet s. sp. — 81. Wies d. m. s. w. — 82. In mages u niet nu m. c. — 83. Ic hebbe g. t. d. terre stont. — 84. Twi soudic 't u nu langre leeden. — 85. Si versaemden o. h. beeden.

- Dien nacht met harde groter vrouden,
 Want sy hem onderlinghe trouden,
 Elc dede gherne dat dandere woude.
 Die dach quam hem te houde,
 690 Ende Jason sprac te hare:
 „Vrouwe, ic werde des daghes gheware,
 Ic en mach niet langher sijn by u,
 Ic moet te mynen bedde nu.
 Nu peinst, vrouwe, om myne bederve,
 695 Dat ics u dancke, eer ic sterve.” —
 „Vrient, laet al u sorghen staen,”
 Sprac Medea, „dit is ghedaen.”
 Beede syn sy up ghestaen,
 Ende in ene camenade ghegaen.
 700 Medea nam een ghuldyn forsier,
 Daer an ghemaelt was menich dier,
 Ende toech daer uyt eene figure
 Gemaect by consten ende bi congrure ¹⁾.
 „Vrient,” sprac tot hem die joncvrouwe,
 705 „Dit neemt met u, dit is getrouwe,
 Alse langhe alse ghy dit over u draghet,
 Blyft ghi altoes onversaget.”
 Ene salve gaf sy hem daernaer;
 Hoe men se noemt, in weet vorwaer:
 710 „Hier mede ghesalvet uwe lede,
 U ist des wel te doen mede,
 So en dorft ghy oec van dien
 Noch serpent noch vlamme ontsien.
 Ende neemt hier oec dit vingherlyn,
 715 Sijns ghelike mach nergent syn,
 Wet oec wel dat die steen
 Dat alredierste dinc es een;
 So wie dat an die vingre hadde
 Hine dorft ontsien worem no padde,

686. Diere n. m. harder g. v. — 89. Die dach verdaghede h. t. h. — 92. In m.
 n. langer. — 97. dit wert ghedaen. — 99. in ene waerdereube. — 700. fortsier. —
 2. soe trac d. u. e. figure. — 3. bi aerten e. bi congrure. Hs.: bi a. e. b. manier. —
 5. D. neemt met hu, dits getrouwe. — 6. als gij. — 7. blivedi. — 11. U wert dies
 w. t. doene m. — 12. Sone dorvedi oec nadien. — 13. Weder vier no v. o. — 15.
 nieweren. — 17. Der alr. — 18. Wie sone an. — 19. dorste.

¹⁾ Bén. 1649:

Un escing d'or prist Medea....
 Si en a traite une figure,
 Fête par art et par conjure.

- 720 Noch ghene wapene die men vint,
 Noch toverye, noch serpint,
 Noch hy en mach in gere maniere
 In watre verdrinken, noch in riviere.¹⁾
 Nochtan heeft die steen ander virtuyt.
- 725 Wildy gaen sonder gheluyt,
 Ende sonder scade ende sonder verdriet,
 Alsoe dat men u niet siet,
 Nemt den steen in u hant:
 Dies ben ic borghe ende pant,
- 730 Dat u niemant en sal sien;
 Ende als ghi des niet en wilt plien,
 So laet den steen sijn onbedect,
 Ten es man no wyf, diere up meet,
 Ende ghy wert al onghesien,
- 735 Dus en mach u niet messscien.
 Nu hout wel myn vingerlyn,
 Ic mint vor alle dinc die syn."
 Daerna gaf sy hem enen brief.
 Sy sprac: „Jason, soete lief,
- 740 Ist dat ghy den Ram ghewint,
 So en gaet vorder niet een twint,
 Eer ghy uwe sacrificie doet;
 Dus sacht der Gode moet.
 Wert dat ghyt niet doen en wout,
- 745 Ic waen ghyt daer ontghelden sout.
 Haren moet suldy dus sachten.
 Daer nae suldi u dus wachten,
 Dat ghy sult lesen mitter vaert
 Drie waerf dit gheschrifte ten oestewaert.
- 750 Vergeet ghy des, ghy syt gescent.
 Siet hiertoe een duer ciment,
 Werpt dit al in cortter stont,
 Den Ossen in haren mont,
 Ende in haren nesegaten schier;

723. Hs.: noch in vuere(!) — 24. Nochtan boet hi ander verdriet. — 25 en 26 ontbr. — 27. Wildy dat m. — 28. Luuct d. s. in nwe hant. — 29. D. werdic b. e. p. — 30. niemene. — 31. alse g. dies nemmee. — 32. Laet d. s. — 33. Hens m. n. w. — 34. Dat du waers. — 35. di niet m. — 36. hoet. — 40. Deersten dat g. — 41. So ne g. vord niet. — 42. a sacrificie. — 44. Waert. *Hetgeen bij Blommaert aan dit en de volgende verzen ontbreekt, is door mij uit het Hs. aangevuld* (vs. 744—869). — 47. naer. — 50. verget di dies. — 51. hier daert.... — 53. ossen beed....

¹⁾ Bén. 1672:

Ne eve ne le puet néier.

- 755 Dus wert pays van haren vuer.
 Ver voren doet se ende el niet ¹⁾
 Mer wacht u wel, dat ghy se niet en siet.
 Gaet dan henen in cortten tyden
 Teghen dat groet serpent stryden;
 760 Het sal grote weer doen,
 Mer en vervaert u niet, Jasoen!
 Ten sal niet, sonder waen
 Jeghen u moghen ontstaen.
 Die tande selach uyt mit dynen swerde,
 765 Saeyse op dy gherdy der eerde ²⁾
 Want aldus moettet gheskien.
 Daer saltu scier wassen sien
 Ridderen, die syn ghewapent wel,
 Ten orloghe herde snel.
 770 Werpt up hem mitter eerden,
 Ellic sal den ander mitten swerde,
 f°. 13r Daer ghyt siet, te stucken slaen.
 Als du dit heves ghedaen,
 So hefstu dyne dinc al volbrocht,
 775 Die du so verre heves ghesocht.
 Den Goden danckt des alle weghe,
 Daer du by heves ghehad den seghe.
 Dan daer na so staet die ram,
 Die es wel te maten tam.
 780 Neemt den vacht ende maect u dane;
 Ghy en hebt daer langher niet te stane.
 Mer coemt schier ten scepe waert,
 So ghy yerst moghet metter vaert.
 Ic en weet u wat ghewysen meer,
 785 Maer ic bid u herde seer,
 Dat ghy die sake aldus doet.
 Nu gaet wech, alst u dunckt goet.

756. vierwaerven. — 59. jeghen. — 62. Ten sal niet als. . . — 64. Die tande slaet. —
 65. Saydse up dien. — 68. ridderen ghew. . . — 69. Ten orloghe se. . . — 71. Elc
 sal anderen. — 72. Daer duut sies. — 73. Teersten dat d. — 74. So hevestu die. —
 75. Die ghi. — 78. Gaet daer. . . — 81. Ghine hebt la. . . — 82. Nemaer c. — 84.
 Inne weet u. — 85. Maer dat biddi. . . — 87. nu g. henen.

¹⁾ Lees: Ver voren doet se *eriën* ende el niet.
 Bén. 1711: *Arer les feras quatre riēs.*
²⁾ Lees: Sayese op *die ghe(h)eryde eerde.*
 Bén. 1720: En la terre les someras,
 Que tu as buos *auras arée.*

Vgl. ook *Troyen*, vs. 977.

- Niet langer en moghen wy hier staen,
Die zon sal saen rysen gaen."
- 790 Jason helsedse ende custe,
Also dicke als hem luste.
Orlof nam hy aen haer saen,
Ende es up syn bedde ghegaen.
Nu es hy vro ende blide
- 795 Ende schiep al totter priemtyde,
Hi was van waken worden moede;
Syns lyfs was hy sonder hoede.
Ontwaecht wert hi ende sacht,
Dat by nae was middach.
- 800 Hi stont up ende maeckte hem ghereet,
Ende wilde, daer hy dwonder weet.
Sine ghesellen worden vervaert,
Als 't hem so recht ernste wart.
Cerces sach wel, dat Jason
- 805 Ghene sake wilde doen
„Jason," sprac hi, „noch elene noch groot
En wil ic scout hebben diere doot.
Doet ghy minen wille te waren,
Ten vleys en soude niet varen,
- 810 Want nyemant en keerden daen,
Die die wille had te bestaen.
Die Gode hebbent wel bedacht:
Sy en willen niet, dat den vacht
Enich man doe in syn hant ¹⁾,
- 815 Dat is ons allen wel becant.
Hets misdaen, wildy daer varen;
Mer ic seg dy sonder sparen,
Daed icker toe cracht of geweld,
Het worde te laster van mi getelt,
- 820 Daertoe dyns selves raet
Bi tiden dunct mi wesen quaet."
Jason is, die achterlegghet
Dat Cerces die coninc segghet,

798. ontwake. — 99. by naer. — 801. Ende wille. — 6. Hs.: hi *ontbr.* — 7. van
dire doot. — 9. Hs.: vleys. — 12. ...wacht. — 16. 816 en 817 *ontbr.* — 19. ...re
van mi getelt. — 21. ...iket quaet.

¹⁾ Hs.:

Sy en willen niet dat die vacht
Enich man doen syn hant.

Bén. 1773:

Li Den i ont-lor garde mise,
Qui ne volent en nule guise,
Que hom charnel i mete main.

- Ende wat so hem iemant bat,
 825 Hy maeckten hem henen uytter stat.
 Hem volgden haer princen ende baroene,
 Sine ghesellen, met Telamoene,
 Totdat si ten oever waren
 Daer Jason soud overvaren.
 830 Daer moste blyven al dat heer
 Ende hy moste over dat veer,
 Mer ten was niet herde breet:
 Anderhalf myle na dat ic 't weet.
 An dander syde lach teylant,
 835 Niet wyt, mer 't scoenste dat men vant.
 Daer sal hy vinden dat hy sochte
 Ende daventuer dier hy rochte.
 Opten oever deed hy an
 Syn halsberch, die stoute man.
 840 Syn knielinghe dedi erst ane,
 Men vint gheen so grote, ic wane;
 Cousen van stale, daerup de sporen
 Van fynen goude, alse wyt horen.
 Daer na trac hy syn alsberch an,
 845 Den besten, dien noyt man ghewan;
 Na hem was hy ghescapen wale;
 Maelgien goet van finen stale.
 Opt hoeft heft hy den helm geset;
 Noyt en was gheen ghemaket bet.
 850 Van goude een *rinc* daer omme gebonden
 Daer der Goden naem in stonden;
 Achter in stonder, ic weet wel,
 Ende voren een duer berikel.
 Ic waen hy grote sotheit dochte,
 855 Die enen betren wilde ofte sochte.
 Daer na gorden hy een duer swert,
 Dat beste een dat ie ghewaert.
 Den hilt had hy van yvore,
 Daerop, als ic bescreven hore,
 860 Enen bokel van finen goude;
 Ic waen, dat hy ander bokel en woude.

824. mene bat. — 26. ...incen ende b.; Hs.: iuxen e. b. — 27. hiet T. — 28. ...rvorew. — 29. ...er soude varen. — 30. ...cen al sijn here. — 31. ...er dat vere. — 32. ...mmeer breet. — 35, Hs.: nie w. — 36. dat hi souct. — 37. ...r. hi rouct. Hs.: die hi roecht. — 38. ...di an. — 41. goede, ic w. — 46. ghescepen. — 49. gebruneert bet. — 50. ...c. daeromme g.; Hs.: rinc *ontbr.* — 51. ...en in stonden. — 52. een onikel. — 54. ...mpheit dochte. — 55. betren sochte. — 56. diere sw. — 61. takyn en woude.

- Enen spiet, den scerpsten, die men vant,
 Nam hy mede in syn hant.
 Tyerst dat hy had die wapen ane,
 865 Wilde Jason varen van dane.
 Thelamon, Nestor ende Hercules,
 Theseus, Serus ende Caloës,
 f°. 14r Melagar ende Pirothemus,
 Achilles vader Peleus,
 870 Castor ende Pollux, die by hem stont,
 Custen Jazoene an sinen mont,
 Ende alle die ghesellen mede,
 Si scieden met grotre serechede.
 Jason selve, die rumde tlant
 875 Met enen boetkine al te hant,
 Dat was wel te maten cleen.
 Sonder scipman voer hi alleen.
 Hy royede henen metter vaert,
 Met beyden handen ten eylande waert.
 880 Boven den toerne stont Medea,
 Daer hy voer ende sach hem na.
 Sy weende, (wat mocht sy doen mee?)
 Doe sy en sach in die diepe zee.
 Stille sprac sy ende heimelicke:
 885 „Jason, ic waen, my 't herte breke,
 Cume blivie in mynen zinne,
 Want ic u met trouwen minne.
 In weet hoe ic meer sal ghenesen,
 Maer en mach niet anders wesen.
 890 Ic wane mi nemmer goet gescie,
 Eer ic u metten oghen sie;
 Vaer hebbics ende onghedout
 Dattu yet vergeten sout,
 Dat ic dy leerde heden betide;
 895 Nemmermeer en werdic blide,
 Eer ic di hebbe in mynen aerm.
 Ic bidde den Goden, dats hem ontfaerm,
 Ende sy hem up u niet erren.
 Du sult my te lange merren,
 900 Maer dat soete smaect te bet,
 Alse men 't naer dat sure et.”
 Jason heeft hem also gemoyet,

863. ...ne hant. — 64. wapene. — 65. ...n varen dane. — 68. ...teus. — 80. ten
 torre. — 87. hertelike minne. — 92. hebbic. — 98. Dat si up di niet vererren.

- Dat hy te lande quam geroyet,
 Hy en wilde langher merren niet:
 905 Syn swert nam hy ende sinen spiet,
 Den boot ruumde hy te hant;
 Ghewapent ghinc hy op dat lant.
 Hy sach tserpent entie stiere,
 Enten Ram metten vlieze diere.
 910 Het sceen so claer jeghen de zonne,
 Hens man, die 't u ghesegghen conne.
 Uten nesen enten monden
 Vanden Ossen, die daer stonden,
 So ghinc die vlamme also claer,
 915 Also of die werlt verbernet waer.
 Jason nam die salve diere
 Ende bestreec hem daer mede sciëre;
 Die figure nam hy daer na,
 Die hem gaf Medea.
 920 Op synen helm hy se legghet,
 Also hem Medea hadde ghesegghet.
 Sacrificie maecty den Goden,
 Also hem Medea hadde gheboden;
 Die worde, die sy hem beval,
 925 Las hy drie waerven ten oesten al.
 Toten Ossen ghinc hy sciëre;
 Dor die hitte van den viere,
 So was hem na verbernt de scilt,
 Altemale daer hy en hilt.
 930 Dat cymment warp hy in corter stont
 In haren nese, in haren mont.
 Doe was dat vier schiere vergaen;
 Vier vueren deed hy se eriën gaen,
 Mer hy en sagher altoes niet,
 935 Also also hem Medea riet.
 So wat sy hiet, dat dedy al,
 Dat was hem een groot gheval.
 Doe dese sake al was ghehent,
 Ghinc hy soeken dat serpent,
 940 Ende tyerst datty en comen sach,
 Wispelet¹⁾ lude al dat mach:
 Het huyde ende creet na sine maniere,

915. of die waerde ontsteken ware. — 33. Hs.: deed hyt eer hy se gaen. — 42.
 Het verscudden naer sine maniere.

¹⁾ *Wispelen*, d. i. *fluiten*. Zie vooral *Alex.* II, bl. 433 vg.

- Ende warp venyn gemenckt met viere.
 Het bries so, die erde scheen breken ¹⁾.
 945 Dat lant wart alomme ontsteken,
 Hennes man na mynen waen,
 Die voer hem conde ghestaen;
 Ware Jason niet so wel behoet,
 Hy laghe sciëre onder voet,
 950 Want dat venyn entie brant
 Haddene doot al te hant,
 Mer dat gheschrifte entie conjure,
 Ende daertoe mede die fighure,
 Ende dat vingerlyn, dat hy droech,
 955 Was hem daer hulpich ghenoech.
 Hy staker op ontwee den spiet,
 Nochtan mocht hyt ghewonden niet.
 f°. 14^v Hy sloecht dicken harde onsochte
 Eer dat hyt ghewonden mochte.
 960 Hy scloucht so sere metten swerde,
 Dat die slaghe voeren in die erde;
 Mer so starc was hem die hunt,
 Dat die slaghe al sprongen uut.
 Het stakene dicken oec ter neder,
 965 Dat hy met pynen opstont weder;
 Sere vernoyet den stoutten man,
 Dat hyt ghedoden niet en can.
 Het warp sulc vier uytten monde,
 Dat hy cume gheduren conde,
 970 Ende hem tswet uytten leden ran;
 Mer doch dat hy tgeluc ghewan,
 Dat hy tswert also verdroech,
 Dat hy hem thoeft afsloech.
 Waert yet vele langher bleven,
 975 Jason hadde ghelaten tleven.
 Mettien trac hy uyt die tande,
 Ende sayde se optien geheryden lande.
 Ridderen quamere af te hant,
 Ghewapent syn si op dat zant.
 980 Jason warp op hem die erde,

943. gemanc m. v. — 44. Het voer oft al soude breken. — 45. Die waerde w.
 a. o. — 954 en 955 zijn in het *Hs.* onderling van plaats verwisseld. — 55. Was
 hem hulpelyc g. — 61. Dat zanc achter uptie e. — 77. *Hs.*: op dat eerde lande. —
 79. *Hs.*: Die wapene saghen si op d. s.

¹⁾ Men zal wel moeten lezen *brees* van *brijsen*, bijvorm van *brieschen*. Zie Oudemans.
Bejdr. i. v.

- Elc doodde den anderen metten swerde.
 Nu was altemale ghehent
 Syn arbeit ende syn parlement.
 Des seit men hem groet eer.
- 985 Hy dancte synen Goden seer.
 Mettien ginc hy toten Ram,
 Sciene hy hem dien vacht afnam,
 Niet langher en wildi daer staen,
 Om dat hem te scaden mochte vergaen.
- 990 Ten scepe keerdy sonder sparen,
 Ende wille weder overvaren
 Metten vachte, dien hy brochte;
 Hi royede, so hy best mochte.
 Medea was, diene yerst sach,
 995 Aldaer sy opten tynnen lach.
 Hare herte ondede hare wel wide,
 Noint en was wyf so blide,
 Dbloet liep weder onder die oghen.
 Nu eerst mach sy wel bliscap toghen.
- 1000 Hercules ende d'andere heren
 Saghen Jason wederkeren,
 Blide waersys dat hy quam,
 Maer Cerces die waes gram.
 Jason die quam an dat lant,
- 1005 Uytten bote ghinc hy te hant.
 In can die bliscap niet ghetellen,
 Die maecten alle syne ghesellen,
 Want sy haddene harde waert,
 Ontwapent so hebsy en ter vaert.
- 1010 Alle die liede, die 't ghent vernamen,
 Quamen ghinder al te samen
 Te siene den vacht, die sere was rycke;
 Nu en sach man diesgelycke.
 Het seide menech jonghelinc,
- 1015 Dat nie man sach so diere dinc.
 Oec swoeren sy lude ende stille,
 Hadt niet ghesyn der Gode wille,
 Ende hadden sys oec niet willen jonnen,
 Nemmermeer en waert gewonnen.
- 1020 Hoe mochte iemant so stout wesen,
 Dat hi sulx dincs mochte ghenesen?
 Jason hevets eere groot,

984. Der zegen enter grotre ere. — 85. Dancti sinen Goden sere. — 95. uptien torre. —
 97. Hs.: Bleec wert sy in cortten tyde. — 1015. Nie sach man. — 106. Oec seiden sy.

- Dat hi bestont te sulcker noot.
 Die coninc leedden bynnen der stede
 1025 Daer hy hem grote eere dede.
 Also Jason in die zale quam,
 Ende Medea dat vernam,
 Custe sy en ende dreef groet spel,
 Sy hadden gherne, wetic wel,
 1030 In haren aerm ghenomen:
 „Te nacht,” sprac sy, „so suldi comen
 Heimelycke, alset tyt sy,
 In die camere spreken my.” —
 „Vrouwe,” sprac hy, „ic doet gherne
 1035 Wat ghy wilt, my en staets tontberne
 Een twint niet.” Een scoen bat
 Was hem ghereet; doe hy in dat
 Ghedweghen was, is hy ghegaen
 Uyt ende hevet aenghedaen
 1040 Rycke cleder, ghy sult weten
 Dat si se gaf, die syns vergheten
 • Niet en can. Wat helpt ghelesen
 Veel hier af? Men ghinc na desen
 Eten, waerom maeck icket lanc?
 1045 Sy hadden spyse ende dranc
 Wat sys wouden, hoer ic saghen
 Alle die maent, die sy daer laghen.
 Die twee ghelieve hadden tyt genoech
 Te doene al haer ghevoech.
 1050 Si hadden wel al haer doen,
 Medea ende haer lief Jasoen.

Na 1023 heeft het Hs. nog:

Medea ghinc by synre syden
 Noyt en was wyf also blyde.

Vs. 1034—47 luiden bij Blommaerts aldus:

„Joncvrouwe” seit hi, ic doet gherne,
 Uwen wille staet mi niet t'onberne.
 Hem was gereet een scone bat,
 Ende also hi was gedweghen in dat,
 Es hi unt ghegaen ghereet;
 Rikelike heeft hi hem ghecleet;
 Syn lief gaf se hem, wildyt weten.
 Daer na sciene gingen si eten.
 Wat holpet dat ict u maecte lanc?
 Ghenouch hadsi spise ende dranc
 Al die maent, dat horic saghen,
 Die die Grieken ghinder laghen.

- f°. 15r Ende alse Jason voer uytter stede,
 Voer met hem Medea mede.
 Die grote minne heeft sy gedraghen,
 1055 Dat sy sciet van haren maghen,
 Ende voer met enen vremden man.
 Ic waen syre synt niet an en wan;
 Waest alse ict becande,
 Hem quamere synt af grote scande.
 1060 Sy was die hem syn leven gaf,
 Al wast, dat hy der sinder sciet af.
 Hy honedse, dies hebbe ic rouwe,
 Ende loende hare qualicke hare trouwe.
 Die Gode wraken 't op hem seer,
 1065 Dat hy hare dede sulcke onneer.
 Ic moet dat laten, want ander saken
 Syn, die my onledich maken.
 Tyerst dat sy in Griecken quamen,
 Entie maghe dat vernamen,
 1070 Ontfinghen sy se blidelicke,
 Beyde aerme ende rycke.
 Hem dinct dat hem wel es comen,
 Dat hem die vaert verghinc te vromen.
 Wie so sach dat diere vlies,
 1075 Hem hadde groot wonder dies:
 Jason ontfinx groten lof
 Overal in der heren hof.
 Syn oem dede hem groet eere,
 Noch hyne togedem myn no mere,
 1080 Dat hy hem iet arges jonste;
 Hy was een, diet wel decken conste.
 Waer dese nyt voer ende es bleven,
 Ne wert u meer van my bescreven;
 Benoot en hevets nemmeer ghedicht
 1085 Dan hy vant in Daris scricht,
 Noch Jacob en dicht niet daer naer
 Anders dan hy hout over waer,
 Synt dats Daris en scrivet niet.
 Die wille, hore hier nu een liet
 1090 Van den hoghesten orloge, dat je was,
 Alse Jacob in den walschen las,
 Van stride ende van menghen tornoye,
 Daer menech in was te vernoye;

1054. Hs.: heeft se gedraghen. — 58. Hs.: synt becande. — 61. Al sciet soere sindent af. — 77. in elx coninx hof. — 80. erghers. — 82. Waer dat dese nyt es bleven.

Hoe dat ridderscap van Grieken
 1095 Vor Troyen maecten menghen zieken,
 Ende hoe dat sy braken die stat,
 Alse ons die bouc vertellet dat,
 Want het ghedicht sal syn van mie,
 Also als ict bescreven zie,
 1100 Ende in dichts anders mee no min
 Als ic ghevroede in minen zin.

Die heren clagheden haren maghen,
 Hoe dat sy vor Troyen laghen,
 Ende hoe se die coninc dreyghet te slane
 1105 En ware of sy voeren dane,
 Men en wildse niet verdraghen,
 Dat sy in die havene laghen.
 Menech wranc daer sine hande,
 Alsi vertelden die grote scande,
 1110 Die hem boot Laomedoen;
 Dies wart erre menech baroen;
 Over ries hild sy Laomedoene,
 Dat hy soude syn so coene,
 Dat hy hem daer verboot dat merren.
 1115 Het dede menghen Griec vererren,
 Ende hebben over een ghesworen,
 Dat si dat rike al souden storen;
 Des stryts mach hy wel seker wesen;
 Cume saels Troyen ghenesen,
 1120 Ende selve blyft hire omme doot
 Dat hy hem dat lant verboot.
 Hercules, die wrede gast
 Nam op hem den meesten last;
 Tsinen vrienden ende tsinen maghen
 f°. 15^v 1125 Voer hy jammerlicke claghen.
 Ende maecten al die Griecken erre
 Optie van Troyen, al waest verre.
 By synre beden, by synen worden,
 Also also wyt bescreven horden,
 1130 Ghesciede eerst dat grote verlies;
 Dares maect ons seker dies.
 Te Percen voer hy al te hant,
 Daer hy Castore ende Polluxe vant.
 Ghebroedere waren't ende coninghe beide,

- 1135 Sy hadden lande, borghe ende chyteide.
 Met grotre eeren hebben sy en ontfæen;
 Syne boetscap dedy hem verstaen.
 Sy seiden: „Wy sullen te waren
 Onse scande wreken varen,
 1140 Die ons die felle coninc boot „
 Om ons te letten elene ende groot.
 Dies wese seker wel te voren ¹⁾,
 Hy en hevet muur no toren,
 Wy en sullent te sticken breken,
 1145 Ende onse scande op hem wreken.”
 Sere verblyde des Hercules;
 Den heren beede dancly des.
 Hy voer daerna, al waest hem pine,
 Tot eere stat, heet Salamine,
 1150 Aldaer vant hy Telamoen;
 In Griecken en was geen so coen,
 Noch so ghehulpich synen vrient,
 Noch dien so menech prince dient.
 Syne boetscap die seidy hem
 1155 Telamoen die sprac: „Ic bem
 Ghereet te wreken onsen lachter,
 Dat men niet en moghe hier achter
 Onsen kinderen dat verwyten.
 Hy voer oft hy ons soude verbyten,
 1160 Doe wy in synen lande laghen;
 Ondanc hebben van onsen maghen,
 Dies hem sullen achttertien!”
 Hy sekeret hem doe mettien
 Dat hy hem al synen wille dade.
 1165 Hercules seids hem grote genade.
 Danen voer hy, als 't ginc aldus,
 Ende bat, dat Peleus
 Te samen dade syne liede;
 Hy sprac: „Ic segge u, west blyde,
 1170 Dat lant es rycke sonder hoede,
 Ende vul van groten goede,

1135. Hs.: schieheit. — Vs. 1136 en 1137 *ontbr. in het Hs.* — 41. Om ons en
 let c. no g. — 54. Hs.: heme. — 55 Hs.: Telamoen seide ende ic mene. — 61. Hs.:
 hebbe. — 69. west blyde *ontbr.*

¹⁾ Over de weglating van het voornaamw. *hi* zie mijn *Tekstcritiek*, bl. 21, en
 vgl. Dr. Jonckbloet, *Mnl. Versbouw*, bl. 93.

- Wy mogent winnen ende breken,
 Ende met cleenre pyne ons wreken."
 Peleus sprac: „Ic salre moghen
 1175 Grave leden ende hertoghen,
 So menghen ridder ende serjant.
 Wy sullen varen daer int lant,
 Ende een jaer daer in verdaghen,
 Sonder orlof te vraghen."
 1180 Hercules sprac: „Ghy segghet wel,
 Ghy en moghet niewet el
 Ghesegghen noch gene ander mare,
 Dies ic' alsoe blide ware.
 Te Nestore voer hi daer naer,
 1185 Die oudere was dan hondert jaer.
 Syne boetscap en vergat hy niet,
 Ende wie dat hem hulpe behiet;
 Dien verteldyt altemale.
 Nestor sprac: „Nu weel dat wale,
 1190 Ic wille die alre yerste syn,
 Om te wreken den lachter myn.
 Als ghy ghereet syt, sent my bode.
 Ic come, dat zweric u bi Gode,
 Ende brenghe met my alsulcke ghesellen,
 1195 Die die van Troyen sullen quellen.
 In horde mare, syt seker das,
 Bynnen langhen, die my so lief was."
 Nu es Hercules verblyt,
 Ic waen, hy langher niet ontbyt,
 1200 Hy en sent uyt syn ghebot,
 Dat men die scepe doe in 't vlot.
 Selve ghereedde hire XV
 Met ridderen stout, wel C ende X
 Ende tyersten dat die winter ginc uyt,
 1205 Ende bome groyeden ende cruyt,
 Dat van couden was bedwongen,
 Entie vogelen scone songhen,
 Merlen, lystren, wedewalen
 Callanderen, quackelen, nachtegalen,
 1210 Entie dornen begonden bloyen,
 Ende die beemden scone groyen

1178. Hs.: bedraghen. — 79. Dat wys hem lettelt sullen vraghen. — 83. Dies
 alsic b. w. — 84. Hs.: Tenen heer. — 1194 en 1195 ontbr. — 1200. Maer hi sent
 uut s. g. — 3. stout ende siene. — 11. Lovensche veenkele s. g.

- Entie daghe waren claer,
 Ghinghen sy te scepe daer.
 Die heren, die Hercules ontboot,
 1215 Quamen alle cleene ende groot.
 Niet eer en wildsy danen varen,
 Eer sy alle versament waren.
 Die zeile toghen sy up die maste,
 f°. 16v Ende voeren ter zeewaert vaste,
 1220 Sine rusten dach no nacht,
 Eer sy met al haerre cracht
 Toten lande quamen ghevaren,
 Daer sy omme gheporret waren.
 Met vullen zeile gingen sy jaghen,
 1225 Tes sy tlant van Troyen saghen.
 Den dach lieten sy vergaen;
 Doe 't avont was, voeren sy saen
 Toter chiteit al te samen,
 Daer al die scepe haven namen,
 1230 In een hoop hebben sy se ghedeelt,
 Entie scepe ghecasteelt ¹⁾,
 Ghewapent met menghen dinghen,
 Up aventuer oft hem mesginghe;
 Dat men die scepe houden mochte,
 1235 Ende daer ontflien, wie soes rochte.
 Tyerst dat onder was die mane,
 Begant sere donckeren ane;
 Die heren ginghen al te hant
 Uytten scepen up dat zant;
 1240 Sy hilden daer een parlement.
 Peleus sprac voer al 't covent,
 Hy seide: „Nu hort, ghy baroene,
 Die rycke, vroet syt ende coene,
 Men vint gheen riddere nu by tyde
 1245 Die u gheliken iet van stryde.
 Ghy hebt verwonnen menech lant,
 Ende menghen stouten vyant;
 Wyghe ghewonnen ende menghe stat;

1218. traken si an d. m. — 25. Des. — 30. In dat hop. — 31. Hs.: gewacht
 met ghewelt. Blomm.: ghecarteelt. — 32. S... wel met m. d. — 33. Up... oft h.
 m. — 36. d. te hove was de m.

¹⁾ Bén. 2195:

Quant ils les orent arrivées,
 Si les ont bien enchastelées.

- Dies hebby prys dicken ghehat.
- 1250 Altyt haddys dat beste gheval,
 Want ghy hebt verwonnen al;
 Noch saelt ons ten besten vergaen,
 So vele hebben wy alnu ghedaen,
 Dat wy syn comen in dit lant,
- 1255 Dats allen mannen onbekant.
 Nu doen wy alle, na dien dat staet,
 Ende nemen alse sulcken raet,
 Daer wy by van onsen saken
 Eerlyc ende moghen maken.
- 1260 Ende wy hem 't lant wynnen of,
 Dus blyft ons d'eere entie lof.
 Drie saken willic u vertrecken,
 Daer wy met rechte up moghen mecken:
 Deen es, dat wy wreken die scande,
- 1265 Die sy daden onsen lande,
 Doe sy onse volc henen jagheden
 Ende met quaden worden versagheden.
 D'ander es, dat wy niet en sparen
 Onse vianden,,die ons vervaren;
- 1270 Daeran sullen wy prys verwerven,
 Want alsi ons 't lant sien verderven,
 Sy sullen ons syn harde swaer.
 Maer dies bem ic al sonder vaer,
 Ghy en sulse alsoe nauwe bedriven,
- 1275 Dat si in 't aerschste sullen bliven.
 Dat derde doe ic u bekinnen,
 Eist dat wy Troyen verwinnen,
 Beede selver ende gout root
 Es daer, entie scat so groot,
- 1280 Ende andere rycheit menghertiere,
 Die wy wynnen sullen sciere,
 Ende met ons voeren met eren,
 Alse wy te lande wederkeren.
 Wy maken 't lant al rycke ghinder,
- 1285 Beede onse wyf ende onse kinder;
 Al Griecken saels te rycker wesen,
 Meer dan dusedt jaer na desen.
 Nu merct, het sal daghen gaen,
 Wy en mogen hier niet langher staen.
- 1290 Die dach en sal niet langher sparen,

- Laet ons besetten onse scaren;
 Wapenen wy ons twaren,
 Also als ons best compt te waren,
 Ter dinc, die ons te doene staet;
 1295 Die beter weet, hy geve raet."
 Hercules die gaf antworde:
 „Dit syn getrouwelycke worde,
 Die ons die coninc doet verstaen,
 Wapenen wy ons, hets best gedaen.
 1300 Een deel van ons vare ter port
 Ende d'ander blive an des sceeps bort,
 Ic entie coninc Telamoen
 Sullen varen voer die baroen;
 Ghÿ andere heren, volgt ons saen,
 1305 So mogedy ons in staden staen,
 Elkerlyc met synre scare;
 Eer die dageraet wert clare,
 Sullen wy den mure harde na trecken,
 Ende ons in eere steden decken.
 1310 Die ghene, die hier te scepe syn,
 Sullen hem deelen in drien;
 Eene scare sal leden Castor,
 Eetie andere doude Nestor,
 Die derde sy in Pollux hant.
 1315 Voer die scepen, up dat zant,
 Sullen wy ontbeiden tot sy comen.
 Ic hebbe dat harde wel vernomen:
 Tyerst dat se die coninc hier weet,
 Hy ende al dat hem besteet,
 1320 Sullen ons harde seer ontmoeten;
 Hier sal mense met wapenen groeten,
 Sy sullen u soecken so uyttermaten,
 Die stat wert onbehoet ghelaten.
 Dus salre vele meer ten tyde
 1325 Comen ten bitterlycken stryde;
 Niemant van al den vroeden
 Ne sal die stat willen hoeden.
 Alhier suldy up desen zande
 Ontmoeten al uwe viande;
 1330 Wy sullen daerby syn ontslopen,

1292. Wapenen wi ons, het 's tyt te waren. — 93. Also als 't ons best dinct
 varen. — 1300. Hs.: blive. — 16. Sullen wi beiden, dies siere c. — 20. harde saen
 ghemoeten. — 27. Hs.: stallen. — 29. Ghemoeten.

- Ende als 't volc uyt es gelopen,
 Sullen wy slupen uytten haghē,
 Dus sullen die van der stat versaghen.
- f°. 17r Wy en vinden niemant, die 't ons verbiede,
 1335 Want daer en vinden wy ghene liede,
 Also wi bericht hebben die port.
 Met onsen lieden weder ende vort
 Sullen wy hem van achter volghen,
 Dus wertter menech man verbolghen;
- 1340 Sy sullen wanēn syn verloren,
 Also men se slaet achter ende voren,
 Aldusdane wys sullen wy daer buten
 Alle die van der stat sluten;
 Willen sy ter stat dan weder ryden,
- 1345 Sy moeten dor onse here lyden,
 Sy en quamen noyt in ghere straten,
 Daer sy so vele moesten laten.
 Doen wyse daer alle onneer,
 Dat sweer ic voer u allen hier.
- 1350 So wie soet can, hy rade ons bat:
 In mynen zinne dinct my dat,
 Dat dit dat beste sy ter noot."
 Daer en was no elene no groot,
 Hen docthem die beste raet,
- 1355 Hoe soet daer na vergaet.
 In hare wapene liepen sy;
 Als sy den dach saghen by,
 Scaerden sy there upten zande,
 Elc nam met hem, die hy best cande.
- 1360 Met scaerpen swerden, met sconen scilden
 Wapynden si hem also si wilden,
 Si scieden hem, si en lietens niet,
 Also als hem Hercules behiet.
 Selve voer die prince voren,
- 1365 Met II dusedt ridderen vercoren,
 Ende Eatus soen Telamoēn,
 Die stout was, die coen baroen,
 Volgden met II dusedt naer,
 Wel ghewapent, dat es waer.
- 1370 Peleus bet achtre reet,

1333. Dus s. wi die stat bejaghen. — 36. beset. — 43. besluten. — 48. Dit visier ic vor al dese heren. — 49. Dat wise aldus best ontheren. — 62. Ende si scieden hare liede. — 63. Als 't Hercules te voren bediede. — 66. Ende Telamoēn Eatus sone. Hs.: Chatus. — 67. Vroet ende staerc was die ghone. — 68. Volgedere.

- Met vele ridderen stout ende wreet,
 Wel III dusent jeghen de stat
 Voerde hire met hem in den pat.
 Die drie syn begaet ter cure,
- 1375 Banieren ende coverture
 Hadden si van mengher ghedane.
 Eer hem die dach dede te verstane,
 Bedecten si hem wel ter cure
 In die boengaerden buyten mure.
- 1380 Want jeghen den zomer, als 't al groyet,
 Waren si gheblaet ende ghebloyet;
 Dus decten se die groene hagen
 Dat se die lieden niet en saghen.
 Niemand en wart hare gheware.
- 1385 Die dagheraet was scone ende clare,
 Die sciene quam naer haerre wisen,
 Entie zonne begonde risen,
 Ende die lude al te samen
 Saghen die Griecken ende quamen
- 1390 Weder in die stat met vresen,
 Want si waenden al van desen
 Dat si allen te harnass waren,
 Dat doet se allen droeven ende misbaren.
 Die lantlieden worden versaghet.
- 1395 Sy vloen, alse of si waren ghejaghet,
 Beede in bossche ende in waranden,
 Om vrese van haren vianden.
 In Troyen quam saen die mare:
 Daer bevede menech man van vare.
- 1400 Laomedoen was harde gram,
 Als hy die niemare vernam,
 Dat die Grieken waren comen,
 Te synre scaden, te synre onvromen;
 Hy wapende hem metter vaert,
- f°. 17v 1405 Ende reet ten vianden waert;
 Nu wertter menich slach gheslegen,
 Speren tebroken, dies ridders plegen.
 Met al den lieden, die hy brochte
1372. Wel III dusent in den pat. — 73. Voerde hire met hem jegen de stat. —
 84. haers. — 88—93: Entie liede al te handen
 Sagen die Grieken ende verkanden,
 Dat si al t'arnassche waren,
 Dat dede den meneghen vervaren.
1399. bercede(l)

- Entie hy ghewinnen mochte,
 1410 Reet hy daer dat here lach;
 Ende t'alre yersten dat hy se sach,
 Stac hyne die hem was beneven:
 Hyne was so coene, hyne dedene beven,
 Menech ridder wart daer verdorven;
 1415 Deus, hoe vele datter storven!
 Alsberghe waren daer dorsteken,
 Staercke scilden moester breken,
 Menech spere vlogre te sticken,
 Men can die scade niet ghemicken.
 1420 Tyerst dat sy ten swerden quamen,
 Grote slaghen gaven sy ende namen;
 Menech helm was daer dorhouwen,
 Groten wych mocht men daer scouwen.
 Ic waen met sulcken nyde tsamen
 1425 Noyt te voren ridderen en quamen.
 Nestor, die oude, heeft se ontmoet
 Talreyersten ende so fellicke gegroet,
 Den prys hadde hy al in 't begin,
 Dat was den synen groot ghewin.
 1430 Langhe wile hildsi dat velt,
 Eer si quamen met ghewelt,
 Pollux ende syn broeder Castor;
 Dies hadde wel te doene Nestor,
 Dat si hem te hulpen quamen.
 1435 Castor ende syn volc te samen
 Quamen ghereden in 't ghevecht
 Ghetrockens swerts ende spere gerecht.
 Daer ghinc men ketsen ende jaghen ¹⁾;
 Die helme cloncken van den slaghen,
 1440 So wel daden 't die van bynnen,
 Menne caent vertellen no bekinnen.

1414. bedorven. — 1422 en 23 *ontbr. in het Hs.* — 25. Noint eer r. toe en q. —
 38. roepen ende j. — 39. luudden v. d. s.

¹⁾ *Ketsen* d. i. *jagen*. Het is de oudere vorm van ons *kaatsen*, en komt van het
 Fransche *chasser*, en dit van het M.lat. *captiare*. In het Hs. komt het nog 3
 malen voor en steeds in verbinding met *jagen*, nl. vs. 4075; f°. 92r

Hy ghinc se *ketsen* ende jaghen.

en f°. 158r Men sloech daer hoefde van den craghe,
 Daer was dat *ketsen* ende dat jaghen
 Van ridderen groet in allen synnen.

Vgl. Oudemans, *Bijdrage*, en vooral *Kiliaen*, bl. 290b.

- Vele Griecken daden si der cumen ¹⁾
 Ende menghen den sadel rumen.
 Haer volc vernamen si harde wale,
 1445 Commende in die diepe dale
 Wel ghewapent, met bloten swaerden,
 Beede met orssen ende met paerden.
 Daer wac gherumt menech ghereide,
 Sy dreven se achter upter heide.
 1450 Hadde Pollux met synre scare
 Eneghe wyle ghemerret dare,
 Het ware den Griecken comen wers;
 Maer die andere quamen al vers,
 Ende lietent uptie van bynnen lopen;
 1455 Dat moeste menech man becopen;
 Vreselyc ende harde swaer
 Was die grote wych aldaer.
 Groot es 't ghecri ende oec tgehu,
 Die alrebeste die wycken nu.
 1460 Men diendem van groten slaghen
 Van achter, die hem lieten jaghen.
 Die plaetse rumden si met bedwanghe,
 Maer dat en ghedurde niet langhe,
 Maer nochtan die Troyene,
 1465 Hadden 't een stic harde onsiene:
 Meer dan hondert hebben sire verloren,
 Ruddereren stout ende uytvercoren.
 Die coninc selve Laomedoen
 Sach dit ende syn sone Vulcoen,
 1470 Die grote daet van den Griecken,
 Die daer maecten vele sieken,

1442. daedsi der tunen. — 43. Die plaetse en wildsi niet rumen. — 45. Hs.: in dien diepen sael (: wael). — 54. lieten. — 58. de hu. — 65. Hs.: Hadden 't een langhe stücke te ghesiene.

¹⁾ *Cumen* d. i. *kermen*, *kreunen*, *zuchten*. Zie *Kiliaen* i. v. *kuymen*. Het is stamverwant met het Lat. *gemo* en het Gr. *γέμειν* d. i. *beladen* of *belast zijn*. Het woord komt ook voor f°. 64^v

Die gheen, die hem moeten rumen
 Gheraect hy se, hy doet se *cumen*.
 71r Dien hy gheraect, hy doet hem *cumen*
 Ende daertoe syn ghereide rumen.
 en 91r Si daden menighen Griecken *cumen*
 Ende dat ghereide onsachte rumen.

Vgl. verder *Lanc.* II, 40919; *Velth.*, IV, 35; *Nat. Bl.* III, 2142V.

- Si saghen dat si van der scaren
 Altoes niemant en wilden sparen;
 Meret wat dede die coninc echt:
 1475 Hy verscaerde syn here recht
 f° 18r Ende deelde syn here in tween,
 Omme dat te meerre sceen.
 Nu wertter menich wreet,
 Eer die stryt heden vergheet.
 1480 Die coninc Nestor die was groot,
 Die stoutste onder die genoot,
 Up een ors was hy gheseten,
 Dat beste een, daer wy af weten.
 I bont ors waest van Spaenyen,
 1485 Hens gheen so goet in Almaenyen;
 Het spranc grote spronge ende verre,
 Dat deedt daerom, want het was erre,
 Te scaden die van der stat.
 Laomedoen riep ende bat,
 1490 Ende troeste weder syn here;
 Selve dedy grote were.
 Noyt en was gheboren man,
 Die betre wapene hadde an.
 Selve was hy staerc ende groot;
 1495 Van enen dieren puerpere root
 Was 't ponyoen ende 't coverture
 Ende wapenroc ghemaect aldure;
 Hy was die beste van der scaren.
 Nestor quam up hem ghevaren;
 1500 Dat hevet Laomedoen versien,
 Ende quam weder up hem mettien,
 Allet dat syn ors ghelopen mochte.
 • Elc stac anderen, dat men sien mochte,
 Dat die scilden in sticken braken.
 1505 Wet dat wel in waren saken,
 Nestor ware doot in dat ontmoet,
 Ne ware syn halsberch niet so goet.
 Laomedoens spere voer ontwee,
 Ende Nestor, al was hem wee,
 1510 Stakene weder dor den scilt,
 Dien hy ieghen den steke hilt.

1478. menegen anderen wreet. — 79. versleet. — 87. Syn gepeins was, want hi
 w. e. — 88. Te scadene hem dien v. d. s. — 96. Hs.: Was syn cleet. — 1502. Wat
 dat s. o. g. mach. — 3. daer 't menech sach. — 6. gemoet. — 11. iegen die joeste.

- Ende wondene al te hant
 In den aerm ende in die hant;
 Daertoe stac hine van den orsse,
 1515 Dat hy viel neder in die porsse.
 Mer dat hem Vulcoen was beneven,
 Die coninc waerre seker bleven;
 Niet harde langhe lach hy neder,
 Up syn ors so sat hy weder.
 1520 Nestor hevet hy ghesocht,
 Dien leent hy, dies hy hevet brocht:
 Dat syn slaghe, groot ende swaer;
 Elc selouch anderen, dat es waer,
 Also die elc was anderen fel.
 1525 Beede daden syt harde wel,
 Men weet niet in welker wys
 Wien mens gheven mach den prys.
 Een Troyen, die Cedar hiet,
 Die nocht toe was ghebaert niet,
 1530 Dat iaer en was noch niet vulgaen,
 Dat hy riddere was ghedaen.
 Erre was hy ende gram,
 Als hy sach ende vernam,
 Dat syn here lach uptie erde.
 1535 Up Nestor reet hy metten paerde,
 Uptie borst heeft hy en ghesteken
 Dat syn spere moeste breken.
 Dyser waer hem in ghegaen,
 Ne hadde syn alsberch ghedaen;
 1540 Mer wattan! hy deed hem vallen
 Ter erden neder voer hem allen,
 Daer diendy hem van groten slaghen,
 Daer 't vele hogere lieden saghen.
 Laomedoen, die was die yerst quam
 1545 Daertoe, want hy was harde gram,
 f°. 18v Syn scaerpe swaert heeft hy verdragen,
 Ende Nestore dorden helm gheslaghen,
 So vreselyc dat hyt verdroeck,
 Dat hy en ter erden nedersloeck,
 1550 Ende hem daertoe dat rode bloet,
 Onder sine voete stoet.

1519. spranc. — 26. M. w. n. wel in ghene wijs. — 33. Dat hi sach. — 38. Dyser
 waerre dore ghegaen. — 40. Hs.: Mer wat hy hem deed v. — 46. verdregen. —
 47. gheslegen. — 51. Hs.: scoet.

- Hy haddem daer ghewroken wel,
 Mer Griecken waren hem te fel,
 Ende hebbene also verladen,
 1555 Dat sy en van hem sceden daden.
 Mer eer sy scieden, dies gheloeft,
 Lietere menech te pande 't hoeft.
 Die Troyene hadden die eer,
 Scade daden sy den Griecken seer;
 1560 Sy sloughenre hem af XXXVI,
 Ridderen stout ende ghehertich.
 Castor heeft Cesarre versien
 Die Nestorre velde uptie knien;
 Hy sach hem menege steke doen,
 1565 Ende scaden meneghen Griffioen;
 Onder hem allen van der stede
 Ne sach hy niemant, diet bet dede.
 Up een ors van Spaenyen snel
 Sat Castor ghewapynt wel.
 1570 Hy quam oft hy ware vermerret,
 Uptie van Troyen sere vererret.
 Een Troyen, diene hadde leet,
 Was daer die ieghen hem reet.
 Ic waen hy hiet Seguradan,
 1575 Menne vant ghenen scoenre man
 Van lyve noch van ghelate;
 Rycke was hy uytermaten.
 Hy ende Cesar waren ghemaghe.
 Nu naect van desen grote claghe;
 1580 Castor ende hy josteerden
 Up 't velt, daer sy hem scone verwerden;
 Deen ginc up den anderen jaghen,
 Wat dat die orssen conden ghedraghen.
 Dat sceen an hare scilde wale,
 1585 Sy waren ghescuert al te male.
 Seguradan die brac syn spere,
 Daer en was ghene langre were;
 Ic waen en hadt niet tebroken,
 Castor hadde meer ghesproken.
 1590 Castor die quetstene uytermaten,
 Daer en halp halsberch no platen,

1558. dies hadsi eere. — 59. Scaden die Grieken arde sere. — 61. Hs.: gherechtich. — 64. Hi sagene menege joeste doen. — 83. mochten dragen. — 84. Hs.: an hare scade. — 85. Hs.: ghestoert. — 89. en hadde meer g.

- Hy en stacken al van der zyden
 Dorden lachame in cortten tyden.
 Cedar sach synen neve doot;
 1595 Den rouwe had hy harde groet,
 Hy wil hem wreken of blyven doot.
 Castorre gaf hy enen stoot,
 Hy gherochtene over side.
 Dat yser maectem een gat wide
 1600 In 't anschyn, dor die ventaelie,
 Daer scorede menghe vaste maelie;
 Hy ware doot, dat wanie wel,
 Mer dat hi van den orsse vel.
 Bi den tome nam hyt echt,
 1605 Ende gaeft enen sinen sciltenecht,
 Dat hy gewonnen hadde met crachte.
 Castorre was te moede onsachte,
 Want hy te voet aldaer nu steet,
 Dat men heeft uytermaten leet;
 1610 Castor was welna ghevaen,
 Men saghen te voet vechten staen.
 Pollux quam hem te hulpen voren,
 Die hem waende hebben verloren.
 Eer sal hy hem laten ontlyven,
 1615 Eer hy en langher daer laet blyven.
 Van moede verhaesty sinen loep,
 Ende ginc houwen onder den hoep.
 Hem volgheden neven synre syde
 Hondert Griecken in den stryde;
 1620 Dat orloghe wart harde sture,
 f°. 19^r Dat ontset wart menegen tsure.
 Van coninc Castor merkt na my,
 Hoe goet riddere dat hy sy.
 Aldaer hy stont in grotre noot,
 1625 Sloech hy menegen doot;
 Uptie erde menech lach
 Te doot gheslegghen up dien dach.
 Castor es hem doch ontreden,
 Sere ghewont in VII steden;
 1630 Met crachte hebsine al metten orsse
 Doch ghebrocht al uytter porsse.

1592. Hine stac hem dat gonfanoen van ziden. — 93. Hs.: dor den alsberch. —
 1600. Hs.: In 't anschyn, dat weet ic wael. — 1601 en 1602 ontbr. in het Hs. — 3.
 Hs.: Dat hy van den orsse neder viel. — 13. Die ne wel w. ebben v. — 22. Want
 c. C. proeft hier bi. — 25. m. man te doot.

- Pollux scaedde hem also;
 Des coninx sone van Cartago
 Sloech hy doot; nochtan die ghone
- 1635 Was Laomedoens zuster sone;
 Scone was hy ende wel gheraect,
 Jone van iaren ende wel ghemaect;
 Eliachim was hi ghenant.
 Men claghedene sere in dat lant.
- 1640 Alsene die Troyene doot saghen,
 Mogedi wel weten, dat sine claghen.
 Si maecten harde groet mesbaer,
 Menech man die toech daer syn haer.
 Die coninc sach sinen neve doot,
- 1645 Hy zwoer vor alle die genoot,
 Hy en sage Troyen nemmermeer,
 Hy en soude den neve wreken eer.
 Sinen sone riep hy Vulcoen,
 Ende daertoe meneghen baroen.
- 1650 Hy seide: „Helpt slaen onse viande
 Ende laet ons suveren onse lande!
 Dese glottoene willen ons slaen,
 Laet se ons verweren saen.
 Hier leggen doot u maghe, u kinder,
- 1655 Ende u neve die leghet ghinder.
 Nu laet sien, wie wille dat wreken.”
 Mettien worde liet hy 't spreken.
 Hy liet blasen enen horen,
 Die men verre mochte horen.
- 1660 Die roetsen dochten wederluden;
 Men ginc die blode achtercruden;
 Sy reden haren vianden an,
 Daer vondsy meneghen fellen man;
 Laomedoen reet selve voren,
- 1665 Met X dusent ridderen vercoren.
 Sy lieten hare speren sincken,
 Daer sy den Griecken mede scincken
 Grote wonden ende diep;
 Ic waenre menech lude riep.
- 1670 Daer mocht men stryt sien vreselyc;
 Noyt man sach dies ghelyc.
 Die Griecken en constant niet ghedragen,
 Van den velde lietsy hem iaghen,

- Al toter zee wordsi ghedreven,
 1675 Dat coste menghen man syn-leven;
 Vercovert en waren sy nemmermere.
 Doe quam een bode ghelopen sere
 Toten coninc met grotre pine,
 Daris hiet hy van Salamine.
 1680 Hy was maech des coninx wyf,
 Ghewont was hy al dor syn lyf:
 „Wat doestu hier,” sprac die garsoen,
 „Twyne keerstu, Laomedoen ¹⁾?
 Du best verraden ende doot,
 1685 Dy sal gheschien nu scande groot.
 Siet wat my volx volghet aen,
 Meer dan VII durent, ic waen,
 Up ons hebsy ghewonnen Troyen,
 Wy en commer meer in t'onser joyen.
 1690 Sy hebben gheset up die vesten
 Meer dan durent van haren besten;
 f°. 19^v Met verraednessen hebsyse ghewonnen,
 Dat wy se meer ghewynnen connen;
 Nu vare henen metter vaert,
 1695 Ende treet te haren lieden waert.
 Hets beter dat men up hem ryt,
 Dan menre terre stat ontbyt.”
 Groot vaer ghinc an Laomedoene,
 Doe hy horde, dat die Griffoene
 1700 Ghewonnen hadden syne stat,
 Wat wondere waest, al rau hem dat?
 Van rouwen ende van groten sere,
 Ne weetty wat hy doen mach mere.
 Sciet hy danen, dats syn verlies.
 1705 Een basuen dat hy blies,
 Syn here hiet hy met hem riden;
 Nu en mach hy niet henen sonder striden,
 Want die Griecken na hem varen,
 Die altoes niemant en sparen;
 1710 Sy worden hem te na ghebure,

1676. Ha.: V. waren sy ten keer. — 83. Hs.: T. k. die Gryffoen. — 84. Die
 b. — 85. Die s. g. nu s. g. — 89. Hs.: t'onser vromen. — 95. E. porre t. h. waert.
 — 1704. sceet. — 5. busine.

¹⁾ Bén. 2657:

Laomedon, fet il, que fais?
 Sire, pourquoi ne t'en revais?

- Dat wart den Troyenen te sure.
 Die coninc vaert up dandere scare
 Diet herte moede es ende sware;
 Waest hem lief, waest hem leet,
 1715 Die tranen ontliepen hem ghereet.
 Hy siet die scade die men hem doet,
 Hets wonder, dat hy niet verwoet.
 Hy sietter dusent up hem saen
 Comen, die ne willen verslaen.
 1720 Dus scadelyc ende dus onsiene
 Haddent ghindert die Troyene,
 Nestor, Castor ende Pollux
 Daden hem vele onghelux.
 Alsi Hercules ende syn here,
 1725 Die daden harde grote were,
 Comen saghen up Laomedoene,
 Lieten sy sincken die ponyoene,
 Ende leerden hem van haren spele.
 In coritter wylen doden sire vele;
 1730 Deene waren versch ende dander moede,
 Berinct hadden sy se al sonder hoede.
 Van voren bestonden sy se ende van achter,
 Sy daden hem scade ende lachter.
 Daer was dat helpgheroep stranc,
 1735 Ende van swerden groet gheclanc.

THETIS EN ACHILLES.

(Statius, *Achilleis*, I, 102—581.)

- f°. 36v. (Thetis) nam haven in een ryvier,
 Sparnas hiet sy, daer en syn niet vier
 In alle Thessaliën soe soete;
 Daer in dwoech sy haer voete.
 1740 Dat scoen lant en verhoechde se niet,
 Sy woude, daer haer thertte riet;
 Dat was totten ouden Cyeroene,
 Die had in hoede haren sone,

1713. Die 't herte droeve hadde e. s. — 18. Hs.: Hi sach ter coninck om hem saen. — 31. Berinct hadsi a. s. h. — 32. Van voren sloughen si se e. v. a. — 33. harde groten lachter. — 42. Hs.: andren C.

- Ende leerde hem laten ende doen.
 1745 In enen berch, heet Pelioen,
 Woenden hy in een haghedochte,
 En weet hoe ment maken mochte.

 Cyron sat oec ten selven tyden,
 Ende maecte vier ende coecten spyse,
 1750 Teghen Achilles na synre wyse.
 Mettien dat hy thoeft afscloech,
 Sach hy Thetis ende loech,
 Ende maecte hem teghen haer.
 Al waren hem die lede swaer,
 1755 Die grote blytschap maecten snel.
 Nu suldy vernemen wel,
 Dat hy voren was een man,
 Ende achter een pert daeran.
 Oec waren alle die Centauroene
 1760 Also ghescapen ende van dien doene.
 In anderen boecken, nadat waer is,
 Hiet sulck volck Sagittarys.
 Cyron liep daer hy se vant,
 Ende nam se by der rechter hant,
 1765 Ende leide se in syn haghedochte.
 Thetis merckten, so sy best mochte,
 Om haer kint; doe sys niet en vant,
 Sprac sy tote Cyron altehant,
 „Wie laetstu myn kynt van dy?
 1770 Ten is gheen wonder dat my
 Daer af dromet dücke so swaer:
 Verghave Got dat lo ghen waer!
 My dunct by wylen, dat men mit swerden
 Teghen mynen lichaem wilt werden;
 1775 By wylen in myn handen tsamen.
 Nu dunct my oec dat die dieren quamen,
 Die myn borsten wilden schoren ¹⁾;

Vs. 1746 en 1765 Hs.: haghe dichte. — 1772. Hs.: Beghave.

¹⁾ Statius, Achilleis, I, 131

Namque mihi infestos utero modo contuor (d. i. video) enses,
 Nunc planctu livere manus, modo in ubera saevas
 Ire feras.

Vs. 1775 is dus corrupt. Men kan het b. v. aldus verbeteren:

By wylen *sla* ic myn hande tsamen,

ter vertaling van het Lat. *planctu*.

- Mer nu raet my by aventueren
Procheus die vroede waersagher
- 1780 Dat ic voer op allegader ¹⁾
Ende ic afdwa mit toverien;
- f°. 37r Dus mach ic my van sorghen vryen;
Ic en cant niet al vertellen nu:
Geeft my myn kynt, des bid ic u."
- 1785 Aldus sprac hem Thetis toe;
Hy en had haer niet ghegeven doe,
Had sy gheliet teghen Cyroen,
Waer syne achtinghe had te doen.
Doe sprac die oude: „Neemt, lieve vrouwe,
- 1790 U kint, al moet icks hebben rouwe.
Bitter onsen Goden voren,
Ic waen dat sy u gherne horen;
Dies is wel noot sonder waen:
Ic sal der loghen niet toe slaen,
- 1795 Mer ic weet wel, wat mach beduden:
Syn macht west hem meer dan ander luden.
Hy is al te starck van synen jaren.
Wylen soe plach hy twaren,
Dat hy hem een deel dwinghen liet,
- 1800 Ende hy henen niet ver en schiet.
Ossa die berch of Pelioen
En moghens u niet moede doen ²⁾,

1779. Hs.: waersegher. — 89. Hs.: die crude. — 92. Hs.: hy.

¹⁾ Corrupt. Vgl. Stat. I, 135 vgg.:

Hos abolere metus magici jubet ordine sacri
Carpathius vates, puerumque sub axe probato
Secretis lustrare fretis, ubi littora summa
Oceani.

Men leze dus:

Dat ic hem voer *opt pelagher*,
Ende ic *hem* afdwa, mit toverien.

Pelagher, voor *zee*, *oceaan*, (*pelagus*) komt ook voor f°. 212v

Ghedenct u niet, Eneas, swagher,

Dat ghy voert aver *tpelagher*,

Daer men Helenen roefden ende stal?

En f°. 278r Ic (*Amata*) en ghedoghe niet by mynre wet,

Dat Eneas wart myn swagher,

Die ghevloen quam aver *tpelagher*.

²⁾ Stat. I, 151

Nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens.

Men leze dus vs. 1802:

En moghene *nu* niet moede doen.

- Noch die see, die in Tessaliën leecht ¹⁾:
 Het is my menichwerf gheseecht
 1805 Van mynen broeder, die Centauroene,
 Dat sy hem niet en moghen vercoenen.
 Hy brickt haer huse, hy roeft haer diere
 Ende jaechter veel in die ryviere.
 Beide willen sy hem belaghen,
 1810 Ende dreighen hem met haren maghen.
 Ic sach, gheloeft my dies,
 Die heren varen om tgulden vlies,
 Hercules ende Jason,
 Ende u swagher Thelemon,
 1815 Mer sy waren ongehinde
 Synre cracht ende synre gheninde.
 Alsoe groet is syn ghewout."
 Thetis wert van hertten cout,
 Dat hy hem prys geeft dus groet;
 1820 ²⁾
 Mittien quam Achilles ghereet,
 Uyttermaten seer besweet.
 Doer al dat hy die wapen had an ³⁾,
 Scheen hy een scoen ionckman,
 1825 Want hem die wange root was als bloet,
 Dat op syn witte huyt wel stoet.
 Gelu ende kersp was hy ghehaert;

1806. Hs.: hem *ontbr.* — 11. Hs.: ic sal. — 20. Hs.: Ic waer veel liever doot. —
 27. Hs.: Kerps.

¹⁾ Lees: Die *snee*, die in Thessaliën leecht.

Stat. I, 152: Thessaliaeve *nives*.

²⁾ Vs. 1820 luidt in het Hs.:

Ic waer veel liever doot.

Maar dezen onzin heb ik niet in den tekst durven opnemen. Het Latijn geeft geen licht. Statius heeft alleen (I, 157):

Figit gelidus Nereïda pallor.

³⁾ *Doer al dat d. i. hoewel.* Deze uitdrukking komt o. a. ook voor vs. 4647 en 7497; *Alex.* II, 1230; III, 1069; *Rymb.* 32972; *Sp.* 1^a, 13, 45; 1^a, 36, 45; 3^a, 11, 71; 3^a, 5, 65; *Lanc.* III, 10377. Ook vindt men *doer alle desen* (ib. III, 26613) en *doer alle dat* b. v. *Troyen*, f. 41r

Doe en die moeder daer brochte,

Coes sy uyt Deidamien;

Doer alle dat sy hem daden vryen

Alle dander teenre ghesellynnen,

Hy toenden haer saen die mynne.

en *Volksboek van Troyen*, bl. 33c. Dyomedes bestreet doe de Troyaene seer vreeslic, maer nochtans *doer alle dat* so moesten die Grieken wyken.

- Noch doe was hy sonder baert.
 Die oghen en waren hem niet fel.
 1830 Synre moeder gheleec hy wel.
 Oec quam hy uytten woude vroe:
 Veel te scoenre was hy doe.
 Onder een roetsche die hiet Feloës,
 Die int lant van Thessaliën es,
 1835 Had hy een leewyn ghescleghen,
 Ende haer iongen bracht hy ghedreghen;
 Daer cortten hy mede synen dach.
 Mer doe hy syn moeder sach,
 Liet hy se vallen ende liep tot haer:
 1840 Een deel woech hy wel swaer,
 Daer hy aen haren hals hinck,
 Ende hy se mit armen omvinck;
 Also lang was hy doe als syn moeder.
 Patroclus dien hy als een broeder
 1845 In syn hert had vercoren,
 Volgden hem na als hy quam voren.
 Ellic was den andren van hertten hout.
 Oec waren sy beide even out.
 Mer Achilles was stercker veel;
 1850 Mer doch moeten sy mit enen speel
 f. 37v Voer Troyen beid blyven doot.
 Achilles die wapen uytscoot
 Ende liep in een coude ryvier,
 Daer hy hem in wies al schier.
 1855 Cyroen is te hem ghegaen,
 Ende help hem syne lede dwaen,
 Ende keemde hem syn scoen haer.
 Seer wonderden hem, dat is waer,
 Dat hem die cracht aenwies also;
 1860 Die moeder sach hem ende was vroe,
 Ende doe ghedaen waren die saken,
 Hiet Cyron die tafél maken,
 Ende broot brenghen ende wyn,
 Ende ander saken die goet syn.
 1865 Die vrouwe troest hy van vaer,
 Ende hiet te hant brenghen daer
 Een harpe, doe men at,
 Om die vrouwe te troesten bat.
 Doe hy had gheset die snaren,
 1870 Gaf hy se Achilles te waren.
 Achilles harpten ende sanck:

- Wie daen wys, al was hy cranck,
 Hercules in synre wieghen,
 Die Juno waende bedrieghen,
 1875 Twe serpenten alleen verwan,
 Ende daertoe menighen stoutten man;
 Dat serpent van Lerna mede;
 Van Acheuse die wonder dede;
 Hoe hy Cerberus verschloech,
 1880 Ende Cacus niet en verdroech.
 Ende hoe hy om Deinere
¹⁾
 Hoe dat hy se synt venynden,
 Ende tormenteerden ende pynden.
 1885 Beid werp hy die deggen fier
 In een herde groten vier.
 Daer nam hy syn ende dus.
 Daer na sanc hy, hoe Theseus,
 Egeus soen, die stoutste man,
 1890 Minotauroen verwan.
 Int einde sanc hy hoe syn vader,
 Ende syn moeder beide gader,
 Daden in die haghedochte
 Mit groter blytscap haer brulochte,
 1895 Ende hoe Discordia den appel werp,
 Daer synt orloghe om quam scarp,
 Omdat daer inne was ghescreven,
 Dat men der scoenster soude gheven.
 Hieraen maecten hy deynde dis,
 1900 Om 'die lieder loech Thetis²⁾.
 Die nacht quam, sy ghingen rusten:
 Cyron en liet hem gheens bedde lusten,
 Mer hy ghinc ligghen op een steen,
 Ende Achilles, onder hem tween;
 1905 Al was syn moeder selver daer,
 Nochtant lach hy den meister naer.
 Thetis en ghinc gheen slapen an:

1880. Hs.: cacus. — 81. Hs.: om die Deinere. — Vs. 1882 ontbr. — 86. Hs.: herden. — 1900. Hs.: Om die lieve hoech T.

¹⁾ Er ontbreekt iets, maar ook hier geeft het Latijn geen licht, want vs. 1872—98 worden bij Statius in 7 regels afgehandeld (187—194).

²⁾ Aldus heb ik gemeend te moeten lezen in plaats van de dwaze lezing van het Hs.: *Om die lieve hoech Thetis*. Stat. I, 194, heeft: *Hic ficto risit Thetis auxia vultu*.

- Sy peinsden om den jonghen man.
 Opten oever van der see
- 1910 Ghinc sy staen, haer was wel wee.
 Sy peinsden, waer sy en vlochten mochte.
 In Traciën was haer ghedochte,
 Mer tvole orloghet daer ghereet.
 Maghedonie was haer te wreet.
- 1915 Athenen was Griecken te naer ¹⁾.
 Van Sestos had sy groten vaer,
 Want der scepe syn te veel:
 Sy vrucht dat menne haer daer steel;
 Mer doch heft sy haer beraden,
- 1920 Dat sy wilt seilen doer die Ciclade,
 Die men in die see bekande.
- f°. 38r Daer waren die hoechste eylande
 By Cericos ende by Cicemos ²⁾;
 Tusschen Delos ende Lemnos
- 1925 Wilden sy hem voren in een lant,
 Dat Cyros was ghenant.
 Sy hadden des vernomen mare,
 Dat dat lant in vreden ware.
 Ende dat joffrouwen altemael
- 1930 Leefden in Licomedes sael.
 Oec had sy, des en was niet lanc
 ³⁾
 Dit docht der bloder moeder best.
 Recht als een vogel maeckt syn nest:
- 1935 Boven vrucht hy die wynt,
 Beneden merckt hy ende vint,
 Dat hem die lude mochten roven,
 Doch moet hy enighe telghe gheloven,
 Dat hem dunct syn alrebest;
- 1940 So maect hy daerop syn vest.

1911. Hs.: dat sy en. — 16 Hs.: Semxos. — 29. Hs.: die joffr. — 32. Hs.: Dat Cyros was ghenant.

¹⁾ ib. 202 Nec Macetum gens dura placet, laudumque daturi
 Cecropidae stimulos.

²⁾ ib. 205 Hinc spretae Myconos, humilisque Seriphos.

³⁾ De regel, dien het Hs. heeft, is herhaald uit vs. 1926. Vermoedelijk ontbreken hier verscheidene verzen; het Latijn heeft (208 sqq.):

et littora persona ludo
 Audierat, duros laxantem Aegaeona nexus
 Missa sequi, centumque dei numerare catenas.

- Dus was der bloder moeder te moede:
 Sy nam den soen mit goeder hoede,
 Daer hy vaste sliep ende lach;
 Scepe droech sy en sonder ghewach.
- 1945 Cyron die oude help haer;
 Die maen scheen herde claer.
 Sy toghen tseil op terstont;
 Cyron hiet se varen ghesont,
 Hem vielen die tranen aver die wanghen.
- 1950 Also hoghe, als hy mochte ghelanghen,
 Stont hy op syn achterste been ¹⁾,
 Ende sach na tscip al in een.
 Noyt en was hem thertte so seer,
 Daer hy dede so droeven keer
- 1955 Van der see ten hole wert,
 Als hem was in dese vaert.
 Nu ist alsoe na den daghe,
 Dat die vogel songhen in den hagen;
 Beid meerlen ende nachtegalen
- 1960 Songhen uyttermaten wale.
 Ende die dach verdryft die sterre.
 Thetis heft gheseilt so verre,
 Ende is Cyros soe nae comen,
 Dat scip den gront heft ghenomen.
- 1965 Die sonne rees herde scoen
 Ter selver wylen aen den troen,
 Ende scheen in den scepe claer.
 Achilles wert des daghes ghewaer:
 Hem wonderden waer dat hy was;
- 1970 Hy sach die see ende merckten das,
 Wat water dat wesen mochte.
 Peleon den berch sochte,
 Dien en sach hy hier noch daer.
 Hy peinst of dat syn moeder waer,
- 1975 Mer sy nam hem by den kynne,
 Ende sy seide: „Soete mynne,
 Weert dat ic niet en ontsaghe,
 Dattu souts cortten dyn daghen
 Om my, te wandelen avontuere,
- 1980 Niet en waer also suere.

1962. Hs.: gheseit van verre.

¹⁾ ib. 235

Erecto prospectat equo.

- Dat ic dy doch, droeve katyve,
 Behouden mocht te mynen lyve,
 So en claechdic cleen noch groot;
 Mer nu leet my aen der noot.
- 1985 Hier naeckt nu een vruchtelicke tyt:
 Ic wille, dat ghy myn dochter syt,
 Ende laet uwen manlicken moet,
 Ende myn cleder aen doet.
 Hercules droech vrouwen cleder
- 1990 Doer een, dies hem niet en had te leder,
 Ende oec Liberbachus mede,
- f°. 38^v Wy lesen oec, dat Jupiter dede
 Doer een scoen maghet aldus;
 Soe deed die grote Ceneus.
- 1995 Nu doe alsoe te deser tyt,
 Tot dat leden is die stryt;
 Ic sal u weder te Cyerone
 Voren onder die Centauroene;
 Dat sweer ic dy by alden Gaden,
- 2000 Neem dat ic dy hebbe ghebaden.
 Wat moghen dy scaden dese cleder!
 Du en worts nummermeer te leder.
 Hoe siestu op so dommelicke?
 Ic swert u by den hemelricke,
- 2005 Cyron en salt weten twint.
 Dus smeickt die moeder haer kynt.
 Mer als hy peinst om synen vader
 Ende om syn gheslachte algader,
 Soe peinst hy, dat hys niet en dade,
- 2010 Om gheen dinc die men hem bade.

-
- Got heer! was ye mensche vroeder,
 Dan sy was, Achilles moeder!
 Dat sy dat kint alsoe verwan,
 Dat synt was so stoutten man.
- 2015 Want als icket bescreven sach,
 So wast tien tyden heilich dach.
 Alle die hoechste ende die meeste
 Hielden in Cyros Pallas feeste.
 Die joffrouwen, die tallen male
- 2020 Waren in Licomedes saele,
 Die waren nu ter selver uyeren

- Comen by orlove buten mueren ¹⁾,
 Dat hem herde selden gheschieden,
 Sy vierden den dach als ander luden.
- 2025 Daer mach men in die feeste scuwen
 Uyttermaten soen joffrouwen,
 Ghepalleert herde wale.
 Mer die scoenste van der sale,
 Was Diadamia verre te voren.
- 2030 Al hadt alle die werlt ghesworen,
 Die oec ye in boecken screven,
 Sy en conden haer niet den prys ontgeven.
 Veel bat was sy ghecleet,
 Dan yemant, die mit haer gheet.
- 2035 Wel gheleec sy eenre Gadynne,
 Wie mochtet laten, hy en soud se mynnen!
 Tierst dat Achilles ghesach
 Die scoenheit die aen haer lach,
 Die nye te voren had ghemynt,
- 2040 Thertte wert hem cout als een wynt,
 Ende daernae so wert hy heet.
 Hy bevede ende hem brac uyt sweet.
 Roet worden hem die liere,
 Ghedaen was hy in die maniere
- 2045 In syn aenschyn min noch mee,
 Dan als bloet is op die snee.
 En hadde die scaemte ghedaen,
 Hy haddie cleder ontfaen;
 Des wert die moeder schier ghewaer.
- 2050 „Lief” sprac sy, „woudy niet daer
 Gherne in dat gheselschap syn,
 Als een ander maegdekyn?
 Wat dunct u, ist quaet daer wesen?
 Woudy yet ghelycken desen
- 2055 Int gheberghe van Tessale?
 Neen ghy niet, al sonder hale!
 Woudy noch mit desen leven,
 Ghy mocht my noch wynnen neven.”

2022. Hs.: orloghe. — 25. Hs.: Daer men mach.

¹⁾ Hs.: *by orloghe*.

Vgl. Stat., I, 287:

Luce sacra patriis (quae rara *licentia*) muris.
 Exierant.

- Hy sweech ende hy scames hem.
 2060 Sy smeickt ende sy seide hem ¹⁾.
 Tierst dat sy hem in twyfel siet,
 Neemt sy die dede ende laets niet,
 Sy deedse hem al vechtende an.
 f°. 39r „Verghet,” sprac sy, „dat ghy syt man,
 2065 Stapt cort ende swyghet stille.”
 Doe setten hy hem na haren wille
 Arm, scouderen ende lanc haer;
 Aen syn hals hinc sy hem daer
 Menighen preciosen steen,
 2070 Die claer als die sonne scheen.
 Hy leerde veel ende schiere
 Veel van joffrouwen maniere,
 Ende dat stont hem herde wel,
 Want scoenre en was niemant el.
 2075 Hy docht haer een joffrouwe syn.
 Doe sprac die moeder: „Dit sal syn;
 Aen u ghespele saltu verstaen
 Ghelaet van vrouwen ende u gaen,
 Dat syt niet en werden ghewaer.
 2080 Die coninc is van die schaer,
 Hy soud algader dan bederven
 Die sake, daer wy om werven ²⁾.”

2077 en 2078 in het Hs. in omgekeerde volgorde.

¹⁾ *Seide* is natuurlijk corrupt.

Stat., I, 338 heeft: Iterumque monet, rursumque fatigat,
 Blanda Thetis.

Men leze dus: Sy smeict ende sy vleide hem.

Het Mnl. *smeken* is = ons *vleien* (D. *smeichlen*) en het Mnl. *vleien* = ons *smeeken* (D. *flehen*). De gewone vorm van het Mnl. *vleien* was *vleen* (Wap. Mart. Gloss), maar ook de vormen *vleien*, *vleide*, *geveleit* komen voor (V. d. Levene o. H. Gloss. op *geveleit*). Herhaalde malen wordt het impf. *vleede* gebruikt door den schrijver van St. Servatius, (die hetzelfde dialect schrijft als de copist van ons Hs.) b. v. I, 1608:

Gode vleede hy starcke,

Die Gods onderdane.

2042 Gode vlede hi ende bat

Servatius die goede,

Mit eynen diepen oetmoede.

Zie verder II. 751, 906, 2221.

²⁾ Deze geheele passage van 2064—2084 wordt bij Statius niet gevonden. Wel vindt men bij hem (344—348) eene vergelijking van Achilles met Artemis, en daaruit zijn door Maerlant eenige woorden opgevangen, die hij onjuist vertaalt. Zoo moet b. v. *lanc haer* de vertaling zijn van *comes*:

- Mittien ghinc sy op dat lant
Totten coninck al te hant.
- 2085 Sy boet hem schier goeden dach.
Hy groetese, doe hy se sach,
Ende hiet se willecoem syn.
„Heer,” sprac sy, „myn dochterkyn,
Achilles suster, beveel ic u.
- 2090 Merckty niet aen haer nu,
Hoe manlic haer die oghen staen
Recht na den broeder, sonder waen?
Sy wilde wapenen hebn ghedreghen,
Als die Amasone pleghen,
- 2095 Ende ommer ontsegghen man.
Heer! nu leert haer, dat sy can
Pleghen der joffrouwen toghen;
Houtse, dat sy ghenen man en moghe;
Beneemt haer der mynnen speel,
- 2100 Ende wandelinghe van bossen veel.
Houtse talre tyt hier bynnen
Met haren anderen ghesellynnen,
Ende oec en laet se nummermee
Wandelen neven die see.
- 2105 Veel roeveren varen op den stroem,
Dies neemt, heer, te meerre goem.”
Licomedes ontfinc die maghet.
Achilles quam, dient wel behaghet,
Ende custen syne hant.
- 2110 Ic waen men man noch nie en vant,
Die had die behendichede
Ghepeinst, dat die vrouwe dede.
Hy was ontfien van dien joffrouwen,
Die hem te wonder ane scouwen,
- 2115 Want hy is meerre ende langher veel.
Syn haer is scoen, wyt syn keel ¹⁾).

2103. Hs.: nummermeer. — 7. Het Hs. had eerst *Nicodemus*, maar dezelfde hand heeft het verbeterd in *Licomedes*. — 14. Hs.: aenscouwen.

comes haeret cunti

Mater, et ipsa humeros, exertaque brachia velat.

Het omhangen van de „diere steenen” zal wel zijn oorsprong hebben uit de woorden: „ipsa arcum pharetramque locat.”

¹⁾ Wyt d. i. wit, blank, niet het tegenw. *wijd*.

Statius (I, 368) heeft:

(mirantur) quantum cervice comisque
Emineat.

Sy leerden hem dansen ende singhen,
 Sulc als behoert te haren dinghen.
 Thetis nam syns nauwe waer,
 2120 Sy leerden hem, eer sy oerlof nam daer,
 In syn oer een stille sermoen,
 Hoe daen wys hy soud doen.
 Sy schiet van hem ende ginc ter see,
 Daer na en sach sy hem nummermee.

EERSTE FRAGMENT VAN WEEMAES ¹⁾.

Dit fragment, in 1870 te Antwerpen gevonden, verplaatst ons midden in de beschrijving van eenen kunstigen en kostbaren strijdswagen, door de Trojanen in het veld gebracht (Bénott 7845 vgg.)

7845 Cil d'Agresse sont apelé,
 Qui molt refurent bien armé
 Chevax orent à lor voleirs,
 Sorz et baucenz, fauves et neirs,
 Hialmes, haubers, escuz d'or fin,
 7850 De vert, d'azur, de fust charmin,
 Espiez trenchanz de fin acier,
 Et grosses lances de pomier.
 De cels fu sires reis Hesdras,
 Et reis Fion, li filz Doglas.
 7855 Cil qui conquist maint riche regne,
 Mès puis l'enpoisona sa femme.
 Fion icist un curre aveit,
 Qui d'estrangle richesse esteit,
 En bataille esteit armé sus,
 7860 VII. C. mars d'or i ot et plus.
 Les roes furent d'ebenus,
 D'or fin barrées pardesus,
 D'ivoire estoient li limon
 Et li aisol et li peisson
 7865 Ovré si tres menuement
 Et deboissié si soltilment,
 Trop par en ert riche l'entaille
 Tex ne fu mené en bataille.
 Li estres fu de cuir boliz,

2123. Hs.: scheit.

¹⁾ Het tweede fragm. valt samen met vs. 5781—5966 van mijne uitgave.

7870 D'olifanz toz peint à verniz.

Tant i ot or et bones pières

Si precioses et si chières,

Molt s'en merueille qui lo veit,

Coment ovrez et fez esteit.

7875 Dex ne fist home qui'l perçast

Ne arme qui ja le fausast.

Dui Dromadaire lo treieient

Qui isnel et corant esteient.

Het eerste fragment van Weemaes bevat de vertaling van vs. 7874—8055, telkens met gapingen van ongeveer 14 regels, die door mij uit het Hs. zijn aangevuld.

fr. 67r

2125 Hoe dat men 't ghemaken mochte.

Men mochten nerghens dorsteken,

Noch niet lichte met slaghen breken.

Twe dromedarise toghen hem wel,

Die waren uytermaten snel.

2130 Die waghen was in stryde nutte;

Daer was inne vreselic ghescutte,

Swerden goet ende ghisaeren,

Die men daer niet en woude sparen.

Diet saghen hadden wonder groot,

2135 Want sy nie en saghen dies ghenoot.

Den coninc Syoen ende Esdras

Beval Hector Pittagoras

Sinen broeder, een bastaert,

Dien hi van hertten hadde waert.

2140 Syn scilt was van zilver wit,

Bescreven so vindic dit;

Een baer van lazuer in bellonc ¹⁾).

VARIANTEN VAN WEEMAES.

2125. men. — 26. mochtene nieuwer. — 27. no n. l. m. claghen b. — 28. T. d. doghen wel. — 29. syn oec utarmaten fel. — 30. waghen w. i. wighen. — 31. d. w. in vreeslic g. — 32. ghisernen. — 33. niet wilde. — 34. Alle diet s... haddens w. g. — 35. W. nieman ne sach syn ghenoot. — 36. Syoene ende Esoras. — 39. die h. v. h. arde w. — 40. zilver. — 42. E. bale v. lazure in blonc.

¹⁾ Bén. 7889:

Pitagoras, mon escient,

Aveit unes armes d'argent

A une bende de *beli*.

Zie over *bellonc* het uitvoerige artikel van Dr. Verwijs in *T. en Letterb.* II, 210—214. Men ziet, dat het Fransch hier *beli* heeft, en dat men dus met het woord *belline*, door Dr. Verwijs, bl. 212, aangehaald, voorzichtig moet zijn.

- Up een ors sat hi, was ionc,
 Van Arabiën, met bonter huut;
 2145 Sonder ghescal voer hy uyt.
 Nu hoert also als ic voert las.
 Hector sprac: „Zwagher Eneas,
 En ist niet tyt, dat ghy uyt vaert?
 Weest van der sevender scaren weert ¹⁾,
 2150 Dats van dien van Lantoene,
 Ten is beter volc onder den trone.
 Hoet ons Eufeme den ammiroud,
 Hy es van daghen cranc ende oud,
 Verloren wy hem, dat waer scade.
 2155 Ic en ken so vroeden man van rade.”
 Eneas sprac: „An Gode staet al;
 By my, ten doe groet ongheval,
 Wanic datti verloren niet wort.
 Nu siet, dat ghy die zake cort.
 2160 My seide een al sonder ghyle,
 Dat sy ghereet syn lange wyle.
 Wy en varen uyt mit ghewelt,
 Sy moghen ons verbieden tfelt,
 So dat sy mit haren luden,
 2165 Ons die poerten sullen verbieden
 Ende te nauwe maken den pat;
 Dan moeten wy blyven in die stat.”
 Hector sprac: „Ghy segt waer,
 Mer eer sullen syn versclaghen daer
 2170 Dertich dusent riddersen fyn,
 Die van buten alle syn,
 Eer men ons hout in die stat.

2144. Arabia. — 45. S. g. so voersi uut. — 46. Die scare ende Pittagoras. —
 48. Nu eist t. — 49. Syd v. d. s. scare ghewaert. — 51. Ens. — 52. Hs.: hout
 ons E. — 53. Hs.: Hy es v. d. cael ende stout. — 55. Inne kenne vroedere m. v.
 r. — 57. Bi mi en doe mesval. — 58. Wanit niet, datti yet v. wort. — 59. zaken.

¹⁾ De lezing is in de war, want *waert* of *weert* betoekent alleen *heer des huizes*
 en niet *heer van een leger*. Voor *waert*, waarvoor de var. *ghewaert* heeft, moet dus
 een ander woord in de plaats gesteld worden. Met geringe verandering is voor *ghe-*
waert te lezen het subst. *rewaert* d. i. *aanvoerder, bestuurder*. Men leze dus:

Bén. 7898: Weest van der sevender scaren *rewaert*.

La sepme éschiele conduireiz.

Dat *rewaert* in dien zin gebruikt wordt, bewijst o. a. *Grimb.* II, 2906:

Dese edel ridler houde

Was der voetlieden *ruwaert*.

Zie over *Rewaert* de keurige verhandeling van Dr. de Vries, in de *Versl. en*
Meded. d. K. Ac. van Wetensch., afl. Letterk. Deel XII.

- Nu vaert uyt, ic segghe u dat,
 Dat ic saen ghereet ben.
- 2175 Ende en versament niet an hem,
 Eer ic uyt bin comen mede,
 Ghewapent mettien van der stede.
 U mochter af comen verdriet." —
 „Here," sprac hi, „nu en merret niet."
- 2180 Mettien voer uyt synen pas
 Met eenre scaren Eneas.
 Parys quam uyt metten coninck Cerce,
 Die heer was van dien van Parce,
 Ende qualike van herten voer,
- 2185 Om zynen neve Sycamoer,
 f°. 67^v Mer dat doetene vroilike spreken,
 Dat hy hem schier waent wreken.
 Ghewapent waren sy alle wael,
 In haren cokere scarpe strael.
- 2190 So starc waren hare boghe,
 Ic waen se die Grieken ontsien moghen.
 Want sy sullen der veel verslaen.
 Parys die was sonder waen
 Ghewapent uytermaten wael.
- 2195 Een zwert haddy van fynen stael.
 Den boghen in hant, den helm opt hovel,
 Die coker vol pylen, dies ghelovet.
 Hy had een ors van prise goet,
 Dies en ontsach hy gheen ontmoet.
- 2200 Syn scilt van goude, ic wil ghyt wet,
 Daer in Helenen mouwe gheset.
 Dit es twaren die achtste scaer,
 Die dor die Grieken niet en es in vaer.
 So na sullen sy ryden den gasten,
- 2205 Dat sy se zware zullen belasten.
 Hector nam alle die gheen mede,
 Die behorden ter goeder stede.
 Daer was menich ridder maer,
 Hieraf maecten hy die negende scaer,
- 2210 Gheen volc was ghewapent bat
 Noch weerachtigher in die stat.
 Dese waren van Hectors syde,

2175. Ne versament. — 81. synre scaren. — 83. hire was. — 87. Dat hine scire
 nu waer... — 92. Si zulre vele v. — 96. Boghen i. h., helm upt h. — 97. Die
 coker al vul, dies g. — 99. Dies ontsach hi. — 2200. Hs.: ic wil ghy weet. —
 7. ter stede.

- Dese gheleyden hy ten stryde.
 Daer hy meed hulpen sal ter noot
 2215 Sulcke die anders bleven doot.
 Mit hem voerden hy der broederen tien
 Priamus kynder, ridder sien;
 Die aen syn joffrouwen waren ghewonnen,
 Scoen ende van hoghen connen.
 2220 Ic noem se u nu voert een deel:
 Die yerste hiet Admeel;
 Anthonis des anderen naem was;
 Die derde Dolas; die vierde Esdras;
 Dolas was starc ende groet,
 2225 Ende syn wapene waren al roet.
 Die vyfte hiet Cytilloen;
 Ende die seste Quintilloen;
 Die Quintilloen was best ghemint,
 Hy en had lasters niet een twint.
 2230 Romederus hiet die zevende,
 Men en wist so moyeliken levende ¹⁾.
 Hy en sanck noch hy en plach te mynnen.
 Goet ridder was hy, wildyt kinnen.
 Die achtste hiet Cassibelaus,
 2235 Die negenste van Dare Danaus.
 Doraquallis die zone Mahes
 Hiet die tienste, gheloeft mi des.
 Mahes dat was een jonffrouwe.
 Ic waen men nimmer scoenre en scouwe.
 2240 Sy starf, doe sy syns ghenas,
 Dat uyttermaten groet scade was.
 Dese varen uyt met haren heer
 Ende sullen noch huden vechten seer.
 Haren heer en laten sy niet deren,
 2245 Also langhe als syt moghen weren.
 Ghewapent als coninx kinder
 Quamen sy te stride ghinder.
 Tien dusent riddere waren hem mede,
 Alle ghevaren uytter stede.
 2250 Hector sat op Galanteye,

2225. ...waren goet. — 27. ...hiet Q. — 29. ...achterne n. e. t. — 31. moy-
 liken. — 32. hine plach minnen. — 34. Cassibelaus. — 35. Van Daren Daïans. —
 39. gheenre conde scouwen. — 42. Hs.: waren uyt. — 45. verweren.

¹⁾ Bén. 7970:

Car molt esteit cruex et pesines.

- Dat hem seynde Pentesileye,
 Die hem had van hertten waert;
 Daerom gaf sy hem so goeden paert.
 Het was dat scoenste upten dach,
 2255 Dat ye man ter werlt sach;
 So goet, so groet ende so snel,
 Men en mocht u niet ghesegghen wel,
 Hoe scoen dat pert was, sonder scop.
 f°. 68r Hector satter ghewapent op.
 2260 Ten coninck sprac hy, synen vader:
 „Heer! ic volghe den volc algader,
 Volcht my ten lesten naer;
 Hebt met u ghenoech ridders daer,
 Ende alle die voetgangers mede,
 2265 Die hier syn in deser stede.
 Doet die litsen vast sluten,
 Soe datter niemant en coem buten.
 Wat onser oec ghesciet,
 Wy en dorven ons vervaren niet,
 2270 Dat sy ons yet moghen scaden,
 Ofte indryven ofte verladen.
 Ist oec, dat men ons verdryft,
 So coemt ende siet dat niet en blyft.”
 „Dat doen ic gherne,” sprac die heer,
 2275 „Op u hant troest ic my seer,
 Dat ghy sult hare volc dorbreken
 Ende onsen groten lachter wreken.
 Hoet u wel ende keer to my;
 Die Gode moeten hueden dy.
 2280 Hector die voer uyt te hant,
 Scilt aen den hals, spere in de hant.
 Jeghen die Griecken wies hem die moet,
 Ic waen hyt saen te weten doet
 .An syn ghelaet al openbaer,
 2285 Dat hy se gherne brochte in vaer.
 Syn scilt was onghelyc den anderen,
 Die met hem te wighe wanderen:
 Twe lyoenen droech hy rampant,
 Ellic staende cant teghen cant,

2253. so g. een pert. Hs.: daer gaf hy hem s. g. p. — 54. up eenen dach.
 Hs.: grootste scoenste. — 58. al sonder stop. — 75. Up dine hant. — 76. Dattu
 zalt. — 77. Ende onsen laster. — 78. Hoet di ende keere te mi. — 81. S. om
 hals ende s. in hant. — 83. hyt hem saen. — 84. openbaere (: vaere). — 88.
 druch. — 89. Elc ieghen andren, dant ieghen dant.

- 2290 Van goude ende staende in savel ¹⁾.
 Sy hielden hem voer conincstavel,
 Dies lieten sy hem voer hem allen varen
 Ghewillelycke met synen scaren.
 Hy hiet dat sy metter vaert
- 2295 Hem volghden ten tenten waert.
 Die negenste scaren toughen dane,
 Ghewillycke na mynen wane,
 Met haren baniren verheven.
 Die eerde dochte onder hem beven.
- 2300 Menich banier was daer in die hant,
 Ende menich ors uyt Spangienlant.
 Ende menich scilt gheverwet wael.
 Tlant docht ontsteken al te mael.
 Opten mueren laghen die vrouwen,
- 2305 Int hertte bevaen met groten rouwen.
 Des coninx dochter die lach daer moy,
 Om te sien den tornoy,
 Oec soe was daer vrouwe Helene,
 Bevaen met uyttermaten wene,
- 2310 Poertersse ende ander joffrouwen
 Mocht men daer ten mueren scuouwen,
 Die thertte hadden seer verveert.

ACHILLES KLACHT OVER DEN DOOD VAN PATROCLUS.

(Bénolt 10269—10336).

f°. 83r Achilles sloech Patroclus trouwe
 Nie en had man sulcken rouwe,

2290. Ende van g. staende in gaule. — 91. Hem bilt tvole tenen conincstavele. — 92. Dies liet sine. — 93. Ghewillike. — 95. Hem volghen souden. — 96. craken (lees: *traken*) — 98. baniren beneven. — 2300. So menich hellem was daer ghegoud. — 1. Ende baniren die men daer youd. — 2. So menich s. g. wale (: male). — 3. dochte hem o. — 4. Up die muer. — 5. met rouwen. — 6. lagher moy. — 7. siene ten t. — 8. O. wasser die v. H. — 9. B. m. n. bewene. — 10. Portesten e. a. joncfr. — 13. Hs.: *tnwe (met weglating van de ' , die ro uitdrukt (t'uwe))*.

¹⁾ *Savel* d. i. *sabel*. Het Fransch wijkt te veel af, om het met vrucht te kunnen vergelijken (Bén. 8031)

En son escu n'ot c'un lion,
 Mès vermeil d'or fu environ.

Twee lieene *rampant* d. z. *klimmende* leeuwen: nu nog in 't Eng. en Fransch de gewone term. Vgl. Rietstap, *Wapenk.* 172.

- 2315 In onmacht viel ducke die heer.
 Hem selven versprac hy seer.
 „Myn is,” sprac hy, „die misweende
 Dat ic u sonder my daer seinde.
 O wy, wat myn hert ghedoecht!
- 2320 Ic heb u crancke liefde ghetoecht.
 U doot sal men op my bescreyven,
 Dat ghy sonder my sout blyven;
 Want had ic by uwer syde
 Ghewest ten vreselicken stryde,
- 2325 Ghy en wert dus niet vermoert.
 Lieve vriende! van nu al voert
 En ghecrych ic gheselschap meer
 Noch mit knapen noch mit heer.
 Myn hert was op u ghevest,
- 2330 Want ghy waert die scoenste ende alrebest,
 Ghetrouwe, haefs ende welgheboren.
 Nummermeer en waen ic horen
 Saken daer ic af verblyde.
 Mit rouwe sal ic mynen tyde
- 2335 Leiden, sint ic u heb verloren.
 Ic had u also vercoren!
 Liever had dy my dan yet el.
 Een dinc weet ic nu wel,
 Dat ic u nummermeer en sal claghen
- 2340 In mynen leven, in mynen daghen.
 Ic wreecke u, mach ic, hoe dat gaet.
 Vind ic Hector, diet al verslaet,
 Ic selae hem doot of hy my.
 O wy, dat icker niet en was by,
- 2345 Daer hy u afoech dat ghegare,
 Die felle dief, die moerdenare!
 Hy had becoft, dat is die somme.
 Ic sal der sulcke dusent omme
 Sclaen, doer u, van pryse goet.
- 2350 Ic toen hem mynen fellen moet.”
 Mittien viel hy in onmacht:
 Die rouwe is al ongheacht ¹⁾.
 Eerlicke ende mit groeter haven
 Deed hy den doden begraven.
- 2355 En cant ghesegghen sekerlic

¹⁾ Bén. 10308:

Estrange duol en demena.

- Tspeel dat daer was kenlic ¹⁾.
 Want men plach, telt ons die jeeste,
 Tien tyde dat die alre meeste
 Doot waren, dat men daer feest dreef,
 2360 Segt Dares, diet bescreef.
 Wanneer een hoghe man was doot,
 Was daer dat singhen also groot,
 Sulc als men aver dode plach.
 Men plaches synt menghen dach.
 2365 Achilles coft hem een starc vat,
 Van marberen goet was dat,
 f°. 83^v Daer was aen ghemaect duer werck
 Daerop ghefondeert een sarck.
 Men mocht niet ghemercken das,
 2370 Waer dat graft versament was.
 Tusschen hem tween was liefde groot,
 Dat toenden Achilles al bloet.
 Die dorper lieghet, dat suldy weten:
 Hy seit, dat die dode saen es vergheten.
 2375 Aen Achilles wast loghen groot,
 Hy mynden levende ende doot
 Patroclus synen compaen,
 Sonder enich wederstaen.

HECTORS HELDENDADEN. (Blommaert, *Ovl. Ged.*, I, bl. 52).

(Benoît 12079—12400).

Hector is in een gevecht gewikkeld met koning Scedius, wiens broeder Epistrofus door hem gedood was (Benoît 12051):

- Reis Scedius ses poinz detort
 Por son frère qu' Ector ot mort,
 Si grant duel a, por poi ne muert.
 Son vis debat, ses poinz detuert,
 12055 Sovent se pasme de dolor,
 Et li autre tuit li plosor
 En sont dolanz et irascu,
 Puis reprent chascun son escu,
 Hector quierent, jal troveront

¹⁾ Bén. 10312:

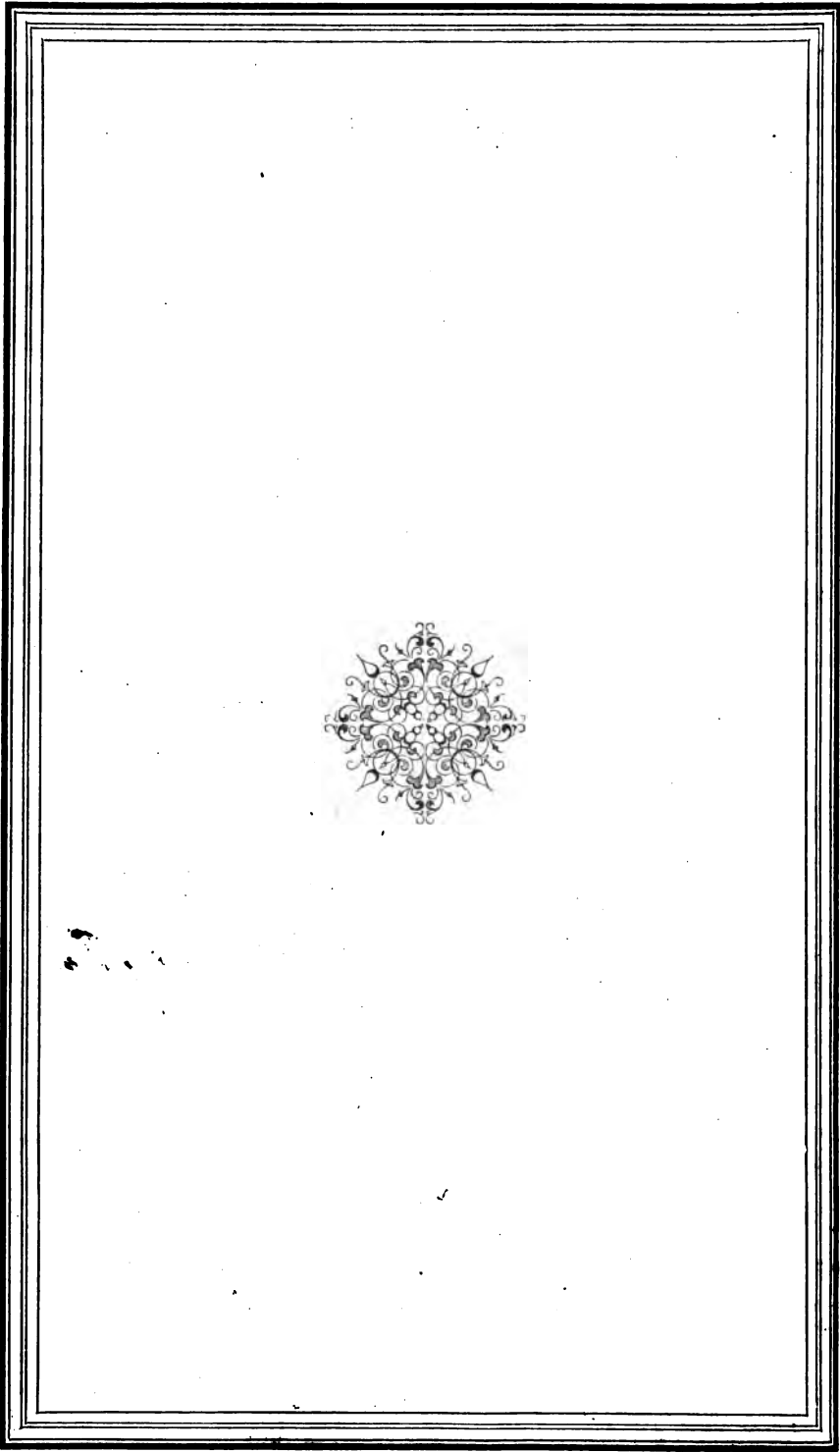
Plosors geus firent à la bière
 De maint endreit, de maint senblant.

- 12060 Tex M l'en assaillent d'un front
 N'i a un sol, à mort nel hée.
 Illec reçut mainte colée,
 Abatu l'ont, molt le ledissent,
 Ou mort ou pris le retenissent,
- 12065 Se Eneas nel seçorust,
 Malvesement li esteut.
 Poignant i vint o tex V cenz,
 Qui ja feront Grezeis dolenz,
 Très parmi els se sont plungiez,
- 12070 Fierent de lances et d'espiez
 Molt durement resont feru,
 Mort et navré et abatu.
 Reis Scedius il et sa gent
 Se combatirent durement,
- 12075 Seït bien seït mal, que que l'en prenge,
 Quant que il puet, son frere venge.
 Quant veit Hector entre les suens
 Donc quide aconplir toz ses buens.
 Abatu l'ont de son cheval,
- 12080 Mès il lor a livré estal.
 C'est li senglers, il sont li chien
 Qui ne s'entresparnent de rien; —
 Car s'il le fierent, il fiert els,
 Dessi qu' a poi creistra li dels.
- 12085 Par Dé, coverz, fet Scedius,
 Ici morriez, ne vivreiz plus,
 De mon frere prendrai venjance,
 Ja conparreiz la dessevrance
 Que vos avez de nos deus fete.
- Bij vs. 12079 begint de episode van Maerlant.

- f°. 96r Doe hy sach Hector op die eerde,
 2380 Waenden hy doen dat hy begherde;
 Mer al stont hy daer te voet,
 Nochtant hielt hy hem ghemoet.
Hy is die evere, si die winde
By rechter redene, wie dattene kinde.
 2385. Slaen sy hem, hy slaedse weder entrouwen,

VARIANTEN UIT BLOMM., *Ovl. Ged.*, I, bl. 52.

2381. al. staet hy. — 82. ...hi hout hi h. g. — 2383 en 2384 ontbr. in het *Hs.*
 85. ...sine, hi s.

H. J. Telthuis,

BIBLIOTHEEK

VAN

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

Mr. H. E. MOLTZER

Hoogleeraar te Groningen.

MET MEDEWERKING VAN

Dr. W. BISSCHOP, Prof. W. G. BRILL, Prof. J. T. J. HEREMANS,

Dr. W. J. A. JONCKBLOET, Dr. J. C. MATTHES, Dr. J.

VERDAM, Dr. EELCO VERWIJS en Prof. M. DE VRIES.

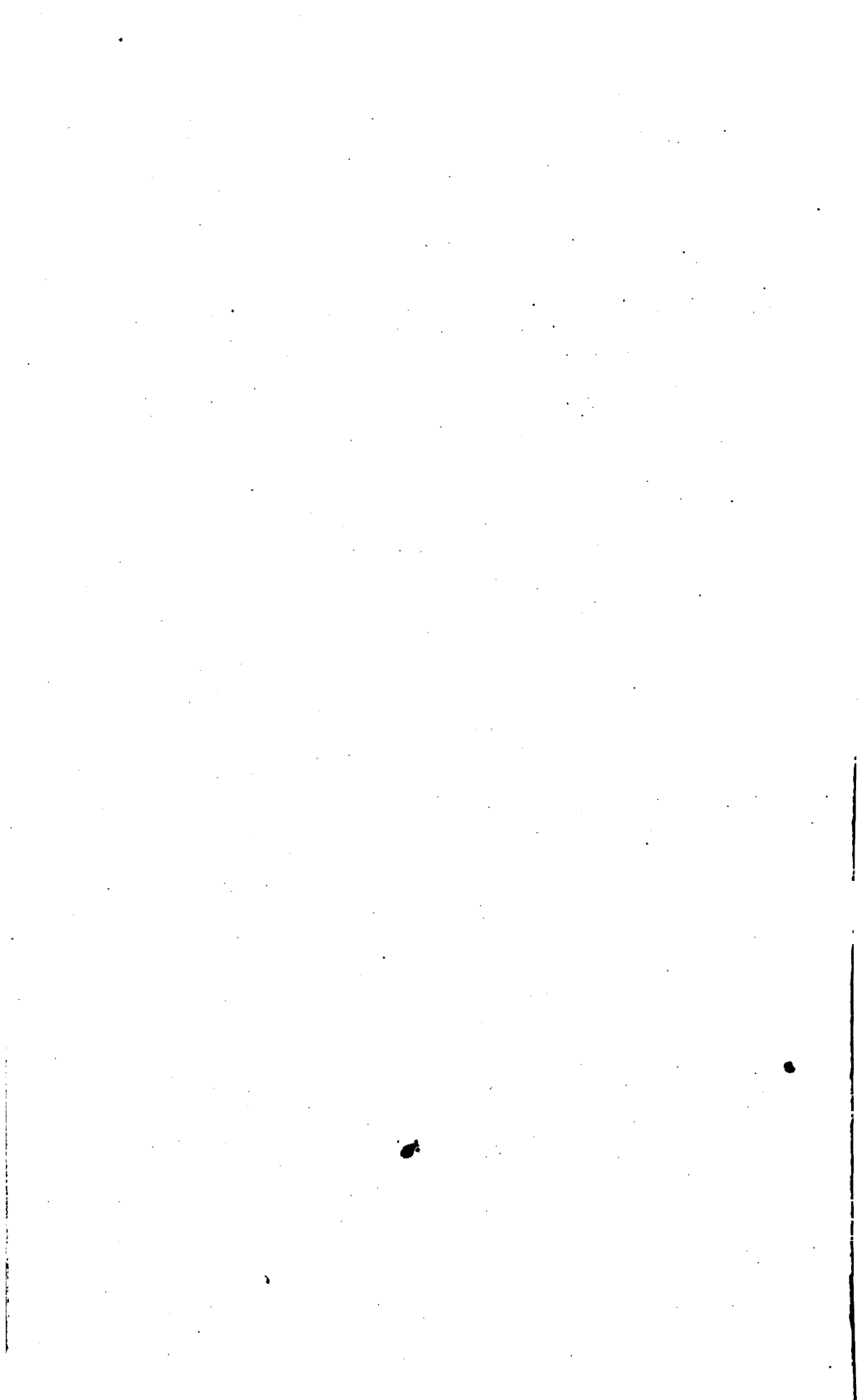
ELFDE AFLEVERING.

//

Aut

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1873.

- Hier wert saen ghelut van rouwen.
 „Ay coninc,” sprac Cedrus,
 „Nemmermeer en keerdy thuus,
 Myn broeder en wert ghewroken,
 2390 Want dat ghy nu hebt tebroken,
 Dat gheselschap van ons twee.”
 Na hem stac hy, alst wel sceen
 Mit enen spiet, als die boude,
 Ende stacken dorden scilt van goude,
 2395 So dat hy en schoren dede
 Ende een stic afvaren mede.
 Enen anderen steke gaf hy hem sciene
 Opten helm hinder lumiere ¹⁾,
 Dat die spiet cromden aver al.
 2400 Dat was Hectore goet gheval.
 Ne ware hy wedervouden niet,
 Hem ware qualicke ghesiet:
 Hy had verloren nose ende mont.
 Hector wart erre daer hy stont.
 2405 „Twaren,” sprac hy, „ic ben ghescent,
 Dese overdaet en sy ghehent.”
 Enen slach hy hem doe gaf,
 Dat hem die rechte aerm vloech af.
 Al tot dien sloechy en in die side ²⁾.
 2410 Dat saghen si durent in den stride;
 Ic waen hy saen versceden was.
 Mittien quam daer Eneas,
 Ende brochten weder up syn orsse.
 Nu wert ghinder groot die porsse,
 2415 Want Parys, hy quam uyt Troyen,

2386. ...dret saen I ghelut v. vrouwen. *Het Hs. heeft gheluc v. rouwen.* — 88. here conveers, sprac C. — 89. M. b. die w. g. — 93. ...ien spiete, alse d. b. — 95. ...hine s. d. — 96. Hs.: Ende in stucken afvallen m. — 97. gaf hi sciene. — 98. rechts hinder. Hs.: lummeniere. — 99. ...et die cromde voren al. — 2400. groet gheval. — 2401 en 2402 ontbr. in *het Hs. Het fragm. van Blomm. heeft verkeerdelyk* wedervouden. — 7. slach dat hi hem gaf. — 8. voer af. — 9. ...die clovedi sine side. — 13. ...chtene weder upten o. — 14. ...rt harde gr. d. p.

¹⁾ d. i. in der lumiere. B. 12095:

Un altre colp i a assis
 Sor lo nasel enmi lo vis.

²⁾ Lees:

Bén. 12106:

Al tot die dien sloechy en in die syde.
 Le braz destre li a trenchié
 Et le costé jusqu'al nombril.

- Mit wel dusent baroen mit joyen.
 Hy haesten hem toten nytspele;
 Troylus brachter also vele.
 Daer quamere oec tien selven male
- 2420 Wel tien dusent bi ghetale;
 Polydamas ende Atenor die wyse,
 Mennon met Filimenyse,
 Dese quamen uytter stede,
 Ende wel dertich dusent mede.
- 2425 Die Troyenen die aver syde
 Gheweken waren, keerden ten stryde.
 Eneas slouch enen coninc doot,
 Die edel was, staere ende groot,
 Dit was den Griecken onbequame,
- f°. 96v 2430 Amfimacus was syne name.
 Hector doet al te sticken breken,
 Doen sy hem quaet, hy sals hem wreken.
 Van den ghenen, die daer quamen
 Waren die Griecken doot te samen,
- 2435 Maer Telamoen, Menelaus, Ulixes,
 Ajax, Menisteus ende Dyomedes,
 Stonden hem wel doe in staden,
 Want sy seer waren verladen.
 Oec quam daer Agammennoen,
- 2440 Archelus ende Machaon.
 Ic wane ele daer met hem brochte,
 Al dat hy gheleesten mochte.
 Die stryt wert daer van fellen doene,
 Coninghen, graven ende baroene,
- 2445 Blevendre vele up ghenen dach,
 Nadat ickes hoerde ghewach.
 Dicken des daghes, horic spreken,
 Dat die Griecken achterweken,
 So daden oec die van der steden.
- 2450 Doet wel naer was middach leden,
 Versaemden echt, met ghewelt,
 Die Griecken haer volc up 't felt,
 Ende scaerden hare lieden saen.
 Tyerst dat dat was ghedaen,
- 2455 Quamen sy voer die Troyene ghevaren;
 Sy dadenre meneghen vlien, te waren.

2416. ...t dusentich Persoyen. — 18. ...g brachtere Alid vele. — 24. si dertich dusent m. — 32. ...ied si hem q., hi saels h. w. — 46. In weet twi ic 'tletten mach.

- Veelna hadden syt al verloren,
 Des hadden sy int hertte toren.
 Ten inganghe van der nauwer straten,
 2460 Moesten sire vele laten.
 Die inganc en was er niet wyt,
 Ende daertoe was daer groot de stryt,
 Dies was daer die scade groot;
 Achilles hilt dat swert al bloot,
 2465 Daer hi groot wonder mede doet,
 Hy maket om hem al een bloet.
 Een coninc, hiet Eufemenys,
 Die daer bejaghede groten prys,
 Dien slouch Achilles, des gheloeft,
 2470 Metten swerde af syn hoeft.
 Dat sal Prianne wesen leet,
 Ende siere dochtre, alsoe icket weet,
 Want sy waren na ghemaghe;
 Dies wert te meerre daer de claghe.
 2475 Vele verloren die van der stat;
 Mer die ghene, die niet en is mat,
 Hector, die bloeme van hem allen,
 Siet den synen sere mesfallen,
 Dies haddy den rouwen groot.
 2480 Dat goede swert hilt hy al bloot;
 Hy was die den keer yerst gaf ¹⁾.
 Twee coninghen slouch hy hem af,
 Rycke ende starc ende wel bekant,
 Ende sere moghende in haer lant.
 2485 D'een was gheheten Alpinor
 Van eenen lande, heet Libanor.
 Dorius was d'ander ghenant,
 Salateye hiet syn lant;
 Dicken haddy bejaghet prys.
 2490 Deus! hoe wel deet daer Parys!
 Wat herdde hy in cortten stonde!
 Vele doodde hire ende wonde.
 Vercoevért syn wel die Troyene,
 Daer bleetter wel tien waerf tiene;
 2495 In maegt u al niet bringen voren,

2457. Wel naer h. — 58. Also sere weken si voren. — 2465 en 2466 ontbr. in *het Hs.* — 76. lat. — 94. Daer dodent wel si tien waerf tiene.

¹⁾ Bén. 12177: (Hector) est retournez tot primerains.

- U souts vernoyen, soudyt horen,
 Wat dat elc man ghinder dede.
 Mer te Troyen in die stede
 Was een coninc van Lysonie;
 2500 Met eere scoenre compaengie
 Sal hy der stat te hulpen varen.
 Vele aerbeids doghet hy te waren,
 f°. 97r Pytoplex was hy ghenant,
 Die vroetste artiste die men vant.
 2505 Tyerst dat de mare quam te dien,
 Van den ghenen diet hadden ghesien,
 Dat die Troyenen hadden mesfal,
 Dedy syn volc wapenen al;
 Uytter stat quam hy ghereden,
 2510 Met hem sy drie durent, diet niet en meden.
 Met hem bracht hy enen sagittare,
 Die was van felre ghebare;
 Van der navel nederwaert
 Waest ghemaect als een paert;
 2515 Ennes neghene dinc so snel,
 Hen sout achterlopen wel.
 Vreselyc waest te siene an;
 Boven der navel waest een man,
 Ende hadde hande, aerme ende hoeft,
 2520 Niet wel ghescepen, dies gheloeft,
 Neghene cleder hadde hy an;
 Ghehaert waest al, paert ende man.
 Twee ogen hadde dat felle dier,
 Die root waren alsoe een vier,
 2525 Ende by nachte lichten clare,
 Rechts oft een tortytse ware.
 Men mocht wel, al sonder ghylen,
 Hebben ghesien over drie mylen.
 So vreselyc waest an te siene,
 2530 Dat niet en leven nu sy tiene,
 Syne soudere af syn vervaert.
 Enen boghe hadde die sagytaert
 Van hornen starc ende groot;
 Men wiste nieuweren dies ghenoot.
 2535 Hy was so starc, datter geen man

2501. Haddi die stat helpen bewaren. — 4. artste. — 10. Met hem drien durent
 t'onvreden. — 2519—2522 ontbr. in het *Ms.* — 26. Rechts meere (l. in eere) tortyt-
 sen gebare. — 31. Hine s.

- Niet wel af ghesesen en can.
 In enen cokere haddy hondert strale,
 Ghemaect met harde fynen stale.
 In dat grote woeste lant,
 2540 Dat allen mannen es onbekant,
 Wonen sy ten zuden waert,
 Nu en make niemene onwaert ¹⁾,
 Weder man, wyf of kint,
 Ende segge niet, men en vint
 2545 Al noch diere van sulcken doene
 Sagitare of Centauroene;
 Al sal ict seggen, waer by ic 't weet,
 Want ic vant daert bescreven steet.
 In Vitas Patrum hevet us
 2550 Bescreven sente Jheronymus,
 Dat sente Anthonys, die met vlite
 Gode diende ende was hermite,
 Dat hy hadde eenen gheselle,
 Daer ic u wonder ave telle.
 2555 Die was hem in ene woestine
 Ontgaen, dies haddy grote pine.
 Mer hy peinsde dat hy soude
 Den ghenen soecken in den woude,
 Ende hevet hem emmer dies vermeten,
 2560 Dat hy dat ende daer af sal weten,
 Eist dat God ghedoghen wille.
 In dat foreest so ghinc hy stille,
 So menech berch, so menech dal,
 In caent u niet vertellen al.
 2565 Mer doe hy langhe hadde ghegaen,
 Quam hem te ghemoete saen
 Een sagytaer, een centauroen,
 Die ghedaen was alse Cyroen,
 Of alsic u van desen telle.
 2570 Doe vraghedi om sinen gheselle,
 Of hy yet wiste waer hy ware;
 Doe wysdy metter hant aldare,
 Ende sprac onverstandighe wort.

2537. stale. — 38. strale. — 2542 *ontbr. in het Hs.* — 43. Hs.: Dat en wondert man noch kint. — 44. Noch wyf; ic segge u, dat men vint. — 48. Dat waer es ende als 't b. s. — 64. In c. niet gheweten al. — 73. onverstandene.

¹⁾ Van vs. 2542—2602 wordt bij Benoît niet gevonden.

- Hy vlo ende Anthonis ghinc vort,
 2575 Ende daer ghemoete hy eenen man,
 Daer noch meer wonders lach an.
 Voren waest man ende achter gheet;
 Twee buxhorne, na dat ic't weet,
 Stonden hem ghewassen int vorhoeft.
 2580 Dattelen brocht hy, dies gheloeft,
 In syne hant ende seide dan:
 f°. 97v „Willecome hier, Gods man!
 Ic bem onser ghesellen bode,
 Wy begheren dattu Gode
 2585 Voer ons bids, wy hebben vernomen,
 Dat hy in mensce vorme es comen,
 Te verlossene den man.” —
 „Sech,” sprac hy, „wie bestu dan?” —
 „Ic bem die de heidene Faymoen
 2590 Heeten, ochte Saytiroen,
 Quade Gode wy anebeden
 Tonser vermalendytheden.” —
 „Sech, moghestu my berechten dan,
 Waer Paulus wandelt, de Gods man?” —
 2595 Hy wysdem, dat hire af wiste.
 Nu meret: waendy of hy miste,
 Die goede man Jheronymus,
 Ende ons loghene bescryft aldus?
 Neen hy, dat wetic sekerlicke,
 2600 Omme al dat goet van erderycke.
 Dit seggie vor dongheleerde diet.
 Nu hort, daer ic die jeeste liet.
 Pytoplex die voer uyt erre,
 Sy en sochten die Griecken niet verre,
 2605 Want sy voer die lytsen vochten,
 Mer ic waen syt seer becochten.
 Den Troyenen quam ontset;
 Ten veldewaert dreven sy se bet.
 Doe quamen die Lisoniene
 2610 Sy lieten lopen tien ende tiene,
 Daer sy groot wonder deden.
 Sy sloeghen al dat sy bereden,
 Menech was daer in groten noden,
 Die erde was al bedect met doden.

2580. daden. — 91. Ende over G. ane beden. — 92. Te haerre v. — 96. Nu meret danne of h: m. — 2602. Also als ic 't u 't eersten liet. — 14. Ha.: bloede.

- 2615 Een hertoghe van Salamine,
 Pollixenaert waest van Vaudine,
 Neve was hy Telamoene,
 Een goet riddere in allen doene,
 Dien hevet Hector so gheslegghen,
 2620 Dat hy hem af hevet ghedregen
 Syn hovet van den halse aldare.
 Doe liet men gaen dien Sagytare
 Voer die Griecken up dat velt.
 Die ghene, diene hadde in ghewelt,
 2625 Wysdem welc die vriende waren,
 Ende welc der vyanden scaren.
 Doe sprac hy ende maecte joye ¹⁾,
 Dies waren blyde die van Troye.
 Hy riep ende maecten een gherochte,
 2630 Dat ment verre horen mochte.
 Die Griecken haddens wonder groot,
 Ende doe sy saghen, dat hy scoot
 Haer lieden doot ende el neghene,
 Sone waser no groot no clene,
 2635 Sine worder sere af vervaert;
 Alle trocken sy achterwaert.
 Hy volghede naer, syt seker dies,
 Daer namen sy scadelic verlies.
 Die sagytaer liep ende scoot,
 2640 Teenre waerf scoot hire twee te doot.
 Hoe sere des den Griecken wondert,
 In cortter wylen dode hire hondert.
 Dbloet voer den diere uyten monde,
 Alse oft ware uyt eenre wonde.
 2645 Die Griecken vielen vor hem ghedichte.
 Eer hy oec schoot syne scichte,
 Venynden hy se in sulcker saken,
 Dat d'ysere in die wynt ontstaken.
 Ware dat sake dat dese torment
 2650 Niet also sciene en ware ghehent,
 Dat wetie harde wel te voren,
 Die Griecken waren al verloren.
 f°. 98r Vander daet van den Sagytare,

2638. Maer al te groot was dat v. — 48. in die lucht. — 49. ware so s.

¹⁾ Lees:

Bén. 12261:

Doe spranc hy ende maecte joye.

Adonc salt et fet molt grant joie.

- Vele meer dan van den anderen vare,
 2655 Verloren sy drie dusent man,
 Daer grote vromechheit lach an.
 Ghesconfiert waren sy daer,
 Scryft ons Dares overwaer.
 Dor die tentten voeren sy mede,
 2660 Daer men hem grote scade dede.
 Alle waren sy bleven doot,
 Beyde cleen ende groot,
 Ne hadde gedaen ene aventuere.
 Die Griecken namen hare sconfelture;
 2665 Nochtan tors ende te voet
 Hilden sy menech ghemoet,
 Mer sy verloren een groot here;
 Also alsy stonden ter were,
 Dorliepse alle die Sagytare.
 2670 Daer was menech man in vare
 Omme syne ghevenynde pyle;
 Hy was doot in cortre wyle,
 Wien so hire mede gherochte;
 Alsberch no scilt, die en mochte
 2675 Jeghen dat strael niet ghedoen.
 Rechts jeghen een pawelyoen
 Was Dyomedes gheweken;
 Die Sagytaer quam na ghestreken.
 Tydeus sone hadde ene wonde
 2680 In 't anseyn by synen monde.
 Hy was erre ende sere vervaert
 Omme 't verlies dat ginder waert.
 Up Pesselande hilt hy, syn paert;
 Al bloot hilt hy syn goede swaert;
 2685 Hy keerden hem upten Centauroen,
 Want hy en wiste wat anders doen;
 Dat beeten docht hem scande groot,
 Ende blyft hy, hy waent wesen doot:
 Wel dertich dusent quamere naer,
 2690 Die van den diere hadden vaer.
 Hy saghet up hem ghelopen comen,
 Dat hem die were hadde benomen.
 Die Sagytaer die cosene uyt,
 Hy maecte een vreselyc gheluyt;

2659. vloen sy m. — 67. Hs.: grote heren. — 73. Waen so h. — 78. Hs.: q.
 verre g. — 2682 en 2683 ontbr. in het Hs. — 87. beeten.

- 2695 Die erde donderde onder die calcoen ¹⁾.
 Doe scoot hy upten degghen coen
 Met eenen strale al dor den scilt,
 Dien hy uptie zide hilt,
 Dor den alsberch in der zyden,
 2700 Mer hy en stervet niet tien tyde;
 Nochtan hadt bet in ghewesen,
 Hine waers nemmermeer ghenesen.
 Die hant stac hy echt tien pyle,
 Mer Dyomedes in cortre wyle
 2705 Reet hem eer een deel bet naer,
 Ende gaf hem enen slach so swaer,
 Dat hy hem no min no mee
 Sloech, dan beyd die ziden ontwee.
 Datter was mensce viel neder,
 2710 (Nu sullen Griecken keren weder),
 Ende datter vorme hadde van paerde.
 Liep in't here siere vaerde,
 So dat die Griecken dat versloeghen;
 Dies wanic, dat si sindent loeghen.
 2715 Ne hadde Tydeus sone ghedaen,
 Die Griecken waren al ontdaen.
 Alsoe die Sagytaer was versleghen,
 Dronghen hem die Griecken daer teghen,
 Ende daden met crachte saen
 2720 Die van Troyen achtergaen,
 Ende dreven se weder up dat velt;
 Meneghen sloeghen sire met geweld.
 Een coninc was daer in die stede,
 Scone ende vromech mede;
 2725 Fillius was hy ghenant,
 Gheboren was hy in een lant,
 f°. 98v Dat men heetet Pallatine.
 Hiet die aventuren sine ²⁾:
 Up Achillese wilde hy joesteren,

2696. upter.

¹⁾ Bén. 12327: La terre bondist soz ses piez.

Calcoen, dat ook vs. 2754 en 6034 voorkomt, betoekent *paardenhoef*. Het is eene afleiding van *calx* met het suffix *one*, dat vergrooting aanduidt (vgl. *harpone*, harpoen = *grootte haak*). Nu nog heeten *kalkoen* de punten aan de hoefijzers der paarden. Zie Weiland i. v.

²⁾ Lees: Hort die aventuren sine.

Bén. 12360: Oiez, quels esteit sa destine.

- 2730 Daer hy hem niet en mochte verweren,
 Want Achilles die staken duer;
 Dit was hem een sware aventuer.
 Hector saget, het was hem leet;
 Up Achillese dat hy reet;
- 2735 Elckerlyc deet rechts alse een heer,
 Want sy waren vromich seer,
 Ende daertoe van groter were.
 Sy braken die vaste spere
 Ende vielen beede ter erden,
- 2740 Mer sy spronghen saen upten perden.
 Achilles spranc up metter vaert;
 Hy sloech syn hant ant goede paert.
 Galenteye heeft hy ghenomen
 Ende keerde danen hy was comen.
- 2745 Nu mach hy wel te rechte singhen,
 Mach hyt te sinen lieden bringhen.
 Hector was gram; hy riep ten synen,
 Dat sy omt ors souden pynen.
 „Ghy heren, haelt my dat rossyde,
- 2750 Of nemmermeer en werdic blyde,
 Ist dat hyt my dus ontryt;
 Nu ist goet, dat ghy der om stryt.”
 Daer reet wech menich ridder coen,
 Die eerde bevede onder die calcoen.
- 2755 Om te ghewynnen dat goede peert,
 Bleef doot menich ridder weert.
 Langhe tyt stont dat pongys,
 Dat daer nyemant wan den prys.
 Daer was menech helm doerhouwen,
- 2760 Ende menich scilt tescoert in trouwen,
 Ende menich ridder ontdaen.
 Mer als ic hebbe verstaen,
 So hebn des conincs bastaerde
 Hector bracht te synen perde,
- 2765 Haren broeder ende haren heer.
 Des hadden sy prys ende eer.
 Haer cracht ende haer vromicheit,
 Haer doghet ende haer stoutheit,
 Sloech menghen stoutten man der neder,
- 2770 Ende brachten Hector ten orsse weder.

EERSTE FRAGMENT VAN SEGHER. (Blommaert, *Ovl. Ged.*, I, 1).

(Tprieel van Troyen).

(Van vs. 2771—3816 wordt bij Bénolt niet gevonden, behalve vs. 3710—3721 = B. 13012—13021; 3756 en 3757 = 12987 en 8; 3784—86 = 13037 en 38; 3800 = 13039 en 3801—4 = 13043—45. Bij vs. 3816 begint de vertaling van Bénolt weder met vs. 13049).

- f°. 103r Dies es leden meneghen dach
 Dat tgrote heer voer Troyen lach;
 Een deel van dien dat daer gheschiede
 Hebben ghehoert vele liede,
 2775 Mer die 't Romans maecte ende sreef,
 Hy vergat, in weet hoe 't bleef,
 Een deel der bester aventueren.
 Van diepen grachten, van hoghen mueren,
 Die scone waren ende goet,
 2780 Was Troyen herde wel behoet.
 Daer was die bloeme van ridderscepe
 Over lant comen ende met scepe,
 Van verre ende van vrenden lande,
 Soe vele ende soe menegherande,
 2785 Die de princen horden by namen
 Noemen, die te hulpe quamen,
 Sonder die sy met hem brochten,
 Hy soudt over loghene achten.
 Selve die coninc Prian
 2790 Hadde kindre, maghe ende man
 Vele, die goede ridders waren,
 Ende die hem niet en conden sparen,
 Daer goeder lieden was te doene;
 Dat maecte hem dat hertte coene,
 2795 Dat hy vele te men ontsach
 Dat here dat voer Troyen lach.
 Doch waren die Griecken crechtech
 Ende van orloghen so bédachtech,
 Dat men se wale mochte ontraden.

2771. m. jaerdach. — 73. van dat daer g. — 76. Hs.: waert bleef. — 79. D. s. w., vast ende goet. — Vss. 2779 en 80 in het Hs. in omgekeerde volgorde. — 81. Hs.: herde wel bewaert voer stoet. — 83. V. meneghen verre vrenden l. — 86. die daer te sercoerse q. — 88. Men s. — 92. consten. — 93. Hs. en fr.: goede. — 97. Maer doch. — 2798 ontbr. in het Hs.

- 2800 Sy daden se dicke met scaden
 Weder ynne, als sy uyt quamen,
 Daer si oec ten indpen namen
 Grote scade, die hem was swaer.
 Luttel men dan tien jaer,
 2805 Gheduerde dat, eer 't inde nam.
 Helena, daers vele om quam,
 Was soe uyttermaten scoene,
 Scoender vrouwe en droech noyt croene.
 My en wondert niet een twint,
 2810 Al was die scoene vrouwe ghemint
 Van andren mannen dan van den haren,
 Daer soe vele ridders waren,
 Die alle mynden hertelicke.
 Menich scoen ridder ende rycke,
 2815 Dies haer nie en dede ghewach.
 Darys seit dat men gherne sach
 Die averscone Polixena,
 Die met hare scoenhede, hoe soet ga,
 Maecte meneghen ridder goet.
 2820 Darys seit, si was alsoe vroet,
 Ende alsoe scoene als vrouwe Helene;
 Die ende andere meneghe eene,
 Vrouwen, joncfrouwen scoene ende weert,
 Daden menech hert sweert
 2825 Ontwee slaen, ende menech spere
 Tusschen den litsen ende den here
 Ontwee steken toter hant,
 Ende maecten menghen achemant,
 Ende daden doen menech ontmoet,
 2830 Dat vreselicke was ende goet,
 Ende menghen in avontueren ryden,
 Dicwile te dien tyden.
 Van der vrouwen, daer Darys eer
 Af seid, seg ic u meer.
 2835 Hy seit, Polixina was seer scoen,

2801. Alsoe die van Troyen ute quamen. — 2. Wederkeren, soe dat si namen. — 3. Scade, d. h. w. te swaer. — 4. Een deel men. — 5. Duerde d'orloghe. — 10. Hs.: als was. — 11. man. — 13. D. s. minde op minde h. — 14. goet ridder. — 17. Polixena, haer zwaefnede (l. *zwaesnede*). — 18. Die met hare scoenhede. — 19. Meneghen r. maecte g. — 22. Die twee ende m. andre eene. — 28. E. menech vellen in dat sant. — 29. Daer was ghedaen m. o. — 31. Menech avontuere sach m'er liden. — 32. D. den ridders t'enentiden. — 34. Af sprac, willic u segghen meer. — 35. P. was scoene (: croene).

- Haer vader was coninc, ende droech croen
 Te Troyen; Hector was haer broeder,
 Haers vader kynt, ende hare moeder;
 Ermogaris ende Defebus
- 2840 Parys ende Troilus,
 Ende andren, die ghy hebt horen noemen.
 Nu wille Darys weder comen
- f°. 103^v Ter mynnen, daer hy yerst sprac af.
 Helene was scoene, ende si gaf
- 2845 Meneghen ridder mynlichede,
 Die dicke wale doer haer dede.
 Omdat sy goede ridderscepen
 Bi der mynnen rade begrepen,
 Gaf sy se den meneghen, die willecome
- 2850 Hare was; om hare grote vrome
 Deet syt, mer sine minder engheen,
 Dan haren man. Mer eenen
 Willic u noemen uytvercoren,
 (Wildyt verstaen ende horen),
- 2855 Die hare soe uyttermaten minde,
 Dat ment wel int here bekinde,
 Bi daden die hi daer omme dede
 In de stat, ende bi der hoveschede,
 Die hi daer al der werlt toechde:
- 2860 Dat was Pollidamas, die doechede
 Menech leet doer hare minne;
 Hy had se bracht in sulcken sinne,
 Dat haer lief te hoerne was,
 Dat men seide: „Pollidamas
- 2865 Hevet heden wel ghedaen.”
 Si dede hem meneghe dinc bestaen
 Van ridderscap, die bleven ware,
 En hadde ghedaen 't gheprys van hare.
 Mennoen minde, hy wachter na,
- 2870 Die averscoene Poxina,
 Mer hy hadde des groten rouwe.
 Hy hadde ene scone vrouwe
 Ghesekert, doe hy voer van lande,

2840. P., Helenus ende T. — 43. Ter vrouwen, daer hi eer sprac af. Hs.: ic. —
 45. Meneghe haer scoenhede. — 46. D. d. wale dor haer d. — 2847 en 2848 ontbr.
 in het Hs. — 49. Hs.: Si gaf se. — 50. was hare, om h. vrome. — 51. Deet sy,
 maer sine minder ghenen. — 52. Hs.: D. h. m. Ic noemer u een. — 2853 en 54
 ontbr. in het Hs. — 56. Hs. en fr.: in 't herte. — 58. Hs.: in de s., ende om h. —
 69. M. m., ende hilter na. — 73. G. eer hi voer lande.

- Ende omdat hy haer te pande
 2875 Had ghelaten sine manwaerheit,
 (Het doet mynne die hem deit
 Elder peinsen, dan om hare),
 Was hy in sorghen ende in vare,
 Hoe hy met reden ende sonder plecht,
 2880 Die mynne bracht ende recht ¹⁾.
 Menfloers minde Hectors wyf,
 Soe dat hy dicwyle syn lyf
 Doer haren wille avontuerde,
 Die wyle dat d'orloghe gheduerde.
 2885 Die coninc Pandarus van Cesile ²⁾,
 Die van over meneghe mile
 Te Troyen groete helpe brochte,
 Hy hadde al syn ghedochte
 Ende syn herte ghekeert
 2890 Ane ene joncfrou wel gheleert,
 Die scone was ende goet,
 Ende vaste stoet in synen moet.
 Sy was dochter eens hoeghen mans,
 Die maech was conincs Prians.
 2895 Al woudic se al by namen noemen,
 Ic en const niet avercomen
 Die princen, die sonder vaer
 Van verre waren comen daer,
 (Ende die grote daet van ridderscepen),
 2900 Die met minnen waren begrepen,
 Daer was soe menech in die stat.
 In 't derde jaer dat men se besat,
 Waest veertich daghe t'enen stonde
 Vrede, die se in Meye begonden;

2875. Liet s. m. — 76. Ende hem de minne hier dede. — 79. Hoe die minne
 ende dat recht. — 80. Te redenen quamen sonder plecht. — 85. Placanus. — 87. gr.
 surcoers. — 2888—2892 in het Hs.:

Hi hadde ghesekert al syn ghedachte
 Ane ene joncfrou scoen ende goet
 Die vaste stoet in sinen moet.

93. Syns weerts d., e hoechs m. — 2897 en 98 ontbr. in het Hs. — 99. Hs.: Die
 gr. d. v. r. Fragm.: Ende die waren v. r. — 2900. Ende m. m. groet begr. —
 4. Hs.: vrede, dat was in M., doe spronghen.

¹⁾ Lees: Die mynne bracht te haren recht.

²⁾ Benoît noemt zijn naam vs. 8101:

Li reis Pandarus de Sezire.

Ook vs. 12938.

- 2905 Doe stonden bloemen int scone dal,
 Ende men hoerde die voghele overal
 Singhen blidelike ende vroilike,
 Ende die woude waren lovesrike.
 Alle natuerlike vrucht
- 2910 Temperde onder die goede lucht.
 Die van buten waren vroe
 Des vreden, ende die van binnen also;
 Hy en was daer van soe groten goede,
 Buten noch binnen, hyne hadde hoede
- 2915 Van synen lyve ende sorghe groet.
 Soe vele ridders bleven daer doot,
 In de selve maent te voren,
 Die si elkes dachs verloren,
 Dat beiden den siden was te swaer;
- 2920 Sy waren int hertte sonder vaer
- f°. 104r Binnen vreden in die stat;
 Synt dat here voer Troyen sat,
 En waren si van vreden so blide,
 Alse van dien in elcke side;
- 2925 Die riddren namen haer ghemac;
 Elc sach om dat hem ghebrac,
 Sy daden blanc hare yseren scueren,
 Ende maecten witte covertueren
 Van haren wapenen elc die wilde.
- 2930 Si daden maken nuwe scilden,
 Haer orssen maerscalcken ende daghen ¹⁾).

2905. Hs.: Bloemen scoen uyt groene dal. — 6. Hs.: E. men die v. overal. — 7. Hs.: Hoerde singhen b. e. v. — 8. Die w. w. l. — 9. Elke n. v. — 10. T. scone onder d. l. — 11. Die van Grieken. — 12. Des vrede, e. d. v. b. toe. — 13. Daer en was niemen soe hoech van moede. — 15. anxt groet. — 18. Hs. en fr.: Dat si. — 19. beide de siden. — 23. alsoe blide. — 25. daden hem ghemac. — 27. wit h. y. s. — 29. v. h. w., die wilden. — 31 en 32. Hs.:

Haer orssen daden sy maerscalcken.

Die riddre, die ghewont waren.

zonder rijm.

¹⁾ Het ww. *daghen* komt ook voor vs. 4308:

Die orsse ghemarscalct ende *gedagt*.

Bij de vergelijking der eerste plaats geeft Benoît geen licht, maar bij de tweede vinden wij (13849):

Sejorné sont li buen destrier.

Daaruit blijkt, dat de bet. van *daghen* de gewone van *rusten*, of liever de factieve van *doen rusten* is, en dat Maerlant hier het deelw. eenigszins ongewoon gebruikt in de bet. van *uitgerust*. Dat *daghen* = *rusten* is leert ons o. a. eene plaats

- Die riddren, die ghewont laghen,
 Sy waren wel achterwaert.
 Daer en was jeghen niet ghespaert,
 2935 Soe wat soe hem ghehulpen conde,
 Om te hebbene haer ghesonde.
 Die daer storven, men deder mede
 Alsoe recht was ende sede.
 Dat selve daden sy in 't here.
 2940 Hem quam ghenoech van over mere
 Alles dies hem behoefde;
 Ic en waen niet dat yemant droefde,
 Die daer had soe groten moet,
 Dat die vrede soe langhe stoët.
 2945 Binden vreden ontboet Prian
 Op enen dach syn hoechste man
 Ende allet, daer syn raet ane stoet.
 Daer quam menech ridder goet,
 Coninghe, graven ende hertoghen,
 2950 Die ic qualyc soude noemen moghen
 Alle by haren rechten namen.
 Die princen, die daer te hove quamen,
 Sy waren ontfaen eerlicke.
 Priamus die coninc rycke
 2955 Ghinc altehant in een prieel,
 Ende met hem hogher liede een deel,
 Daer hy hem best ghetroude toe;
 Dat was eens morghens vroe,
 Een deel na der priemtyt:
 2960 „Ic bidde u, heren, die hier syt”,
 Sprac Priamus, „dat ghy my geeft
 Raet, die my oerbore heeft,
 Nadat ghy wet, hoe 't met my staet.

2934. herde wel bewaert. — 42. Ic wane dies nieman en droefde. — 43. hadden. —
 45. die coninc Prian. Hs. en fr.: binnen. — 47. Ende daer al s. r. a. s. — *In het*
Hs. volgt vs. 2964 na vs. 2966.

uit *Grimb. Oorl. (T- en Letterb., IV, 67)*. Hetzelfde *daghen* vindt men ook in eene
 corrupte plaats van *Renout (2e fragm. vs. 340)*

Doe dede hem Ywe die coninc milde
 maken scone nuwe schilde,
 hare orse maerscalken, *hare daghen*
 ende hare swaerde vervaghen.

Men leze: Hare orse *maerscalken ende daghen*,
 dat dus eene staande uitdrukking blijkt geweest te zijn.

- Ic hebbe groten toeverlaet,
 2965 Op uwen wysen, bedachten raet,
 Ende noch meer op uwe grote daet,
 Dier ic u vele hebbe sien doen.
 Ons hevet menech hoech baroen,
 Dats u allen cont, beseten,
 2970 Daer hem die raet af heeft vermeten,
 Ons te winnen sonder keren;
 Doch hebben wy ons met groter eren,
 Ende altoes sullen doen, verweert.
 Menech wacht ende begheert
 2975 Na dat hem niet en can gheschien.
 Nemmer en moeten sy oec sien,
 Dat sy seer van ons begheren;
 Sone selen sy, moghen wyt verweren.
 Welc is u raet, dat visiert:
 2980 Overmorghen soe faeleert
 Die vrede, daer wy nu in syn,
 Alse en wech gaet dat sonneschyn ¹⁾.
 Dies dachs als men ons vrede gaf,
 Sloeghen sy ons vele ridders af,
 2985 Ende sy verloren een der hare,
 Mer ons scade was openbaerre
 Dan de hare, ende onsen lachter:
 Wy waren soe met crachte achter-
 In onse lytsen ghedaen;
 f°. 104^v 2990 Bedi wetic wel sonder waen,
 Dat sy sere syn verbaut.
 Haer negheen en es, hine hout
 Ons algader over mat,
 Ende wanen dat wy uytter stat
 2995 En comen meer in eenre maent,
 En sy vrede. Wie des waent,
 Hy es bedroghen, magh ic u, heren,
 Selc hebben, ende in dien bekeren,
 Dat ghy in de dagheraet,

2965. Op uwen eerliken raet. — 66. noch mede. — 70. Daer die r. heeft af vermeten. Hs.: al. — 71. eer si keren, 72. Nocht h. wyt m. g. e. — 73. Emmer alsoe herde gheweert. — 74. Menech achtet e. b. — 79. Siet wat ghy nu viseert. — 82. verbaert d. s. — 86. scare es openbare.

¹⁾ Lees met Segher:

Alse verbaert dat sonneschijn,
 in verband met, vs. 3000.

- 3000 'S mergens als die vrede uyt gaet,
 U wapent ende u ghereit,
 Ende elc die ghenen, die hy leit,
 Uytvoere dan also ridderlicke,
 Ende daertoe also degentlicke,
- 3005 Wanneer dat die sonne op gaet,
 By Hectors rade, die hier staet,
 Na dien dat ment siet ghescepen,
 Dat wy niet en werden begrepen,
 Dat men der af spreect ommermeer.
- 3010 Wie nu doet also een heer,
 Ende wil myn vyande verbouden,
 Ic sal hem in myn lande houden.”
 Daer en was niemen, die dit verstaet,
 Sine seiden alle: „Algader u raet
- 3015 Dunct ons van pryse wesen goet,
 Ende wy willen wel dat ment doet.”
 Doen sprac Hector: „God lone u, heren! ¹⁾
 Nie en hoerdic u ontkeren
 Saken die wy vorderen wilden.
- 3020 Ghy wet oec wel dat wy ons hilden
 Oyt an den raet, dien ghy ons riet,
 Hets recht, dat ghy u hebt gheniet
 Te doen, dat ons was bequame;
 Nu gawy eten in Goets name,

3001. Hs.: wapent u. Fr.: consen bint. — 3. Hier binnen scare ende berecke. —
 4. Ende men alsoe te velde trecke. — 3008—3012:

Wi syn oec in dien begrepen,
 Dat wi ons wel willen wreken,
 Dat m'er ewelyc af mach spreken.
 Ic wille mine viande verbouden,
 Ende langhe in mine lande houden.

17. Hectore. G. love u, h. — 18. ontberen. — 21. Oit andren r. dan g. o. r. —
 22. H. r., ghi gheniet. *Het Hs. heeft ten onrechte ghemiet.* — 23. Te doene, d. o.
 ware b. — 24. Gods.

¹⁾ Zie over deze regels (3017—3023) mijn *Tekstcritiek*, bl. 30 en 103. Over het woord *gheniet*, vgl. *ald.* 29—31. Hoe goed ook de lezing zij, die ik daar voor de plaats uit den *Sp. Hist.* heb voorgesteld, ik geloof nu toch, dat er *gebieden* moet staan, naar aanleiding van eene plaats uit *Troyen*, f°. 280v, waar men dezelfde uitdrukking aantreft:

Nesteus, Segrestus ende Gigan
 Riep hy ende *hiet* die Troyesche man
 Alle voer hem daer *ghebieden*.

Het beteekent dus: Hij *beval* hun het leger ter heervaart op te roepen.

- 3025 Ende houden wy ons aen desen raet:
 Ondanc hebbe die van henen gaet
 Of ryde, wy en hebn yerst gheten."
 Sy loefdent alle ende men ghinc eten.
 Veertech coninghe ende oec achte,
- 3030 Rycke ende van hoghen gheslachte,
 Ende daertoe menech hoghe man
 Was metten coninc Prian,
 Die hy ten eten hadde met hem.
 Ic segghe als een, dies seker ben,
- 3035 Want my orcont alle worde
 Darys, diet sach ende hoerde.
 Niet en liet hy, ende screef al waer
 Na dien dat gheschiede daer,
 Dat seit Darys ende ic neme
- 3040 Die woert ende seg se voert van heme.
 Hier int hof doe die baroene
 Ten etene saten, Hector die coene
 Ende syn werde broeders dienden,
 Die seer de herberghe sienden,
- 3045 Elc van sunderlinghen ambachte;
 Betere noch van hogheren geslachte
 Dienden in herberghen noit eer,
 Noch sy en doent nemmermeer.
 Van dien menechfouden gherechten
- 3050 Mocht ic u vele berechten,
 Die men daer wel te poente gaf.
 Wat holper vele ghesproken af?
 Daer was ghedient wel uytermaten
 Al den ghenen die daer saten;
- 3055 Van al dien, dat wies op derde,
 Diende men elcken na syn werde;
 Daer en was niet vergheten.
 Doen men ghedwoeghen hadde na deten,
- f°. 105r Toenden die werde menestrele,
- 3060 Dier daer waren herde vele,
 Voer die princen groet haer spel.
 Elc was syns spels meester wel,
 Ende van toenne herde milde.

3027. Wine hebben ghedroncken ende ontbeten. — 28. Si loefdent alle ende gingen eten. Hs.: oerlofden. — 29. Hs.: XXXII. c. ende achte. — 39. ende ic ben. — 40. Seker orconde van hem. — 41. Daer alle die hoghe baroene. — 44. Die d. h. daer versien. — 45. v. bevolenen amb. — 54. aten. — 55. was. — 58. ghedweghen. — 62. spels ontbr. in het Hs.

- Elc hoerde daer, dat hi wilde:
 3065 Avontueren cort ende langhe,
 Nuwe liede met sueten sanghe,
 Vedelen, herpen ende andre spele,
 Wat holpt dat icker noemde vele?
 Die coninghinne Hecuba,
 3070 Ende haer dochter Polexina,
 Hectors wyf Andronika,
 Ende haer nichte Eliona,
 Helene ende andre scone vrouwen,
 Dier men daer vele mochte scuwen,
 3075 Hadden in de sale gheten.
 Daer dede selc anderen vergheten,
 Dat hi doen soude, ende dede.
 Vrouwen ende riddren mede,
 Dier ic u noemen sal een deel,
 3080 Gingen hem meyen in een prieel,
 Daer 't uytermaten scone was.
 Niet te lanc en was dat gras,
 Mer te maten; daer in stonden
 Alrehande bloemen, daer si op vonden
 3085 Den dau nochdoe; 't prieel was ront
 Ghemuert; in midden soe stont
 Ene clare fonteine scoene ende goet,
 Een ryckelic boem daer op ghebloet
 Soe groet ghewassen, dat hy scade
 3090 Gaf, met menghen groenen blade,
 Der fonteynen ende den priele
 Byna in den meesten deele.
 Boven in den sop soe saten
 Voghelkine, die uytermaten
 3095 Wel songhen alretieren sanc.
 Pollidamas dien de minne dwanc
 Van Elenen, hem gheviel stade,
 Daer hi sat onder die scade
 Van enen egelentier by hare,
 3100 Uytermaten sere in vare,
 Hoe hy hare best dade verstaen,
 Dat hy met minnen ware bevaen.
 Ende syt ware die hy minde

3065. groet ende l. — 74. Hs. en fr.: Die. — 76. Hs.: D. dese sulcke rouwen
 vergheten. — Vs. 3077 en 78 ontbr. in het Hs. — Zoo ook vs. 3085 en 86. — 92.
 Nalics in d. m. d.

- Voer alle vrouwen, die hy kinde.
- 3105 Al dat selve gheviel Mennoene
 Ende Menfloerse den ridder coene,
 Vander gheenre, die hy met trouwen
 Minde boven alle vrouwen.
 Dese drie heeft gheval ghesterct,
- 3110 Dat sy moghen, onghemerct
 Van al dien die hem waren by,
 Elc syn lief spreken, wille hy,
 Tè sinen wille, met goeden staden;
 Hem en darf niet ontraden.
3115. Pollidamas ende Helene
 By hem, syn vaer en was niet cleene,
 Te proeven so hoghe sake.
 Minne riet hem, dat hy sprake.
 Syn hert riet hem, dat hy duchte;
- 3120 Mettien beefdy ende suchte,
 Ende sloech syn hoeft in derde neder;
 Ende doe hy was vercomen weder,
 Sach hy vervaerlicke op hare,
 Soe dats Helene wert gheware,
- 3125 In allet dat sy hem bekinde,
 Dat hy sekerlicke minde,
 Mer sy en wiste niet wel wien.
 Hy verboude hem mettien
 Ende seide te halven worde,
- 3130 Soe dat syt cumelicke hoerde:
 „Ghenade, vrouwe!” ende hy wert bleec;
 Die tale hem mettien besweec,
 Hy versuchte herde onsachte.
- f°. 105^v Helene, die hare wel bedachte,
 3135 Sach te hant wel, wat hem was.
 „Segt my,” seit sy, „Pollidamas!
 Wat hebby jeghen my mesdaen?
 Doet my uwe mesdaet verstaen,
 Daer ghy my af comt te ghenaden,
- 3140 Ic wilre my gherne om beraden.”
 Hy sweech, ende sy sprac anderwerven:
 „Sprect, dus en maecht niet bederven,

3114. Hine darf er niemen af ontraden. — 17. Te peinsene om alsoe h. s. — 19. Echt riet si hem, d. h. bruchte. — 20. vruchte. — 21. in 't erde. — 22. becomen. — 23. bloedelijke. — 25. In al dien, dat si verkinde. — 31. ende hi besweec. — 32. Metter talen, ende hi wert bleec. — 40. g. op beraden.

- Die tale die ghy hebt begonnen,
Ocht ic moet u seer vergonnen,
- 3145 Als die ghene die jeghen my
Hebt misdaen; het es recht, bedy
Ghy lydt selve uwe mesdaet." —
„Vrouwe," seit hy, „ghy verstaet
Bat dan ghy antwerdt, wat ic mene." —
- 3150 „Ic versta," sprac doe Helene,
„Dat ghy syt jeghen my mesdadech,
Ende baedt, dat ic u ware ghenadech." —
„Ghenade bad ic, dat was waer.
Ic seide u, dorst ic doer den vaer,
- 3155 Twy ics badt, ende oec beghere;
Binnen Troyen noch in 't here
En es ridder van soe hoghen name:
Mer most ic mynen lichame
Teghen den sinen avontueren,
- 3160 My soud myn die vraghe sueren
Dan die vaer, dat ic u moet
Die waerheit segghen; vrouwe, nu doet
Met my uwen wille; hebt myns genade,
Ende aenhoert mine mesdade.
- 3165 Ic minne u voer alle die leven,
Nemmermeer en moet my God gheven
Andren moet, noch andren sin,
Eest myn verlies oft myn ghewin."
Dat woert nam al sulcken inde,
- 3170 Soe dat Helene wel bekinde,
Dat hem al in ernste was:
„Ontwaect," seit sy, „Pollidamas!
Hoert hoe die voghelkine singhen:
Al sliep ic, ic waender by ontspringhen;
- 3175 Waect nu ende slaept te nacht ghenoech." —
„Vrouwe," seit hy, „groet onghevoech
Dade hy die sliepe ende by u sate." —
„Dat onghevoech ende die ommate
Gheschiede u oec; ja ende seidy
- 3180 Sulcke dinc slapende te my,
Haddyse gheseit al wakende,

3144. u wanconnen. — 46. Mesdadech es. Ic segge u, twi. — 51. Hs: mesdaennech. — 52. ws ware g. — 58. mocht ic. — 59. Jeghen. — 60. Die vaer soude mi men ghedueren. — 61. Dan den v. — 69. Dat woert nam hi met suchten inde. — 71. in erste. — 79. G. u nu oec, seit di.

- U ware vernoy daer af nakende." —
 „Sliep ic?" — „Ja ghy; dede of en dede,
 Synt ghyt segt, ic lye alsoe mede." —
- 3185 „Messeidic dan slapende iet?" —
 „Ja ghy, mer ghy en wistes niet,
 Bedy willic in spele verdraghen." —
 „Magic, sonder mesdaet, vraghen,
 Wat ic messeit hebbe? — „Ja ghy;
- 3190 Ghy segt „ghenade" tyerst aen my;
 Doe waendic dat ghy hat ghewaect,
 Ende antwerde op dat ghy spraect.
 Ic vraghede wat u ghesiet ware,
 Int inde seidy openbare
- 3195 Dat ghy my minnet. Als ic hoerde
 Die overdadelicke worde,
 Daer ghy u te sere af verliept,
 Doe waendic dat ghy sliept
 Ende u droemde, doe weckic u." —
- 3200 „Ai, vrouwe! dicker dan nu
 Heeft men gheseit te mengher stont:
 Dat es in den moede, dats in den mont." —
 „Ja, segdy dan dat es in moede?" —
 „Ghenade," seid hy, „vrouwe goede!
- f°. 106r 3205 Es ocht en es, in ders ghewaghen,
 Want in mochte niet ghedraghen
 Uwen evelen moet te dien, dat ic
 Draghe, ende ghedraghen hebbe een stic."
 Helena seide, ende seide waer:
- 3210 „Lichte bordene es herde swaer,
 Ja die se verre draghen moet.
 Die my wel gan, God gheve hem goet,
 Hets recht, dat ic hem gonne wale.
 Nu laten wy vallen dese tale:
- 3215 Heeft er iet ghewest te veel,
 Ic wil dat ment hout in speel,
 Ende horen wy na der voghelen sanghe."
 Hier met saten sy soe langhe,
3187. Hs. en fr.: willic. — 93. welc u mesdaet ware. — 95. als ic dat hoerde. —
 96. Ja d'o. w. — *In plaats van vs. 3198—3200 heeft het Hs.:*
 „Vrouwe," seid hy, „of ghy ghebiet,
 Ende u dit waer in dien ghesiet.
3203. Hs.: Ja, segdi dat ic ben in moede. — 4. G., scone v. g. — 10. Hs. en fr.:
 verre swaer. — 12. wel an. — 13. onne. — 16. Dat men 't oec verdraghe te spele.
 Hs.: se hout.

- Dat der talen was een gheswyh.
- 3220 Mennoen sat onder enen twych
 Van enen boem, die scoen groyt
 Van loveren, ende die scoen bloyt
 Van sulcken bloemen, als hy droech.
 Wel singhender voghele ghenoech
- 3225 Saten daer, die alle songhen.
 Mennoen die sere was bedwonghen
 Van goeder minnen, hy hoerder na:
 Hectors suster Pollexina,
 Die hy minde, sy sat by hem.
- 3230 „Joncfrou” seit hy, „ic ben
 In groten vare, ende in bedwanghe,
 Ende hebbe ghesyn herde langhe;
 Ic soude u segghen twy ende hoe,
 Woudire my gheraden toe.”
- 3235 Die joncfrou, die haer wel verstoet,
 Antwerde: „Here, waric soe vroet,
 Dat ic u mochte gheraden
 Van dinghen, daer ghy af syt verladen,
 Daer willic emmer syn bereet,
- 3240 Mer doch ten besten dat ic weet,
 Soe willic u gheven raet:
 Segt my, here, hoe ’t u staet.” —
 „Joncfrou, uws raets en maghic niet
 Ontberen; doe ic van lande sciet,
- 3245 Gheloefdic eenre hogher vrouwen,
 Ende sy my by haere trouwen,
 Te nemen als ic quame te lande.
 Ic liet haer mine trouwe te pande,
 Mer my bleef myn herte ende sin.
- 3250 Ic hadde hier ghewesen min
 Dan een maent te Troyen binnen,
 Dat ic, by rade van der minnen,
 Began aen ene scone joeght
 Te merkene hoefscheit ende doeght,

Vs. 3220—3:

Daer was een boem, die menegen swych
 Hadde ghebloit scoene ende goet,
 Die midden in den priede stoet.

3223. Vol selker a. h. d. — 24. *Het Hs. heeft verkeerdelijk*: Wel singhen daer vogel ghenoech. — 25. Stonden op den boem en songhen. — 40. Doch t. b. — 45. Gheloef die e. h. v. — 46. Te nemene bi mynre trouwen. — 47. T’ierst dat ic quame te lande. — 49. Mi bleef m. h. e. myn sin. — 50. gheweest.

- 3255 Scone seden, ende goet ghelaet,
 Ende allet, dat wel aen vrouwen staet,
 Dat merctic in lanc soe mee.
 Doe peinsdic wel aver see
 Om die trouwe, die ic te pande liet;
 3260 Doe quam die minne, die my riet
 Dat ic des ghepeins vergate:
 Die scone metten goeden ghelate
 Brachte sy my weder te voren:
 Ic moeste haers raets ghehoren,
 3265 Daeraen ben ic ghestadich bleven;
 Joncfrou, wat rade seldy my gheven?
 Diet es, en weets niet van my;
 Dat ics haer hele, dat comt daer by,
 Seidiet ende sy haer errede,
 3270 Ic wane myne doot niet en merrede
 Langher dan ten derden daghe;
 Ende eest dat sake dat ict verdraghe
 Iet langher alleen, ic verwoede.
 Edel joncfrou ende goede,
 3275 Nu gheeft my raet op dese sake."
 Ghesinnechlic met soeter sprake
 f°. 106^v Antwerde hem Pollexina:
 „Here, nadien dat ic't versta,
 Soe es van beiden swaer dat kiezen:
 3280 Hets swaer den sin verliesen,
 Ende sterven es noch ergher vele.
 Al hebby mi raet t'uwen spele
 Ghevraght, nochtan so lasty my sere.
 Doet hoefscheit, soete here!
 3285 Ende segt dan hoet u staet,
 Hare, die u bat mach geven raet
 Hiertoe, dan ic; ic beens omvroet." —
 „Joncfrou, dat u God gheve goet,
 Raet my na uwen besten wane,
 3290 Des biddic u ende mane
 By der gherechter hoveschede." —
 „Ghy bidt my ende hebt ghebeden
 Raet van eenre hogher sake,

3256. al dat. — 57. mertic. — 58. Tghepeins van hare doet mi wee. — 59. Om d' wedde dat ic te lande liet. — 65. ghestade. — 69 vererde. — 73. Iet l., ic verwoede. — 74. E. joncfr. scoene ende goede. — 83. nochtan loeddi m. s. — 87. Hiertoe, ic b. o.

- Dies ghy my dunct tongemake;
 3295 Dats myn raet: als ghy siet stade,
 Dat ghyt haer segt op ghenade,
 Op trouwe ende op hoefscheit,
 Soe wat u in 't hertte leit.
 In wane niet, sy en sy omvroet,
 3300 Of sine hebbe haren moet
 Elre ghekeert, ghy en selt van hare
 Scheden met vele myndren vare,
 Dan ghy beghinnen selt die tale.
 Here, dit soudic raden wale
 3305 Hector minen lieven broeder,
 Stond hem soe ende warics vroeder,
 In mocht er u niet bat toe raden.
 Ende God ghehenghe u, heer, der staden,
 T'ontdeckene daer ghys behoeft,
 3310 Ende laet u scheiden ombedroeft
 Van hare, in weet wie sy sy." —
 „Joncfrouwe," seit hy, „raedt dyt my?" —
 „Ja ic, na minen besten rade." —
 „Nu hebt dan selve myns ghenade,
 3315 Ghy syt die ghene, daer aen staet
 Myn troest ende myn toeverlaet,
 Myn doot ende myn leven.
 Ghy en hadt my selve raet ghegeven,
 In hads niet ghewaghen dorren.
 3320 Die troest van u dede my porren,
 Te segghene dat ghyt selve syt,
 Die my mach leiden doen den tyt
 Blidelyc sonder rouwen.
 Omdat ic niet en wilde, joffrouwe,
 3325 Met ontrouwe wercken teghen u,
 Soe hebbic u die waerheit nu
 Gheseit, hoet my te lande staet.
 Hoedanen wys dat met my gaet,
 In hebs niet gheseyt om te sconen
 3330 Myn dinc, noch u te honen."
 Pollexina scaemde hare,
 Ende was sere in vare,

3296. Segt hare grote ghenade. — 3297 en 98 ontbr. in *het Hs.* — 8. G. onne u goeder staden. — 23. B. of met rouwen. — 24. Ende omdat ic met ghere ontrouwen. — 25. En wille varen jeghen u. *Hs.*: trouwe. — 29. In segt u om ne gheen versconen. — 30. Want ic en beghere u niet te honen.

- Hoe sy gheven mochte antworde,
 Na der talen die sy hoerde,
 3335 Hare ere te behoudene met.
 Sy sprac: „Here, by mynre wet,
 My es lief, dat ghy wel vaert
 Hier ende waer ghy henen vaert;
 Soe ware my lief, gheschiede u goet:
- 3340 Ghy syt hovesch ende vroet,
 Wert coninc, edel ende rycke,
 Goet ridder ende scone sekerlicke.
 Dies wetic die waerheit wel,
 Hebby in ernste ofte in spel
- 3345 Dese tale ane my begonnen,
 Ic wille u emmer goets onnen,
 Soe wetic wel, soe doet myn vader
 Ende myn broeders allegader;
- f°. 107^r Hets goet recht, ghy dient hem
- 3350 Met meneghen ridder: hoe ic ben
 Beraden van andwerde nu,
 En scedt niet, des biddic u,
 Te droever noch te blider van my.
 Ic rade elcken, soe wie hy sy
- 3355 Dat hy een klein ongheval
 Niet te sere ontsien en sal,
 Noch om een goet gheval te hooghe
 Hem verheffen, mer ghedoege
 Ghesinnechlicke lief ende leet,
- 3360 Want en es niemant die weet,
 Wat hem gheschieden mach in syn leven.
 Laet ons derre tale begheven,
 Ende handelen een ander sake.”
 Mettien lieten sy die sprake.
- 3365 Die hoghe man myn her Menfloers,
 Die te Troyen groet surcoers
 Brachte, eer dat ment besat,
 Darys, die 't sach, seecht dat,
 Dat hy daer dusent lude brachte,
- 3070 Ridderen die waren van hoghen gheslachte;
 Selve was hy goet van pryse,
 Hovesch, melde in alder wyse,
 Weert ridder ende wel bekint.

3342. Goet ridder, scone die ghelike. — 55. Dat hi om klein ongheval. — 63.
 eenre andre sake. — 69. D. h. ridders met hem b. — 70. Rike ende hoghe van g.

- Dese Menfloers hadde ghemint
 3375 Langhe myns her Hectors wyf,
 Soe datter menech syn lyf,
 (Tusschen den here ende der stat),
 Omme verloes. Menfloers hy sat
 By hare te sinen wille allene;
 3380 Sine hadde gheweten groot no elene
 Sinen moet te voren. Doe seide hyt hare
 Blodelicke ende met vare:
 „Vrouwe, seit hy, my doet wee
 Een swaer ghepeins in lanc soe mee,
 3385 Dat ic langhe hebbe ghedraghen.
 Hy en leeft niet, dien ics dorste ghewaghen,
 Man no vrouwe sonder u.
 Ic sies soe goede stade nu,
 Waendict doen sonder evelen moet,
 3390 Ic seide, vrouwe, wat my doet.”
 Sy sweech ende hy verboude hem:
 „Vrouwe,” seit hy, „ic ben,
 Die u mint met trouwen
 Sonder wanc boven alle vrouwen,
 3395 Die ic weet verre ochte by.
 Dat en segghic niet bidy,
 Dat ic wane van uwer minnen
 Bliscap emmermeer ghewinnen,
 Want ghy hebt enen man,
 3400 Den scoensten die noit lyf gewan,
 Den besten ende den vroemsten mede.
 Ic dade onwetenthede ende onseide,
 Pyndic my om sinen toren,
 Neen ic, dat wet wel te voren;
 3405 Mer ic hebt u bedy gheseit,
 Ghesciet my eer of dorperheit,
 Stervic, levic, ic wil ghyt weet.” —
 „Menfloers” sprac ey, „nu vergeet
 Dese tale, het is wel ghedaen.

3376. menech Griec. — 79. sine. — 82. Hs.: blydelike. — 86. Hs.: vragen. —
 93. met goeder t. — 3402. onwet ende dorperhede. — 3. Peinsdic iet. — 6. G. m.
 lief ochte leet. — 8. Hs.: begheet. — 3407—9:

Stervic, levic, bi mynre wet
 Scone vrouwe, dat ghy't wet,
 Dat ic u minne”. — Menfloers, nu laet
 Dese tale, dat es myn raet,
 Ende het es oec wel ghedaen.

- 3410 Ghy doet my een dinc verstaen,
 Daer ic een twint niet af en weet
 Noch wille weten. My ware leet,
 Waert u in ernste, ic hope neent.
 Mer doch in welken dat ghyt meent,
- 3415 Ic wilt al verstaen te speel;
 Derre talen was een deel te veel.
- f°. 107v Ic en wilre nemmeer hoeren,
 Mer des syt seker wel te voren,
 Mier herten en verdriet niet,
- 3420 Dat u goet ende ere ghesciет." ¹
 Dese tale bleef ende sy tegaet;
 Dien drien viel stade, ende der minnen raet
 Heeft hem doen liden swaer oerdeel.
 Daer waren ridderen in 't prayeel,
- 3425 Andren dan dese, die uyttermaten
 Sere minden, ende sy saten
 Elc by der gherre, die hy minde,
 Daer men die waerheit af bekinde,
 Hoet hem int hertte van binnen stoet.
- 3430 In conste u niet ghemaken vroet,
 Al waert my lief, van elcken worde
 Dat d'een daer van den andren hoerde.
 Doe spraken sy onderlinghe daer,
 Onthier enter vespertyt was naer.
- 3435 Ecuba die coninghinne
 Sprac blydelicke met soeten sinne:
 „Ghy heren! hets tyt dat wy gaen.”
 Mettien es sy opghestaen;
 Ende die ridderen die met hare quamen
- 3440 Stonden alle op, ende namen
 Bi handen die joncfrouwen daer sy saten.
 Hadde hem die coninghinne ghelaten,
 Syne waren noch ghesceden niet.
 Mer synt dat sy danen sciet,
- 3445 En dorsten sy daer niet langher blyven,
 Want sy was merkende boven alle wyven,
 Dies moeste mense te meer vruchten.
 Daer was ten schedene menech suchten,
 Menech wincken, menech nopen.

3416. was te vele (: spele). — 18. Maer des syt alle sonder toren. — 21. Dese tale bleef daer alleen. — Vs. 3422 en 23 ontbr. in *het Hs.* — 41. *Hs.*: bi handen ontbr. — 44. Maer doch. — 46. Si was m. — 47. moestemese.

- 3450 Die ghene, die daer was in hopen,
 Dat hy syn lief soude ghewinnen,
 Hy gheloefde daer der minnen
 Emmer te dienne, sonder wanc.
 Die ghene die oec tgeluc so cranc
- 3455 Hadde, dat hem syn lief ontseide
 Die mynne, hy sprac ter mynnen ende seide:
 „Ic hebbe u ghedient, des is lanc,
 In const noyt ghewinnen danc;
 Mocht ic noch comen uyt uwer machte,
- 3460 Ghy sout wel langhe na my wachten,
 Eer ic wederquame daer in.
 Aen u en es gheen ghewin:
 Ghy pynt, hoe ghy my moecht orloghen.
 In caens langher niet ghedoeghen,
- 3465 Ic moet u opgeven u leen.
 Ja uwe leen, ende anders gheen
 Dan pine, verdriet ende aerbeit.
 Suchten, carmen, menech leet
 Hebbic dicke van uwen leen.
- 3470 Haddic ghehadt van u alleen
 Een cussen met enen goeden ghelate,
 Ic dade daeran ommer onmate,
 In diende u met mynre cracht.
 Mer ghy quelt my dach ende nacht.
- 3475 Wat wondre eest dat ic u hate?
 In diende niet Gode, en ware om bate;
 Twy soudic u dienen om niet?
 Ondanc hebbe die 't my riet:
 Dat was myn herte ende niemant el,
- 3480 Alsoe hulpe my God, ic onste haer wel.
 Dat ic u ye wart onderdaen!
 Het ware my te wensche vergaen,
 Becochtse allene die mesdaet.
 Die ghene die my gaf den raet,
- 3485 Het ware recht dat syt becochte
 Allene, want sy my daer ane brochte.
 Mer en mach niet syn alsoe;
 Esse seerech ochte omvroe,

3454. Die ghene vruchte de minne ende haer bedwanc. — 55. Die syn lief de minne ontzeide. — 57. dies lanc. — 59. uwer strecken. — 60. na mi reken. — 66. Ja welc el negheen. — 69. H. d. van u te leene. (: alleene). — 72. I. d. onwetende onmate. Hs.: daer ommer. — 73. H.: Ic diende. — Vs. 3479 en 80 ontbr. in het Hs. en volgen in de fragm. verkeerdelijk eerst na vs. 3482. — 3483. ofte allene'd. m.

- Heeft sy gheluc oft ongheval,
 3490 Ic moet haer hulpen draghen al.
 In canre jeghen niet ghestaen. —
 Doch soe hebbic sere mesdaen,
 f°. 108v. Dat ics mynre herten ondanc weet,
 Want alt vernoy ende al dat leet,
 3495 Dat my die minne doet ghedoghen,
 Dat comt my tierst van minen oghen.
 Over hem mach ic met rechte claghen:
 Doe sy aldererst die scoene saghen,
 Daden sy my peinsen om hare,
 3500 Ende dicke syn in groten vare,
 In suchten, in carmen, in bedwanghe,
 Daer my in staet te sine langhe.
 Ic heb myn hert ghekeert ter mynnen,
 Die ic meer wane ghewinnen.
 3505 Ic weet dat wel, hets goet recht, *
 Bedy ic hebbe haer nu ende echt
 Dicke met talen opgheloepen.
 Hets recht, dat syt my doet becoepen,
 Sint dat syt wel mach volbringhen;
 3510 Want sy heeft macht boven alle dinghen,
 Beide moghentheit ende ghebodt.
 Ic hebbe ghevaren als een sot,
 Als een die syn leet meerren woude,
 Ic wilde wel dat ic 't ontgoude,
 3515 Die dompheit ende die dorperhede,
 Ende al dat ic noch noyt mesdede,
 Indien dat ic hare vrienſcap behilde.
 Waer oec dat sake dat sy wilde
 Van my beternesſe ontfæen,
 3520 Ic wils te haren segghen staen
 Van al dien dat sy gheboede.
 Dies biddic Godinnen ende Gode,
 Dyanen ende Apoline,
 Hem allen, in myn hulpe te syne,
 3525 Dat ic vinden moghe ghenade,
 Op die voerwaerde, of ic mesdade
 Jeghen die mynne emmermeer,
 Dat sy die mesdaet wrake seer,
 Dat al de werlt ontsaghe haer cracht.

3503. Ic en hebbe hulpe van der minnen. Hs.: *ter ontbr.* — 6. ic hebber. — 15. dorperheide. — 16. messeide. — 20. in haren rade staen. — 26. of ic yet mesdade.

- 3530 Ic weet wel, in hebbe niet de macht,
 Wilt sy my dooden ofte slaen,
 Dat ic hare mach ontgaen.
 Mer ic wane sy sonde dade,
 Dade syt ende ic haer ghenade bade.
- 3535 Ist dat ic te lyve blyve,
 Sy es al troest van mynen lyve,
 Ende sy wille, dat ic ghenese;
 Dat doet andre dinc dan dese,
 Dan sy manslacht ducht te sine,
- 3540 Soe waric quite menegher pine,
 Menech vernoy, ende aerbeit groet,
 Ochte my de minne sloeghe doot.
 Ic bid altoes omme langhe leven,
 Ic hope sy salt my gheven,
- 3545 Daer ic langhe om hebbe ghedient.
 Ic weet wel, waric nu haer vrient,
 Ic soude haer soe ghetrouwelicke
 Dienen, sy soud my maken rycke.
 Ryc, ja, bid ic om scat?
- 3550 Neen ic, bid ic dan wat?
 Myn lief bid ic endè bat!
 Ja, geef se my alleen dat,
 Ic ware die rycste die nu leeft.
 Want al dat vrouwen name heeft,
- 3555 En es soe scoene niet, ic wane;
 Nu biddic der minnen ende vermane,
 Dat sy my cortte myne quale;
 Sy es diet mach volbringen wale.”
 Daer was verhandelt meneghe tale,
- 3560 Tes sy quamen in die sale,
 Daer sy Prian ende syn kinderen vonden,
 Die alle tenen rade stonden,
 Ende spraken om dies sy hadden te doene.
 Hector riep Menfloers ende Mennoene,
- f°. 108^v 3565 Ende een deel der hoechster te rade:
 „Ghy heren! wildy dat blyve ghestade
 Die dinc, die wy voer etene spraken,

3532. D. i. hare niet en mach o. — 35. Siet se, dat i. t. l. b. — 39. Dat si
 manslacht vrucht te sine. — 43. Twi biddic dan omme l. l. ? — 44. sal. — 47.
 haer dienen so g. — 48. Dat si mi soude maken rike. — 50—53.

Rike? ja, biddic dan omscat,

Mijn lief biddic hare ende badt.

56. mane. — 59. Ha. en fr.: verwandelt.

- En latet om neghene sake,
 Ghine segt hoet u int hertte staet." —
- 3570 „Wy willen doen al uwen raet,
 Here," sprac die coninc Mennoen,
 „Wine mogher niet meer toe doen,
 Voer wy sien, hoe 't paerlement vergaet,
 Des smorghens in die dagheraet.
- 3575 Menelaus ende een deel der hoechster lieden
 Selen ons vragen, wat wy bieden.
 Ic rade dat wy se te vriende ontfæen,
 In dat sy die soene anevaen,
 Moghen wyt doen, behouden onser eren;
- 3580 Ende sy mōghent oec in dien keren,
 Ende ons eyschen sulcke dinc,
 By der trouwen die ic sculdich ben den coninc,
 Sy sal hem syn onghereet.
 In segt bydy niet, en ist my leet, ¹⁾
- 3585 Dat dit orloghe soe langhe duert,
 Mer ons stat es soe vaste ghemuert,
 Dat wy se niet dorven ontsien te sere.
 Het ware lachter ende onnere,
 Dat wy aneginghen sulcken soene,
- 3590 Die ons niet eerlyc en ware te doene.
 En willen ons die gode helpen no scaden,
 Ende wy van bynnen niet syn verraden,
 Sy moghen hier ligghen dusent jaer,
 Eer sy ons scade doen een haer.
- 3595 Twy souden wy se te seer ontsien
 Ochte seer voer hun lude vlien?
 Sy selen ons haer ghedachte ontbinden,
 Ende wy selen ondervinden,
 Wie meest den andren heeft mesdaen.
- 3600 Hierane saelt algader gaen.
 Es dat sake dat haer scade
 Meerre es dan onse, wy nemens rade,

3568. Hs. en fr.: ende laten.

74. Des smorgens eer die sonne opgaet

Was tusschen ons ende die Grieken genomen.

Ic weet wel daer sal Menelaus comen.

75. Ende een deel d. h. van sinen lieden. — 76. Si selen o. v., wy b. — 78. Hs.: die somme avegaen. — 29. Hs.: mit onsen heren. — 84. I. s. b. n., bidi ensi mi leet. — 95. ontraden. — 96. Ochte verre gaen in hare genaden. — 3602. bi gemeinen rade.

¹⁾ Het woord *ist* is een Germanisme voor *is*; niet eene samentrekking van *is het*.

- Hets recht dat hem ghebetert sy;
 Ende hebben sy meer mesdaen dan wy,
 3605 Soe eest recht, dat wy de boet ontfæen;
 Ende willen syt hier aen niet laten staen,
 Ende sy d'orloghe so seer begheren,
 So ist recht dat wy ons verweren.
 Soe hoe dat hierna vergaet,
 3610 Om alsoe vele alst my bestaet,
 Seggiet (die wilt, verstaet in quade):
 Mine sach noyt man daer te rade
 Hier noch elre, no te ghære stede,
 Daer men lachterlic soendinc dede:
 3615 My ware liever, by mynre wet,
 Dat men my aftoghe elc let
 Van den andren, dan wy daden
 Soendinc, daer ons af quam scade
 Of lachter by mynre scout.
 3620 In wilde niet hebben wenschen gewout,
 Ende ic alsoe langhe leven soude
 Alse Matusalem die oude,
 Ochte als nie mensche dede
 Van alsoe groter outhede,
 3625 Ende ic mit lachter leide den tyt.
 Ic wille wel dat ghys seker syt:
 Ic hadde liever, ic segt u, heren!
 Onlanghe te levene ende met eren,
 Dan met lachter langhe te leven.
 3630 Ghy wet wel, men vint bescreven,
 Dat ere beter es dan gout,
 Des pryst men se menichfout."
 Der en was gheen so stout,
 Onder die heren noch jonc noch out,
 3635 Hy en prysde, dat hire toe-seide.
 Hector sprac al sonder beide:
 „Her Mennoen, God lone u van desen rade;
 Wet oec wel, gheviels ons stade,
 Ende enech uwer vrient aen my sochte
 3640 Iet dat ics hem dancken mochte,

3603. Hets recht dan dat h. g. s. — 8. Ic rade wel, d. w. o. v. — 10. In alsoe vele als 't nu staet. — 11. Soe seggie, die wille merc't in q. Hs.: verstaen. — 12. te dien rade. — 14. Hs.: lachterlic sullie dinc. — 16. mi trocke d'een let. — 18. Hs.: Enich dinc, dat o. q. te scade. — 19. Of dat te lachteren ware b. m. s. — 22. Matusale. — 23 en 24. ontbr. in het Hs. — 32. ontbr. — 33. Daer was niemen jonc no out. — 34. ontbr. — 35. Hine ne prisde, dat hire t. s. — 40. g. oec stade.

- Dat ict soude wel gherne doen." —
- f. 109r. „Here," sprac die coninc Menoen,
 „God lone u; ic ben seker genoech,
 Het ware onrecht ende onghewoech,
 3545 Ghy en daet doer my, ende ic doer u;
 Ghy en dorfter nemmeer toe segghen nu." —
 „Blyft wel, ic vare ter herberghen waert,
 Ghy moet sopperen eer ghy vaert." —
 Her Mennoen sprac: „En mach niet wesen."
- 3650 Die coninc Pandarus sprac met desen:
 „Wy en moghen niet langher letten,
 Wy moeten varen ende besetten
 Onse dinc na dien dat staet.
 Dies merghens in die dagheraet
- 3655 Syt met uwen ghesellen ghereet,
 Ons en ware niet lief, Godweet,
 Wy en hadden onse dinc noch besien."
 Doe namen sy orlof alle mettien,
 Ende scieden van den hove ghemementlicke
- 3660 Out ende jonc, arm ende rycke,
 Sy voeren ter herberghen om t'aysieren,
 Ende om hare dinc te visieren,
 Wat orsse, wat perde sy willen gereiden,
 Wat riddren sy willen met hem leiden,
- 3665 Wat serjant, garsoene of wat cnapen.
 Die wilde soppeerde, die wilde ginc slapen.
 Selc ginc te wortafel, selc ten scake,
 Elc pynde hem syn te ghemake.
 Mer Hector die hadde alleene
- 3670 Alle die sorghe groet ende elene;
 Niet vele en sliep hy in der nacht.
 Al had hy teghen die Griecken cracht,
 Hem te verweren dat hem dochte,
 Ic waen nochtant niet, dat hy mochte
- 3675 Sonder enich ghepeyns syn ende vaer.

3641. Dat ic. — 52. Hs.: setten. — 54. voer die. d. — 56. O. en w. eerlec niet,
 G. — 57. o. d. bat voersien. — 61. Hs.: ter herberghen mit manieren. — 66. Die
 wilde soppeeren. — 67. wortafel. — 68. E. p. hem selven te sine t. g. — 69. Mijn
 her Hector h. a. — 70. die scade. — 72—75.

Hi peinsde om der Grieken cracht,
 Hem te verwerne was syn gedachte.
 In wane niet doer al syn crachte,
 Hine was in meneger gedochte,
 Hoe hi syn erve verweren mochte;
 Hine was niet sonder gepeins in vare.

- Men segt ende het es waer:
 En es man negheen die leeft,
 Die een hellincwerde eren heeft,
 Al ware syn die werlt al,
 3680 Hy en moeste sorghen, ende sal
 Waken alst is slapens tyt.
 Ic late Hector syn, die stryt
 Ende selc orloghe hadde bestaen,
 Soe vreselyc, ende soe ghedaen,
 3685 En sach te voren noch sint man,
 Alst wel sceen. Wat wondre waest dan,
 Dat Hector in ghepeinse lach?
 Tyerst dat die wechtere blies den dach,
 Dede hy syne ridders wecken,
 3690 Ende ontboet dat hy wilde trecken
 Ten parlemente dat was ghenomen.
 Die uytter herberghen yerst cond comen,
 Hy en beide des anders niet,
 Doen Hector van henen sciet.

TWEEDE FRAGMENT VAN SEGHER. (Blommaert, *Ovl. Ged.* I, 11).

Bénoît ± 13049—13234.

(t Paerlement van Troyen).

- 3695 Pryamus sone Hector die goede
 Reet buten Troyen sonder hoede;
 Met hem vele riddren coene,
 Die herten hadden alse lioene;
 Sy waren dapper ende groet.
 3700 Die mynste was conincs ghenoot,
 Ende ghereden als coninc;
 Elc reet een ors dat ginc
 Grote spronghen al springende.
 Daer reden veel ridders al singende
 3705 Herde wel in hare wise.
 Hector sat op een ors van pryse,
 Dat hy hadde in menech lant
 Gheproeft ende gheduerrech vant.

3678. Die een pennincwerde eren in heeft. — 80. sorghe. — 91. daer 't was g. —
 92. Die 't ierst wt mochte comen. — 94. uter salen sciet. — 3700. Die dulste. —
 4. Daer reet er vele a. s.

- Hy en const noyt ghemaken moede.
 f°. 109v. 3710 Diere cleder ende goede
 Haddy aen; roc ende sorcoet,
 Van eenen dieren samite roet,
 Wel ghewracht royele,
 Daer in van goude lionele,
 3715 Al gevoedert met ermine.
 (Pentetelie, die amie sine,
 Vander maghden lant de coninghinne,
 Sende hem op rechte minne.
 Noch seldy hoeren hoe sy quam
 3720 Te Troyen ende wat inde sy nam.)
 Ende enen mantel alsoe mede.
 Het soude schinen onwaerhede,
 Wildie u al te male visieren,
 Van hoe mengher manieren
 3725 Sy waren ende hoe wel sy hem saten.
 Hy hadde een scoen hoeft uytermaten,
 Blont ende den hals wit daer onder;
 Daerop een hoeftbant, die een wonder
 Coste, eer hy gemaket was.
 3730 Synt haddene Eneas,
 Ende gaffene Ydomen sire amyen
 Die hy creech by rechter vryen.
 Hector reet voren op Galenteyen,
 Een ors dat hem wel conste meyen
 3735 In groten perssen van orloghen.
 Hy ende de sine reden in hoghen
 Jeghen den Griecken ten paerlemente.
 Op die riviere van Clarenten
 Bleven sy houden al stille;
 3740 Daer seide elc anderen sinen wille.
 Nu willicker u een deel noemen bi namen
 Der gere die van buten quamen,
 Omdat men hem ende die van bynnen,
 Te bat sal moghen onderkynnen.
 3745 Achilles ende Agemoen
 Ajax ende Telamoen,
 Tonas ende Menelaus,
 Nestor ende Antilogus,
 Calcas ende Palamedes,

3713—20. ontbr. in het *Hs.* — 23. al te visieren. — 27. B. e. enen schonen wit-
 ten hals daeronder. — 39. houdene.

- 3750 Ulixes ende Dyomedes,
 Dese ende diese hebben wilden,
 Seghet ons Darys, dat daer hilden,
 Om te ridene ten parlemente.
 Op die riviere van Clarente
- 3755 Saghen sy houden meneghen Troyen.
 Myn her Achilles voer Hector besien
 Op een spaens ors van pryse.
 Hector die hoefsche ende die wyse
 Reet jeghen hem gesinnechlike,
- f°. 110r. 3760 Ende sine gesellen hoefschelike,
 Tot sy d'een by d'andren quamen.
 Sine dorsten hem niet scamen
 Van den ghelate dat sy toegden,
 Want sy sunderlinghe doegden
- 3765 In haer hertte groten nyt,
 Sulc als die roof ende stryt
 Maect. Goet soe was haer gelaet,
 Sonder groeten, daert soe staet,
 Dat d'een den andren niet en mint.
- 3770 Hy es dommer dan een kint,
 Groet hine; het waer goet sede,
 Dat elc syn groete meynde mede,
 Mer dese sede is nu verleyt.
 Des heft men dicwyl gheseit:
- 3775 Selc groet den andren, hine an hem niet
 Der oghen, der hy mede siet,
 Hy sweghe hondertwerven bet.
 Hierom prisic hare wet,
 Der Griecken ende der Troyene,
- 3780 Die hem met sconen ondersiene
 Versamenden sonder groeten.
 Soude nu elc die mesdaet boeten,
 De werlt hadde te vele te doene.
 Dat seet Darys: menech Griec coene
- 3785 Quam Hector te besiene

3750 Velyx e. D. — 54. *Hierna volgt in de fr. nog:*

Blevense houdene alle stille

Om te visierene haren wille.

55. Daer sagen si h. m. T. — 61. Onthier ende d'een ten a. q. — 64. Na dien dat si gedoegden. — 65. Onderlinghe ende hadden nyt. — 66. Sulc als roof e. s. Hs.: al. — 67. M. soe was manlyc h. g. — 69. Daer d'een. — 71. Het ware recht ende sede. — 73 en 74. ontbr. — 78. Daer p. i. — 80. Dat is, hem m. s. o. — 81. Becondegen ende s. g. — 82. Hs.: S. elc nu den anderen m. b.

- Ende syne gesellen, die Troyene.
 Die Hector sach, hem dochte,
 Dat hy wel keyser wesen mochte.
 Daer en was ridder die hem gheleec:
- 3790 Sy waren alle gader bleec
 Teghen synre scoender ghedane,
 Hy hadde sulcke cleder ane,
 Diene sierden uyttermaten.
 Die hoeghste, die voer Troyen saten,
- 3795 Seiden dicke al stillekine,
 Sy hadden liever Hector te sine,
 Dan van al de werlt here,
 Ende te levene emmermere.
 Dies daghes was hy sere ghepryst,
- 3800 Ende dicke metten vinger ghewyst.
 Daer waster veel, hadt parlement
 Gheduert een maent omtrent,
 Sy haddent wel geloeft indien,
 Dat sy Hector mochten sien.
- 3805 Soe scoene was hy ende so goet
 In syn gelaet, hem en messtoet
 Niet dat men ghemercken mochte.
 't Gheselschap, dat hy met hem brochte,
 Mochty oec wel met eren toghen;
- 3810 Dar ne was Griec, die syn oghen
 Van Hector conste ghebringen.
 Myn her Achilles conste niet bedwingen,
 Hine sprac te Hectore wert fellicke,
 Ende Hector, die des sinnes was rycke,
- 3815 Antworde hem met scoender antwoorden,
 Daer 't vrienden ende viande hoerden.
 „Myn her Hector, spac Achilles,
 „My es lief dat hier toe comen es,
 Dat ic u onghewapent sie;
- 3820 In sach u met oghen nie,
 Ghy en hadt helm op 't hoeft ghebonden.
 Te my wert heb ic u fel vonden,
 Ende vreet in allen battailen,

*Na vs. 3788 volgen verkeerdelijk in het Hs. vs. 3801—4. — 91. Bi s. s. g. —
 Na vs. 3800 volgen nog in de fr.*

Soe minlec was hi ende soe goet

Ende syn ghelaet dat hem wel stoet.

*Vgl. vs. 3805 en 6. — 1. D. waren der vele. — 2. al omtrent. — 3. Si haddent
 geloeft. — 4. besien. — 6. hem niet en messtoet. — 14. des sinnens. — 21. in 't hoeft.*

- Ghy hebt my wel vyfhondert maillen
 3825 Doerhouwen van mynen halsberghe,
 Ende ghewont, hoe ict verberge.
 Ic hebs toren in mynen sinne,
 Ghy toget my herde felle minne.
 Mindy my yet, dats van verre;
 3830 Die goede vrienſcap ſal lange merren
 Tuſſchen my ende u, ic wane,
 Alſoe hulp my God, der leget ane
 f°. 110v In 't inde myne doet of d'uwe.
 Myn toren es ommer even nuwe
 3835 T'uwert, ghy hebt my doerhouwen
 Helm, ſcilt, in der hem betrouwen,
 Dat ic ſe te ſtryde bringe mee.
 Her Hector! ic ben al gevee
 Jeghen u, dats goet te ſiene.
 3840 Sevenwerven, ja meer dan tiene,
 Hebby my beſtaen op 't velt,
 Dat ic noyt en ghecreech ghewelt,
 U te doene pennincwert ſcaden,
 Mer dicke hebby my verladen
 3845 Met groten ſlaghen ende met ſueren;
 In conſte nie voer u ghedueren;
 In ſciet nie onghewont van u,
 Ic ſegt hier voer ons allen nu:
 U herte is te mywert fel,
 3850 Bedy ghy en haet niemen el
 Van uwen geſlagen vianden
 Sonder my, dat mach my anden;
 Soe doet oec dach ende nacht,
 Hen ſy die ſake, dat ic die cracht
 3855 Van uwen armen mach ontſtaen.
 Ic ben dies ſeker, ſonder waen,
 Soe moetic haſtelicke ſterven,
 Want die rouwe doet my bederven
 Van Patrocluse mynen geſelle.
 3860 Als ic om hem peiſe ende vertelle,
 Hoe hy my minde ende ic hem,
 Die droefheit, daer ic dan in ben,
 Die es onmatelicke groet.
 Her Hector! dien ſloegdy te doet!

3826. Hs.: hoe ic my berge. — 34. es mi even nuwe. — 38. ic ben altoes ghedwee (!). — 44. verlaten. — 45. ſtueren. — 47. In ſciet ghewont van u. — 49. U. h. dunct in ſinde fel. — 51. dootſlagene v. — 57. moetti.

- 3865 Dat goet geselschap van ons beiden
 Hebby jammerlicke verscheiden.
 Dat sal u te spade berouwen,
 By Gode ende by mynre trouwen!
 In beghere neghene sake
- 3870 Alsoe sere als van hem die wrake.
 Ic segghe u enè dinc voer waer:
 Mocht ic leven noch een jaer,
 Ende vindic u dicke in battaillen,
 Ic sal u spelen doen ter faillen
- 3875 Soe diere een spel, dat costen sal
 Den toeverlaet van Troyen al:
 Dats u lyf, daer alle die raet
 Ende van Troyen die cracht ane staet.
 Mocht ic u enechsins ghevaen,
- 3880 En hebt dies nemmer hope no waen,
 Dat ic u levende wedergave,
 Om al den scat no om al de have
 Daer haer de werlt mede genert;
 Dat heeft gedaen u scarpe swert,
- 3885 Ende dat scarpe yser van uwen spere,
 Dat sere ontsien es in ons here.
 Ene dinc seggie u te voren;
 Ic wille dat syt alle hoeren,
 Die met my quamen ende met u:
- 3890 Myne hande, die ghy hier siet nu,
 Sy draghen wel, syt seker dies,
 Uwe doet ende der stadt verlies,
 Ende dat sal cortelicke wesen.”
 Hector andworde met desen,
- 3895 Lachende met eenen soeten sinne:
 „Myn her Achilles, ghene minne
 En maect orloghe dat wet ic wel;
 Du lies selve; al ben ic fel
 Jeghen u, wat magic dies?
- 3900 In stryden es altoes verlies.¹⁾

3870. soe hart. *In de fr. volgen vs. 3880—87 na vs. 3872.* — 75. S. d., dat spel costen sal. — 77. daer 't al ane staet. — 78. ane gaet. — 80. Hs. en fr.: En hadt dies n. h. — 83. Hs.: D. h. d. w. by verveert. — 85. Ende doert [diser] van uwen spere. — 94. Myn her H. — 95. *ontbr. in het Hs.* — 97. Hs.: En maect orloghe; mit sueten synne Sprac hy, als oft waer een speel. — 98. Hs.: Nu lies selve. — 3900. *ontderfenesse es swaer verlies.*

¹⁾ De lezing van den Var.: *ontderfenesse es swaer verlies*, verdient de voorkeur, want Bén. 13113 heeft:

Que me volez desériter.

- Des pyndy u dach ende nacht,
 Hoe ghy my moghet met uwer cracht
 f°. 111r Ontderven, ende slans verdreven;
 Maghic 't verweren, het sal blyven.
- 3905 Hets my uyttermaten leet,
 Dat ic u ende d' ander weet
 Ghelogiert bynnen minen rycke,
 Die my alle pynt crachtelicke
 T' ontdervene van mynen goede.
- 3910 In saels niet wesen sonder hoede.
 Mochtic een jaer gorden myn swert,
 Hier nes soe behaghel, no soe wert,
 Hem en sal leet syn, dat hy hier comen es,
 Ende u te vorsten, myn her Achilles!
- 3915 Mer doch so hebbic sere messeit;
 Beroemen is grote dorperheit.
 Niemen en soude te vele spreken
 No hem beroemen; die wille wreken
 Synen lachter, hem behoef ghestade
- 3920 Te syne van talen ende van rade,
 Mer in die daet syn onvervaert,
 Op synen viant als een libaert.
 Doer God, myn her Achilles!
 Oft u die doot soe leet es
- 3925 Van Patrocluse, daar men af seide
 Sulcke felle dorperheide,
 Die u beiden ware ghesiet;
 Ic en wilt van mynen weghe niet
 Om durent marc, also help my Got.
- 3930 Nochtant hielt icket al aver spot.¹⁾

3912. soe hoverdech no s. w. — 14. te voren. — 16. Roemen es g. d. — 28. Es
 en wilt van uwen t'alven niet. — 29. hulp.

¹⁾ De lezingen van het Hs. en de fragmenten verschillen hier aanmerkelijk. Na
 vs. 3927 volgt in de fr.:

Als van der scoender Ypodonien
 Des coninx dochter van Albonien,
 Die ghy dwonct al daer ter stede,
 Dat sy uwer beider wille dede.
 Her Achilles! soe hoe dat dat es gesciet.
 Es en wilt van uwen t'alven niet,

en dan verder vs. 3929 van den tekst. De tekst van Benoît (13145—52) luidt
 aldus:

- Den toern van hem ende dat orloghe
 Heeft becocht menech hertoghe,
 Ende menech coninc herde weert,
 Ende menech ridder onverveert.
- 3935 Nochtant mochten wy 't in beiden syden
 Verdraghen ende liden.
 Mer het mach soe lange dueren,
 Het sal sere tusschen ons sueren,
 Want wy sitten te winnen vaste,
- 3940 Ende ghy syt al te stercke gaste,
 Te verdrivene aen onsen danc;
 Bedy macht wel ghedueren lanc.
 Wy soudent corten ende scheiden,
 Waert u lief, tusschen ons beiden.
- 3945 Es dat sake dat ghy my
 Verwint, hebdt al quite ende vry
 Troyen, ende al dat behoert ter stat.
 Ende magic u ghemaken mat,
 Soe willic dat dit here kere,
- 3950 Ende laten my ende myne here
 Ende onse vriende met Gode leven.
 Des willic dat wy gisel geven
 In beiden syden, ic ende ghy,
 Her Achilles! dus moechdy
- 3955 Vele bat comen te wraken

3933. coninc van vromer aet. — 34. van onvervaert. *Na vs. 3934 volgen in het Hs. en de fr. de verzen 3943 en 44, door mij gesteld na vs. 3942.* — 35. Wi mochten 't noch i. b. s. — 51. met goede leven.

Le talent avez de vengier
 Patroclus, qu'aviez si chier;
 Tant amiez sa compaignie
 Que molt très cruel vilanie
 En disoient la fole gent.
 Endreit mei por M marc d'argent
 Ne volsisse, ço sachiez bien,
 Que retez en fussez de rien.

Uit deze verzen blijkt dat de misdaad, waarop Hector zinspeelt, eene geheel andere is, dan die welke ons in den tekst van Segher wordt medegedeeld. Segher heeft blijkbaar de plaats niet begrepen, en er eenige verzen ingevoegd, om de toespeling van Hector duidelijk te maken. Opmerkelijk is het, dat het Hs. bijna woordelijk den tekst van Benoît wedergeeft. Men moet dus aannemen, dat Maerlant, hoewel hij Segher copieert, toch den franschen tekst er bij geraadpleegd en zijn voorganger verbeterd heeft.

- Van uwen gheselle, dan met spraken
 Of met ghedreighe; dus sal elc man
 Den ghenen wreken, dien hys an
 Ende synen viant sere scaden." —
- 3960 „Her Hector, diés benic wel beraden", ¹⁾
 Sprac Achilles „by mynre wet,
 Ghy hebt waer gheseit, niet bet
 En moghen wy cortten dese pyne,
 Daer ons langhe in staet te sine,
- 3965 Hen sy dat wyt becorten dus.
 Siet hier myne wedde." Antilogus
 Grepene mitten breidele doe.
 Daer quamen sulcke sevene toe,
 Elc was wert coninc ende rycke,
- 3970 Ende hieldenne alle crachtelicke.
 „Here" sprac die coninc Agamoen,
 „Ghy wilt bestaen ende doen
 Sulcke dinc, die blyven moet;
 God weet, hen ware ons niet goet,
- 3975 Dat ghy bestoet sulcke daet,
 Sonder der hogher lieden raet,
 f°. 111^v Die hier comen syn van verren,
 Ende met ons gherne willen merren,
 Om te wrekenen onsen lachter.
- 3980 Varen wy soe, dat men hier achter
 Niet ne segghe, dat wy scade
 Hadden voer Troyen mit onrade.
 Want dat men mit onrade doet,
 Vergaet het wel, soe eest goet,
- 3985 Vergaet oec anders dan wale,
 Soe eest emmer die yerste tale:
 „Met rechte heeft die ghene scade,

3958. diés hys an. — 63. mogen w. c. d. p. — 67. Begrepene bi d. b. s. — 80. Hs. Waren.

¹⁾ Vs. 3960—4028 zijn door Segher zeer vrij vertaald en uitgesponnen. In den Franschen tekst beslaan zij maar 34 verzen (13171—204). Van de geheele redevoering van Agamemnon is bij Benoît niets te vinden. Alleen staat daar met een enkel woord (13193):

Agamemnon et li halt home
 Ne volent pas, ço est la somme,
 Qu' Achilles face la bataille.

Men bedenke evenwel, dat de mogelijkheid bestaat, dat Segher eene redactie van Benoît voor zich gehad heeft, waarin die passage wel werd gevonden.

- Die enich dinc doet met onrade.
 Die hem met vrienden ende met maghen
- 3990 Beraet, sy hulpen hem draghen,
 Ghesciet hem evel ofte goet
 Van dien dat men by rade doet.””
 By Gode, myn her Achilles!
 Wy weten wel dat u leet es,
- 3995 Dat dese sake niet en volcomet,
 Mer ic wane dat ons vromet,
 Dat sy blyft te desen stonden.
 Al hebben wy die van Troyen vonden
 Avermoedich ende fel,
- 4000 Wy selen se noch ghematen wel,
 Willen wy by rade varen;
 Sy en connen hem niet ghenaren
 Jeghen ons, eest cort, eest lanc,
 Wy en selen se an haren danc
- 4005 Matten ende tonder doen.
 Mer wilt van ons hier elc baroen
 Doen dat hem ghenoecht, sonder raet,
 Soe hebben wy bestaen hoghe daet
 Grotelic tonser onvromen:
- 4010 Ende selen wy des te boven comen,
 Wy moeten syn van enen rade,
 Ende na den raet willich ter dade.”
 Met deser talen syn sy ghesceden,
 Ende die stryt van hen beden
- 4015 Bleef alsoe, sy keerden weer.
 Van desen doen en was niet meer;
 Elc sciet van den andren gram,
 Ende voer weder danen hy quam,
 Met groten avermoede.
- 4020 Hector voer henen die goede.
 Achilles sprac: „Nu sal ic scande
 Al hier hebben, ende in menghen lande,
 Ende groten lachter sonder blyf,
 Dat ic om eens ridders lyf
- 4025 Dus grote sake sal begheven.

3988. Die dompheit doet m. o. — 90. Sy hulpen hem allegader draghen. — 4002.
 hen niet bewaren. — 5. Ja, matten. Hs.: soenen doen. — 6. M. wille hier elc
 b. — 7. D. d. h. voeghet s. r. — 10. E. selen wy sons t. b. comen. — 12. E. n.
 d. r. gheweldighe dade. — 15. weder. — 16. Van hen tweene ne was noweder. —
 17. Hine sc. van andren g.

En scaemdix my niet in al myn leven,
 En worde u van my gheholpen mere,
 Want ghy benemt my myn ere."

Groet ghelut was int stede;

4030 Daer was die mare comen mede,
 Ter coninghinnen enter jonffrouwen.
 Daer was, machdy my ghetrouwen,
 Ghelaten menich diep suchten
 Van den ghenen dies hem vruchten ,

4035 Ende daertoe menech bitter traen.
 Waerom soud ict hier laten staen?
 Die Troyene en willens niet
 Om neghene sake, dattet ghesiet,
 Want sy ontsien hem voer ramp.

4040 Selc mesbaer om enen camp,
 En hoerde man no wyf nie;
 Sy en wilden altoes niet dat gescie;
 Hem allen waest leet, wyf ende man
 Sonder die coninc Prian.

4045 Hy en ontriet stille no openbare,
 Want syn herte en was in ghenen vare:
 Wiere screit ofte hande slaet,
 Op Hector stont syn toeverlaet.

f°. 112r Ic weet wel, hy souds hem verbouden,

4050 Waer so dat die Griecken wouden.
 Hector was comen uytter stede,
 Sine wapene ende syn swert mede,
 Ende hy wapende hem ghereit,
 Mer den ghenen dien 't was leit,

4055 Beide coninghen ende graven,
 Die hiertoe den raet gaven,
 Daden dit al blyven achter,
 Sonder haerre beider lachter.

Dus sciet elc van anderen gram,

4060 Ende voer weder danen hi quam.

4037. ende willens niet. — 38. wats gesciet. — 49. Hi souds hem herde wel verbouden. — 49. Waer't dat d. G. w. — 57. Dat dese dinc bleef a. — 59 en 60 ontbr. in het *Ha*.

KLACHT OVER DE VROUWEN.

(Benoît 13412—13468.)

- f°. 113r. Vrouwen vint men selden ghestade:
 Weten sy enege nuwe saken,
 Sy sullen cortten rouwe maken.
 Aen vrouwen leghet cleyn macht:
 4065 Want toghe weent ende thertte lacht.
 Onghestadich es vrouwen moet
 Ende sot ghenoech, hoert wat sy wel doet. ¹⁾
 Al dat sy seven jaren mynt
 En es bynden derden daghe een twint.
 4070 Nie en droech vrouwe
 Ghestadighen rouwe,
 Noch nummer en doet;
 Haer ketsen, haer jaghen,
 Haer mynne draghen
 4075 Is saen te voet.
 Nummermeer en mocht men sien ²⁾
 Aen vrouwen saken so ontsien,
 Haer en dochte ende sy en woude,
 f°. 113v. Dat men haer lasteren niet en soude.
 4080 Sy en wanen niet misdoen altoes:
 Boven al ontrouheit syn sy loes.
 Die veel met hem omloept,
 Ic waen, dat hyt int eynde becoept;
 Dat is al waer dat ic u toghe.
 4085 Nochtant om die vrouwe hoghe
 Moghen sy gheen misprys ontfaen,
 Die so goet es ende so wel ghedaen,

4068. Hs. bynnen seven jaren.

¹⁾ Deze regel is bedorven. Bén. 13417 heeft:

Molt muent tost li lor corage,

Assez est folle la plus sage.

Hoogstwaarschijnlijk heeft de dichter geschreven:

Onghestadich es vrouwen moet,

Ende sot ghenoech, *die meest es vroet*.²⁾ d. i.: *onsien*. Bén. 13423:

Ja n'aura tant nul jor meffet

Chose, ne riens, qui tant seit *let*,

Ço lor est vis, que qu'en en oie,

Ja blasmer ne les en doie.

- Ende so haefs ende so vroet,
 Altoes ghestadich in haren moet.
- 4090 Sy is die wortel van havesheden,
 Van doechden ende van edelheden.
 Sy doet af aller vrouwen misdaet,
 Want alle doghet by haer staet. ¹⁾
 Sy is der wysheit fontein alleen:
- 4095 Haer en ghelycket el engheen
 In hemelrycke noch daer buten.
 Al vint men mechden, die hem sluten
 In kerkeren lieten ende vaen,
 Tormenteren ende slaen,
- 4100 Ende hem aendoen grote pyne,
 Als Agnete ende Katherine,
 Nochtant en moghen sy niet ghelycken
 Marien, want sy moeten wycken
 Haer, in dien dat sy is maghet
- 4105 Ende moeder; aen haer draghet
 Al onsen troest, hoe so ment acht;
 Sy is van edelen conincs ghesclacht
 Comen, sonder vrese ende toren;
 Want haer wert alleen vroude geboren ²⁾
- 4110 Op enen dach te hare eren,
 Want sy is moeder ende dochter ons Heren.
 Salomon seit in synen ghedichte,
 Die Got mit synen geest verlichte:
 „Die ghestade wyf wint ommermeer, ³⁾.”
- 4115 Mit recht loeft hy onsen Heer.”

¹⁾ Vs. 4094—4111 worden bij Benoît niet gevonden. Waarschijnlijk heeft dus Maerlant deze aan Maria gewijde verzen zelf gedicht. In de plaats dier verzen vinden wij bij Benoît alleen (13442—44).

Riche dame de riche rei,
 Sans mal, sans ire et sans tristece,
 Poissiez avoir joie et leëce!

²⁾ *Want* is hier geheel ongepast en *alleen* is corrupt. Men zal wel moeten lezen:
Van haer wert al een vroude geboren.

De uitdrukking *al een* d. i. *geheel en al, een en al, niets dan*, komt b. v. voor *Rein* 932: *al een* bloet, *Troyen* f°. 80r. Ic sie u aenschyn *al een* bloet, *Sp.* 2^a, 8, 39: Si waren *al een* swel: d. i. zij waren *één en al* eelt. Hier zou dus door den dichter bedoeld kunnen zijn: „Uit haar werd Hij geboren, die *niets dan* vreugde was.” Evenwel is de uitdr.: *al een* nog niet bewezen voor abstracte substantiva.

³⁾ Lees:

Die ghestade wyf *vint* ommermeer.

Vgl. vs. 4126 en Bén. 13447:

Qui fort feme porreit *trover*.

- Dat scryft hy doer die craneke vrouwe,
 Dier wy, acharme! te veel scouwen,
 Die hem altoes niet en weren
 Van al dat hem mach comen te deren.
- 4120 Scoenhede ende suverhede,
 Ghedueren node in een stede.
 Men en beghert dinc onder den troen
 Meer, dan vrouwen die syn scoen;
 Ende by bidden ende by claghen
- 4125 Mach men se somwylen bejaghen.
 Vint men se ghestade ende wys,
 Die eingel, die is in 't paradys,
 Is daer teghen te prysen cleen;
 Ghemaelen gout ende duer steen
- 4130 Syn daerteghen al onghevoech.
 Hieraf mocht ic tellen ghenoech,
 Mer u mochtet seer verdrieten:
 Hoert voert die jeeste daer wy se lieten.

DIOMEDES EN BRISEIS.

(Benoît 13497—13648).

Calchas had zijne dochter Briseis, die zich in Troje door hare coquetterie vele minnaars had weten te verwerven, opgeëischt. Maerlant verhaalt ons f°. 102v. daarvan het volgende: (Benoît 12967—12986).

Die Troyene seiden, dat Calcas
 Arger dan een iode (l. *rode B. cien*) was:
 „Van groter eren ende van goede
 Is hy comen ter armoede.
 Hier was hy ryc ende weert,
 Nu leit hy ons in deser vaert.” ¹⁾
 Pryan swoer daer opt felt:
 Quam hy noch in syn ghewelt,
 Hy souden jamerlicke begaden,
 Hanghen, scleipen ofte braden.
 En weer so haefs oec niet die maghet,

4116. Hs.: hy *ontbr.* — 17. Hs.: Die wy. — 25. Hs.: somwyle. — 27. Hs.: is *ontbr.* — 31. Hs.: moet ic.

¹⁾ Dit vers luidt in het fr.: Puis nos guerpi, s'ala o vos. Is *leit* van *leiden* d. i. *leden*, *verdriet aandoen* of moet men lezen: Nu leit hy ons *hinderwaert*?

Die hy eyst ende *daer hy* om vraghet,
 Sy waer om synen wil ontlyft.
 „Ic en wil oec niet, dat sy hier blyft.
 Men geeft haer goeden oerlof,
 Te rumen stat ende hof.
 Want (Hs.: *Als*) ic gheen dinc en acht so quaet,
 Als dat die verrader bestaet.
 Ic en wil niet, dat in die poert
 Blyve yet, dat hem toehoert.
 Behouden lyf ende ere
 Sal ic se doen ten vader keren.
 Mer dat en mach noch niet syn ter tyt,
 Want al te groet is noch die stryt.”

Toen nu de strijd wat minder hevig was, werd Briseis (de *Crescida* van latere eeuwen) uit de stad verwijderd en uitgeleid door Troilus, die vooral door haar werd geboeid en die ook het meest bedroefd was over het genomen besluit.

f°. 114r Troilus sloech thoeft neder ;
 4135 Mit droeven hertten keerden hy weder.
 Dyomedes nam se (*Briseis*) in den arm syn ,
 Dieder om sal lyden grote pyn,
 Eer hy ommer te bedde gaet.
 „Scoen!” seide hy, „dient also staet ,
 4140 Dat hy uwer mynne seker es ,
 Mit recht is hy blyde des :
 Ic wilde ic al myn leven mochte
 Ghestadich syn in u ghedochte ;
 Mer dat al te houde sy ,
 4145 Dat wy den heren syn so by, ¹⁾
 Ende ic u oec sien onghesont ,
 Droeve ende serich nu ter stont ,
 Ic bade u gherne in deser wys ,
 Dat ghy my naemt voer uwen amys ,
 4150 Ende ic u ridder mochte wesen.
 Ic woud pyn ghedoghē van desen ,
 Opdat ic uwer seker waer ;
 Mer ic ben altoes in vaer ,
 Dat ghy wout dat ons misschieden ,
 4155 Ende dat ghy haet onse luden ;
 In die stat, daer ghy syt gheboren ,
 Weet ic wel, dat ghy lief hebt vercoren

¹⁾ Lees: Dat wy den here syn so by.
Vgl. vs. 4271 en Bén. 13508 :
que si près somes de l'ost.

- Dat sal men u niet verwyten.
 Wy lesen in ouden vyten,
 4160 Dat men ducke seer mynt
 Vremde lude als mense kint.
 Ghy wet oec wel dat waerheit es,
 Scoen," sprac Dyomedes,
 „Nie en wist ic wat mynne was
 4165 Sonder nu, syt seker das;
 Nu doet my die mynne grote pyn:
 Dat doet u scoen aengheseyn,
 Die my dat hertte heft doergaen,
 Weet dat wel al sonder waen.
 4170 Aen u staet al myn ghedochte:
 En weet hoe ic vroe wesen mochte,
 Ic en waer seker in mynen synne,
 Te hebben u bequaem mynne,
 Ende u myns also woud ontfarmen,
 4175 Dat ic u had in mynen armen,
 Mynen wille te doen altemaele.
 Vernoyt u niet, scoen smale,
 Dat ic u spreke, stete amye;
 Verstaet in gheenre dorpernye.
 4180 Men sal u mynnen in mengher wysen,
 Ende bidden; ghy syt van hoghen pryse.
 Hier syn vander werlt die beste,
 Die hier ligghen voer die veste,
 Ende die rycste uytvercoren,
 4185 Sy sullen u mynne legghen te voren.
 Mer dat weet in alre wys:
 Maecty van my uwen amys,
 Al dat daer is, sal u doen eer.
 Mit recht is hy verhoghet seer,
 4190 Die uwe mynne heeft te loen,
 Al bied ic u myn manscap, scoen,
 f°. 114v. En mynt my des niet te mynne;
 Got geve u al sulcken synne,
 Dat ghy voer uwen ridder ontfaet,
 4195 Die gherne tuwen dienste staet.
 Vorwertmeer wil ic syn
 U ghestade minnekyn,
 Menighe vrouwe heb ic ghesien
 Ende menghe maghet, mer van allen dien

- 4200 En waster gheen die ic bat
 Mynnen mochte, daer ic by sat.
 Ghy syt dysterste, ghy syt die beste,
 Ende oec suldy blyven die leste.
 Got gheve, of ic u verliese,
 4205 Dat ic nummer ander en kiesse,
 So en sal ic oec, nadat ic kynne,
 Mach ic vercrighen uwe mynne;
 Nummermeer en wil ic also breken; ¹⁾
 Van my en hoerdy nummer spreken,
 4210 Des ghy u toernen moghet, joffrouwe;
 Dat versuchten ende den rouwe,
 Dat ghy doet, ende dat hantgheschlach
 Sal ic verdryven daer ic mach,
 Ende maken u van blyden synne.
 4215 Om een cussen, suete mynne,
 Woud ic u dienen ommermeer,
 Ende tallen tyde doen groet eer.
 Got gheve, dat ghy myns moet roecken.
 Het is waer, dat wy lesen in buecken:
 4220 Die mynt daer mens hem ondanc weit,
 Hy verliest al synen aerbeit."
 Dat was deynde van synre taele:
 „Heb myns ghenade, scoen smale!"
 Briseida, die dit verstaet wael,
 4225 Antwoorden mit sueter tael:
 „Heer, hoert my ende weet dat echt,
 Ten is gheen tyt noch recht,
 Dat ic u antwoorden van mynne,
 Ghy moghet lichtelicke aen my beghynnen ²⁾

4210. Hs.: Dat ghy.

¹⁾ Bén. 13570.

Et se vostre amor puis avoir,
 Garderai la sanz riens meffere.

Het ww. *meffere* doet vermoeden, dat *breken* bedorven is uit *verbreken* (*verbrechen*) d. i. misdoen, en dat de bedoeling is: Mag ik mij uwe liefde ververven, dan (*also*) wil ik nooit iets *laags* of *onedels* doen. Misschien zou *breken* ook kunnen geduld worden in den zin van *vermindere*n, *afnemen*, die *Nat. Bl.* V 353 en 358 voorkomt van de maan.

²⁾ Bén. 13590.

Par trop legière et par trop fole
 Me porriez toz jorz tenir.

Lees dus:

Ghy mocht *lichthede* aen my *bekynnen*.

Lichtheit werd in de ME. zoowel van mannen, als van vrouwen gezegd. Vgl.

- 4230 Wert dat ic dit dade, God weit!
 Hebdy my uwen wille gheseit,
 Ic hebt verstaen nu ter tyt.
 Mer niet en weet ic, wie ghy syt,
 Dat ic u so saen soud mynnen.
- 4235 Menghe maghet, wildyt bekynnen,
 Is mit scoenre taele ghehoent,
 Dat haer die menghe becroent.
 Ducke doet die valsche loghenaer,
 Dat men den trouwe heft onmaer;
- 4240 Een swaer sake ist aent begynne,
 Dat een ghetrouwe sal schier mynnen; ¹⁾
 Teghen eens, dies vroe is, syn tien onvro;
 Ic en wil my niet onteren so.
 Die alsoe droeve is, als ic ben,
- 4245 Ende also we te moede waer hem,
 Als my is in mynen synne,
 Ic waen hy cleyn achte op mynne.
 Myne vrient heb ic begheven;
 Ic en waen se meer sien in myn leven.
- 4250 Ic was daer men my eer deede,
 Ic kende se ende sy my mede.
 Ryckheit ende groot scat,
 Heb ic altoes ghenoech ghehad.
 Nu ben ic des ghemaket katyve,
- 4255 Des acht ic te myn van mynen lyve,
 Ende ben droeve dat my dus staet.
 Riedyt oec, so daedy quaet,
 Dat een joffrouwe van mynre joghet
 Mesprys dade ende ondoghet.
- 4260 Issy comen vanden goeden,
 Sy sal haer van laster hoeden.

Limb. III 601; Rymb. 70, en Vl. Rymkr.

Als bi siere *lichtheden* groet
 Die Grave aldus was bleven doet.

¹⁾ Bén. 13601. Molt est grief chose à acorder,
 Où l'en se deit d'amor fier.

Men leze dus:

Een swaer sake ist aent begynne,
 Dat een *ghetrouwen* sal schier mynnen.

De uitdr. *schier mynnen* zal wel beteekenen *plotseling* (*schierlijk, schielijk*) *opkomende verliefdheid*, want Briseida heeft nauwelijks Diomedes gezien, of deze kwam al met eene liefdesverklaring. Verg. ook vs. 4234.

- Die gheen die des hebben stade
 f°. 115r. Te doen in haer camenade,
 Sy en connen so hemelike spreken,
 4265 Daer en moet ducke taele af breken.
 Van my laet ic die taele blyven,
 Ic ben nu buten andren wyven;
 Dies en wil ic doen gheen saken,
 Die my te niemaer mochten maken; ¹⁾
 4270 Ic en hebs noch wil noch ghere.
 Nu naken wy seer desen heere.
 Ghy dunct my so wel gheleert,
 So hoghen man ende so gheëert,
 Dat ic u gheen dinc doe verstaen
 4275 Sonder waen, hoe dattet mach gaen. ²⁾
 Ten is gheen joffrouwe so ryeke,
 Noch so scoen sekerlicke,
 Dat sy u yet ontsegghen soude,
 Wert so dat sy mynnen woude.
 4280 Ic en ontsegghe u groet noch cleen,
 Mer dies en hebt oec hoep engheen,
 Dat ic mynnen wil bestaen
 U of enen andren, sonder waen.
 Woud ickes oec yet beghynnen nu,
 4285 Ic soud my seer pynen om u,
 Mer ic en hebs wille in enighen dinghen,
 Noch nummer en wils volbrenghe."

¹⁾ Vs. 4266—69 = Bén. 13627—30.

Ore iere en tel feire, en tel fole,
 Sanz altres dames tote sole,
 Ne voldroie pas chose faire
 Que l'en poïst en mal retraire.

²⁾ Bén. 13632:

Mes tant vos quit de halt parage,
 Et prouz solonc lo mien avis,
 Bien affeitié et bien apris,
 Ne vos voil fere chose acreire
 Que bien ne fust leials ne veir.

De bedoeling van vs. 4274 en 75 moet dus zijn: "dat ik u tot geene andere dan goede daden in staat reken." Zonder twijfel is vs. 4275 geheel bedorven en onkenbaar geworden.

DERDE FRAGMENT VAN SEGHER. (Benoit 13831—14472)

VAN DEN GROTEN STRYT, DAER HEM HER HECTOR ENDE ACHILLES
IN ONDERSPRAKEN.

(Blommaert. *Ovl. Ged.* I. 16).

- f° 116r. Eens merghens vroeck ginc wt de vrede
Tusschen den Grieken ende der stede.
4290 Daer wasser vele, syt seker dies,
Dien't uyttermaten sere verwies,
Dat die vrede soe langhe stoet,
Want sy waren wel behoet
Van dies hem behoefde in beiden syden,
4295 Dat sy haer vechten no haer stryden
Ne dorven sparen vorwertmeer.
Die gheen die daer oec laghen eer
Sere mismact, siec ende ghewont
f° 116v. Syn alle ghenesen nu ter stont.
4300 Daer ne was niemen, hy en hadde genoegh,
Dies hem behoefde in 't ghevoech;
Nuwe coverturen, versche scilde,
Helme, scachte, die se hebben wilde,
Witte, yseren, scarpe sweerde
4305 Hadde elc als hyt begeerde.
Die orsse gemarscalct ende gedagt;
Daer en was niemen, die hem beclagt
Van dien dat hoert in battailen;
Niet alsoe vele als van eenre maillien,
4310 En mocht aen syne lyve ghebreken.
Hieraf en willic nemmeer spreken,
Wat holpe dat ic 't al visierde?
Des merghens vroeck soe faelgierde
Die vrede daer sy in waren doe.
4315 Sclc was int hertte herde vroe,
Dat die bataille wesen soude,
Hy lach eer avont onder moude.

4288 en 89. *ontbr. in het Hs.* — 93. s. w. nu soe lange behoet. — 97. Die daer siec lagen eer. — 98. Sere gequest ende ghewont. — 4302. N. e. ende v. s. — 3. Esschene sc. — 4. Haer helme ghebrunert, wit haer yser, scarp haer swert. — 5. H. e. na dien dat hyt geert. — 6 en 7. *ontbr. in het Hs.* — 8. Van dat men behoeft in b. — 10. Die aen sinen halsberch mocht gebreken. — 15. Sclc (Hs.: elc) was vroe dat comen was so. — 17. Hi lach III daghe o. m.

- Die nacht was scoene, die mane seen claer;
 Sy hadden alle groten vaer,
 4320 Hoe elc mocht comen te tyde.
 Buten ende bynnen in elke syde,
 Sy en consten gherusten no gheslapen.
 Cume waest dach, doe sy haer knapen
 Daden met haesten haer orssen conreiden;
 4325 Coverturen legghen ende ghereiden;
 Haer harnas binden ende haer banieren,
 Wit, swert van vele manieren,
 Blau, roet ende groene;
 Dies daer manlyc hadde te doene,
 4330 Was daer lettelt goet vergheten;
 Dies wanic wel die waerheit weten,
 Haer volc daden sy ondersceden,
 Ende te vechtene al bereden.
 Her Hector, die haefsche ende die wyse,
 4335 Sat op een ors van dieren pryse;
 Hy voer voren uytter stat,
 Hy was een degghen daer hy sat.
 Hy had enen halsberch van clenen maillen,
 Ende een swert van goeder taillen
 4340 Hinc hem aen syn syde.
 Neghene en quam soe goet ten stryde.
 Hy hadde opt hoeft enen helm ghebonden,
 Dies hy nu ende te menghen stonden,
 Leeft hy, sal hebben te doene.
 4345 Synen scilt was swert ende twee lioene
 Stonden daer in gecroent van goude.
 Riddren die hy hebben woude,
 Die stare waren ende onvervaert,
 Volghden hem ter battaillen waert.
 4350 Tien dusent so wasser wel
 Die dapper waren ende snel.

4320. Hoe si opcomen mochten te tide. — 23. Dat seg ic u, noch gewaken. —
 24. Si daden m. h. h. o. conreiden (Hs.: gereiden). — 25. Haer c. l. e. haer gerei-
 den. — 26. Haer cousen b. — 27. Hs.: Witte sweerde v. v. m. — 28. Beide blau
 r. e. g. — 37. Hy hadde aen een acotoen, dat wale sat. — 38. Ende enen h. —
 39. Ende een scarp s. v. g. t. — 40. Het hinc hem aen die lichter side. — 44. Lest
 hi, sal hebben t. d. — 49. In plaats van 4350 en 51 heeft Segher:

Ic segghe u want ics seker ben,
 Daer voeren twee dusent riddren met hem,
 Die alle waren riddren van prise,
 Hoefsch ende goet in alre wisen.

- Hierna quam Troylus syn broeder,
 Syns vader kynt ende sire moeder,
 Darre alsoe vele voer mede,
 4355 Als mit synen broeder dede,
 Die alle op orssen ghewapent saten,
 Wel verdeet uytermaten
 Met coverturen al doerhouwen
 Van sindale; daer mocht men scuouwen
 4360 Wonder uyt van volcke trecken.
 Parys quam met synen recken,
 Die stout waren ende wel ghecleet.
 Een yghelic hadde al ghereet
 Selc wapene als hem doghen,
 4365 Ghyseernen fel ende boghen;
 Piken, ghelavien ende quareele
 Hadde elc ghenoech te synen dele.
 Dephebus quam onvervaert,
 Op een spaens ors Lyeaert,
 f°. 117r 4370 Daer syn broedren hilden op 't velt.
 Sy reden scoen haren telt,
 Hent dat sy te gader quamen.
 Mennoen en dorst hem niet scamen
 Van den geselscape dat hy brochte.
 4375 Daer in was niemen, hem en dochte,
 Dat sy alle met haren scaren,
 De werlt al doer mochten varen,
 Sonder enech wederstaen.
 Dit docht hem allen sonder waen.
 4380 Dese ende menech prince hoeghe,
 Menech grave, menech hertoeghe,
 Die ic niet en can ghenoomen,
 Syn Troyen te hulpe comen.
 Daer die van Troyen te gader hilden,
 4385 Daer waren selc, die segghen wilden,
 Datter hondert dusent riddren waren
 Of meer, verdeet in haren scaren.
 Die van Griecken bandersyde

4355. D. a. v. oft meer met voer. — 56. Als er hadde myn her Hector. — 60.
 W. van volke te velde t. — 61. Hs. trecken. — 62. Metten poertren die hi leedt. —
 63. Daerin en was negheen, hi en hadde gereet. — 65. Yseren voetboghen ende
 hantboghen. Hs.: totten boghen. — 71. S. r. som h. t. — 72. Omdat si te g. q. —
 73. Sine dorsten h. n. s. — 74. V. d. g. d. brochten. — 75. hen en dochten. —
 76. Dat hi allene met sinen s. — 77. Mochte de w. doervaren. — 79. D. d. elken
 s. w. — 83. te sorcourse. — 87. Al verdeet i. h. s. — 88. Hs. en fr.: van der syde.

- Waren al ghereet ten stryde,
 4390 Ende waren wel wildich daertoe.
 Menelaus die porde doe
 Met synen ridderen ende voer voren,
 Om te wreken synen toren.
 Hy hadder seven dusent wel,
 4395 Riddren dapper ende snel,
 Starke, coene ende onvervaerde,
 Op haer viande als libaerde.
 Dyomedes volghde den coninc,
 Dien een groete stat bevinc
 4400 Metten ghenen die hy brochte.
 Ic waen se nyemen, die leeft, en mochte
 Ghenoomen al gader by harre namen,
 Die daer int gheselschap quamen;
 Mer ic weet wel dat in syn heere,
 4405 Quam menech scacht, menech spere.
 Myn her Achilles en bleef niet achter,
 Die gherne wreken soude den lachter,
 Die den coninc was ghedaen;
 Hy ende de syne reden saen,
 4410 Daer die bataille wesen soude.
 Hy hadder onder jonc ende oude,
 Tien dusent ofte mee,
 Die toenden, dat sy waren gevee
 Jeghen die van Troyen op dien dach.
 4415 Dit orcont Darys die't al sach.
 Antiopus ende die coninc Fenys,¹⁾
 Die daer hadden groten prys,
 Sy waren van Cassidonien geboren,
 Sy sloeghen seer met sporen,
 4420 Eer sy in die plaetse waren comen,
 Daer die bataille was ghenomen.
 Met hem reet menech ridder goet,
 Stout ende van orloghe vroet,
 Die oec te voren waren vonden
 4425 Coene ende ghenendeck tallen stonden.

4391. M. porde doe. — 92. M. s. geselschapen voer hi v. — 93. Met groten nide, met groten t. — 99. een groot velt. — 5. menech scacht, m. s. — 13. Hs.: dat sy waren heer (: meer). — 19. si'en fineerden niet m. s. — 25. gheduerrech.

¹⁾ Vs. 4416—25 volgen in den franschen tekst eerst na 4455, waar zij ook eigenlijk te huis behooren.

- Nu quam daer die coninc Agammennoen.
 Die hem niet achter en woude doen
 Daer goeder lieden was te doene;
 Hy brachte menghen ridder coene,
 4430 Daer toe menghen coenen serjant,
 Die met hem comen waren int lant,
 Om te leerne die haveschede.
 Men mochte sien die claerhede
 Soe groet van helmen ende van scilden,
 4435 Daer sy op 't velt te gader hilden,
 Al had die dach ghevaren henen,
 En had nochtant niet nacht ghesceenen.
 Ten vynstren van den palayse laghen
 Vele vrouwen, die sere ontsaghen
 4440 Dat vreselec orloghe, den swaren stryt.
 f°. 117^v Ic wil wel dat ghyse seker syt.
 Ecuba die coninghynne,
 Hertoghynne ende gravynne,
 Ende menghe scoene vrouwe,
 4445 Die hadden jammer ende rouwe,
 Dat sy in ommacht vielen neder,
 Ende als sy waren becomen weder,
 Versuchten sy ende beveden.
 Het was groet wonder dat sy leveden,
 4450 Als sy saghen te gader ryden
 Gheen volc ende oec mede stryden.
 Wat holpt, dat ict u make lanc?
 Daer was van slaghen groot geclanc,
 Want sy vergaderden in elke syde,
 4455 Als vreeselicke vianden in stryde.
 Met groter vaert quamen ghereden
 Die van Cassidonien, die niet en meden,
 Dat sy opt velt beryden mochten;
 Dat sy synt wel sere becochten.
 4460 Drie dusent vinghen daer ten scilden,
 Die haer banieren gereet hilden,
 Ende voeren se ontwee steken toter hant,
 Elc de syne op synen viant.

*Vs. 4428 en 29 volgen in het Hs. in omgekeerde volgorde. — 37. Al hadt ghe-
 weest middernacht. — 38. Het hadde hem ghedocht dach. — 39. T. v., ten palayse l. —
 43. Menech h. e. g. — 48. ende beneden. — 49. Met groten jammerheden. — 52.
 maken. — 56. Met g. haesten. — 60. D. d. wast wel t. s. — Vs. 62 en 63 volgen
 in het Hs. in omgekeerde volgorde.*

- Joeste oec deden sy, die eerlic was,
 4465 Dat seghet tWals, daer icket in las.
 De scoenste van al dien van bynnen,
 Dat was her Hector, die men kynnen
 Mochte by den slaghen die hy gaf.
 Hy sloech dies daghes den Grieken af.
 4470 Menghen ridder stont ende vroet.
 Fenys quam in syn ghemoet.
 Die coninc sat op een ors van Spaingien,
 Hy en derf syn lyf niet twe carstaingen
 Prysén, dien hy te puntte gheraect.
 4475 Syn wapene waren welghemaect
 Ende wel gheciert van goude;
 Van dien dat coninc hebben soude,
 Soe en ghebrac hem niet en twynt.
 Ene joncfrouwe, die hy hadde gemynt
 4480 Ende diene hadde uytermaten lief,
 Gaf hem op mynne een coverkief,
 Dat was op synen helm ghebonden.
 Hector versach hy tien stonden,
 Ende voer op synen scilt steken,
 4485 Soe dat de scacht moeste breken
 In twintich stucken ofte meer;
 Her Hector en hadde gheen groot seer;
 Op den scilt gheraectine weder,
 Doer den scilt ende doer dat leder
 4490 Vander corien al dorstac.¹⁾
 Ende oec een twynt niet en brac,
 Eer in die borst dat spere
 Brac, sy sagent int heere;

4464 en 65 ontbr. — 74. diere chins gheraect. — 76. wel sittende van g. — 79. dien hadde g. — 83. Her H. versaegt t. s. — 86. In twe. — 90. V. d. c. ende den halsberch d.

¹⁾ Vs. 4489 en 90 zijn bedorven, maar de bedoeling is duidelijk. Bén. 13961 heeft:
 Hector l'encontre qui ne falt,
 Parmi l'escu alques en halt
 Et très parmi le gros del piz
 Passa l'enseigne de samiz.

Men leze dus:

Op den scilt gheraectine weder,
 Dat *die* scacht voer doer dat leder
 Vander corien ende den halsberch doerstac.

Het tweede *scilt* is bij vergissing in den tekst gekomen en de woorden *ende den halsberch* uit den Var. in den tekst gevoegd.

- Daer moesty van den orsse vallen
 4495 Doot ter erden voer hen allen,
 Ende is bleven doot in't velt.
 Her Hector nam dors in syn ghewelt,
 Dat weert was syn ghewicht van goude;
 Hy gaeft dien hyt geven woude,
 4500 Daert wale aen bestaet was,
 Dat was myn heer Pollidamas,
 Die daer des daghes dede ghemoet,
 Dat vreselec was ende goet.
 Die van Cassidonien claegden sere
 4505 Den coninc Fenys haren here,
 Ende hadden rouwe herde groet,
 Dat hare here was bleven doot;
 Des en wondert my niet.
- f°. 118r. Hy sloech met sporen ende liet
 4510 Loepen; ende sy sloeghen op her Hectore
 Doch moesten sy trecken saen op hoere ¹⁾,
 Doer die vrucht van synen slaghen;
 Sy en condens niet wel verdraghen.
 Sy reden op andren dien sy vermochten,
 4515 Dien sy met sulcke nyde versochten,
 Dat sy er tweehondert daden storten.
 Daer sach men houwen ende horten,
 Ende menghen man'der neder steken,
 Scilde scoren, arme breken.
 4520 Sy daden haer speer luden doerryden,
 En consten halsberch noch curien,
 Noch platen noch ysere wederstaen;
 Daer en mochte niemen in vrede gaen.

4497. met ghewelt. — In plaats van vs. 98—1503 heeft het Hs.:

Ende syndet dien hyt sinden woude;
 Des daghes dede hy menichfoude
 Joeste oec, die eerlike was,
 Dat was myn heer Polidamas.

11. Hs.: wyken hoere. — 13. Voer hem en conde niet ghedaghen. — Vs. 17 en 18 ontbr. — 18. Hs.: treken. — 19. Arme, bene breken, buken, borsten. — 20. Daden sy haer scachte doer liden. — 21. Hem en help h. n. corien. — 22. N. p. van ysere w.

¹⁾ Op hoere trecken d. i. terugtrekken. De uitdrukking komt ook voor 5300 V en 6630 V. De fransche tekst heeft:

Parti se sont et trait en sus.

Vgl. *Alex.* I bl. 365 en vooral Huyd op *Stoke* III bl. 296. *Hoere* komt van het fr. *oire*, *erre*, het Lat. *iter* (*itinere*), en *en oire* = op hoere betoekent dus eig.: op weg. Vgl. *Wal.* II bl. 39 vs. 145.

- Soe langhe dat men hadde gheseit
 4525 Enen paternoster; al waest hem leit,
 Hy moeste vallen doer bedwanc,
 Ende menech hadde 'thertte soe cranc,
 Dat hy in onmacht moeste vallen.
 Hector quam slaende op hen allen,
 4530 Die de syne hadden verladen;
 Hy dede syn swert in herschen baden
 Met groten slaghen ende met sueren.
 Die syne en hadden niet moghen dueren,
 En had ghedaen succoers van hem,
 4535 Dat seet Dares, als ic vernem.
 Die coninc Antiopus dreef groet seer
 Om den coninc Fenys, daer ic af seide eer;
 Het was goet recht, het was syn oem;
 Die ghene, die des namen goem
 4540 Mochten sien, ende hi voer af.
 Ten iersten steke, dien hy gaf,
 Deed hy der stortten vyve aen deerde;
 Hy brac den scacht ende vinc ten sweerde,
 Ende sloegher ses ende twintich met,
 4545 Die noyt meer en ruerden let.
 Hy reet op her Hectore sonder sparen.
 Hem mochte liever syn, te waren,
 Hadde hy in syne tentte ghelegghen;
 Doch heeft hy en op 't hoeft gesleghen
 4550 Soe sere, dat hy hem breken dede
 Den rieme, daer die helm was mede
 Ghebonden, ende vast ghemaect.
 Tswert scampde af ende heeft geraect
 Die curie, die den slach ontstoet.
 4555 En hadde sy niet ghewest soe goet,
 Hy hadde her Hectore gespeelt een spel,
 Dat syn oem ware ghewroken wel.
 Mer her Hector heefften soe bevaen,
 Dat hy hem niet en mach ontgaen,
 4560 Hy en moet hem thoeft te pande laten,
 Want hy verbalch hem uytermaten,

4529. Her H. q. s. doer h. a. — 31. in haer siden b. — 33. Soe dede hyt hen allen becueren. — 34. En hadde g. sorcoers v. h. — 35. Dat seet die boec dies bode ic ben. — 40 en 41 *ontbr. in het Hs.* — 42. dat hi gaf. — 43. Dede hi er vive s. t. e. — 44. Hs.: ghinc ten s. — 49. D. h. eene op 't h. g. — 50. dat hi keren dede. — 53. Dat s. scampelde e. h. g. — 57. oem *ontbr.* — 58. ghevaen. — 61. hi balch.

- Ende sprac te hem al openbaer:
 „Her coninc, ghy wet wel voerwaer,
 Uwe doot en sal niet langhe merren,
 4565 Want ghy ende andren die my erren,
 Sloeght my gherne, haddys die stade.
 U saels berouwen al te spade,
 Des ben ic seker sonder waen,
 Want sy grote overdaet bestaen,
 4570 Die my dreighen doot te slane;
 Soe hulpe my God, daer leget ane
 Haer ongheval ende haer verlies.
 Wille my God gheonnen dies,
 Dat ic een jaer noch leven moet,
 4575 Hier en es soe condich noch soe goet,
 Ic en sal hem bestaen doen syn graf,
 Ende met desen swerde slaen 't hooft af.
 Nu moeghdy proeven hoet can snyden.”
 Antipus en conste niet ontryden,
 f. 118v 4580 Want Hector heeft syn swert verheven
 Ende heft hem sulcken slach ghegheven,
 Dat hy hem helm ende hoeft mede
 Van den buycke varen dede.
 Die buyck viel hier ende 't hooft ghynder.
 4585 Vanden Griecken en was meer no mynder,
 Sy en haddens rouwe ende jammer groot.
 Nu heeft myn her Hector doot
 Oem, neve, twee coninghe,
 Hovesch ende vroet van allen dinghen.
 4590 Menghen grave, menghen hertoghe,
 Die comen waren ten orloghe,
 Heeft hy ghevelt met synen swerde,
 Ende heeft se onsachte op die erde
 Ende onder die voete ghesaeliert.
 4595 Hier worden die Griecken ghescoffiert
 Ende hebben groten stade ontfæen.
 Als her Achilles heeft verstaen
 Van her Hectors daden die niemare,
 Hy quam, als of hy ghejaghet ware
 4600 Van al den duvelen uytter hellen,

4566. Ende my sloecht, h. d. s. — 69. Want ghi hebt g. o. b. — 72. Haer ongheluc e. h. v. — 76. Inne sal haesten d. s. g. — 78. N. m. weten. — 80. Hi heeft hem selken slach ghegheven. — 81. Dat hy hem dede verliesen dat leven. — 82. Ende dat h. h. e. hoet m. — 88. twee c. van prise. — 89. vroet in elker wise. — 93. Ende zoeken die erde sonder hoverde. — 94. Hs.: ghesaelgiert.

- Hy ende al syn ghesellen,
 Ghereden te her Hector wert fellicke,
 Daer en was soe hoghe no soe rycke,
 Hy en mochte nu vruchten sere
- 4605 Die doot van her Hector haren here;
 Mer selve was hy onvervaert:
 Her Achilles maecte enen scaert
 In syn volc dat hem wanhaghede,
 Dat hys hem wel sere beclaghede.
- 4610 Nu hoert van den goeden Hectore,
 Hy reet in de porsse vore,
 Om de syne te maken coene,
 Dier hy wel sal hebben te doene,
 Eer ten avont comt die dach.
- 4615 Daer wert te hant een groet gejach
 Van den Griecken op die Troyene,
 Die el en gherden niet te siene
 Dan haer verlies ende haren toren.
 Her Achilles quam gheslaghen met sporen
- 4620 Die niet en spaerde groet no elene;
 Hy heeft er hondert wel allene
 Met synen scacht nedergevelt
 Onder die voete op dat velt.
 Mer dat en was niet saen ghedaen.
- 4625 Darys doet ons dat verstaen,
 Dat te ghere stat no te ghenen tyden,
 Soe groot verlies en was, als in beiden syden,
 Noch soe grote scade en ghesiede,
 Noch soe groot jammer onder liede,
- 4630 Als dies daghes ghesiede daer.
 Her Hector hadde des groten vaer,
 Dat hy was achterghedaen met crachte.
 Twee graven van hoghen gheslachte,
 Die van Troyen gheboren waren,
- 4635 Werde ridders, goet te waren,
 Beide waren sy her Hectors ghesellen:
 Ic hebber dic af hoeren tellen,
 Dat sy ghenoeemt waren aldus:
 Licioen ende Conforbius;
- 4640 Dit waren riddren van hoghen pryse.
 Her Achilles te dien pongyse

4608. meshaghede. — 10. her Hectore. — 15. Daer stamphans g. g. — 22. Met
 s. slagen. — 26. Dat te g. s. — 39. Jachan ende Cersubelus.

- Sloeck se doet voer her Hectors oghen;
 Al waest hem leet, hy moest ghedoghen,
 Want hy selve was in groter noet.
- 4645 Doer al dat sy niet en waren bloet,
 Mer wel ghewapent, deed hy hem beiden
 Die ziele uyten lichame sceiden,
 Ende menghen andren ridder goet;
 Hen allen, die quamen in syn ghemoet,
- f°. 119r 4650 Dede hy rumen haer ghereiden.
 Her Hector en woud niet langher beiden,
 Hy en moeste van den velde trecken.
 Hadde Troylus met synen reken
 Ghemerret yet, her Hector, hy ware
- 4655 Syns lyfs ghewest in groten vare,
 Want syn gheselschap was vermoyt,
 Ende selve haddy sere ghebloyt
 In syn anschyn van eenre wonden,
 Die hy hadde ontfæen te dien stonden,
- 4660 Mer en hebbe u gheseyt noch niet,
 Hoe hy se ontfinc ende wie se hem stiet.
 Als myn her Hector siet,
 Dat hy van den velde vliet,
 Bebloet int anschyn ende met crachte,
- 4665 Het dede synre hertten herde onsachte,
 Als hy sach ten palayse wert,
 Daer menghe vrouwe stont ververt,
 Om hem ende die met hem waren.
 Hy en wiste hoe hy hem mochte ghebaren,
- 4670 Soe sere scaemde hem ende wert roet;
 Hem ware liever, ware hy doot
 Bleven, dan hy hadde ghedaen den keer.
 Ten wyghe, danen hy was comen eer,
 Keerden hy als of hy ware verwoet,
- 4675 Ende heeft Merioene ghemoet,
 Een coninc van den lande van Inden,
 Dien her Achilles sere minde.
 Hy was syn neve, het was wel recht.
 Merioen hadde nu ende echt
- 4680 In orloghe wel ghedaen.
 Myn her Hector heeftene bestaen,

4642. Sloeck hi d. — 46. M. w, g. waren si beide. — 47. Die ziele dede hi uten lichame s. — 53. Hs.: m. s. overdecken (!). — 55. Hs. en fr.: ghewest *ontbr.* — 56. ghemoedt. — 57. ghebloedt. — 61. Hs.: ende hoe hem sciet. — 64. Bloedech ende met her Achilles c.

- Ende heeft hem enen slach ghegheven,
 Dat hy doer den noet dors heeft begheven,
 Ende den helm metter vintailien
- 4685 Heeft af doen vliegghen sonder failien,
 Ende die hersche uytten hoofde springen.
 Noyt en hoerde men lesen no singhen,
 Dat enich man hadde die mogenthede
 Noch crachte te doen, die Hector dede.
- 4690 Her Achilles waende bederven
 Van rouwen, dat hy daer sach sterven
 Synen neve ende synen vrient.
 Nu hoert hoe hy Hector dient
 Weder met enen groten scachte;
- 4695 Hy heft hem met groter crachten
 Den scilt al by der hant doersteken,
 Dat die manien moesten breken.
 En hadde hy niet die hant doen sincken,
 Hy en hadde niet leden sonder mincken
- 4700 Ane twee vinghere van der hant.
 Her Hector keerde op hem te hant,
 Ende heeft ghehandelt met twee slagghen:
 Van den minsten mocht hem wanhaghen
 Den besten ridder die nu leeft,
- 4705 Soe vreselyc was ele die hy gheeft.
 Op den helm heeft hy hem gheraect,
 Ende dat hoeft soe sere mesmaect,
 Dat men wel wiste, eer hy ghenas,
 Dat myn her Hector daer te wercke was.
- 4710 Her Hector sprac tot hem met desen:
 „Her Achilles, en mach niet wesen,
 Dat ghy vergadren cont ane my;
 Ghy moet tyerst weten hoe scarp dat sy
 Myn swert, ende myne slaghe kynnen.
- 4715 Ic hebber mede twee coninghyngen
 Weduwen ghemaect op desen dach.
 Myn swert beghert oec, dat het mach,
 Sat te drincken van uwen bloede.
 My en wert nemmermeer wel te moede,

4686. hersene. — 89. N. die crachte te doen, die her H. d. — 90 verderven. —
 93. Hi heeft hem metten scachte gedient. — 94. Her Hectore, dies hi wel mocht
 ontbaren. — 95. Soe dat hi hem al sonder sparen. — 96 Heeft bi der hant den
 scilt doersteken. — 97. manicle moeste b. — 3. hem versaghen. — 4. Die beste r. —
 6. Den helm doerhouwen daer hi em geraect. — 9. Hs.: te wreken.

- f°. 119v 4720 Eer ic myn begheren heb ghedaen,
 Ghy en connes selve oec niet ontgaen,
 Her Achilles, eest cort, eest lanc,
 Het salre af maken synen dranc."
 Avermoedich, fier ende fel
- 4725 Was her Achilles, weet men wel,
 Hy en versweech hem niet en twynt,
 Al was hy wreet ridder ende bekynt,
 Mer hy sprac te hem wert fellicke:
 „Her Hector, ghy toent quade ghelycke
- 4730 Van deser talen, dies en es niet lanc,
 Want ghy moest sonder uwen danc
 Dat velt rumen, al waest u leet.
 Dese tale was u onghereet,
 Doen ghy uwen lieden den rugge daet keren;
- 4735 Doen bejaghedy luttel eren
 Voer die vrouwen die ten palayse laghen,
 Ende al gader tuwert saghen,
 Daer ghy hadt wel groten vaer,
 Dat ghy vlien moest openbaer.
- 4740 By trouwen, die ic ben sculdich u,
 Ghy begert ende seyt hier nu
 Sulc tale ende sulc hoverde,
 Die u sal van uwen swerde
 Sonder twivel noch doen seeden,
- 4745 Ende dat gheselschap van u beden.
 U swert moet hebben enen andren here,
 Mer en ghewynnet nemmermere
 Ghenen al soe wel gheraecten,
 Noch van deughden soe volmaecten,
- 4750 Myn her Hector, als ghy syt."
 Sy en hadden langher stade no tyt,
 Dat sy ander tale conden vertrecken.
 Troylus was comen met synen recken,
 Dier hy vyfdusent hadde of mee,
- 4755 Die some waren van aver see,
 Some van den lande gheboren,
 Ende alle riddren uytvercoren.
 Daer en was gheen langher stille houden;
 Sy borghen luttel, mer sy gouden

4723. smaken. — 24. Hoverdich, f. e. f. — 26 en 27 volgen in de fragm. in omgekeerde orde. — 29. g. t. qualyc die gelike. — 34. den rugge doet keren. Hs.: moest keren. — 39. Dit seggie u al overwaer. — 41. Ghi segt, dat wet wel nu. — 47. ghecriget. — 54. meer. — 56 en 57 zijn in de fr. van plaats verwisseld. — 59. S. b. onderlinge ende g.

- 4760 Sunderlinghe slaghe ende grote steken,
 Die op scilde ende op helme bleken
 Soe vreselyc, dat men wel bekynde,
 Dat deen den andren niet en mynde.
 Daer daden sy wel, die daer waren comen;
- 4765 Oec ontvinghen sire luttel vromen
 Vanden Griecken die sy daer vonden;
 Mer sy en consten niet langher te dien stonde
 Opt velt ghedueren noch verbeiden.
 Sy waren met crachte vander heiden
- 4770 Ende uyt haren litsen ghedaen.
 Vyfhondert heefter daer ontfæen
 Sulcke slaghe ende sulcke wonden,
 Dat sy niet meer op en stonden.
 Eert iet lanc daer naer verghinc,
- 4775 Quam Menelaus die coninc
 Met wel meneghen hoghen man,
 Daer die Griecken wel vercoeverden an,
 Want sy hem te staden quamen
 Ende grote bordene op hem namen.
- 4780 Des willen sy wrake sien
 Van Achilles luden ende van drien
 Coninghen, die her Hector sloeoch doet.
 Groet verlies ende groten noet
 Hadden die van Troyen ontfæen,
- 4785 En hadde myn her Mennon ghedaen,
 Die hoghe coninc was ende rycke,
 Ende bracht met hem oec sekerlicke
 Tien dusent riddren ende daertoe mee,
 Die allegader staken ontwee
- f°. 120^r 4790 Haer scachte op lichamen ende op scilde.
 Selve was hy van slaghen milde,
 Dat men hem te rechte mochte ontsien,
 Hy dede daer van den velde vlien
 Allene hondert, ende haer orsse laten,
- 4795 Die niet meer ghesont op en saten.
 Hier was de tornoy wel gheraect,
 Ende menech ridder sere mesmaect.
 Daer reden die levende over die doede,

4760. Grote s. e. scachte steken. — 71. Si vyfhondert hebben die doot ontfæen. —
 72. Die des morgens opstonden ghesont. — 73. Ende storven alle, eer avondt. —
 74. Het en leet niet lanc daer naer. — 75. Doen quam M. sonder vaer. — 79.
 die bordene. Hs.: grote scade. — 81. Van her A. ende van hem d. — 83. G. v.
 hadden si e. g. n. — 84. Die van T. en hadden niet ontgaen. — 90. haer l. ende op die s.

- Daer en was soe stout, noch soe bloede,
 4800 Sy en moesten hem weren of dlyf verliesen:
 Van den twee moest hy ommer kiezen,
 Hy en mochte fernieren andren pande.
 Hoefde, voete, arme ende hande
 Sloech men daer af, soe dat bloet
 4805 Hem uyt allen leden woet.
 Dat heeft ghemaect roet dat gras,
 Dat daer te voren groene was.
 Menelaus reet jeghen Mennone,
 Dat elc den scacht metten pinione
 4810 Brac te hant, ende dat sy quamen
 Te gadre mit orssen ende mit lichamen,
 Ende beide moesten sonder beiden
 Rumen met crachte haer ghereiden.
 Ende alsoe die coninc Menelaus
 4815 Vercoeveren waende, quam Troylus,
 Ende stacken soe onsachte
 In midden den borst metten scachte,
 Dat hy viel neder anderwerven,
 Hy haddene sekerlyc doen sterven,
 4820 Mer die halsberch bleef gheheel.
 Mer van den lieden een groet deel
 Hiet hy daer so willecome,
 Dat sy niet meer en waren vrome.
 Hier heft Achilles ghemoet ¹⁾
 4825 Hector, die hem dicke groet
 Met groten slaghen ende onsachten.
 Hy sals hem oec qualic wachten,
 Hector, ende sal hem doen syn speel.
 Ic waen hy en deed daer aen niet wel,
 4830 Dat hy voer hem daer so ducke quam,
 Want Hector was al te gram
 Ten stryde ende ten quaden spele.

4801. Ende van desen twee d'een kiezen. — 2. fineren. — 3. Dan hoeft, v. ende h. — 5. Hem tóten den voeten overwoet. — 8. M. joesteerde j. M. — 22. Die ten pongise comen waren. — 23. Dede hy die ziele ute lichame varen. — 24. Hier heeft her A. ontmoet. — 25. Her Hectore, dien hi d. ghegroet. — 26. Heeft met g. s. soe onsochte. — 27. Ende met grammelike gedochte. — Vs. 28—46 ontbr.

¹⁾ Van deze geheele passage (4824—46) hebben de fragm. van Blommaert en de fransche tekst slechts de 4 eerste regels (Bén. 14207—10). De rest is er dus waarschijnlijk bij gemaakt door Maerlant, die de gelegenheid niet wilde laten voorbijgaan, om eene ontmoeting tusschen Hector en Achilles verder uit te spinnen.

- Daer ontfinc echt Achilles vele
 Selaghe, die hem seer waghen,
 4835 Die en conste nyemant verdraghen,
 Dien hy te stryde bevaren mochte.
 Hy was dol die hem ducke sochte,
 So fellicke grueten hy der vele,
 Sy mochten wel van synen spele
 4840 Allegader syn gheleert.
 Hem wert Achilles echt ontkeert
 Met groter hulpen ende ontvert,
 Des hy hem uyttermaten ert,
 Nochtant had hy hem een fel ghebuer
 4845 Ghewesen, eer hy hem ontfoer.
 Nu sal hy ander speel bestaen:
 Hier hebn die Troyene ghevaen
 Menelaus ende by den breidel ghenomen,
 Mer sy en consten met hem niet ontcomen
 4850 Uyt der perssen, daer hy inne hilt,
 Al hadde hy selve ghewilt.
 Soe dichte wast van lieden daer,
 Men wiste noyt, verre noch naer,
 Even vele volcs dat hem so werde
 4855 Als syn gheselschap: want haer swerde
 En meden sy niet noch haer gisermen.
 Sy daden vliegghen hande ende armen,
 Hoefde van buken, ende andre lede.
 f°. 120v Het soude scinen onwaerhede,
 4860 Seidic u die waerheit van den lieden,
 Die daer van der werlt schieden.
 Dat ongeval ende dat verlies,
 Dat daer so lanc so meer wies,
 En gheseide u nyement die nu leeft.
 4865 Als Dyomedes dit vernomen heeft,
 Waende hy te langhe hebben ghemert.
 Het scheen wel dat hy was verert
 Op die van Troyen te dien pongyse.
 Wel ghewapende ridder van prise

Na vs. 4847 hebben de fr. nog:

Maer die van Troyen hebben ghevaen,
 Dit seg ic u al sonder waen.

48. M. hadden bi den breidel genomen. — 49. Maer hine conster niet toe comen. — 52. Soe groot was die strydt. — 54. dat hem bat w. — 55. Als dat g. — 56. En spaerden si n. *Het Hs. heeft gescerme, blijkbaar uit gisermen verbasterd.* — 59. ontfermechede. — 60. dat wonder v. d. l. — 62. D. ongheluc. — 63. in l. so meer. — 69. goet ridder v. p.

- 4870 Sloeghen haer orsse met sporen vaste
 Ende voeren als wrede gaste,
 Op haer vianden met haren scachten
 Breken ende proeven haer crachten, ¹⁾
 Mer dit en was niet sonder weer.
- 4875 Sele stac daer nu ontwee syn speer,
 Die dat hoeft te pande moest laten.
 Daer wasser vele blyde uytermaten,
 Dat daer was comen toe.
 Het dochte den meneghen herde vroe,
- 4880 Dat hy ten stryde comen was,
 Die men daer ligghen sach in tgras
 Uytten ghereide nederghesteken,
 Dat been ofte arm moeste breken,
 En mocht niet syn, sy en waren onvroee.
- 4885 Ic ware die ghene oec was alsoe,
 Die men die darne uyt sach hanghen.
 Seer ghewont ende oec ghevanghen
 Bleeft in beiden syden vele.
 In dien selven nytspele
- 4890 Quam Dyomedes toeghejaegt.
 Daer en was soe hoghe, dien hy verdraegt
 Alsoe vele als van eenre pere.
 Oec ontfinc hy in syn here
 Groet verlies ende scade,
- 4895 Dyomedes, die by der mynnen rade
 Heeft Troylus op den scilt ghesteken,
 Soe dat hy dat aertsoen dede breken

4870. Staken metten sporen haer orsse ghedichte.

71. Die van silvere haer ghewichte

Wert waren, ende hem consten meyen

Beide in perssen ende in moleyen.

72. Si reden op haer v. met h. s. — 74. A. Mar dat w. n. s. w. B. Maer d. w. al s. ere. — 75. A. brac. — 78. B. Dat si daer waren c. t. — 79. A. Ende m. docht oec al te v. — 80. B. te dien tide daer c. w. — 83. B. Ende been. A. ocht harme. — 84. A. hi en was o. — 85. B. d. g. die men alsoe. A. die ghene ontbr. — 86. B. Siet d. d. wthanghen. — 87. B. Daer wasser gheslegghen ende g. A. oec ontbr. — 88. B. In b. s. herde v. — 90. B. voertgejaegt. — 91. B. soe moghende die hem v. A. D. e. w. niemen. — 92. A. A. v. a. v. sinen spere. — 93. Hier o. her Hector i. s. h. — 94. G. v. e. grote scade.

¹⁾ Hier begint het fragment van Ackersdyck, dat wij A. zullen noemen; de fragm. van Blommaert zijn door B. aangeduid.

- Van den ghereide, dat hy viel op derde.
 Hy nam dat ors, dat hy sere begherde,
 4900 Om te ghevene eenre joncfrouwen,
 Die sy beide mynden met trouwen,
 Dat was Calcas dochter Brisida.
 Hy riep enen synen neve na:
 „Vrient!” seit hy, „ghy moet my doen
 4905 Ene boetscap in gheen pauwelioen,
 Daer die aerne op staet van goude.
 Voert daer dit ors, dat ic hier houde
 Ende segt der scoender Brisida,
 Dat syt dor mynnen wille ontfā,
 4910 Ende dat ict hare by u synde.
 Ic want op enen, dien sy mynde,
 Ende hedendaghes noch doet,
 Dat es Troylus, die menech ghemoet
 Doer haren wille heeft ghedaen,
 4915 Ende vele van onse lieden ghevaen.
 Bidt hare te peinsene omme my,
 Ende dat sy myns ghenadich sy,
 Ocht ic moet dicke syn in vare,
 Want myn welvaren steet ane hare.”
 4920 Die knape keerde van den stryde,
 Ende sloech met sporen dat rossyde,
 Soe dat hy langher niet en spaert,
 Hy en reet ten pauwelioene waert,
 Daer hy die welghedane vant.
 4925 Als hy daer quam, hy beette te hant,
 Ende heeft dat ors by den breidel ghenomen:
 „Joncfrouwe,” seit hy, „ic ben hier comen
 Van myns heren weggen Dyomedes,
 Die al gader u eighen es
 4930 Ende was, synt hy u yerstwerf sach.
 Hy ontbiedt u goeden dach,
 Ende sent u dit ors op mynne;
 f°. 121r Ghy syt soe vaste in synen synne,

4897. A. dartsoen B. dat aertsoen. Hs.: daer saen. — 98. A. B. ende viel. — 4900. A. dur te gevene ere j. — 2. B. die hi sere m. — 4. A.^o Ende seide: Vrient, g. m. m. d. — 6. B. die ær. A. in staet. — 7. B. Leit met di d. o. — 9. B. op minnen wille. A. dur minen w. — 10. A. met u. — 11. A. Ic vinct o. e. (*Er staat vanct*). — 12. A. E. noch heden des daghes doet. — 14. A. ontbr. — 15. A. onser liede vele. — 16. A. over mi. — 19. A. staet. — 21. A. syn r. — 23. B. Hi reet. — 24. A. die scone jonfrouwe in v. — 25. A. Doe h. d. q. beette hi t. h. — 28. A. V. m. h. alven D. — 30. A. ersten. — 32. sendet.

- Dat hy ws niet en can vergheten;
 4935 Troylus dieder op was gheseten,
 Ende meneghe joeste daer op dede,
 Stac hy der af ende andren mede
 Heeft hy van den orsse doen vallen:
 In weet niet tghetal van allen,
 4940 Mer ic weet wel dat myn oghen saghen
 Die steken, diere tweehondert claghen,
 Die hy velde met synen speer.
 Daer en is gheen, ic en waent hem deer,
 Ende die der af sal dese naeste maent
 4945 Ghenesen, bedroghen is hy, die anders waent.
 Ende oec ontbiedt hy u by my,
 Dat hy es u eighen vry,
 Ende pynt algader om u houde.
 By den ringhe van fynen goude,
 4950 Aen den toghel van syden ghedaen
 Heft sy dat ors van hem ontfæen:
 „Vrient” seit sy, segt dynen here,
 Dat my en duncket gheen groet ere,
 Dat hy my heeft ghedaen daer met;
 4955 By Gode ende by mynre wet,
 Ic wane hy heeft gheleit aen my
 Cleine mynne; ic segghe u twy:
 Minden hy my, hy soude mynnen
 Ende eren hem allen die my kynnen,
 4960 Ende hem allen die my goeds onnen;
 Hy en souds hem niet onthouden connen,
 Hy soudse om mynen wille verdraghen,
 Ende niet om haren laster jaghen,
 Noch om haren toren, noch om haer verlies.
 4965. Nu wetic wel die waerheit dies;

4934. A. niet can. — 35. B. T. wasser afghesteken. A. dier of w. g. — 36. B. Ende m. j. op dede. — 37. B. Dien stac hi af. — 38. A. van orsen gedaen v. — 39. A. van hun allen. — 41. B. Die stede darre t. h. laghen. A. Datter twe h. nederlagen. Hs.: dien steke. — 43. A. Daer nes geen, hi w. h. dere. B. Daer en was geen, hi en hadde dere. — 44. B. Ende deren sal de (A. dese) naeste maent. — 45. A. B. Hi es bedroghen, die a. w. — 47. A. al es. — 48 en 49 *ontbr. in het Hs.* — 49. A. bi den cnoppe die was van g. — 50. A. Die an den togel was gedaen. B. *ontbr.* — 51. Heeft si d'ors van hem ontfæen. — *Na 51 heeft B nog:* Op aldus enen waen. 52. A. sege. — 53. A. dat my en d. wel lettelt e. — 59. A. Ende eren met rechte d. m. k. B. mynnen. — 60. A. *ontbr.* — 61. B. onthoeden. — 62. A. Hi en soudse altoes v. — 63. A. niet haren lachter j. B. lachter laghen. — 64. A. No h. t. no h. v. — 65. A. Hierby wetic d. w. d.

- Oec moeghdyt selve weten wale.
 Ghy hebt ghehoert, des dorpers tale
 Seit: die ghene die mynt den man,
 Dat hy synen hont goets gan.
- 4970 Ic ontbiede hem wel te voren,
 Ic sal noch eer vyf daghe horen,
 Vindic den ghene diet wil vertellen,
 Dat hy van orssen ende van ghesellen
 Sal syn verlies hebben vergouden.
- 4975 Men derf en niet over gartsoen houden;
 Om lachter ende om scade te doene
 Synen vyanden, es hy coene.
 Ende hy es der bester een, die nu levet.
 In weet niemen, die ridders name hevet,
- 4980 Die hem ghelycket, tensy een,
 Dats myn her Hector, ende el negheen,
 Noch van Griecken noch van Troyen.
 Hy sal bescudden wel syn proyen
 Herde scoene ende openbaer.
- 4985 Daer en es soe hoverdech gheen daer
 Onder al dat Griexe heere,
 Hy en groetten metten spere,
 Die sal hebben goede avontuere,
 Of hy maect hem syn ors te suere,
- 4990 Dat hy daer nu heeft verloren.
 Vaer weder, ende brinc dyn here te voren
 Van mynen monde, sonder brief:
 Inne haten niet, het is myn lief.
 En es gheen soe vremden man
- 4995 Die ic wyste, dat my goets an,
 Ic en onste hem vele te bet.

4966. A. Ende o. machtut. — 67. A. Die heft g. — 68—71 in B:

Die seit: dat men den wolf heeft vonden
 Dat hi 't zel cusset ten stonden,
 Doer d'orsse wille dien hi minde.
 Doer de voestren cust men die kinde.
 In wils hem helen niet en twint
 Vanden orsse dat hi mi sint.

71. A. eer van dage. — 72. A. vandic.... wille. B. die ghene, d. 't willen v. —
 76. B. noch om scade. — 77. B. S. vrienden. A. B. hi es so c. — 78. A. een der
 bester. — 80. A. en si. B. sonder een. — 83. B. Hi en sal. — 85. A. so h. no so
 mare. B. no soe onmare. — 86. B. al ontbr. — 87. A. Mocht hine g. B. Mach
 hine geraken m. sinen s. — 88. A. Hi en sal. B. Hi sal. — 89. B. Ende hy m. —
 92. B. sonder toren dit. — 93. B. Hi heeft mi lief ende inne haten niet. — 94. Hs.
 en B.: Ende es. — 95. Hs. en B.: die mi g. a. A. dat mi an. — 96. A. Guets, in o. h. te bet.

- Ic wane wel by mynre wet,
 Mynde my dyn here, hy en soud hem niet pynen,
 Te doene dorperheit den mynen."
- 5000 Die cnape nam orlof aen hare
 Ende sy antwerde: „Vrient, nu vare
 Gode bevolen, is ans dy wel." —
- f° 121v. „Joncfrouwe", seit hy, „blyft wel." —
 „Ic doen" seidsy, „in deser stont,
 5005 Blivic in hoghen ende ghesont.
 Hoe so ickes my nu ghelaet."
 Die cnape volghden die rechte straet,
 Die hem leiden ten orloghe,
 Daer menech grave ende menech hertoghe
- 5010 Ende menech hoech baroen
 Jamerlicke syn ende moest doen.
 Nu was daer comen myn her Parys,
 Die meneghen ridder hovesch ende wys,
 Ende meneghen seriant met hem brachte.
- 5015 Sy reden ghesynlicke ende al sachte,
 Ende spienen selscotte ende boghen,
 Dat dicker die quarele vloghen,
 Dan des winters doet die haghel.
 Daer en was soe hoeverdech no soe behaghel,
- 5020 Hem en dochte, hy hadde wel ghevaren,
 Die metten lyve mochte ontfaren.
 Ic en wilt u langher maken niet,
 Daer es soe groet vernoy ghesciet,
 Ende soe groet verlies cortelicke,
- 5025 Dat noyt man en sach dies ghelycke,
 Dat nu ghesciede an beiden syden.

4998. A. hi soude niet pinen. — 99. A. Om dorp. te d. d. m. — 5002. A. Godenvolen. — 4. B. Neen hi niet i. d. s. A. Ic doe, vrient, s. s., in derre stont. — 5. A. Blivic i. h. no g. B. Blivic i. h. ende g. Hs.: Ic blyve i. h. e. g. — 6. A. ontbr. — 7. A. diene leide. — 6—8 in B.:

Hi voer henen sire straten

Vrodelyc na der maten,

Dien pat dien leide ten orloghe.

9. A. D. menech g. ende h. — 10. A. Ende wel m. h. b. — 11. B. Sach om dat wel doen. A. Moeste jammerliken inde doen. — 12. A. Nu was comen. — 13. A. Met m. r. — 14. A. Die m. s. — 15. A. gesinlec ende al sochte. B. al den stap al s. — 16. A. spannen selscutte. B. spannen voetboghen ende hantboghen. — 17. B. Dat dicke. — 19. A. Daer nes so stout no so b. — 20. A. Hem en dinct, dat hi wel heft g. — 21. A. Mach hi metten l. ontfaren. — 22. A. In wilt. — 23. A. Der es s. g. vernoei g. — 24. A. selke scade. — 25. A. En sach noint man d. g. — 26. A. in b. siden.

- Mer die van Griecken tot desen tyden.
 En consten langher niet ghedraghen;
 Sy vloen, daer se die ander claghen,
 5030 Al binnen haren pauwellione;
 Ne ware doer myn her Agamennone,
 Die hem succoers heeft ghedaen,
 Daer en ware negheen ontgaen,
 Sy en waren doot of ghescoffiert.
 5035 Dus waest te voren al ghevisiert,
 Dat hy die waerde soude houden.
 My en wondert niet, dat sy verbouden,
 Die Griecken, doen sy comen saghen
 Op't velt haer vriende ende haer maghen,
 5040 Dier hy tien dusent met hem brochte.
 Ic ware men ver suecken mochte
 Haer ghenote, eer si waren vonden;
 Ghereden op orsse, helme ghebonden,
 Scilt an hals, scacht in de hande.
 5045 Sy sloeghen met sporen op haer vyande,
 Ende daden doer borste ende doer syden
 Dat yser van den spere glyden;
 Hem conde die halsberch niet besluten.
 Beide van bynnen ende van buten
 5050 Wasser vele in groten vare.
 Die orsse ronnen harentare,
 Daer die riddren af waren ghesteken.
 Daer mocht men sien ghereiden breken,
 By stucken sien hanghen die coverturen.
 5055 Wildic u segghen al die aventuren,
 Die daer ghescieden, en const ghedoen.
 Myn here die coninc Agamennon

5028. B. verdragen. — 29. A. Si en vloen, der si dandre sagen. B. Sine moesten vlien, daer se d'ander jagen. — 31. A. Mar dur m. h. A. — 32. A. succoers der h. g. B. scorcoers. — 35. A. al ontbr. — 36. Hs: die weer. — 38. A. doe sine c. s. — 39. A. Beide met vriende ende met magen. — 41. Hs: hy versuecken m. — 42. Hs: eer sy se vonden. — 43. B. Si saten op haer o. ende h. g. — 44. A. in hande. — 45. A. Ende sloegen met sparen (!). — 46. A. dur herten e. d. s. — 47. A. liden. — 48. Hs: ghesluten. A. Hem costen halsb. n. b. — 49. B. noch van buten. — 50. A. rennen. B. liepen hare ende tare. — 53. Hs. en B.: ghereet sien breken. B. heeft nog:

Arme, bene ende ander lede;

Daer was grote jammerhede.

54. A. B. s. hangen c. B. hinghen. — 55. B. willic. — 56. B. ghesciede. — 57. A. Die coninc myn her A.

- Heeft die Troyene wederstaen:
 So die doot bleven ende ghevaen
 5060 Moesten sy daer dusent riddren laten.
 Hier mesvielt hem soe uyttermaten,
 Dat sy moesten rumen dat velt:
 Dat seet die boec die 't ons vertelt.
 Dat groot verlies ende dat groot seer
 5065 En hadden sy verwonnen nemmermeer,
 En hadde ghedaen Pollidamas,
 Die van Damas here was,
 Ende met hem die coninc Fryon,
 Die menghen prince, menghen baron
 5070 Ende menghen ridder hadden daer.
 Ic wane wel weten overwaer,
 Dat hy er tien dusent hadde van mesniden.
 Dat gheschal van her Pollidamas lieden
 En canic niet ghesegghen wel:
 f°. 122r. 5075 Mer menghen ridder stout ende fel,
 Ende goet ghepryst te menghen stonden,
 Waren met hem, die doer die wonden,
 Die sy houwen, waren t'ontsiene.
 By desen vercoeverden die Troyene,
 5080 Die sere verloren op dien dach.
 Mer eer't daertoe quam', was menech selach
 Beide ontfanen ende ghegeven,
 Ende menech hoghe man doot bleven.
 Ic weet wel, dat men vint bescreven,
 5085 Eer syse vanden velde dreven,
 Dat sy dusent riddren verloren,
 Starc ende coene ende uytvercoren.
 Recht optie grachte biden mure,
 Daer was die vreselyc scoffelture

5058. A. die van T. — 59. A. B. Onder doot ende g. — 60. B. Dat sire moesten drie d. r. l. — 61. A. soe *ontbr.* — 64. A. ende dat zeer. B. Daar was g. jammer e. g. z. — 65. A. Ne h. s. v. nembermeer. B. Si en hadde ghelevet n. — 66. B. myn heer Pollidamas. — 67. A. Damase. — 68. A. Fioen. — 71. B. weten *ontbr.* — 73. A. her *ontbr.* — 74. A. getellen. — 75. A. Nemaer m. r. snel. — 76. A. gheproeft. — 77 en 8 in B.:

Mocht men met hem hebben vonden

Die oec waren sere t'ontsiene.

78. Hs.: Die sy hadden (!). 79. A. verdoenden *ontstaan uit* vercoeu'den. — 81. A. Eer hiertoe q. — 82. A. ontfangen. — 83. *ontbr. in B*; A. daer bleven. — Na 85 heeft B:

Datter om lieten dleven.

86. B. Tien dusent riddren ende verloren. — 88. A. R. optie g. b. den m. Hs.: R. vanden g. vanden m. — 89. A. sconfelture.

- 5090 Al den dach al even groet.
 Daer bleef menech goet man doet,
 Die men te rechte mochte claghen.
 Die vrouwen die ten paleise laghen,
 Sy mochten wel al gader besien
- 5095 Vergadren, jaghen ende vlien;
 Wyt daer wale of anders doet,
 Pollidamas dedder menech ghemoet,
 Menech pongys, daer hy aen wan
 Menech ors, ende menghen man
- 5100 Deed hy der sterven ende mesfaren.
 Someghe joncfrouwen, die daer waren,
 Wisten syne ghedachten wale,
 Mer aen haer ghelaet ende hare tale
 En wert men niet gheware des.
- 5105 Hy ende myn here Dyomedes
 En quamen niet anderssens te gader,
 Dan of manlyc anders vader
 Ochte anders broeders hadde verslegghen.
 So seer hebben hem die degghen
- 5110 Langhe ghehaet ende mit groten nyt.
 Ic waen dat in al den stryt
 Gheen twee soe fellicke en joesteerden;
 Sy braken haer scachte ende pongeerden.
 Dyomedes voer uytten ghereide,
- 5115 So dat hy ende syn ors beide
 Op deerde laghen onder die voet.
 Daer en was niemen, hem en dochte goet,
 Dat arm noch been hem niet en brac.
 Ende een groet sterc ors, daer hy en af stac,
- 5120 Heeft hem een seriant ghenomen,
 Eer hy der weder op conste comen,
 Die der Troyluse present af dede.
 Helene ende andre vrouwen mede
 Saghen die joeste ende dat ghemoet.

5090. B. al *ontbr.* — 94. A. sien. B. Mochten al g. b. — 96. A. Ende wient daer wel of anders staet. — 98. A. daer hi bi wan. — 5100. B. Deden si die zielen nten lichamen varen. Hs: mesbaren. — 1. A. some die j. — 4. B. menes ... des. — 6. A. anders. — 8. A. broeder. — 9. A. Si hadden onderlinge gedregen. B. Si hadden o. gestreden. — 10. A. Langhe haetscap ende nyt. B. Ende l. droegen si haet e. n. — 11. A. Ic w. daer. — 12. A. Ne gene t. — 13. A. der si pongerden. B. jockeerden. — 14. B. Ende D. uten g. — 15. B. Dat op hem ander heide. — 16. B. storte syn ors ende hi viel onder v. — 18. A. Dat hi harm no been ne b. — 19. A. der hi op sat. — 20. A. Dat heft hem een sariant g. — 21. B. Eer D. op c. c. — 22. B. Daer hi T.

- 5125 Deen tart die andre op den voet,
 Ende hebben metten vingher ghewyst
 Pollidamas ende sere ghepryst.
 Als Troylus hadde dors ontfæen:
 „Vrient,” seit hy, „mý heeft ghedaen
- 5130 Dyn here dicke groet hoveschede,
 Dese, ende alle die andre mede,
 Die hy my ende den mynen dede,
 Moet hem God lonen; vond ickes noch stede,
 Dat icx hem dancken mochte,
- 5135 Ende hy dinc ane my versochte,
 Daer ic af hadde moghenthede,
 Dat ic doen mochte op hoveschede,
 Soe soudics herde blyde syn,
 Ic wille algader wesen syn,
- 5140 Ende altoes staen tot synen ghebode.” —
 „Here, blyft wel.” — „Vrient, vaert te Gode,
 Ende segt dynen here aldus:
 Het heeft hem vermeten Troylus,
 Hy salder selke joeste op doen,
- 5145 Het sal breken sulc aertsoen,
 Die noch vast es ende goet.
 Hy en hebbe mesval ende ramspoet,
- f°. 122v. Hy sal hem tonen noch heden,
 Men sal van sire behaghelheden,
- 5150 Beide van slaghen ende van steken,
 Voer syn scone amye spreken
 Ende oec alt lant al overal.”
 So deed hy oec, als ic u sal
 Hier na cortelicke tellen.
- 5155 Mer her Achilles ende syn ghesellen
 Hielden die van Troyen soe cort,
 Die menghen selach ende hort
 Hebben daer van hem ontfæen,
 Sy moesten sterven of bestaen,

5125. Hs.: den andren. — 26. B. hebbennen. — 28. A. dors hadde o. — 30. A. D. h. meneghe h. — 32. Hs.: de myne. — 33. A. Dat lone hem G.; sagie die s. B. Moet hem G. lonen; sagie noch d. s. — 34. A. B. Ende tyt, dat i. h. d. m. A. ic. — 35. A. sochte. — 37. A. Der ic hem dienen mochte mede. — 38. A. soudic — A. te s. ghebode. — 42. A. sege. — 43. A. Hem h. v. T. — 45. B. Het sal beclaghen selc baroen. — 46. A. Dat. — 47. A. B. onspoet. — 48. A. hem togen so. — 49. B. Met sire grote b. — 50. B. van sinen s. e. v. sinen s. — 51. B. Vor sine oghen, men salre af s. — 52. B. Also wyt als 'tlant es o. a. A. in al 'tl. — 53. B. Doe ghesciede oec. — 55. A. Also h. A. — 57. B. Dat meneghen. — 58. B. Hebben si daer.

- 5160 Hem te wreken of te werne:
 Dies en stont hem niet t'ontberne.
 Nochtant dat sy hem daden ten were,
 Mer her Achilles deedse met synen spere
 Vanden orssen vallen ter neder.
- 5165 Ende als sy waenden opstaen weder,
 En consten sy hem niet ontgaen;
 Sy waren so van hem bevaen,
 Dat hise onder die voete reet.
 Her Achilles was soe wreet,
- 5170 Dat die van Troyen syn ontdaen,
 Hem en come hulpe saen.
 Troylus sat op Pesselande;
 Ic waen dat men in ghenen lande,
 Verre noch na in ghene stat
- 5175 Beter ors en vonde dan was dat.
 Hy hadde enen witten halsberch an,
 Betren en sach noyt man,
 Soe en doet oec nemmermeer;
 Hy droech her Hector's scilt min no mere
- 5180 Met enen palestene groene: ¹⁾
 Enen scacht met enen roeden pinioene,
 Die hem Brisida, syne amye,
 Hadde ghegheven op goede vrye, ²⁾
 Heeft hem syn cnape in syn hant gegeven,
- 5185 Daer menech met verloes syn leven.
 Hy hadde enen helm van goeden stale,
 Daer menech steen van cristale
 In stont, ende menech goet sardyn,
 Die bleet jeghen dat sonneschyn,

5160. A. ende te werne. — 61. A. Desen stont (l. des en s.) — 63. A. Deedse
 A. m. s. s. — 64. A. vallen neder. — 65. B. waren opghestaen. — 66. A. Ne c. —
 67—70. *ontbr. in het Hs.* — 67. B. alsoe voer hem ghevaen. — 71. B. sorcoers ende
 hulpe. A. helpe. — 72. A. Pelselande. — 73. A. Ic wane men. — 74. A. No van
 verre in ghere s. — 75. A. en *ontbr.* — 77. A. scoenren. — 78. A. Soe ne d. o.
 nembermere. — 79. *Het Hs. heeft*: Het was wel recht, het was een heer; *maar de*
lezing van B. verdient de voorkeur, omdat een palestene alleen bij een scilt te pas komt. —
 80. Hs.: paste. A. palenstene. — 81. A. ponioene. — 84. A. Hefmen hem i. syn h. g. —
 86. B. gebruneert van stale. — 87. A. m. groet st. v. kerstale. — 89. B. blicten. A. bleete.

¹⁾ Zie over het woord *palestene* mijn uitvoerig artikel in Deel IV van den *Taal- en Letterbode*.

²⁾ Bén. 14401.

Li gonfanon, que li donna
 Dameisele Briseida
 Qui molt l'ama de fin amor.

- 5190 Alsoe oft al ontsteken ware.
 Troylus was worden gheware
 Van enen synen ridder, die voer joesteeren,
 Daer Achilles quam met synre banieren,
 Ende heft den ghenen soe ghesteken,
- 5195 Dat hem thertte moeste breken,
 Ende hy nederviel op 't gras.
 In weet hoe syn name was,
 Mer Troylus hadde groten rouwe,
 Want hy was hem wel ghetrouwe,
- 5200 Ende emmer te synen dienste ghereet;
 Hier omme eest recht dat hem sy leet.
 Troylus dacht, dit wort vergouden,
 Hy en conste hem langher niet onthouden,
 Hy en sloech te Achilles wert met nyde.
- 5205 In middewaert vander luchter syden
 Heeft hy her Achilles gheraket,
 Ende heeft hem ene wonde ghemaket,
 Dat syn scacht doerboren dede
 Halsberch ende syn syde mede.
- 5210 Hy liet hem sincken alse die vroede;
 En ware hem nemmermeer vergaen te goede,
 Ware hy sittende bleven styf;
 Hy hadder inghescoten syn lyf.
 Mer doch die steke die hy ontfinc
- 5215 En was niet soe elene, dat hys ontginc
 Soe lichtelicke, hy en moeste
 Syn ghereide maken woeste,
 Ende wert ghewont soe onsachte,
 Dat hy die naeste viertiennachte
- 5220 Moeste ligghen op syn bedde:
 Hy hadder ghelaten lievere wedde,
 En ware hy niet te hant opghesprongen;

5190. Hs.: Alsoe ocht o. w. A. Als of hi al o. w. — 92. A. jostieren. Hs.: jostierden. — 93. A. Dat A. q. Hs.: met synre veerden. — 95. A. hem syn herte. B. syn h. — 96. B. Dat hi daer n. A. dat hi n. — 98. A. hads. — 5200. A. emmer *ontbr.* — 1. A. dat hen es leet. — 2. B. Ende mach hi, het sal syn vergouden. — 4. B. *en* Hs.: Hi sloech te hem wert. B. met groten n. — 6. B. Den here A. — 8. A. Dat sine scilt durgaten dede. — 8 *en* 9 *in* B.:

Dat dat yser voer al dore ende dore,

Die halsberch en dede hem geen orbore.

9. A. ende side. — 11. A. niet vergaen t. g. — 13. A. gelaten dlyf. — 15. A. Mar die s. — 15. A. Was niet s. c. — 18. B. ende ghewont. — 20. A. syn bedde. — 21. A. beter wedde. — 22. A. Ware hi n.

- f°. 123r. Men mochte hem wel hebben ghesonghen,
 Alse men vor den doden duet.
- 5225 Mer hy was soe dapper ende so goet,
 Dat hy schier ten orsse quam,
 Ende hy tors metten breidele nam,
 Ende d'aertsoen sonder merren greep
 Ende sprancter in sonder stegereep;
- 5230 Mer Troylus en hadden niet so ghelaten;
 Alle die vor Troyen saten,
 En haetten hy niet als hy hem dede.
 Hy vinc ten swerde, daer hy hem mede
 Enen slach so vreselic gaf,
- 5235 Dat ons Darys seit daer af,
 Eest also als hyt vertelt,
 Die slach en heft anders niet ghehelt,
 Dan of het ware een donreslach.
 Daer wart overal so groet gheiaich
- 5240 So groet gheluyt ende so groet gheloep;
 Sy vielen by vierteghen over een hoep.
 Daer myn her Hector quam ghereden,
 En syn sy sonder scade niet leden;
 Die hem by waren, moest hy gheraken:
- 5245 Hy ende syn broeder sloegen ende staken
 So dat hem nyemant en dorst ghenaken:
 Sy deden been ende arme craken,
 Sy braken scilde ende artsoen;
 Daer vloghen dicker die trinsoen,
- 5250 Dan snee te wintere ofte regen;
 Sy sloeghen menegen coenen deghen;
 Oec hebben sire veel verloren.
 Hy en wart van wyve nie gheboren,
 Dat wanic wel, by onsen tyde,

5224. B. Een requiem eternam. — 25 en 6 ontbr. in B. — 26. A. Ten ersten dat hi op quam. — 27. B. Tierst dat hy dors m. b. n. — 28. A. B. dat aertsoen metter hant gegreep. — 29. B. Spronc hi in den st. A. Spranc hire in sonder st. — 30. B. Ende T. en had soe n. g. — 32. Hs. Hy ghinc ten s. B. daer h. h. gaf mede. — 34. B. soe v. enen slach. — 35—8 ontbr. in B. — 37. Hs.: ghebeelt. — 39. B. D. w. o. groet gheiaicht. — 40. B. s. g. verdruch, s. g. g. A. ende ontbr. — 41. A. over hoep. B. Daer vielre wel vertech o. h. — 43. A. Daer hebben syt niet s. s. leden. B. Oec hebben syt. — 44. B. Die de broederen tsensgheraken. — 45. B. Si sloeghen met swerden ende si staken. — 46. A. hem niemen durfde g. B. en dorsten. — 47. A. si daden buke e. harme craken. — 48. B. scachte, scilde e. a. — 49. A. trentsoene. B. dicke. — 50. B. des winters. — 52. B. Ende hebbere sere ende vele v. — 53. B. Hine wert nie van moeder g. — 54. Noit, dat wanic, b. o. tiden.

- 5255 Die horde spreken van sulcken stryde. ¹⁾
 Daer doechden seer wel die Troyene,
 Ende namen op hem grote bordine,
 Omdat si Achilles wouden vaen;
 Sy hebbens oec so veel ghedaen,
 5260 Dat daer doe comen ware alsoe;
 Mer Telamon die quam der tqe,
 Entie greve van Atene,
 Die syn goet hilt van hem te lene;
 En ware doer hem, hy waer daer bleven
 5265 Ghevaen, want sy hebben ghegheven
 Ende ontfaen meneghen schlach;
 Het hadde gheweest de leetste dach
 Achilles vrienden ende synen maghen,
 Die sy nie met oghen saghen,
 5270 Hadden die twee langher iet ghemert,
 Want hy was den synen ontvert,
 Dat sy hem cume scouwen mochten;
 Doch dronghen sy ende vochten,
 Dat sy hem uytter perssen brochten.
 5275 Mer eert so quam, ic waent becochten
 Driehondert Grieken met vyve myn.
 Hier bejaechden sy elene ghewyn,
 Dat sy dor enen man verloren
 So meneghen riddre uytvercoren;
 5280 Doch waest hem liever, syt seker dies,
 Dan hy doet ware, want haer verlies
 Hadde meerre gheweest twintichfout.
 So sterc was Achilles ende so stout,
 Mer avermoedich was syn gelaet,
 5285 Op hem was al haer toeverlaet.
 Wat mocht icker af segghen mee?
 Scachte ende seilde braken ontwee
 Daer sy te gader voeren josteren.
 Men mochte daer sien ghereet fauceeren

5255. stryden. — 56. D. daden die T. pine. — 57. Hs.: Ende n. o. h. swaer
 speel tontsiene. — 58. Om A. te vaen. — 59. haddens. — 60. D. d. al c. w. so
 doe. — 61. Ne mar T. dier q. toe. — 62. hertoghe. — 64. Hi ware anders gevaen
 bleven. — 65. Mar dat si hebben g. — 66. ontfangen. — 69. Dien. — 73. Hs.:
 droeghen. — 75. M. eert 't daertoe q. — 84. Blommaert vulde aan: *Ende daertoe*
vreeslic in syn gelaet. — 86. mag.

¹⁾ Hier eindigt het fragment van Blommaert. De volgende varianten zijn dus uit A.

- 5290 Halsberghe, helme ende curien;
 Sy en pynden niet om anders vrien,
 Dan deen te nemen anders lyf
 f°. 123v. Ende weduwen te maken menech wyf ¹⁾.
 Dus hevet al den dach gheduret,
 5295 Ende ember in lanc so meer versuret,
 Hent dat hem de nacht benam.
 Die dach leet, die avont quam,
 Die se niet liet onderkynnen.
 Beyde van buten ende van bynnen
 5300 Toghen sy achter ende voeren dane,
 Dies sy vruchten ende wanen
 Ellic syne ghesellen te slaen.
 Dies daghes waser nemmeer ghedaen,
 Noch ghegheven steken no slaghe;
 5305 Dus ghedurdet dertich daghe,
 Dat sy elcs daghes enen volcwych hilden,
 Ende noch nie versceden wilden,
 Hent dat se die nacht verdreef:
 Dat seit Darys, die 't ons bescreef. ²⁾.

VERVOLG VAN MAERLANT'S WERK. (Benoît 14473—14787).

5310 Hort hier vort daert Seger liet
 Ende daer hy van der jeesten sciет.
 Dertich daghe was die stryt groet;
 Daer bleef menech riddre doet
 Ende ghequetst in elcken syde;

5291. om ondervrien. — 92. D'een den andren doe syn wyf. — 93. Maer om te neme ulc anders lyf. — 96. Onthier enthem. — 5300. Trokken si op hoer. — 1. D. s. ontraden. — 2. Manlic s. g. slaen. — 7. Onthier ense. Hs.: Sint dat se die dach v. — 8. die 't Româns bescreef. — 11. Ende hi.

¹⁾ De lezing van den Variant

Sij en pijnden niet om ondervrien
 D'een den andren doe syn wijf,
 Maer om te nemen elc anders lijf

verdient de voorkeur, want die geeft een gezonder zin. — De vergelijking met den franschen tekst baat niets, want dit geheele gedeelte (Blommaerts 3e fragm. en dat van Ackersdijck) zijn veel vrijer vertaald, dan het overige.

²⁾ Hier eindigt het werk van Segher. De twee volgende fragm. van Blommaert zijn dus stukken van Maerlants werk.

- 5315 Eer sy scieden van den stryde ,
 Syn daer twee bastaerde bleven ,
 Daer sy rouwe omme dreven
 Bynnen Troyen , hare maghe.
 In den tornoy bynden ersten daghe
- 5320 Was Hector in't anscyn gewont
 Dor de ventaelie , dats u cont ,
 Met enen quarele also groet ,
 Dat hy veelna was bleven doet ,
 Ende hy daerna in twintich daghen
- 5325 Ghene wapene en cond ghedraghen ,
 No butenmuers van Troyen ryden ;
 Dies hadsy scade groet tien tyden ,
 Syne vrient , die buten reden ,
 Dat sy sonder heme streden.
- 5330 Sy hadden altoes swaer ghelach ,
 Dies claghen sy nacht ende dach
 Ende lieter omme menghen traen ,
 Die daer scade hadden ontfaien ,
 Om haer vrient die ghinder bleven ;
- 5335 Dicke waersy inghedreven ;
 Tarchste hadsy tallen kere ,
 Want sy niet hadden haren here ;
 Des was hem die zeghe onghereit.
 Sy clagheden syne vromecheit.
- 5340 Tenden rade waren sy sere ,
 Ende droeveden in lanc so mere ;
 So vele rydder blever doet ,
 Dat velt nieweren was bloet ;
 Het screef deghene , diet selve sach ,
- 5345 Datter soe vele verscleghen lach
 Eer men se brachte onder moude ,
 Dat mens cume gheloven soude.
 Nune constsy nemmeer gheliden , ¹⁾.
 Sy en wysten op wat velde stryden.
- 5350 Die quade lucht was daer groet ,

5316. *Sconincs (gissing van Blommaert)* II bastaerde bleven. — 21. veictalie. — 23. Dat hi na w. b. d. — 25. G. w. mochte draghen. — 26. buten mure. — 29. Alsi s. h. s. — 30. gherach. — 38. Des ontbr. — 50. velt no plein.

¹⁾ *Gheliden* d. i. *lijden*, *dulden*. Bén. 14515.

Nel poëient plus *endurer* ;
 Car n'i aveit où assenbler.

- Daer ne was velt no plaetse bloet:
 Ende om Hectors wonde mede
 Dede Pryan suecken vrede.
 Hy sach sterven alle daghe
- 5355 Syn volc, des maecten hy grote claghe.
 Het seen wel, dat hy was en weghe,
 Daer sy by dicke vochten seghe.
 Boden sende die coninc Pryan,
 Die waren welgheraecte man,
- 5360 Tote Agammennoene, ende baden hem das,
 Die here van den Griecken was,
 Dat men een half jaer maecte vrede
 Tusseen den Griecken enter stede.
- f°. 124r. Dat dede men sonder wedertale,
 5365 Want sy lovedent alle wale,
 Ende maecten vast in beiden syden.
 Het folc versamede tien tyden,
 Om de doden te gravene doe,
 Sy en rusten spade no vroe,
- 5370 Eer sy voldaeln hadden die dinc,
 Daer men omme te velde ghinc,
 Ende tfolc verbernt was ende begraven.
 Daer en waren coninghen no graven,
 Sy en waren vro des lances vreden.
- 5375 Dat here dat lach buter stede
 Voeren voedren, men en consts ontbaren,
 Want sire verre omme moeste varen.
 Des conincs kynder, die bastaerde,
 Waren beweent ende bracht ter erde.
- 5380 Sy waren met groter have
 Gheleit in harde diere grave,
 Al daer haer broedre laghen,
 Na de sede van haren maghen.
 In payse waersy, teltmen my,
- 5385 Een alf jaer, dat daer bynnen nye
 Orloghe was in ghere stonde;
 In dien ghenasen alle die ghewonde:
 Got die surgien was herde wys.
 Van wonden had hy groten prys

5362. D. m. hem twee jaer m. v. — 72. verbrant w. of b. — 74. lants. — 76.
 Doer v. m. e. c. ontheren. — 77. veren. — 84. Hs.: telmen my. — 85. dat daer
 nye. — 88. Bori d. s. w. wys.

- 5390 Beide van wonden ende van plaestre ¹⁾.
 In die camere van labastre
 Genas hy Hectore den here,
 So dat hy niet wiste van sere.
 Daer quamen maeche ende vrouwen,
 5395 Ende daertoe al die jonfrouwen,
 Diene nacht no dach begaven:
 Daer quamen prencen ende graven,
 Die alrebeste vanden hove,
 Entie waren van meesten love.
 5400 Polexina syn suster quam daer;
 So dede Helena, dat es waer,
 Diene lief hadde, alsy hem toghede,
 Ende syne wonde bant ende droghede
 Met uyttermaten goeden wille.
 5405 Daer was ghevraghet lude ende stille
 Welc den lieden best behaghet,
 Ocht vrouwe Helene, ochtie maghet;
 Mar sy en weter wat af segghen,
 Ocht oec iemene den prys toelegghen,
 5410 Want ten is herte no ghedochte,
 Die dat wel besceden mochte.

-
- In die camere, dat es waer
 Die van ebreuschen goude was claer, ¹⁾
 Stonde die edele twaelf stene.
 5415 Die God vercoren heeft allene:
 Dies hiet hy se precieus by namen,
 Jaspis ende saphir te samen,
 Miraude, aghaet, calcidonis,
 Berylle ende sardonis,

5409. anlegghen. — 10. Want ons h. n. g. — 11. D. d. iet b. m. — 13. abreuscen. — 15. al degene (*l. al beghene.*) — 18. M. ende c. — 19. Sardijs ende Sardonis.

¹⁾ Lees:
 Bén. 14557:

Beide van salven ende van plaestre.

Goz li puissanz li plus senez,
 Qui de mescines fu chazez (*d. i. pourvu*),
 Ne d'aignement freis ne d'enplastre.

¹⁾ Bén. 14583:

En la chanbre de l'Aubastrie
 Où l'ors d'Arraibe refianbie.

Vgl. over deze verzen mijn *Tekstcritiek*, bl. 104.

- 5420 Beid jacinthus ende crisout,
 Topaes, die beter es dan gout,
 Crisoprassus ende ametiste,
 Dat scrivet Jhan Evangeliste,
 Dat ghemaect is van hem
- 5425 Themelsce Jherusalem.
 Derre waren vele in 't ghevoech,
 Bynnen der cameren ghenoech.
 Anders gheen licht was daer
 Dan daer af: nie was so clae
- 5430 Dach somertyts, syt seker das,
 Als het daer by nachte was.
 Van brasinen, van sardinen,
 Van carbonclen ende alabondinen
 Waren die lysten al beset,
- 5435 Ende met goude verheven net,
 f°. 124^v. Van hystorien, van scrifturen
 Ende van meneghen figuren
 Die an die want stonden bescreven
 Met fynen goude wel verheven;
- 5440 Des rueck ic u te telne niet,
 Want het ware te horne verdriet.
 Mer daer waren hurnicke viere,
 In elcken een pylaer wel diere:
 Deen was ghemaect van een latoene,
- 5445 Dander van enen jaspre groene,
 Die derde karbonkel, nu merct des,
 Entie vierde aghates.
 Die sotste (diet mercken woude), ¹⁾
 Was wert menegher marc van goude.
- 5450 Ens niemene, als ics vermoede,
 Also rycke nu van goede,
 Die twee de minste becosten mochte.
 Die poëte van wysen ghedochte,

5420. Bede. — 23. Die s. J. — 24 *ontbr.* — 32. prasinen ende v. s. — 34. Hs.: lytsen (!) — 42. horneke. — 43. In elke pilaer scone ende d. — 46. D. d. een onikel, merket des. — 47. een gagates. — 48. 1). dickste dies m. w. — 50. ghevroede.

¹⁾ *Die sotste d. i. de minste.* In denzelfden zin wordt vs. 3700V. gebruikt *die dulste*, waar het Hs. heeft *diemynste*.

Bén. 14615:

Plus de VC marz d'or recuit
 Valeit li muendres d'els, ço quit.

- Die veel nygromansien wiste,
 5455 Hadse ghemaect by synre liste.
 Daer op elcken pilaerne stuet
 Een rycke beelde diere ende guet;
 Menne wouder gheen goet teghen sparen.
 Die twee, die alremynste waren,
 5460 Hadden ghelycke van jonfrouwen.
 Dandre, des moechdy ghetrouwen,
 Dochter twee joffrouwen vro,
 Scone ende ghevarwet also,
 Dat noint man en sach een beelt so duer,
 5465 Gheformeert in diere figuer,
 Die se sach, dat hem dochte,
 Dat elc een ingel wesen mochte.
 Ene joffrouwe die daer stuet,
 Helt enen spiegel diere ende guet,
 5470 Gheset in goude claer ende scoen,
 Ghelyc der sonnen aen den troen.
 Die spiegel was niet loes,
 Mer al den lieden vrai altoes: ¹⁾
 Wie so in die camere quam,
 5475 Syne ghedane hy vernam,
 Ende sach wel ter selver stat,
 Wat saken an hem messat.
 Also was die spiegel ghemaect,
 Ende uyttermaten wel gheraect,
 5480 Dat se sonder enech waen
 Al die waerheit mochten verstaen,
 Die jonferen, als hem haer hoet
 Of haer mantel niet wale stoet,
 Of wimpel of coverkief;
 5485 Dat was hem dicwyle lief;
 Want sy hem scamen te myn
 Ende verdens te bouter in haren syn.
 Waren sy yet t'onghemake,
 Ofte dul in haren ghelate,

5455. bi selker liste. — 56. Dat o. e. p. s. — 57. Een ghebeelde. — 59. diere
 scoenst w. — 62. joncheren. — 64. D. n. m. sach beelden so diere. — 65. in dere
 maniere. — 68. jonfere. — 69 en 70 ontbr. — 73. Hs.: scoen altoes. — 79. E.
 soetelike geraect. — 87. boudet. — 88. niet. — 89. dul oec van g.

¹⁾ *Vrai*, Var. *scoen*. Eene zeer geschikte plaats om de identiteit van het Nederl.
fraai met het fr. *vrai* te bewijzen.

- 5490 Die spiegel deed hem te verstane
 Ghelaet, cleder ende ghedane,
 Wat so ele hadde, seid men my;
 Nu hoert, wies dienden dandre drie:
 Die jonfere an d'ander syde,
 5495 Die was t'allen tyden blyde:
 Sy tumelde, baleerden ende spranc
 Boven opten pylaerne lanc;
 Wonder waest dat sy niet viel neder.
 Dicke ghinc sy sitten weder
 5500 Ende speelde ende warp op vier messe;
 Hondert spele ende daertoe sesse
 Deed sy dicke op den dach.
 Op ene tafle, die vor hare lach,
 Lanc ende breet van fynen goude,
 5505 Deedsy wonder menechfoude:
 Jacht van hertten ende van libaerden,
 Van evren, van tigren ende van lupaerden,
 Gebeet van valken ende van sparwaren, ¹⁾
 Van havecke die scoen waren,
 5510 En sach nie beter ghebeet twaren.
 f°. 125r. Spel van vrouwen teghen jonfrouwen;
 Parlement mocht men daer scouwen,
 Orloghe, verranesse ende laghe;
 Scepen in de zee zeilen by daghe,
 5515 Ende dartoe visse menghertiëre,
 Kempen, vechten na haer maniere.
 Mirmione ende wilde liede;
 Serpente[n], vlieghe[n] onghediede; ²⁾
 Ghiere ende mengherande wonder

5492. segemen mi. — 93. Hort, wies. Hs.: Nu hoert wees dienderen drie. —
 96. tumde, danste e. s. — 97. pilaer. — 5500. warp vier m. — 2. Toget s. d. in
 den dach. — 6. libaerden. — 7 ontbr. in het Hs. — 8. G. v. haveke e. v. spa-
 rew. — 9. Van valke die s. te siene w. — 10 ontbr. Hs.: niet beters. — 16. Kru-
 pen, vechten. — 17 en 18 ontbr.

¹⁾ Gebeet dat hier tweemaal voorkomt, beteekent *valkenjacht*. Vgl. *Partenop*. 1225
 Hi hadde goet jaecht te dieren
 Ende goet *gebeet* in rivieren.

Het is eene afleiding van het ww. *beeten* of *beiten* d. i. *op de valkenjacht gaan*.

Velth. III, 40, 39, *Lsp.* III, 26, 130. *Hgb.* 4 vs. 54, *Teest.* 3245. De gewone
 vorm is *beiten*. Hd. *beizen*. Zie Benecke, I, 193, *beizen* met zijne afleidingen, waar-
 onder *gebeize* = *gebeet*. Vgl. Dr. Jonckbloet, *Specimen*, bl. 120.

²⁾ Lees: Serpente[n], *vlieghende*, onghediede.
 Bén. 14679: Granz serpenz, *volanz*, hisdous.

- 5520 Toende dat beelde al besonder.
 Haer maniere ende haer ghedane
 Leert van elcken te verstane,
 Wat elcken pleget te ghescien.
 Nu was dit wonder aen te sien,
 5525 Want niemen en mocht weten wel,
 Waer sy voeren na dat spel.
 Hy was van vele saken vroet,
 Ende syne wercke waren goet,
 Diese maecte ende wrachte,
 5530 Ende die bendecheit bedachte.
 Die dwonder anesach, hem dochte,
 By wat saken dit wesen mochte,
 Ende hoe die sake es ghesciet,
 Dat God selcke dinc wesen liet.
 5535 Elc man vergat, die se sach,
 Tgepens dat in syn hertte lach;
 So gherne sach hy an dat spel,
 Datten beelde sat so wel.
 Cume mocht yemant van den beelde
 5540 Sceyden, die wyle dattet so speelde
 Ofte uytter cameren ghegaen.
 Hier moechdy wonder an verstaen:
 In dander syde die jonchere,
 Welghemaect in allen kere,
 5545 Hoghe staende op enen pilare,
 Gemaect van enen stene aldare,
 Die men officiate heet:
 Dats een diere steen, Godweet;
 Ic seg u, wies ic seker ben,
 5550 Diene hadde over hem,
 Hy soud verjogheden te waren,
 Entie vaerwe soude hem verclaren:
 Noch hy en vererret sere niet,
 Diene eens des daghes anesiet.
 5555 Die jonchere hadde ene crone
 Opt hoeft, ghemaect duer ende scone,
 Met robinen ende van den lichte

5522. Herde v. e. t. v. — 23. Daer af elc pleget te dienne. — 24. Ende w. d. w. te siene. — 25. Want n. mochten w. w. Hs.: Wat. — 30. gedachte. — 32. Hoe dit gewesen m. — 34. Dat ie G. — 39. Danne m. y. v. de beelde. — 42. Daer m. — 43. Hi was volmaect. — 45. Om hoghe. — 51. Die soude v. — 53. Doch. — 55. Geent beelde. — 56. Van goude gemaect scone. — 57. M. r. van geven lichte. —

- Is verclaert al syn ansichte;
 Dat beelde toent menech snaerspel:
- 5560 Noyt ne conste David so wel
 Harpen, dat het yet gheleec
 Der noten, die dat beelde streec.
 Dat was te horen groet jolyt,
 Ende grote vroude tot alre tyt,
- 5565 Luten, harpen, sinphoniën
 Orghelen, vedelen, armoniën,
 Salterion, sunbees, tympanon, ¹⁾
 Monocorden, chore, licion, ²⁾
 Twaelc instrumente van musike,
- 5570 Ludde gevet beelde subtilicke:
 Cume es der inglen sanc so scone,
 Noch dlud, daer hem die neghen trone
 Mede mergen onderlinge,
 Ne dochte niet so suete dinghe.
- 5575 Als men daer inne slaepet ocht waect,
 Of tale hout, die suete smaect,
 Soe es dat beelt van so sueten sanghe
 Dat sy de ghene van hertten vanghe ³⁾
 Quiten, die dat moghen horen.
- 5580 Gheen sot ghepens comt hem te voren,
 Den genen, die dat horen moet.
 Dit was den jonghelinghen goet,
 Dien leet was, dat men hare tale

5558. Dat v. — 59. Dat toget. Hs.: swaer spel. — 60. Noint. — 63 en 64 ontbr. —
 65. Gigen, h., s. — 66. Pleien, v., a. — 67—74 ontbr. in het Hs. — 72. Hs. en
 fr.: lud. — 77. So es daer niet dan sconen sange. — 78. Daer s. — 79. moeten. —
 80. dul gepens.

¹⁾ Lees: Salterion, *timbales*, tympanon.
 Bén. 14727: Saltier, *timbales*, timpanon.

²⁾ Bén. 14728: Monocorde, lire, corum.

³⁾ Lees in één woord *herttenvanghe* d. i. *droefheid*. Bén. 14738:
 Ne *dolor* n'a, ne *mal* ne sent,
 Qui 's puet oir et escolter.

Vgl. Oudemans, *Bijdr.* De eerste bet. van *hertvanc* is benauwdheid, b. v. *Nat.*
Bl. IX, 183

Jeghen syncopis ende *hertvanc*,
 Sal men dit pulver ghemanc
 Ende gheroffelsnaghel ghewreven
 Te samen in fisiken geven.

Zoo ook V. 261, IX. 260, X. 421. *Sp.* 3⁷, 16, 51. Van de overdrachtelijke bet.
hartzeer is mij geen tweede voorbeeld bekend.

- Horde, dies sy hadden hale.
- 5585 Den magheden docht goede sake,
Die ducke onderlinghe spraken
Van reinre mynnen vele worde,
Die hem leet ware, dat mense horde.
- f°. 125v. Dese jonchere en was niet dwaes. ¹⁾
- 5590 Tiersten dat inde syn geblas,
Nam hy bloemen menghertieren,
Scoen ende vrisch van mengher maniere,
Ende warp se aldaer omtrent
Op dat scone pavement,
- 5595 Sodat sy al den vloer belegghen.
Die winter en mocht hem niet ontsegghen;
Dit duet dit beelde dicke daerbynnen;
Waerby dat es, niemen mach bekynnen,
Noch gheweten noch verstaen,
- 5600 Wan sy comen of waer sy gaen.
Boven den beelde stont een aren
Goudyn, wel gheformeert te waren
Ende die scoen, diere ende guet.
Nu hort wat ghene aren duet:
- 5605 Jeghen hem over stont ghemaect,
Een ander beelde wel gheraect,
Daer op een jonchere snel,
An dat verwelf staende wel,
Die hielt van goude enen cloot,
- 5610 Ront ende wel te maten groot,
Als of hy werpen soud den aren;
Ende als hy den cloot laet varen,
Vliecht die aren van daer hy staet,
Hent dat hy den cloot ontfaet.
- 5615 Van dien sariel, ende dat is schier. ²⁾
Werpt hy en weder na syn manier.
Oec en mist hy niet, ic waen,
Noch van werpen noch van vaen,
Noch weder te werpen echt,
- 5620 Welc tyt, het is syn recht.

5387. reine. — 88. D. haer l. w. — 89. D. j. die so scone was. — 93. E. w. se bi omtrent. — 96. Geen w. mocht hem ontseggen. Hs.: men o. — 99. N. niemen mach v. — 5600. Wanen s. c. ende waer s. g. — 3. Entie stont.

¹⁾ De lezing van den Var. verdient de voorkeur. Bén. 14749:

Li domeisax, qui tant est genz.

²⁾ Lees *satirel* (Bén. 14767 en 14776), d. i. een *kleine satire*.

Maer als hem die cloot ontfiaert,
 Vlucht die aren, die niet en spaert.
 Boven synen vederen, dat bekint,
 So moet comen dan een wint.
 5625 Als die wynt by groter aert
 Onder die bloemen vaert,
 Heffen sy op ende vliegghen dan,
 Eer enich onsuverheit coemt an.

DITS HOE DAT HER HECTOR UTE DER STAT VOER, DIE VAN
 TROYEN TE HULPEN. (Bénoît 15161—16104).

(Blomm., *Ovl. Ged.*, I. bl. 27).

f°. 130^v. Och, wat seer ende wat rouwen
 5630 Sal men hierna moghen scouwen!
 Ende hoe swaer een ongheval
 In weet, hoe ict ghesegghen sal.
 My wondert dat die van der stat
 Niet alle daerom en blyven mat,
 5635 Om alsoe scadelicken sake.
 Droeve sere ende tonghemake
 Waren sy tallen tyden voert.
 Noyt en was daerna in die port
 Blyscap, want wies mochtet wesen?
 5640 Nu hoert hoet quam te desen,
 Ende hoe die wych daerna verghinc;
 Nemmermeer en hoerdy dinc,
 Soe droeflec, onder een ende ander.
 Dat voersproken heeft Cassander,
 5645 Moet ghescien in cortter tyt.
 Men hielt den vrede sonder nyt.
 De dertich daghe leden; bynnen desen
 Die ridders die syn alle ghenesen;
 Menech man hevet grote joye,
 5650 Dat hy ten vreselicken tornoye
 Des anders daghes wesen sal,
 Daer ghesciede dat ongheval;
 Ter quader tyt was hy bestaen,

5629. wat jammer e. w. r. — 30. hier saen. — 35. scadelike. — 39. hoe mochtet
 w. — 42. hoerde. — 43. Hs.: over een ende ander. — 52. Daer 't ghesciede d. o.

- Ende gheëndt ende oec voldaan.
- 5655 Andromata hiet her Hectors wyf,
Die scoenste een, die hadde lyf,
Soe edel was sy ende welgheboren,
Van hovescheiden veel te voren,
Haren man ghetrouwe ende dat was recht.
- 5660 Sy hadde vore 't grote ghevecht
Twee scoen kyndre by her Hectore:
Landoniaca ic deen noemen hore,
Te dien tyde waest out vyf jaer.
Darys segt averwaer,
- 5665 Dat edelyc was ghemaect,
Blont ende wit ende welgheraect,
Ende van andren kyndren bloeme.
Nu hoert hoe ic dat ander noeme,
Alsoe ict in boecken vant,
- 5670 Astionaca waest becant,
Het en was maer twee jaer out,
Doen hem die wyle wert onhout.
Hoert wat daer doen was gewracht,
Recht op den selven nacht,
- fo. 131r. 5675 Doen die vrede inde nam.
Dleet dat der vrouwen te voren quam,
Mochte haer des synnes doen verwerren;
Die Gode toendent haer van verren,
Beide by tekene ende by droeme,
- 5680 Dies nam sy herde goede goeme
Om hare scade, om haren rouwe.
Des nachts ghedoechde die vrouwe
Pyne, jammer ende verdriet.
Want dies en twyfelde haer niet:
- 5685 Vaert her Hector uyt ter battailien,
Hy blyft doot al sonder failien;
Ende hy die plaetse niet en rumet,
Eer hy doot van den orsse tumet.
Andromaca was seker das,
- 5690 Want hare te voren comen was,
Dies was sy uytermaten seer
Bedroevet in't hert om haren heer.

5654. ende voldaan. — 55. Andromaca. — 56. D. s. die doe hadde l. — 58. V. h. hadde si te voren. — 70. A. w. ghenant. — 73. doen was bracht. — 78. toegheden; Gode ontbr. in het Hs. — 82. D. nacht ghedoechte d. v. — 84. Hs. en fr.: Maer d. en t. h. n. — 86. al ontbr. — 90. Hs.: Dat hare. — 91. Dies was haer liden te meere. — 92. Verdroevet utermaten sere.

- Ende dat en dochte my gheen wonder,
 Want sy seit hem al besonder:
 5695 „Here,” sprac sy, „hoert herwaert:
 Van ere dinc ben ic vervaert
 Soe sere, daer ic ligghe by u,
 Dat my te moede es al nu,
 Alsof myn lyf soude vergaen;
 5700 De hoeschte Gode deden my verstaen
 Dinc daer ic om ben onblyde,
 Dats dat ghy niet en vaert ten stryde.
 Syt seker dies ende ongheoent;
 Die Gode hebbent mi verstoent:
 5705 Eest dat ghi heden comt dare,
 Men bringt u doot op ene bare.
 Der Gode raet en wille dat niet,
 Dat die dinc aldus gheschiet,
 Ende ghi aldus verliest u leven,
 5710 Selc teken hebben si mi ghegheven:
 Eest dat ghi ute ten wighe rydt,
 Dat ghi blivet doot in den strydt.
 Na dien dat ic u segghe hier af,
 En vaert niet sonder minen orlof,
 5715 Ende laet u hieraf bevroeden:
 Voer alle dinc seldi u hoeden
 Te doene, gheloefdi mi
 Dat jeghen der Gode wille si.”
 Her Hector wert erre op hare,
 5720 Want hare woerdt heeft hi onmare,
 Ende dat si bringhet voert.
 Heetelike hi haer antwoert:
 „Numeer soe wetie oec dat,
 Ende ghevroet soe lanc soe bat,
 5725 Dat ghi elene no groet en vroet.
 Grote stoutheit eest dat ghi doet,
 Mi te radene dese sake.
 Waerdi van droeme t'onghemake,
 Tellet mi al sonderlinghe.
 5730 Droeme dat syn bedroghen dinghe,
 Daer en houdic mi niet an;
 Alsoe langhe als ic mach ende can,
 Willic mi t'allen tiden weren
 Jeghen die ghene, die mi willen deren,

- 5735 Ende doot hebben myn gheslachte,
 Daer toe belegghen my met crachte.
 Waert dat alsoe gheschiede,
 Dat quame onder die felle liede,
 Ocht onder die heren van der stede,
 5740 Dier ons wel hondert dusent syn mede,
 Dat ic ware aldus versaeght
 Omme enen droem, vrouwe, dien ghi saeght, --
 Beter waric doot te waren,
 Dan ic niet uyt en dorste varen.
 5745 Nemmermeer en moghet God ghehingen,
 Dat ic vervaert sy van dien dinghen.
 En sprekes my niet, dats dat ic mene;
 In doets doer u groet no elene."
 Andromaca weende ende versuchte
 5750 Om die sake, die sy vruchte,
 Dat rode blie, dat haer stont wale,
 Wert swert, bleec ende vale, ¹⁾
 Welna wert sy uytten sinne;
 Den coninc maecten sy des in inne,
 5755 Dat hy her Hector bynnen houde,
 Ocht hy hem levende hebben woude,
 Ende hy boven alle dinc neme ware,
 Dat hy ten stryde niet en vare.
 Priam was hovesch ende goedertieren;
 5760 Hieraf wert hy in vare sciene,
 Hy troeste hem niemens dan Hectors,
 Dats altemale syn surcoers.
 Blyvet hy, dat weet hy te voren,
 Sy nemens scade ende toren;
 5765 Dus en der hy hem niet ontbieden,
 Te varen uyt met andren lieden.
 Hy kynt de vrouwe van sulcken rade,
 Dat men best haren wille dade,
 Want syt hem brachte doer doghet ane.

Vs. 5743 en 44 volgen in de *fr.* in omgekeerde orde. — 44. Dat ic niet ute en dorst v. — 51. *Hs.*: blyde. — 54. gaf sy dat inne. *Hs.*: m. sy des ten inde. — 61. Hi en tr. h. n. dan her Hectors. — 62. sorcoers.

¹⁾ Bén. 15279:

Que la color qu' ele ot vermeille
 Teinst et nerist, n'est pas merveille.

Het is dus geene corruptie in Maerlants tekst, dat de roode kleur van Andr. wit, zwart en vaal werd. *Teindre* (Lat. *tingere*) beteekent *verschieten*, het nederl. *tanen*.

- 5770 Parys nam syne compane,
 Ende Troylus ende Eneas,
 Coninc Mennoen ende Pollidamas,
 Ende van Lancolie Eufenus,
 Coninc Serpedoen ende Glaucus,
 5775 Cupesus die groete ende die starcke,
 Jagheus heeten syne marcke, ¹⁾
 Ende Remus ende Aschulus,
 Epistrophus ende Adrasius,
 Coninc Efeus Forcaus, ²⁾
 5780 Die here was vanden Philistine,
 Hadde daer oec alle die syne.
 Philemeus die scoene, die vroede
 Ende andre vele coninghe goede,
 Hevet Parys al ghescaert,
 5785 Wel beset ende bewaert.
 Die scaren waren lanc ghereet,
 Ende die orsse wel verdeckt,
 f°. 131v. Die banieren wel beset,
 Die speren staerc, d'yser wel ghewet;
 5790 Van wapenen waren sy wel bewaert
 Ende van hertten onvervaert.
 Doe gheboet die coninc Priant,
 Want hy was een welgheraect man,
 Dat die heren ten selven tyden
 5795 Degenlicke uyt soudon ryden,
 Want die Griecken mochtens hem beroemen,
 Dat sy ten lytsen waren comen.
 Tyerst dat her Hector wist, die milde

5773. coninc E. — 74. Clautus. — 76. Japhes heeft sine marke. — 77. Altuaus. —
 78. Episteeplus e. Adrosens. 79. W.: C. Efesus ende Forcius. — 80. Hs. en W.:
 Philisteus. — 81 ontbr. in het Hs. en bij W. — 85. W.: wel bewaerd. — 89. W.:
 Die speren, die yseren wel g. — 90. verwaert. W.: Met wapine. — 93. W.: Dat
 was een gheraect man. — 95. Fr. en W.: Ghetoghelike. — 98. W.: dat Hector. —

¹⁾ Hier heeft Maerlant blijkbaar het Fransch niet begrepen. Bén. 15301 heeft:

Et Cupesus, li forz, li granz,

Qui esteit *graindre* de *jaianz*.

„qui *grandior gigante erat*.” Maerlant meent in *jaianz* den naam van een land te ontdekken, en vertaalt nu *graindre* eenvoudig door *heer*, zoodat hij den volgenden onzin krijgt:

Jagheus heeten syne marcke.

²⁾ De varianten met W. geteekend, zijn uit de fragmenten van Weemaes. Zij loopen, met gapingen van ± 15 verzen telkens, van vs. 5779—5964.

- Dat syn vader niet en wilde,
 5800 Dat hy voere ten tornoye,
 Hy was in sulcken vernoye,
 Dat hy die vrouwe Andromaca
 Gheblauwen hadde herde na.
 Hy swert, sy hadde syn hulde verloren,
 5805 Dat syt hem brachte te voren.
 Sere dreyghedyse uytermaten,
 Ende swert dat hyse altoes sal haten;
 Hets wonder, dat hyse niet en slaet.
 Syne wapen eyste hy, daer hy staet,
 5810 Die waren gheborghen aver syde; ¹⁾
 Dies eyschens was die vrouwe onblyde,
 Sy gaeft hem ende hy deedse ane.
 Andromaca na mynen wane
 Was in onmacht ter selver stede,
 5815 Als hy die wapene aen dede;
 Sy maecte groet hantgheschlach,
 Want sy ontsach den wreedden dach.
 Sere bat sy hem, dat hy blyve,
 Ende hy hem selven niet en ontlyve.
 5820 Dicke bat sy hem op ghenade.
 Als sy siet dat hys niet en dade
 Noch doer roepen, noch doer bede,
 Nooh doer ghene sake mede,
 Dat hy niet laten en woude die vaert,
 5825 Omdat sy weent ende mesbaert,
 Al sout haer al de werlt vromen,
 Sy deed alle die vrouwen comen,
 Ecuba ende syn suster mede,
 Die alle drie weenden gherede;
 5830 Alle drie hebben sy hem besworen,
 Dat hy hare bede wilde horen,
 Ende hy bynnen soude blyven.

5801. in groten v. — 3. Fr. en W.: Te blouwen h. daerna. — Vs. 5804 en 5 ontbr. in het Hs. — 4. W.: sy heeft s. h. v. — 5. W.: ie brachte t. v. — 8. W.: niet verslaet. — 9. daer staet. W.: hoe dat staet. — 10. Hs.: ghebrocht. — 11. W.: was soe onblide. — 18. d. h. woude bliven. — 19. Ende hem s. — 20. D. b. s. h. ghenade. — 26. Hs.: daer. — 27. Dede si alle d. v. c. — 31. W.: sal horen.

¹⁾ Bén. 15334:

Ses armes li demande et quiert.
 La dame les ot *destornées*,
 Mes, voille ou non, sont aportées.

- Hets al om niet, dat sy bedryven;
 Hy en acht screyens noch spel:
 5835 „Sone” sprac die moeder, „wet dit wel,
 Dat ghy my verget algader,
 Ende den coninc uwen vader;
 Wy maken groet onghedout,
 Want wy syn u van hertten hout.
 5840 Ay, hoe wildy ons dus begheven;
 Hoe selen wy sonder u moghen leven?
 Wat dode souden wy dan becoren,
 Ochte wy u aldus verloren?
 Hier en es vrouwe, die mocht ghedueren,
 5845 Haer en soude haer hertte scueren;
 Ay, lieve kynt! nu doet een blyf,
 Ende mercket doch op dese wyf.”
 Sy screyen alle groet ende clene;
 Pollexima ende vrouwe Helene
 5850 Woudene by den clede houden,
 En diedde niet al dat sy scouden;
 Wat sy baden, alle die vrouwen,
 Dat was om niet, by mynre trouwen.
 Hy en wiste van moede wat doen mere,
 5855 Andromaca die dreyghdy sere.
 Als sy siet dat niet en diet,
 Slaet sy haer handen ende maect verdriet,
 Groet gheween ende groet mesbaer;
 Sy toech haer scone ghelu haer,
 5860 Alsof sy ware des sinnes ane.
 Metterhaest so liep sy danē.
 In ene camere ghinc Andromaca,
 Om haren sone Astionaca,
 f°. 132r. Dien maecte sy met tranen warm;
 5865 Sy nammen sciēre op haren arm;
 In die sale liep sy vermoyt, ¹⁾)

5833. W: driven. — 34. Hs.: strydens. W.: screyen. — 39. Fr.: In weet om wiens ghyt horen wout. W.: Inne weet, twi ghys maken wout. — 40. Fr.: Lieve kint, wildi ons b. W.: ay lieve, twi w. o. b. — 41. W.: Hoe souden. — Vs. 5842 en 43 ontbr. in het Hs. — 42. W.: Wat dode, minne, s. w. b. — 46. Fr.: doet ende blyft. W.: doe ende blyf. — 52. W.: Wat so baden a. d. v. — Vs. 5854 en 55 ontbr. in het Hs. — 55. W.: A. so d. sere. — Vs. 5858 en 59 volgen in het Hs. in omgekeerde orde. — 58. W.: groten ween e. g. m. — 59. Fr. en W.: Sy sleet haer s. g. haer. — 60. Hs.: ave.

¹⁾ Lees: *verwoyt* d. i. *verwoet*, *waaninnig*. Vgl. vs. 5908 en 9 en Bén. 15385: *Bien ressenble feme desvée*.

- Daer her Hector syn cousen scoyt;
 Voer hem 'warpsy syn kynt ende seght:
 „Here, omt kynt dat vore u leght,
 5870 Dat cleine es, ende ghy selve wont,
 Soe biddic u, dat ghy my des ont,
 Dat ghy myne woert bekynt.
 Ontfarme u myns! dit es u kynt,
 Ghy en sietet meer na desen tyt,
 5875 Eest dat ghy vaert inden' stryt;
 Ghy stervet in deser rese,
 Dat kynt blyft van u wese.
 Verdoemt man, verwoet ries!
 En ontfarmt u niet dies,
 5880 Dat ghy soe sere haet u leven?
 Waerom seldy soe saen begheven
 Beide my ende uwer moeder,
 Vader, kynder, suster, broeder?
 Twy seldy ons laten verslaen?
 5885 Hoe selen wy sonder u ontgaen?
 O wy, o wy! deser aventueren!”
 Mettien soe viel sy, ter selver uyeren,
 In onmacht in die sale neder.
 Helene hief se saen op weder,
 5890 Die groten rouwe int herte doeghde
 Om hare, als sy van buten toeghde.
 Her Hector was dies niet en dede,
 Noch om kynt, noch om bede,
 Hy en es clene no groet vervaert.
 5895 Mettien brächt men hem syn paert,
 Hy wilt uyt ryden, hoe soet ga.
 Mettien spranc op Andromaca;
 Sy maecte soe groet gherochte,
 Dat ment verre horen mochte;
 5900 Int palays van Troyen bynnen,
 Mocht elc hoeren ende bekynnen.
 Sy deder weenen vele tranen.

5874. sieghet. — 78. Verwoet wolf, verdoemt r. — 81. Fr. en W.: twy. — 83. W.: suster ende b. — 87. uren. — 90. in't herte ontbr. in *het Hs.* — 92. W.: dies niet ne d. *Hs.*: die niet en dede.

Se desver bet. *perdre sa raison*, en komt van lat. *desipere*, niet van *dissipare*, zoo als Burguy, *Gloss.* beweert. Vgl. vooral Diez, *Wörterb.* II, 274, die het eveneens van *desipere* afleidt. *Verwoyt* komt o. a. voor vs. 6892 en 6956.

„O wy! o wy!” sprac sy, „nu gaet ons ane
Die wyle, dat wy doot wouden wesen.”

- 5905 Andromaca ghinc wech met desen
Tot Pryamus den coninc rycke,
Slaende haer hande jammerlicke.
Cume mach sy ghespreken van moede,
Doe sprac sy als een onvroede:
- 5910 „Seght my, dul man! du dunct my riesen,
Du saelt noch heden wel verliesen;
Vaert her Hector buten in den stryt,
Hy blyft er doot in cortter tyt.
Ic weet wel, dat alsoe moet gaen,
- 5915 Die Gode dadent my also verstaen,
Ic hebt vorsien in dier ghebare:
Comt hy onder die grote scare,
Sy slaene doot, wat doestu dan?
Ay, meer en sietstu mynen man!
- 5920 Gaet ende hout hem, lieve here myn!
Astionacta, myn kynt ende tsyn,
Leidic te synen voeten heden.
Syne moeder heves hem ghebeden,
Pollexima ende vrouwe Helene,
- 5925 Maer en diet groet no clene,
Hy en woude haers willen niet gheweten;
Recht nu was hy opgheseten,
Here! doe ic liep te dy.
Ganc henen ende houten my,
- 5930 Hy heeft my sere versproken weder.”
Mettien worden viel sy neder,
Doe rechtse op die here goet.
Priam was stout ende vroet,
Ende synen vyant herde wreet,
- 5935 Na dien dat men die waerheit weet,
Hy en was te licht niet in die tale,
Maer hovesch ende besceiden wale.
- f°. 132^v. Als hy van hare heeft ghehoert
Sulc mesbaer ende sulcke woert,
- 5940 Een coude ghinc hem ter hertten naer.

5904. Die ure dat. Hs.: die wyle die. — 9. Doch riep si alsoe een vroede. W.: als die verwoede. — 10. W.: du dinct m. r. — 11. W.: vele verliesen. — 13. H. b. e. d., des seker syt. — 15. daden 't mi verstaen. — 17. C. h. in die Griexsce scare. — 19. Nemmermeer siede (l. siedi) m. m. — 20. Gaet houtennen, h. m. — 21. Astionaca. — 37. ghesedech wale. W.: ghesedet w. — 40. Die woerde ghinghen. W.: so coude.

- Hy hadde vrese ende groten vaer;
 Swaer versuchten ginc hem ane;
 Mettien begonsten hem uyt te gane
 Die tranen uyt synen oghen bede,
 5945 Die droeghde hy met synen clede.
 Syn hertte dede hem dic messchien;
 Op een paert sat hy mettien,
 Uyt der salen es hy ghereden,
 Peysende met serecheden.
 5950 Her Hectore ontmoette hy in der straten,
 Sere vererret uyttermaten.
 Van moede hadden sy hem doen sweten,
 Die hem baden omme beten.
 Op die Griecken stont hem die moet;
 5955 Onder synen stalinen hoet
 Was syn anschyn roet als een vier:
 Syn oghen waren hem soe fier,
 Ende soe vreselyc ontsteken.
 Nu hoert hier wonder af spreken:
 5960 Ghelyc den brande waren sy roet;
 Lyoen noch beesten, elene no groet,
 En es te sien niet soe vreesam,
 Vor waer gheseyt, als ict vernam.
 Daer en was soe stout, by mynre trouwen,
 5965 Die hem in die oghen dorste anescouwen,
 Ja, die honde van der stede
 Vloen, als sy hem saghen, mede.
 Ghewapent sat hy op Galenteye,
 Ane syne side syne espeye,
 5970 Die wel helme snyden can.
 By den breidele nam hem Prian,
 Ende seide: „Ghy blyvet hier, twaren,
 In late u heden buten varen;
 Ic bid u, beraet u bet;
 5975 By den Goden van onser wet
 Manic u, dat ghy te deser tyt
 Niet en vaert in den stryt.

5942. W.: quam hem ane. — 43. Hs.: Mettien begon hy te gaen. W.: begonden hem te gane. — 44. Hs.: Die tranen liepen uyt synen oghen bede. — 46. W.: Syn herte seide hem dit machstien(?) — 50. W.: ghemoeti. — 52. W.: Van m. had soene ghedaen s. — 54. W.: stont syn moet. — 59. W.: Nu h. wonder der ane spreken. — 62. En es van sinne n. s. v. W.: van siene. — 63. W.: Vor waer segict. — 64. Hine es soe stout, b. m. t. W.: Hine was so stout. — 74. besiet u bet. — 76. M. u te deser tyt. — 77. En si mijn wille, dat ghi niet wt en rijt.

- Ic en wille oec niet dat gheschiede,
 Dat ghy daedt, dat ic u verbiede.
- 5980 Hets recht dat ghy doet myn ghebot;
 Ghy en vaert niet ute, alsoe hulpe my Got,
 Hedenmeer. Nu hoert, wat wenen
 Die vrouwen dryven alle ghemene!
 Hoert hoe sere sy mesbaren.
- 5985 Hem allen ontfermt ws, te waren.
 Lieve kynt, nu beet gherede!"
 Her Hectore was te moede lede,
 Synen vader en dar hy niet vergramen,
 Noch hy en dar niet blyven van scamen,
- 5990 Onteert waent hy syn emmermere.
 „Ay here!" sprac hy, „here! here!
 Ghy en syt hierop niet wel bepeinst;
 Om dat een dul hevet gheveinst
 Ende vertellet haren droom,
- 5995 Ende ghy daerom nemet goem,
 En varic niet ute! Wet aver waer,
 Men saelt my lachteren verre ende naer,
 Dat my een wyf hier blyven doet.
 Met rechte sout u duncken goet,
- 6000 Dat ic den onsen stonde in staden,
 Die noch heden werden verladen."
 Deser woerden en acht Priam niet;
 Soe vele bat hy hem ende hiet,
 Dat hy keerde, al dede hyt niet lichte.
- 6005 Maer soe vreselicke was syn ansichte,
 Hy en es soe coene, die op hem siet;
 Ontwapenen en wilt hy heme niet,
 Sonder van den ventalien allene.
 Priam sende groet ende clene.
- 6010 Al dat hy uytsenden mochte;
 f°. 133r. Wat manne dat te wapene dochte,
 Trac al uyt op den velde,
 Opten pleine met ghewelde.
 Die Griecken hebben cleine ghelet,
- 6015 Sy en hebben hare scaren beset.
 Scoen volc hadde Dyomedes,
 Ende die stoute Acilles;
 Ajax ende Thelamoen,

- Menelaus ende Agammennoen;
 6020 Ende Palamedes die wyse,
 Hadde riddren van hoghen pryse.
 Die banieren ende die helme claer,
 Die in't heyr waren al daer,
 Verlichten al dat plaine velt.
 6025 Dyomedes met synre ghewelt,
 Troylus ende die hem toehoren,
 Die quamen ghepongiert voren.
 Dese twee scaren vielen te samen,
 Die een groot deel der plaetsen namen;
 6030 Die orssen daden sy lopen voert,
 Dat ment verre hadde ghehoert.
 Derde luden onder die calcoene.
 Daer sinckten men speren mitten ponioene;
 Die scilde ende halsberghe scuerden,
 6035 Die daer luttel yemant duerden.
 Daer storte menich voer die vlucht;
 Die spaenre vloghen in die lucht.
 Want men daer wel joesteren sal,
 Moet menich vallen swaren val,
 6040 Die nemmermeer op en staet.
 Wien dat daer den spere ontgaet,
 Die moet trecken syn swert claer:
 Daer was die wych groot ende swaer,
 Doe Troylus riep lude syn teken,
 6045 Dat hy waent, dat syn viande weken,
 Doe sloech hire meneghen te dier stont;
 Daer bleef soe meneghe doot ende ghewont,
 Dat men dat velt sach bedect.
 Dyomedes quam voert ghetrect,
 6050 Droevich als hy syn volc sach slaen,
 Ende die Troyne aver hen gaen.
 Op Troylus synen viant
 Stac hy met enen spere te hant,
 Daer ane die mouwe van singlatoene.
 6055 Hy staeckene doer den lioene,
 Die in synen scilde stoet,

6020. Pollamedes. — 21. van prise. — 26. Maer T. — 32. D'erde duende. —
 33. Met scarpen speren, daer ane p. — 34. Scilde braken, h. s. — 35. yemen. —
 36. Menich storte doer d. v. — 37. speren. — 42. Trect dat sweert scarp ende
 claer. (Hs.: D. m. trecken syn speer claer). — 44. Troylus r. l. s. tekyn. — 45. Hi
 waent wel wreken die vriende syn. — 47. Hs.: soe ontbr. — 50. Verert als hi. —
 54. Ane die mouwe v. s.

- Die halsberch scuerde, al was hy goet.
 Mer Troylus, dies niet en ontsiet,
 Mercte syns ende ghemeste niet.
- 6060 Den scilt stac hy hem al duere,
 Ende inden halsberch ene scuere,
 Soe datter troede bloet uyt liep.
 Maer die wonde en was niet diep,
 Soe dat tsweert ten lyve uyt ginc.
- 6065 Sy begaven sulcke dinc
 Ende streden met beiden handen,
 Met vreselicken branden;
 Ic wane sy en sceiden niet,
 Eer elc des anderen bloet daer siet.
- 6070 Nu quam Menelaus daer,
 Wel driedusent in syne scaer,
 Hy stac van Frigien Miteres,
 Als een die verbolghen es.
 Soe sere liepen die orssen te samen,
- 6075 Dat sy die scachten, daer sy quamen,
 Doer die scilde daden varen.
 Miteres die viel af, te waren;
 Op hem versamende die stryt
 Vanden Griecken te dier tyt,
- 6080 Soe datten niemant van sire syden
 Bescudden en mochte in ghenen stryde.
 Daer wert die coninc sciene ghevanghen;
 Hy en ware niet ontganhghen,
- 6085 Die stout ende onvervaert was.
 Hoe soe dat vergaet die sake,
 Miteres comt sciene ter wrake
 Ende ontset in dien ternoy.
 Pollidamas riep: „Danoy, Danoy!
- 6090 Troylus, ic sie u verliesen:
 Die Griecken delen ende kiezen,
 Sy wanen ons dryven sonder keer.
 Her Hector en comt hedenmeer,
 Synen troest hebben wy verloren;
- 6095 Synt dat ic yerst wert gheboren,
 En hoerdic nye tellen in saghen,
 Dat ridder liet wapen te draghen

6058. dies. — 68. si en verschden (*l.* verschillen) niet. — 69. Eer elc anders bloet daer s. Hs.: liet. — 78. verswaerde. — 87. Emitteres die c. (Bén.: Misceres vgl. 6119). Hs.: ter ontbr. — 89. Anoy! Anoy! — 95. Sint dat ierst. — 96. noch zaghen.

- Doer drome die men versiert;
 Hier wert sonder hem ghetorniert."
- 6100 Troylus antwerde saen:
 „Den coninc van Frigie hebben sy ghevaen,
 Siet waer hy met ghenen lieden vaert!
 Wy hulpen hem best onghespaert."
 Mettien reden sy na hem erre;
- 6105 Sonder eneghe langher merre
 Staken sy op die scilde sonder dueren;
 Die halsberghe daden sy scueren.
 Daer was die porsse van den stryde,
 Men vacht daer met groten nyde.
- 6110 Wel hondert Griecken staken sy ave,
 Daer dmeeste deel af moeste ten grave,
 Soe dat sulck die der neder lach,
 Syn ghedermte voer hem lach.
 Menech was daer ten vernoy;
- 6115 Daer was die porsse vanden tornoy.
 Pollidamas die quetster veel,
 Met synre cracht in dien nytspeel.
 Onder hen tweeen ontsetten sy dare.
 Miteres was in groten vare,
- 6120 Want sy hadden hem afghedaen
 Den helm ende souden hem thoet afsclaen
 Want sy hem behouden niet en conden.
 Mer Troylus quam ten selven stonden;
 Den ghenen hy die hant afscloech,
- 6125 Hy quetster meer dan in't ghevoech.
 Met synen sweerde, dat scarp was,
 Wonde hy menghen, die niet en ghenas.
 Doe quam Ajax Thelamons sone,
 Drie dusent ridders hadde die gone,
- 6130 Wel ghewapent na hare manieren
 Ende wel ghereden met banieren
 Blan, roet, ghelu, menghertieren;
 Hare covertueren waren diere.
 Dit heer versachte menghen man,
- 6135 Dans gheen wonder diet mercken can,

6102. Sic, w. — 3. W. h. h. best mettervaert. — 12. Soe datter selke die men
 sach. — 13. S. gheweide voer heme l. — 14. ten tornoye. — 15. p. vanden ver-
 noye. — 19. Emiteres. — 21. Die cofie, ende s. h. 't h. a. — 24. Die meneghe hi
 d. h. a. — 30. Hs.: W. g. op orssen diere. — *Vs.* 6131 en 32 *ontbr. in het Hs.* — 32.
 Fr.: ende meneghertieren. — 34. Hs.: Dit heer versamende; Fr.: meneghen daer. —
 35. diet merken claer.

- Want het waren ridders goet,
 Ende quamen met groten overmoet.
 Oec hebben sy enen goeden here,
 Men conden verbeteren nemmermere.
- 6140 Die Troyne waren niet tien tyde
 Soe verscaven van den stryde
 Om der yerster heren doen,
 En daden Ajax ende Thelamoen,
 Die op hem al versch quamen.
- 6145 Sy reden op hem te samen,
 Daer ontvinghen groet verlies
 Die vander stat, syt seker dies,
 Want sy en mochten se niet verdryven.
 Menech ridder moest er blyven,
- 6150 Die gherne danen hadde ghewest,
 Ist als men in boecken lest.
 Die meneghe was daer in groten noede,
 Die erde was bedect metten doeden,
 Die stryt was daer herde wreet;
- 6155 Som vloen sy wech ghereet,
 Ende peinsden, dat syt hadden verloren.
 Thelamon die deeds hem voren;
 Pollidamas heeft hy ghesteken,
 (Ic en weet niet wel, wiet sal wreken),
- 6160 Soe dat hy van den orsse vel;
 f. 134r. En hadde ghedaen Troylus ende niemant el,
 Hy ware ghevaen die tswert verdroech,
 Ende meneghen voer hem sloech.
 Met vromicheden ende met groter eren
- 6165 Bescudde hy den groten here,
 Syn volc ontfloe hem uytter porssen.
 Troylus halp hem op den orsse;
 Pollidamas sat op met desen,
 Die groter vresen es ghenesen,
- 6170 Want wet wel, dat hy daer vel,
 Daert hem te stuer was ende te fel.
 Sy toghen achter hare verde,
 Men stacker vele vanden perden,
 Eer sy die Persiene vernamen,
- 6175 Die met haren boghen quamen,

6138. soe goede here. — 39. Sine conden v. n. — 40. te dien tide. — 41. ver-
 scheden. — Hs. en fr.: Ende dade. — 50. ghevloen. — 51. Hadde hi iet ghemo-
 ghen doen. — 59. wies hem mach w. — 63. over hem es. — 66. ontfloet.

- Ende waren wel seven dusent ofte mere,
 Die daden meneghen Griec wel sere.
 Quarele scoten sy ende ghesichte,
 Daer en was halsberch soe ghedichte,
 6180 Sy en doerscotene in cortter stont.
 Hem dusent hebben sy er ghewont,
 Soe dat men sach wel, dat dat bloet
 Al doer die starcke halsberch woet.
 Daer was ghescoten menech peert.
 6185 Parys was stout ende onvervaert,
 Hy dede hem scade ende lachter,
 Een deel toghen die Griecken achter,
 Want sy soe vele volcs verloren,
 Dat sys hadden groten toren.
 6190 Sy peinsden: mochtic se noch belopen,
 Die van Troyen soudent becopen.
 Ten stryde quam myn her Achilles,
 Die ghemercket hevet des,
 Dat die Griecken al te samen
 6195 Verlies ende grote scade namen.
 Meer blefer oec dan yemant waent;
 Den synen bidt hy oec ende vermaent
 Te peinsen om die wereltre,
 Want daer waest te doene sere.
 6200 Mettien liet hy syn spere sincken,
 Dat sat van bloede mach drincken,
 Ende meneghen riddere vellen echt,
 Eer sy weer op werden gherecht;
 En es gheen man, die u cont dade
 6205 Des vernoys ende der scade,
 Die sy hadden, die van bynnen.
 Sy weerden hem, wildyt bekynnen,
 Mer soe vele wert er doerreden,
 Datter meer vloen dan daer streden,
 6210 Ende ruumden hem dat velt,
 Ter stat weert met ghewelt.
 Ende als her Achilles wert gheware,
 Dat sy alle vloen van vare,
 Schoech hy er vele metten swaerde,
 6215 Want hy er niemant en spaerde.
 Daer was herde swaer tferlies

6190. mochten si se. — 6203. Eer si meer w. g. — 5. Dat vernoey ende die s.
 (Hs.: des scade). — 9. vloec.

- Ende die scade die altoes wies.
 Die Troyne lieten henen gaen, ¹⁾
 Want sy en condens niet ontstaen.
- 6220 Die Griecken jaghense soe sere,
 Ende pynden hem in lanc soe mere
 Nauwe te maken den pas.
 Daer weerden hem wel Pollidamas,
 Ende Troylus in synre syden;
- 6225 Dicke keerden sy in den stryde.
 Hets wonder, hoe syt gheheerden!
 Sy bescudden metten sweerden
 Menghen die daer neder lach.
 Parys die sloech menghen slach,
- 6230 Hy sloecher meer dan driewerf sesse;
 Wel deedt des conincs soen van Daresse;
- f°. 134v. Dese dadent even veel,
 Sy hadden 't quaetste vanden speel,
 Dese bescudden die bastarde,
- 6235 Die swoeren dat metten swaerde
 Becopen selen die sy beryden;
 Metten sweerde ginghen sy stryden.
 Die Griecken ginghen sy doerbreken,
 Menghen hebben sy doer ghesteken,
- 6240 Die daer doot bleef ofte mat.
 Here Got! wat ridders waren dat
 Beide in porssen ende in stryde,
 Groet slaghe te slane met nyde;
 Hoe edelyc dat sy vochten!
- 6245 Want sy die Griecken vluchtich brochten
 Met haren scarpen snydenden branden;
 Sy cloevender vele daer toten tanden.
 Ghevellet wert daer Thelamon,
 Ghevaen hadden Margarion,
- 6250 Enen bastard, dien Achilles stac
 Met enen spere, die ontwee brac,
 Mer dyser bleef hem in den buyc,
 Ende van den houte een groet stuc.
 Dies wert menech Troyen gram;
- 6255 Eer hy van den orsse quam,

6218. lieten 't henen g. — 19. W. s. en mochtens niet ghestaen. — 31. die coninc van D. — 34. Hs.: Sy bestonden d. b. — 38. gingen hem d. — 39. h. sire af g. — 47. cloefen. — 49. G. hadde M.

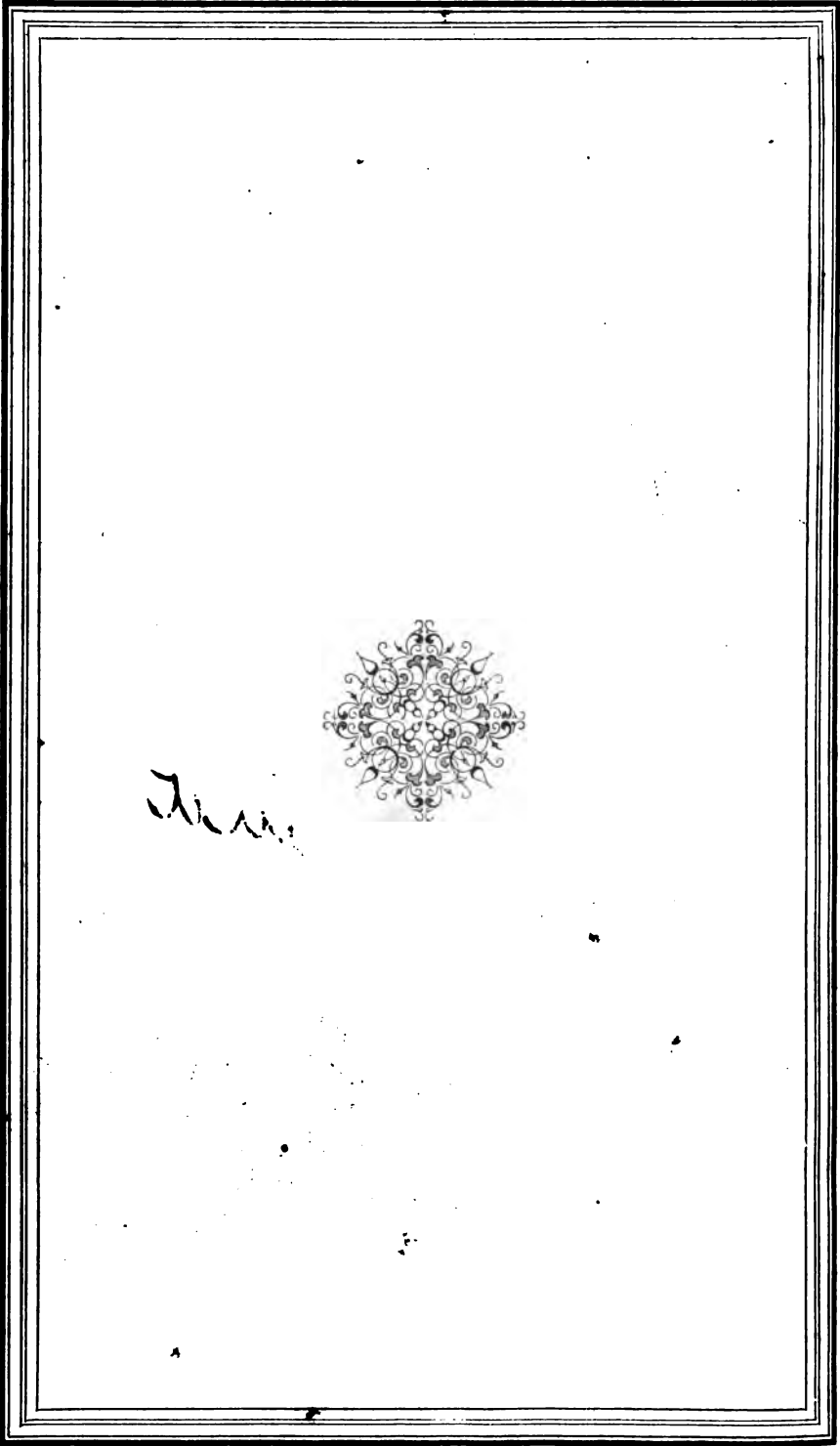
¹⁾ d. i. gingen heen, namen de vlucht. Laten is hier zuiver hulpww.

- Hebben sy hem ontfangen ende ghedraghen.
 Deus Got! hoe sere sy hem claghen,
 Want hy was een ridder alsoe goet,
 Soe scone, vromich ende vroet,
 6260 Dat sys te rechte waren gram.
 Mer eer men hem dat hout uyt nam,
 Hebben sy hem ghedreghen in die port.
 Ay my, wat rouwen was daer ghehoert!
 Het weenden riddren ende vrouwen,
 6265 Poerteren, enapen ende joncfrouwen.
 Het riep al: o wy, o wach!
 Tyerst dat hem her Hector sach,
 Wert hem dat hertte alsoe swaer,
 Dat hy ter erden viel wel naer.
 6270 Op ene bedde leiden sy den siecken,
 Dies moghen sy dancken den Griecken.
 Her Hector vraghede wie't hem dede;
 Doen hy wiste die waerhede,
 Wie't hem dede ende in wat twiste:
 6275 „Te waren” sprac hy, doen hyt wiste,
 „Ic mach met rechte sere mesbaren,
 Dat ic daer uyt niet en mach varen,
 Hoe mochtic numeer ghebeiden?
 Daeruyt moetic an der heiden,
 6280 Ende desen wreken op dat ic mach.
 Vindickene op desen dach,
 Ic wane, hy sulcken pant sal laten,
 Dat hem comen sal tonbaten.
 Hoe verwonnic meer den lachter,
 6285 Of ic ghinc des stryts achter?
 Wien dat hulpen sal of letten,
 Ic moet onse volc ontsetten.”
 Her Hector hiet den spiet uyttien
 Margarioen ende riep mettien:
 6290 „Haelt my myn ors, ic wreke desen,
 Al soudics nemmermeer ghenesen!”
 Doen hy opsat, syn vader quam,
 Die't met pyne hem benam.
 Recht buyten der stat, op die fosseiden
 6295 Was dien tornoy an der heiden,
 Want Eneas die was comen,

6278. ontbeiden. — 82. I. w. dat hi daer selken pant laet. — 83. Dat hi ontgheelt
 dese overdaet. — 84. verwondic. — 85. Ocht ic nu toghe d. s. a. — 86. Wat soe
 h. mach of l. — 88. spriet.

- Die vele der plaetsen heeft ghenomen
 Met seven dusent riddren wel,
 Die ten orloghe waren snel,
 6300 Al aver waer seggie u dat.
 Sy holpen wel dien van der stat,
 Mer dies waren sy vele te bloeder,
 Ende oec stryden sy te noeder,
 Dat her Hector wech was, haer gheselle.
 19. 135r. 6305 Alst her Achilles wiste, die felle,
 Gaf hy om hen allen te myn;
 Hy sweert, hy sal se dryven in.
 Agamemnon seide dit doe:
 „Here,” sprac hy, „comt ghy er toe,
 6310 Laet se ons vanghen ende slaen,
 Ons en mach er gheen ontgaen.
 Her Hector en es oec niet daer,
 Twy souden wy dan hebben vaer?
 Hy en comt hedenmeer uytter stat;
 6315 Sy syn allegader mat
 Als sy sonder hem stryden.
 Brinct u volc in cortten tyden,
 Wy selen se alsoe bestaen,
 Het selen sy dusent becopen saen.”
 6320 Her Achilles voer voren, hy was ga,
 Agamemnon volghde hem na.
 Nu wert daer sciere sere ghestreden,
 Eer sy sceden van der steden.
 Die hertoghe van Athenen quam voren,
 6325 Met driedusent ridderen vercoren,
 Op spaensche orssen al opgheseten.
 Altehant oec, wildyt weten,
 Ghinghen sy horten ende steken,
 Ende die starcke scilde breken,
 6330 Maer vele der harre bleven doot;
 Die wych was starc ende groet,
 Soe scadelicke was oec die dach,
 Dat men der wonder af segghen mach.
 Philemeus van Paflaganie,
 6335 Die averstoutte ende die vrie,
 Josteerde op die van Athenen.
 Noyt en hoerde man van neghenen

6301. Si verhoeghden wel die v. d. s. — 3. strydens. — 23. van daer heden. —
 32. Vreselike soe was desen dach. — 33. Dat men wonder af s. m.

H. J. Telthuis.

BIBLIOTHEEK

VAN

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

Mr. H. E. MOLTZER

Hoogleeraar te Groningen.

MET MEDEWERKING VAN

Dr. W. BISSCHOP, Prof. W. G. BRILL, Prof. J. T. J. HEREMANS,

Dr. W. J. A. JONCKBLOET, Dr. J. C. MATTHES, Dr. J.

VERDAM, Dr. EELCO VERWIJS en Prof. M. DE VRIES.

TWAALFDE AFLEVERING.

12

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1873.

- Tellen, dat in soe cortter tyt
 Soe menech bleef in eenen stryt.
- 6340 Starc waren die Paflagoene,
 Ende achten cleine op die Griffone;
 Van bloetheiden en wisten sy niet;
 Den Griecten daden sy groet verdriet,
 Wel deedt daer selve Philemeus,
- 6345 Van meneghen soe haddys prys;
 Hy joesteerde op den hertoghe,
 Boven den scilde stac hine hoghe,
 Dat hem drie tande wtvloghen,
 Ende hi nederviel van hoghen.
- 6350 Hy en conste hem niet ghevaen,
 Want van soe menghen was hy bestaen;
 Alsoe die liede van haren here pleghen,
 Die syne hebbene wech ghedreghen
 Vanden velde ten tintten waert;
- 6355 Daer men sere om hem mesbaert.
 Pollidamas heeftene ghemoet,
 Die sere daeromme verwoet,
 Ende sweert dat syt selen becopen,
 Diet daden, opdat hy se mach belopen.
- 6360 Die scilde namen sy ende reden,
 Die daer luttel yemants meden.
 Noyt en hielden sy op den toghel,
 Maer sy vloghen als een voghel,
 Ende quamen daer men sere street.
- 6365 Sy daden den menghen groot leet;
 Haer speren braken in die porse,
 Waest op scilde, waest op orsse;
 Som op ridders, die bleven doot;
 Die wych was daer starc ende groet,
- 6370 Ende daertoe menghertieren anoet, ¹⁾
 Ende van perssen groet ghestoet.

Vs. 6347 en 48 ontbr. in het *Hs.* — 52. *Hs.*: om h. h. p. — 53. *Hs.* en fragm.: Die sine wech hebben g. — 61. Daer si l. yemens m. — 65. die meneghen. — *Vs.* 6366 en 67 staan in de *fr.* en het *Hs.* in verkeerde volgorde. — *Vs.* 6370 en 71 ontbr. in het *Hs.*

¹⁾ *Vs.* 6370 en 71 ontbreken in het *Hs.*, en geven dus geen licht voor het woord *anoet*. Maar juist de omstandigheid, dat het woord in het *Hs.* ontbreekt, bewijst m. i. de echtheid. De copist begreep het woord niet, en nu liet hij eenvoudig de regels, waarin *anoet* voorkwam, achterwege. Dat hij dit meermalen gedaan heeft, heb ik in de Inleiding aangetoond. Dr. De Vries in het *Mnl. Wdb.* op *Anoet* meende,

- Hier in desen fellen tornoy
 Hadde die meneghe groet vernoy,
 Dat ment ghescriven niet en conde;
 6375 Sy en mochten in neghere stonde
 Ghedueren daer, syt seker dies.
 Al te swaer was haer verlies;
 Doer die lytsen heeft men se ghedreven,
 Daer moeste menech laten dleven,
 fº. 135v. 6380 Vele vielder daer in die fosseit;
 Eer die leste in quamen ghereyt,
 Verloren sy soe menghen man,
 Dat men 't vertellen niet en can.
 Die Griecken wonden an haren danc
 6385 Die uytterste lytsen sonder wanē,
 Sy dreven se bynnen den berbecane;
 Parys die reet hem daer bat ane
 Hy heeft hem daer afghescelegghen
 Menghen vromen coenen degghen.
 6390 Troylus dede sulcke saken,
 Dat hem nyemant en der ghenaken;
 Hy wasser menghen te fel.
 Daer toende hy syn stoutheit wel.
 Pollidamas dede wonder groet,
 6395 Hy hielt syn goede sweert al bloet,
 Soe groet leet hy den Griecken doet,
 Hy baedde syn sweert in haer bloet.
 In synen keer was hy ghestade,
 Diere vercoept hy hem die scade.
 6400 Philemeus die scone ende die vrome,

6381. Eer die derde in quam g.

dat *anoet* eene fout was voor *noet*, maar dit komt mij niet waarschijnlijk voor, want een zoo bekend woord als *noet* zou niet licht tot fouten aanleiding geven. M. i. is de lezing *anoet* in orde. Het moet beteekenen *moeite*, *verdriet*, en nu vinden wij een Mfr. woord *anoi*, *anui* met de bet. *ennui* (de latere vorm), *souci*, *chagrin* (Burguy, *Gloss*). Van dit woord *anoi* is *anoet* overgenomen. Wat den uitgang *oet* betreft, die ontstond regelmatig uit *oi*, evenals *eit* uit *é*, (*fosseit* uit *fossé*; *plantheit* uit *pleinté*; *lardeit* uit *lardé*, *beffroet* uit *beffroi* enz.) Oorspronkelijk kunnen natuurlijk de vormen *oit* en *oet* slechts van fransche woorden komen, die in den stam eene *t* hebben, maar daar de uitspraak van *oi* en *oit* volkomen gelijk klonk, vergiste men zich wel eens, en zoo maakte men b. v. uit het fransche *conroi* een woord *conroet*, evenals *anoet* uit *anoi*. Ten overvloede kan er nog worden bijgevoegd, dat *anoi* komt van *in odio*, en dat er dus eene oorspronkelijke *d* in den stam aanwezig is.

- Wasser die beste die ic noeme,
 Telcken sloech hy enen doot
 Met synen sweerde, dats jamer groet.
 Al dadent dese wel, wattan?
- 6405 Want het hem niet ghehelpen en can,
 Want liede die wel stryden connen,
 Hebben tvelt op hem ghewonnen,
 Sy en connen se niet in waren saken
 Wederstaen noch vluchtich maken.
- 6410 Bynnen der poert, nu mercket dan,
 Syn comen sulc tien dusent man,
 Daer niemen af in langhen tyt
 En gheert te keren in den stryt.
 In die stat mocht men roepen horen,
- 6415 Dat sy tvelt hebben verloren;
 Daer soe was sulc hantgheschlach,
 Dat nieman andren troesten en mach,
 Sy en weten waer van vresen porren,
 Som liepen sy op die torren,
- 6420 Alle wanen sy clene ende groet
 Ghevaen syn ofte wesen doot.
 Her Hector vernemt ende siet
 Dat wonder dat daer ghesciet,
 Ende die scade van die daer blyven,
- 6425 Die nieman en mochte volscryven.
 Die stat sach hy in roere van vare,
 Ende hy heeft oec vernomen die niemare,
 Dat sy bynnen der porten vloghen;
 Hem liep dat bloet onder die oghen,
- 6430 Ende thertte wies hem ende die moet;
 Soe erre wert hy daer hy stoet,
 Dat niemant hem en der ghenaken;
 „Seer miscomen my die saken,”
 Sprac hy, „dat ic dit moet doghen.”
- 6435 Al verstormden hem die oghen
 Van groter avermoedicheit.
 Synen helm nam hy ghereit,
 Dien bant hem der cnapen een;
 Doen vernuwede daer dat gheween.
- 6440 Meneghe vrouwe in die sale

6403. wonder groet. — 4. Al d. d. w., nochtan. — 5. Dats dat h. n. ghehulpen
 e. c. — 9. Wtghedreven n. v. m. — 13. te comen. — *Vs.* 18 en 19 *ontbr. in het*
Es. — 26. ende in vare. — *Vs.* 30—35 *ontbr.*

- Wert cranc ende van rouwen vale;
 Om her Hectore was hem wee,
 Wet Got, sy en sien hem nemmermee,
 Noch en werden blyde meer hier naer.
- 6445 O wy! wat scade gheviel daer,
 Dat hy die wyle niet en mocht ontvlien,
 Daer hem alsoe op soude messchien.
 Bynnen der salen sat op syn peert
 Her Hector ende gorde syn sweert.
- 6450 Den scilt nam hy ende reet uyt.
 Andromaca screyde averluyt;
 Jammerlicke sy haer misliet.
 Priamus en was daer niet;
 Hadde hy er gheweest, het ware bleven.
- f°. 136r. 6455 Maer hy die niet en ontsiet syn leven,
 Reet die strate nederwaert;
 Menech neech hem in die vaert.
 Als 't ghemene volc vernam,
 Waren sy blyde dat hy quam.
- 6460 Jeghen hem liep menich een,
 Van jammere dreven sy groot gheween:
 „Here!” seiden sy, „die Griexe scare
 Es dies worden wel gheware
 Heden tot desen tyde,
- 6465 Dat ghy niet en comt ten stryde.
 Sy hebbens wel ghehat den kies.
 Van den onsen es groet tverlies.
 Sy hebbender heden vele belopen,
 Maer nu selen syt doch becopen
- 6470 Ende ontghelden in cortten tyden.”
 Her Hector comt al daer sy stryden,
 Maer die persse was soe groet,
 Van dien die weken doer den noet,
 Dat hy cume uytcomen mochte.
- 6475 Tyerst dat hy uytquam, het becochte ¹⁾

6445. wat scheyden viel al daer (*l. schreyden*). — 46. Dat die w. — 47. Daer hem af soude alsoe m. — 52. gheliet. — 66. den prys. — 67. Van ons es gr. d. v. — 69. selen 't syt. — 75. T. d. h. quam in 't gherochte.

¹⁾ De Var. heeft:

Tierst dat 'hi quam int *gherochte*.

Dit *gherochte* beteekent niet *geraas*, *rumoer* maar *strijdgewoel*. Het komt dus niet van *roepen*, zooals ons *gerucht*, maar van *raken*, dat ook in het impf. *rochte* had (*rakede*, *raekde*, *raechte*, *rachte*, *racht*, *rocht*; volkomen dezelfde overgang als bij

- Euripulus, dien sloech hy doot,
 Die van Hyrcane was here groet.
 Sidus was een coninc rycke,
 Stout ende vromich sekerlicke,
 6480 Enen slach dat hem her Hector gaf,
 Dat hem die kraghe voer af,
 Dat hy bleef doot in ghenen speel.
 Daer hoerde men tekene veel,
 Daer mocht men teenre wylen hoeren
 6485 Menech trompe, menech horen.
 Die hoghe torren luddden weder,
 Ende die dale op ende neder.
 Her Hector wert so bekynt aldare,
 Tyerst dat sys worden gheware,
 6490 Traken die Griecken te samen
 Op den velde danen sy quamen.
 Pollidamas hebben sy ghevaen,
 Philemeus hadden bestaen
 Tontsettene; maer dat es bleven.
 6495 Dies waren sy vroe, diene henen dreven,
 Want hy hem menichwerf beriet
 Grote scade ende verdriet;
 Dies gaven sy hem menghen slach
 Op den helm, daer hy voer hem lach.
 6500 Syn ontset es opghegheven,
 Hy waender selve wel syn bleven.
 Dicke was om her Hectore ghevracht,
 Van hem die men daer henen jaeght,
 Maer bekynt hebben sy hem by dien,
 6505 Dat sy hem hebben van achter besien;
 Int hertte was hem te bet.
 Pollidamas die wert ontset.
 Her Hector liet op hem lopen;
 Sy moestent swaerlyc becopen,
 6510 Dat sy hem soe dorperlicke leeden:
 Dat gheselschap wert saen verscheden.
 Hij sloecher metten sweerde doot

6476. Sloech hy Euripuluse te doet. — 77. Cortanie. — 78. Isidris. — 81. die arm. — 83. Hs.: toende. — 87. die dale aldaer n. — 89. syns. — 95. dienen.

zoeken, *zocht*; knopen, *verknocht*; koopen, *kocht*; brengen *bracht* of *brocht*, denken, *dacht* of *docht*, en het Mnl. roeken, *rochte*. Zie Brill, *Sprâakl.* § 100). *Gherochte* is dus van *raken* op dezelfde wijze gevormd, als het andere *gherochte* van *roepen*. Vgl. Oudemans, *Bijdr.* en vooral de plaats uit *Hgb.*, waar het *aanraking* beteekent.

- Menghen ridder stout ende groet;
 Hy doerreet al hare here,
 6515 Vele verloren sy aen die were;
 Pollidamas moeten sy begheven,
 Ochte alle by hem laten dleven.
 Die Troyne syn vercovert:
 Daer die fosseyt was steyl gheoevert,
 6520 Hebben sy die Griecken bestaen.
 Daer was menech doot ende ghevaen,
 Byder daet die her Hector dede:
 Waerom soudic u letten hiermede? ¹⁾
 Te velde dreven sy se verre
 6525 Dies waren die Griecken droeve ende erre.
 f°. 136v. Een ammirael Loecetes
 Was neve na Dyomedes,
 Rycke als ons die jeeste wyst;
 Doer syne stoutheit was hy sere ghepryst;
 6530 Dien heeft die coene her Hector doot;
 In midden daer die stryt was groet,
 Stac hy hem doot onder al dat here.
 Op synen scilt, met enen spere,
 Aldaer van goude stont een lupaert,
 6535 Scoerde hy den scilt metter vaert,
 Die halsberch faillierde saen,
 Dat yser esser dore ghegaen,
 Soe dat dat syden ponioen
 Doerginc op dat achterste artsoen,
 6540 Dat levere ende longhe uytvoeren beide.
 Doot viel hy van den ghereide,
 Ende tyerst dat her Hectors spere brac,
 Metter vaert hy tsweert uyttrac,
 Hy proefde hoe dat snyden conde;
 6545 Daer maecten hy menghe diepe wonde.
 Die Troyne dadent wel ten stryde,
 Numeer syn sy vroe ende blyde,
 Nu tyden sy den vyanden an;
 Dat doet her Hector, die edel man.
 6550 Als her Achilles sach dat wonder,

6524. Aldaer fosseit. Hs.: Daer die fosseit was steyl... — 23. Twi soudic u laten hiermede. — 38. So dat si dene pomoen. — 48. ryden s. d. v. an.

¹⁾ Vgl. over dit vers mijn *Tekstcritiek*, bl. 46.

- Dat her Hector doet alleen besonder,
 Die syne princen dus verslaet,
 Syn hertte segt hem ende synen raet:
 Eest dat hy langhe te lyve blyvet,
 6555 Al dat volc hy ontlyvet
 Sonder enech wederkeer.
 Maer hy souden ontlyven eer;
 Waert dat hy hem conde beringhen,
 Ende hyt dan conde volbringhen,
 6560 Hy sloechene selve, waert dat hy mochte.
 Daerane sette hy al syn ghedochte,
 Anders niet hem int hertte ginc.
 Hieromme laet hy alle dinc;
 Altemale set hy daerin
 6565 Syn ghedachte ende synen syn.
 Nemmermeer en wert hy blyde,
 Eer hy hem doot heeft in den stryde;
 Hy sach tfolc jaghen al ghemene.
 Soe vele heeft Hector cracht allene,
 6570 Dat hyt al weert met synre ghewelt,
 Ende hy hem rumen doet dat velt.
 Die Troyne syn wel becomen,
 Menghen hebben sy dlyf ghenomen;
 Al tfolc trac uyt der stede.
 6575 Synt dat God die werelt wesen dede,
 En sach noyt man in ghenen tyt
 Sulck ghevecht noch sulcken stryt.
 By hondert, by dusent bleven sy doot,
 In die stat was't ghehu soe groet,
 6580 Tfolc liep al dat het mochte;
 Die erde bevede, dat hem dochte
 Ghelyc of sy scoren soude,
 Menech doode lach op die moude.

6551. alleen *ontbr.* — 53. ende raedt. — 58. Hs.: behinghen. — 69. S. v. crachts heeft her H. allene. — 70. al wederstont m. s. g. — 75. wesen *ontbr.* — 77. S. g. ende soe vreeseliken stryt. — 79. Hs.: I. d. s. was gheen s. g. — 80. Hs.: Hy en liep uyt al dat hy mochte. — 81. beefde. — 82. G. als of s. s. s. — 83. lach daer o. d. m.

DITS HER HECTORS DOOT. (Benoit 16105—16204).

(Blommaert, *Ovl. Ged.*, D. I, bl 38).

- f°. 136v. Pollicetes een coninc uytvercoren,
 6585 Van aver Caucasus gheboren,
 Dats ten lande weert van Endy,
 Menghen riddere soe hadde hy;
 Stout was hy ende wel bedacht,
 Ende een man van groter macht,
 6590 Noyt en sach men ghenen man
 . Beter wapene hebben an;
 Met dieren stenen ende met goude
 Waren sy versiert menichfoude,
 Dies pensic dat hy hem verhief.
 6595 Her Achilles haddene herde lief,
 Bedy dat hy hem soude gheven
 Synre suster, behielde hy dleven.
- f°. 137r. Selve was hy een ridder vermaert,
 Van synen vyant onversaert;
 6600 Dies daghes scoech hy menghen Troyen;
 Mer her Hector heeft belopen dien,
 Dat hy hem niet en mochte ontgaen,
 Daer moeste hy syn biecht ontfanen;
 Ten tanden scoech hy hem aldare,
 6605 Ende doen hy sach dat rycke ghegare,
 Soe scone, soe ryckelyc ende soe diere,
 Wilde hyt aftrecken sciene.
 Doen hy hem pynde hoe hyt afrake,
 Quam her Achilles, syn wedersake,
 6610 Op hem slaende over die heide.
 Daer ruimte menech syn ghereide.
 Die wych versamende daer soe groet,
 Dat daer menech man bleef doot.
 Her Hector ende her Achilles quamen te samen,
 6615 Die grote slaghe gaven ende namen;
 Elc scoech anderen al dare
 Op die helme, die ludden clare,
 Soe dat alle die bande ontspronghen,

6585. Van over Cassitus was hi g. — 88. gheacht. — 6603. Daer (Hs.: *dat*)
 moeste hys biechte o. — 8. hyt hem p. — 10. op die heide. — 12. verswaerde. —
 18. Hs.. vyande(!)

- Ende hem die hande wedersonghen.
 6620 Maer her Hector heeft een sweert ghetrect,
 Dat scarp was ende claer blect;
 Met beiden handen hy oec slaet
 Op her Achilles, hoe soe't gaet.
 Mer hy en consten niet ghevelen.
 6625 Dat vechten lieten haer ghesellen,
 Die ghene die waren daer ten stryde,
 Ende maecten hem ene plaetse wyde.
 Mer her Achilles sonder waen
 En mochte voer hem niet ontstaen,
 6630 Hy trac besyden wel sere ghewont,
 Hy was erre, dat wert u wel cont.
 Gheen man en mochte droever syn,
 Dat dede hy herde wel in schyn;
 Hy dede begaden syne wonde,
 6635 Ende binden soe men best conde;
 Synen helm hy verbinden doet;
 Enen spriet nam hy starc ende goet;
 Ten stryde keerden hy danen hy sciet,
 Om syne wonde en laet hys niet.
 6640 Op Hector voer hy te diere stont,
 Hy wille sterven alsoe ghewont,
 Sweert hy, ofte hy sal hem doden;
 Dies en laet hy hem niet verbloden.
 Scarp ende wreet soe was die stryt,
 6645 Daer bleef menech in cortten tyt.
 Onder die Griecken wert een ghehu,
 Sie riepen: „Her Hector hevet nu
 Enen coninc noch afghesclaghen,
 Wy en moghen des niet verdragen.”
 6650 Hector hadde enen by der veintallien,
 Ende tracken uyt der battallien,
 Metten scilde al onghedect.
 Her Achilles siet, dat hy er niet op en meet.
 Syn ors sloech hy met sporen,
 6655 In syn hertte soe hadde hy toren;
 Op her Hectore hy hem wreken wilde.
 Hy stackene beneden den scilde,

6621. ende sere blect. — 24. M. hine en consten n. g. — 29. En m. jeghen hem n. ghestaen. — 30. Hi trac op oer. — 34. vermaken s. w. — 35. E. verbinden soe hi best conden. — 36. S. h. hi oec binden doet. — 40. Her H. waecht hi t' alre stont. — 42. Ofte hi wilten doden. — 48. Enen c. ons afghеваen. — 49. Wi en connen jeghen hem niet ghestaen. — 50. Enen anderen hielt hi bi d. v. Hs.: Hector hadden b. d. v.

- Met enen spere, dat scarp was,
 Dies hy nemmermeer en ghenas.
- 6660 Want hy hem van achter stac aldure,
 Hem en help halsberch no coverture.
 Dat was rouwe ende jammer groet,
 Daer bleef die goede her Hector doot!
 Want syn levere ende longhe beide,
- 6665 Vielen voer hem int ghereide.
 Ay, her Hector! bloeme van ertrike,
 Noyt en vant men ws ghelike;
 In allen saken waerdy volmaect,
 In allen doeghden wel gheraect.
- f°. 137v. 6670 Hovesch waerdy ende goet,
 Scone, milde ende vroet.
 Gheen dinc en messat ane u.
 Dat ghy hebdt verloren nu
 U leven, dat sal syn meswende
- 6675 Dien van Troyen in haer ende.
 Oec alle heren ende vrouwen
 Diet lesen, sullen maken rouwe.
 Ay, her Achilles! boese degghen,
 Hoe fellike hebby verscleghen
- 6680 Den stoutten ende den starcken her Hectore.
 Dat dune van achter stakes dore!
 Mordelicke naemdy hem dlyf.
 Twaren, dies hadde ghesyn een blyf,
 Hadstune in dansichte ghesien;
- 6685 Dat en hadde dy niet moghen ghesien.
 Als ghy hem jaghet, ghy waert vervaert,
 Want hy dicke met syn scarpe swaert
 U menghe wonde in dyn lyf heft ghehouwen,
 Daert saghen heren ende vrouwen.
- 6690 Onghelyc was dyne cracht.
 Dune hads jeghen her Hector ghene macht;
 Haddy ghevochten hant jeghen hant,
 Dyn hoet waer bleven her Hectors pant.
 Ay stat van Troyen, wes droeve sere,
- 6695 Du heves verloren raet ende here.
 Ghy Troyne, vliet haestelicke!
 Die bloeme es doot van uwen rycke.

6659. Dies her Hector n. e. g. — 75. Hs. en fr.: die van T. — 77. Die 't horen
 lesen, hem mach wel rouwen. — 82. Moedelicke. — 83. Trouwe, d. h. g. e. blyf.
 Hs.: een gheblyf. — 86. Dune saeghsten nie, dune (I du) en waers vervaert. —
 87. Di heeft dicke syn s. s. — 88. Meneghe w. i. d. lyf ghehouwen.

- Ay! nu wert u stat tebroken,
 Ende ghy selt blyven onghewroken.
 6700 Die ghene, die u te wreken plach,
 Es doet: nu maect groet hantghesclach.
 Hadde her Hector tot nu moghen leven,
 Troyen ware te wynnen bleven.
 O wy, hoe droeve een aventuer!
 6705 Hoe swaer, hoe bitter ende hoe suer!
 Hoe was sy op die stat vererret,
 Dat sy hem Hector heft ontfert.
 Ay, Hector! bloeme ende heer groot,
 Al bistu hier dus bleven doot,
 6710 Nochtant sal men dy lof ende eer
 Hierna spreken ommermeer.
 Die vander stat werden versaecht,
 Daer en was niet langhe ghetaecht, ¹⁾
 Sy en ghingen vlien haer ende daer.
 6715 Niemand en nam syns levens waer,
 Het waer hem lief, waren sy doot bleven.
 Luttel gaven sy om haer leven,
 Sy worpen wech scacht ende sweert.
 Hectors doot heft se verveert,
 6720 Verwonnen ende ghemaect soe blode,
 Ende ghebracht te sulcken node,
 Dat menech man op dien dach
 Achter velde in onmacht lach;
 Aldaer sloeghen doot dat griexe heer
 6725 Menghen man al sonder weer.
 Van den velde hebn sy se gheiaecht;
 Ter stat wert liepen sy versaecht,
 Sy maecten hem wech al aver voet,
 Menech swert wert ghenet in't bloet,
 6730 Ende menech bleef daer ter stont
 Doot, ghevaen ende ghewont.
 Haren wille daden sy ende niet el;
 Nu syn sy te boven wel.
 Diet lyf ontdroeghen mit ghewelde,
 6735 Liepen ter stat wert vanden velde.

¹⁾ Men leze *ghedaegt*, van *daghen* = *rusten*, *talmen*. Vgl. de noot op vs. 2931.
Ghetaecht is den half-duitschen afschrijver waarschijnlijk uit de pen gevloeid ten
 gevolge van het D. *zagen*.

DE STRUD OVER DE WAPENEN VAN ACHILLES.

(Ovidius, *Metamorph.* XIII, 1—394).

- f°. 180v. Coninghen, hertoghen ende graven,
 Ende rycke coninghen ende princhē van haven
 Ghinghen sitten op eenre banc,
 Dat ghemeen volc stont al ghemanc
 6740 Op dat velt al omtrent,
 Om te horen dat parlement.
 Doent al sweech, is herde saen
 Ajax selven opghestaen.
 Een man wast van sulcken dinghen,
 6745 Synen moet en const hy niet bedwinghen;
 Wredelicke mit fellen oghen
 Besach hy den starcken toern, den hoghen, ¹⁾
 Dat was van Troyen Ylioen.
 Aldus sprac hy voer die baroen:
 6750 „O ghy grote heer Jupiter,
 Teghen wien ben ic ghespar? ²⁾
 Dat is die blode Ulixes,
 Die hem niet en scaemden des,
 Dat hy voer Hector enwech vlo;
 6755 Dien ic wederstont also,
 f°. 181r. Dat ic mit mynre rechterhant
 Vanden scepe weerden den brant.

6737. *Moet men lezen: heren ende princen van haven? — 51. Hs.: ghespaert.*¹⁾ Ovid. *Metam.* XIII, 4.

Sigeia torvo

Litora respexit classemque in litore vultu.

²⁾ De verbetering van *ghespaeri* in *ghespar* wordt reeds door het rijm gevorderd. Dezelfde verandering moet gemaakt worden f°. 75v.

Hector die stoutte, die reet daer inne,
 Als een vervaste leeuwynne,
 Die om haer proyen is *ghespaer*, (Hs.: *ghespaert*)
 Ende niemant haer verbieden en daer.

f°. 26r is het woord goed geschreven:

Dat en is altoes niet haer waen (Hs.: *waer*),
 Dat ymant op hem comen daer,
 Of teghen hem worden *ghespaer*.

Vgl. verder *Alex.* III. 789; *Rijmb.* Gloss., Oudemans, *Bijdr.*, *Lanc.*, II, 17147 en III, 22308; *Sp.* 1², 11, 58. *Gespar* bet. *vijandig*, *zich verzettende*. Het komt van het ww. *sperren*, d. i. *afsluiten* en verv. *zich verdedigen*. Benecke, II², 486 en 487. Het Mhd. kent het adj. niet, wel het subst. *gesperre* d. i. *balk*.

- Ghy heren, het dunct oec desen
 Sekerlicke veel beter wesen,
 6760 Te stryden mit loeser talen,
 Dan mitten sweerde, dat weet ic wale.
 Mer ic ben een, dat weetty wel,
 Die mitter tonghen niet en is snel,
 Noch gheraect oec in den mont.
 6765 Oec is dat u, heren, cont,
 Ghelyckerwys dat ic gheen man
 En ben, die veel dinghen can,
 So is Ulixes, die daer staet,
 Een die nye en deed coen daet;
 6770 Myn is die daet ende syn dat woert,
 Ende also gherne als men hoert
 Syn tael mit groter gheer,
 Also gherne siet men my int heer.
 Nochtant waen ic, ende segghet u twy,
 6775 Dat hier gheen noot en sy,
 Te tellen wat my is ghevallen,
 Want het is meest cont u allen.
 Ghy saghet mitten oghen an.
 Laet Ulixes, die wyse man,
 6780 Segghen, hoe hy heft gheleft,
 Want hys gheen oercondt en heft;
 Het is by nacht al ghesbiet,
 Daerom en weten wys niet.
 Het is waer, ic lyes voer alle dese lude;
 6785 Dat ic heyscen grote miede
 Van mynen dienst ende van mynre daet,
 Nae dien dat my gheschapen staet:
 Groot is die miede ende die eer;
 Nochtant heb ic verdient veel meer.
 6790 Ic weet wel, sy soud my blyven,
 Woud my Ulixes niet verdryven.
 Ic gave daerom oec herde cleen,
 En daed Ulixes alleen,
 Omdat hy hem sal beroemen,
 6795 Hoe dat hier die saken comen,
 Ende allen die dat horen heden,
 Dat hy teghen my heft ghestreden.
 Nochtant waen ic dat van my

6759. Hs.: beter *ontbr.* — 61. Hs.: sweerden. — 65. Hs.: uwe heren. — 79. Hs.:
Laet ontbr. — 88. Hs.: na die eer. — 98. Hs.: Nochtant en waen ic.

- Niemant en twyfelt, wie ic sy;
 6800 Want ic daer my wel beroemen,
 Wanen dat ic ben ghecomen;
 Niemand en is so wel ghebaren,
 Ic en daer hem wel eyschen twaren
 In allen have voer alle baroene:
 6805 Ic ben comen van Thelamoene,
 Die stout was ende goet
 Ende yerst mit Jason bestoet
 Te varen om dat gulden vlies;
 Nestor weet wel die waerheit dies,
 6810 Die daer mede in Colcos om was.
 Oec was hy, syt seker das,
 Die yerste, die Troyen wan
 Mit Hercules den stoutten man.
 Den loen, die hem daerom was ghegeven,
 6815 Heft ghecost menghen syn leven.
 Eachus dat was syn vader;
 Ghy weet dat wel allegader,
 Dat hy stout was ende coen,
 Ende coninc van Mirmidoen.
 6820 Jupiter die lyden das,
 Dat Eachus syn soen was,
 Ende wan hem by Egynen,
 Ulixes! wes wiltu dy pynen?
 Du biste quaet, dat weet men wale,
 6825 Dattu teghen my houdes tale!
 Nochtant ben ic, wildyt horen,
 Van mynre moeder bat gheboren.
 Myn moeder Esiona
 Was oec Jupiters nicht na,
 6830 Want Jupiter wan Dardaniuse
¹⁾
 Te Troyen maecten hy en, in die stat.
 Van hem quamen, men weet wel dat,
 Ylus ende Asseracus,
 6835 Lamedon ende Priamus.

f°. 181v. Dus ben ic van den besten ghebaren

6807. Hs.: mit ontbr. — 14. Hs.: Den loen den hem d. w. g.

¹⁾ Hier ontbreekt een regel, die moeilijk kan worden ingevuld, omdat Ovid. over de afkomst van Ajax moeder zwijgt. De volgende regel moet aldus verbeterd worden:

Troyen maecten hy, die stat,
 want Dardanus was de stichter van Troyen.

- Van European veel te voren,
 Ende vanden besten van Asia
 Van mynre moeder Esiona.
 6840 Nochtant en segickes niet bydy,
 Ghy heren, dattet recht sy,
 Dat ic die wapen heb hierom;
 Mer dat ic meen, 'dat is die som,
 Dat Ulixes is een quaet,
 6845 Die hier int ghedinghe staet
 Teghen my te houden tale.
 Ic eysche die wapen, weet dat wale,
 Van recht ende niet van edeldom.
 Achilles was, des houd ic roem,
 6850 Myns oems soen ende ic die syn.
 Want Thelamoen die vader myn
 Ende Peleus waren ghebroeder
 Beide van vader ende van moeder,
 Dus eysche ic dat men my gheve,
 6855 Dat my van mynen edelen neve
 Versterf ende van rechter ore.
 Nochtant weet ic wel ter core,
 Dat Thelamon myn ouste broeder,
 (Dien Esiona myn moeder,
 6860 Doen myn vader doet was bleven,
 Synen naem hem deed gheven,
 Want hy yerst Teuccer was ghenant.)
 Woud hy der aen slaen syn hant,
 Naere waer hy der, dan ic, een deel.
 6865 Mer hy gheeft my al gheheel,
 Dat hy der aen mit recht heeft.
 Ulixes, du doets quaet, God vergeeft!
 Als my dunct, in allen dinghen.
 Wylstu dyn gheslechte mynghen
 6870 Onder dat onse, dat is misdaen.
 Du bist comen, wiltu verstaen
 Van den valschen Sysiphus,
 Die snachs inder lude huys
 Om die diefte conde crupen;
 6875 Noch canstu wel na hem slupen
 Ende hebs van hem die natuer,
 Want du cans stelen wel ter cuer,

6859. Hs.: Esiona nae myn m. — 70. Hs.: die onse. — 75. Hs.: constu. —
 77. Hs.: du cuncts.

- Het is allen Griecken wel cont,
 Dat hy amys was langhe stont
 6880 Dynre moeder ende hyse verriet;
 Parces en bestaet dy niet. ¹⁾
 Van hem is dy gheboren an
 Dattu bist so valschen man.
 In sulcken doen sal men dy prysen.
 6885 Sal men my bydy ontwysen
 Die wapen, omdat ic ten stryde
 Gherne quam ende by tyde
 Sonder ghebot ende bedwanc?
 So is myn gheluc te cranc.
 6890 Men gef se Ulixes best,
 Die der node quam ende lest,
 Ende hem selven verwoyt maecten;
 Het waer best, dat hys missaecten!
 Ghemaect had hy een ploech,
 6895 Dies menech mensche seer loech;
 Daer in ghebonden oec, Godweet,
 Enen esel ende een gheet.
 Syn lant ghinc hy daer mede eren,
 Alsof hy hem woud gheneren.
 6900 Hy ghinc sayen sout voer coren;
 Hier moegdy grote scalcheit horen.
 Dit deed hy in dier ghebaer,
 Of hy uytten synne waer.
 Wie verscalcten hem, wie wist covent?
 6905 Dat was des outs Namplus kynt,
 Palamedes, die synt berechte
 Coninghen, greven, heren, knechten,
 Ende al dit heer mit groter eren.
 Hy cond behendicheiden noch mere
 6910 Dan Ulixes, dat weet ic wel.
 Doen hy hem tonen sach dat speel,
 Woud hy weten apenbaer,
 Of hy uytten synne waer.
 Aldaer hy erende ghiuc aldus,

6879. Hs.: Dat amys was. — 85. Hs.: Sal men dy by my ontwysen. — 86. Hs.: dat ic ten s. — 6902. Hs.: in dien ghebaer. — 11. Hs.: noch meren.

¹⁾ Lees:

Laertes en bestaet dy niet.

Volgens eene mythe was Ulysses niet de zoon van *Laertes*, maar van *Sisyphus* bij *Anticlea*, die hij op een zijner strooptochten had geschaakt.

- f°. 182r. 6915 Nam hy syn kynt Thelamacus
 Ende settent voer hem in die vore,
 Want hy woud wel ter cuere
 Weten of hy waer sonder vroede,
 Dat hys niet en soud hoeden.
- 6920 Mer tyerst dat Ulixes quam
 Ten kynde, en was hy niet gram,
 Dat hyt yet mocht doen doden.
 Daer nam men mit ghewelde den bloden,
 Was hy droeve ofte blyde,
- 6925 Ende brachten hem hier te desen stryde.
 Mer dat is u wel cont, ghy heren,
 Willen wyt ter waerheit keren,
 Dat die wysheit ende die raet
 Palamedes synt was quaet.
- 6930 Daer wert om ghekort syn leven.
 Ulixes hadt daertoe ghedreven
 Dat men hem aenteech mit ghewoude,
 Dat hy dat heer verraden woude
 Ende hy den scat van synre wedden
- 6935 Begraven had onder syn bedde,
 (Dies menich coninc was bedroeft)
 Ulixes, dien ghy selven groeft!
 Mer doen hy ontginc ter noot,
 Had hy en synt welna doot,
- 6940 Ghy weet wel waer, in enen putte.
 Die wapen syn u seer nutte,
 Synt dat ghy uwes ondancs hier quaemt.
 Het is wonder dat ghy u niet en scaemt.
 Ghy daedt daeraen te grote scande
- 6945 Allen ridderen van den lande,
 Dat ghy u maecten uytten synne.
 Om dat ic tierst quam daerinne
 Onghevraecht ende onghebeden,
 Ende oyt mit goeden wille strede,
- 6950 Sal men ons bydien ontwyzen
 Ons recht? Dat sal mesprysen
 Menich man wel langhe hiernaer
 Aver menich hondert jaer.
 Nochtant ghy heren, verghave Got,
- 6955 Dat Ulixes weer sot,

6931. Hs.: had. — 35. Hs.: bedden. — 37. Hs.: hy selven. — 38. Hs.: ghy ont-
 ghinc. — 47. Hs.: Wie dat tierst q. d. i. — 50. Hs.: Sal men ons beiden ontwy-
 sen. — 51. Hs.: dat sal men prysen.

- Ofte van natueren verwoet!
 (Ic waent ons allen waer goet.)
 Ende hy niet comen en waer
 Mit ons voer Troyen haer,
 6960 Want hy heft ons beraden
 Veel scanden ende scaden.
 Hy was algader maker des
 Ende bereit, dat Philochetes.¹⁾
 Peans soen van ons is los,
 6965 Die blēven is in Lemnos.
 Dies wy allen hebben scande,
 Dat hy is in dien woesten lande;
 Het mach hem kosten syn lyf.
 Ic waen, datter in en is man noch wyf,
 6970 Want die wyf hier te voren,
 Daer ghy wonder af moghet horen,
 Vermoerden daer alle haer man;
 Dat hevet woeste ghemaect dan.
 Daer seid men my dat hy onsochte
 6975 Leghet in een haghedochte.
 Wrake te bidden is hy gewoen
 Altoes aver Laertes soen.
 Daer leecht hy ende bidt op Gade;
 Sy en sullent niet wreken node,
 6980 Want syn roepen ende syn carmen
 Mocht enen steen ontfarmen.
 O wy! of hy hier mit ons waer!
 Ic waen so goet in onse schae
 Engheen en waer, so hy es.
 6985 Dien ontstac ons Ulixes
 Ende ic seg u, hoet daertoe quam.
 Ulixes wistet ende vernam,
 Dat hy had Hercules strale,
 Daer men die waerheit af weet wale,
 6990 Wie datter mede wert ghewont,
 Dat hy cume meer wert ghesont.

6956. Hs.: verwoyt. — 58. Hs.: Ende hy noch niet c. e. w. — 58. Hs.: Mit ons
 noch voer T. h. — 83. Hs.: ons.

¹⁾ Hoe verleidelijk het ook zijn zou, het subst. *bereit* als echt te erkennen,
 en daardoor de juistheid der lezing in *Rijmb.* 2075 te bevestigen, zoo moet toch
 m. i. dit woord in *beriet*, het impf. van *beraden*, veranderd worden, hetgeen zooveel
 te waarschijnlijk is, omdat meermalen in het Hs. *ei* voor *ie* geschreven is, b. v.
heit voor *hiet*; *scheit* voor *schiet* enz.

- Dat woud hy proeven apenbaer,
 Of dat die rechte waerheit waer.
 Hy die valsche es ende fel
 6995 Deed dattet hem eens ontfel,
 f°. 182v. Ende hy hem wonden in synen voet,
 Daer was hy na doet ghebloet.
 Die wonde vuulden ende stanc;
 Philoctetes wert soe cranc,
 7000 Alsoe als hem selven dochte,
 Dat hy ons volghen niet en mochte.
 Ulixes brochten hem voer doghen,
 Dat hy niet en const ghedoghen
 Dien stanc, die quam van synre wonden,
 7005 Ende hiet hem, dat hy een stonde
 In Lemnos oec soud wesen,
 Totdat hy waer ghenesen.
 Hy seid, dat hy doer gheen sake
 Hem en liet hebben brake.
 7010 Siet, ghy heren! mittesen rade
 Ende mit alsulcken moerdade
 Heeft hy ghehoent onse heer.
 Nu heeft hy sonder lyfneer
 Philoctetes ghelaten
 7015 (Dat is scade groot uytermaten)
 In Lemnos meer dan tien jaer,
 Ende men seghet ons averwaer,
 Dat hy wilde vrocht moet eten.
 Syn cleder syn seer verscleten.
 7020 Hercules strale heft hy daer,
 Daer Calcas af seghet voer waer,
 Dat Troyen blyft al onghewonnen,
 Tensy dat wy se ghewynnen connen.
 Ic segt u, waerby dattet coemt:
 7025 Hercules, dien men dicke noemt,
 Scloeck int broec dat heet Lerna,
 Enen worm, hiet Ydia,
 Daer in venynnen hy syn strale.
 Men weet daer af die waerheit wale,
 7030 Wie datter af wort ghewont,
 Dat hy moet blyven onghesont,
 Hem en quame sulcken meister an,

6996. Hs.: Ende hy wonden. — 7028. Hs.: D. i. venynnen syn strale. — 32. Hs.:
 Hy en quame.

- Die wel fenyn ghenesen can.
 Hier meed soud men vervaren
 7035 Die van Troyen sonder sparen.
 Laertes soen heft se ons ghenomen,
 Got moet hem daerom verdoemen.
 Verghave Got, dat Namplus kynt
 Levede ende ons waer omtrint;
 7040 So en hadden wy hem niet verloren,
 Want doer die scande ende den toren
 Deed hy hem tallen tyden
 Te meer te voren in den stryde
 So langhe, dat hy al becochte.
 7045 O wy, dat moerdadighe ghedochte!
 Hoe langhe wast hem in den moede,
 Dat hem Namplus soen, die vroede,
 Vroet maecten, dat hy was verwoet!
 Bydien groef hy dat grote goet
 7050 Onder Palamedes bedde,
 Dat was hem een swaer wedde.
 Had Palamedes dat gheweten,
 Dies der ic my wel vermeten,
 Hy hadt mitten lyve becocht.
 7055 Dus heft hy onse baroen ghebrocht
 Som in ellende, som in den doot,
 Ende ons allen ghedaen scade groot.
 Om dese sake ende om el niet
 Ist dat men Ulixes ontsiet.
 7060 Dat is die waerheit, dat weet ic wale,
 Dat hy bet in syn tale

¹⁾
 Want hem is een scande ghesciet,
 7065 Des hem is een swaer verdriet.
 Leste in den groten tornoy,
 Daer Nestor had groot vernoy,
 Want syn ors dat was ghewont
 Ende hy selven te dier stont

7038. Hs.: Veghave of Beghave.

¹⁾ Hier ontbreken een paar verzen: *Metam. XIII, 62*:

Sic pugnat, sic est metuendus Ulixes,
 Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
 Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
 Esse rear nullum.

- 7070 Was onder die voet ghevelt,
 Hy riep lude mit ghewelt
 Aen Ulixes ghenaden.
 Van wonden was hy verladen,
 Ende oec cranc ende traech van oude.
- 7075 Ulixes die liets ghewouden
 f°. 183r. Der aventueren ende ghinc vlien.
 En haddiet selven niet ghesien,
 Nestor, hy waer der bleven doot.
 Oerconde hem, die doer den noot
- 7080 Ducke riep aen Ulixes;
 Syns selfs gheselle Dyomedes
 Riep: „Waer wiltu, blode saghe!
 Sullen wy heden in desen daghe,
 Nestor hier laten verslaen;
- 7085 Soe is ons eer seer ghedaen.”
 Het was om niet, al dat hy riep.
 Ic haeste my saen ende liep
 Al daer Nestor lach ghevelt.
 Ic help hem mit ghewelt
- 7090 Dat hy van daer mit eren quam;
 Dies was menech Troyen gram.
 Doe maecte Nestor grote claghe
 Aver hem ten naesten daghe,
 Ende seid, hy hadden verraden,
- 7095 Omdat hy hem alsoe verladen
 In die viande liet sonder noot,
 Daer hy na was bleven doot.
 Ulixes wysdem selven saen;
 Dat men hem alsoe liet staen
- 7100 Sonder hulp int ghevecht, ¹⁾
 Dat waer van sulcker saken recht.
 Ic sach, dat menich Troyen op hem liep,
 Ende hy ghenade sere riep
 Aen syn ghesellen al te samen,
- 7105 Die hem al te spade quamen.
 Wy ontfarmden synre pynen,

7077. Hs.: En haddet s. n. g. (*vgl. vs. 7087*). — 98. Hs.: wysden. — 99. Hs.:
 Dat men se a. l. s.

¹⁾ Ib. 71:

En eget auxilio, qui non tulit, utque reliquit,
 Sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.

- Want ic sach hem in syn aenschynne
 Verweloes ende herde bleec,
 Ende hy veel bet gheleec
 7110 Dat hy doot weer dan levende.
 Hulp riep hy aen my al bevende,
 Mer dat deed hem die noot.
 Ic voer in die porsse groot,
 Al daer hy ghevallen lach.
 7115 Alsy wil op enen dach
 Ende die viande versament syn,
 Come onder die taerge myn!
 Daer sal hy tonen aen syn ghelaet,
 Hoe hem syne bloetheit staet.
 7120 Ende hoe hy teghen my stryden can.
 Nochtant hoert noch meer daeran.
 Doe ic hem dus in staden stoet,
 Was hy ghewont ende bebloet,
 Dat hy niet langher staen en mochte.
 7125 Mer doe ic hem succors brochte,
 Ende hy sach, dat hy mocht onderupen,
 Ghinc hy uytter porsse selupen,
 Ende ghinc vlien in dier ghebaer,
 Alsof hy niet ghewont en waer.
 7130 Ghy heren! hoert my bat voert.
 Hector quam eens uytter poert,
 Die die beste sekerlicke
 Was van desen eertrycke.
 Mit hem quamen ridders goede.
 7135 Soud men lude van hoghen moede
 Maken, sy warens wel weert. ¹⁾
 Ulixes! doe waerstu verveert
 Ende niet twaren du alleen,
 Mer veelna al theer ghemeen.
 7140 Soe seer ontsach men syn heer,
 Syn goede sweert ende syn speer.
 Doe ghemoetten ic den stoutten man,
 Doent al voer hem wycken began.

7126. Hs.: dat ic m. o.

¹⁾ Lees:

Soud men lude van hoghen moede
Mercken, sy warens wel weert.

Ovid. l. l. 82 heeft slechts:

secumque deos in proelia ducit.

- Ende stac hem, dat hy achterwert
 7145 Was gheneghen op syn pert.
 Achilles was te dien tyde gram
 Om die joffrouwe die men hem nam,
 Die Aghammennoen hem onthelt.
 Hector vraghede op dat velt
 7150 Wie teghen hem ioesteren woude.
 Doe antwoorden ic dat ic soude
 Teghen hem ryden lyf teghen lyf.
 Oec baet ghy my, blode katyf,
 Ende ander heren, dat icket dade.
 7155 Ic deedt gherne by uwen rade.
 f°. 183^v. Myn gheluc was, dat wetic wel,
 Dat ic voer hem niet en vel.
 Ende hy oec my niet en verwan.
 Synt quam.... ende syn man ¹⁾
 7160 Mit enen herde groten heer.
 In den wille ende inden gheer
 Waren sy allen bevaen,
 Dat sy wouden ons verslaen,
 Ende onse scepe verbernen al,
 7165 Die wy hadden groet ende smal.
 Al hier ter stat so mostet bliven,
 Dat sy ons wouden verdriven.
 Waer was doe Ulixes,
 Die so vroet van talen es?
 7170 Die brant was in die scepe comen,
 Ende waren ons na alle ghenomen;
 Ende synt wast oec twewerf
 Dat men se alle der niet en bederf.
 Geeft my die wapen, dat bid ic u,
 7175 Voer alle die scepe nu;
 Ende oec syt des vroet ghenoech,
 Dat die wapen niemants ghevoech
 Bet en syn, dan my alleen;
 Ulixes ister toe te cleen.
 7180 Dus doet ghy den wapen so groot eer
 Als ghy my doet, ofte meer.

7146. Hs.: tyden. — 78. Hs.: dat my a. — 80. Hs.: der wapen groot eer. — 81.
 Hs.: Als ghy se my doet.

¹⁾ Ib. 91:

Ecce ferunt *Troes* ferrumque ignemque Jovemque
 In Danaas classes.

- Wes mach hem Ulixes beroemen?
 Wat eren is van hem comen?
 Was hem dan dat eren ghenoech,
 7185 Dat hy den coninc Resus sloech,
 Die by nachte was vermoert,
 Daer hy te Troyen voer die poert
 Ghelogiert lach mit synen heer?
 Hy mochtet wel doen sonder weer.
 7190 Dolona, die Troyen bade,
 Die onghewapent was ende blode,
 Dien sloech hy doot, dats manheit groot!
 Hy sloech en sonder weer doot.
 Is dat syn manheit al,
 7195 Dat hy in der nacht stal
 Paladium? dat can hy wael,
 Het is hem van gheslechte wael,
 Diefte ende moerdadecheit;
 Eer is hem onghereit.
 7200 Dit is algader des nachts ghesbiet;
 Noch en waer hy te prysen niet
 In ghenen doen groet of cleen,
 En dade Dyomedes alleen.
 Ist nochtant, dat ghy wilt gheven
 7205 Die wapen, die waren myns neven,
 Ulixes den bloden man,
 Soe doet wel ende deylt se dan,
 Ende gheeft die meeste helt
 Dyomedes, die dat velt
 7210 Ducke verweert mit synre scare,
 Ende doot sloech den sagittare.
 Nochtant dunct my Ulixes dulle,
 Ic en weet wat hem die wapen sullen:
 Want hy by nacht, pleecht te crupen
 7215 Ende die lude te beslupen,
 Ende hout hem licht int harnas ¹⁾
 Omdat hy wil wesen ras,
 Ende oec te vlien syn snel.
 Die helm syn, ghebruneert wel,
 7220 Verlicht mit menghen dueren steen,

7201. Hs.: hy ontbr.

¹⁾ d. i. hij wapent zich met een licht harnas. Meer gebruikelijk is de tegenstelling *swaer int harnas*. Ook wij spreken nog van iemand, die *licht* of *dik* in de *kleeren* is, d. i. met *lichte* of *dikke* kleederen bekleed.

- Al daer hy stelen gaet alleen,
 Sal wroeghen syn misdaet;
 Dat sal hem wesen herde quaet.
 Ic weet wel, sy is hem te swaer!
- 7225 Syn hals en mach niet, voerwaer,
 Ghedraghen also groten last,
 Al waer hy noch also vast;
 Noch hy en heft oec niet die cracht,
 Dat hy den starcken Peleusscacht
- 7230 Mit synen armen mach gherichten;
 Hoe soud hy der dan meed vechten?
 Noch den scilt, die wilen maecte
 Vulcanus, die wel gheraecte,
- f°. 184r. Die so wael smeden can,
 7235 Ende scriven beesten ende man,
 Daer hy aen ghescreven heeft,
 Al dat in der werlt leeft.
 Aen den scilt mach men besien
 Die werlt, ghedeelt in drien,
- 7240 Alle ryvieren ende berghen,
 Gyganten, cropelen ende dwerghen,
 Ende alle die lude, hoe sy heten.
 Daer staen aen die planeten,
 Die teiken vanden sodiaken,
- 7245 Ende alle die sterre ende alle die saken,
 Die boven staen aen den troen.
 Twaren hy waer al te scoen,
 Ende alte goet ende alte swaer
 Dire luchter hant, die daer naer
- 7250 Altoes staet nacht ende dach,
 Hoe sy die lude honen mach.
 Wat wiltu eyschen, verdwaest man,
 Datty ghehelpen niet en can,
 Ende datty herde seer mach scaden?
- 7255 Du bister meed al verladen.
 Het sal een sake wesen,
 Dier du niet en cans ghehesen,
 Men en sal dy niet meer ontsien,
 Mer du en sals niet moghen ontvlien.
- 7260 Dus saltu verweloes blyven doot. ¹⁾

7222. Hs.: Sal hy w. — 31. Hs.: Hoe seer soud. — 32. Hs.: wile. — 42. Hs.:
 hieten. — 46. Hs.: die troen. — 49. Hs.: Diere l. hant.

¹⁾ Het woord *verweloes* komt zeer goed te pas vs. 7108:

- Die vlucht, die dy uytter noot
 Heft gheholpen menichwerven,
 Ende die ghy wael soudt node derven,
 Sal dy dan syn onghereet.
- 7265 Oec wil ic well dat ment weet,
 Dat die scilt, die du draghes, blode!
 Die selden heeft ghesyn in node,
 Is onghequest ende onghescuert;
 Die myne heft soe veel besuert
- 7270 Beide van steken ende van slaghen,
 Ic en mach en niet langher draghen.
 Nochtant wat sal grote tale
 Sonder daet, ic wil dat wale
 Becortten soe dat ment pryst.
- 7275 Ic en wil niet, dat men der af wyst
 Emmermeer enech vonnesse;
 Noch sy drie, noch sy sesse.
 Ist dat die heren willen ghehinghen,
 Men sal myns neven wapen brenghen,
- 7280 Die soe starc was ende soe goet,
 Soe haefs, so milde ende so vroet,
 Ende werpse in enighen tyde
 Te midweghen inden stryde,
 Als den stryt ten wreesten staet:
- 7285 Can Ulixes sulc beraet,
 Dat hy se dan mach ghewynnen,
 Ic laetse hem hebben met mynnen.
 Mer of hy se niet ghewynnen en can,
 Ic allene ende el gheen man,
- 7290 Ic wilder mitter vaert toe gaen.
 Mach ic die viande daer af selaen,
 Ende ic die wapene ghecryghe
 Mit vromicheden in den wyghe,
 Soedat ic se ten tentten brenghe,
- 7295 Laet se my sonder ghedinghe
 Ghebruken, des bid ic u;
 Ander dinc en gheer ic van u."
 Ajax had syn taele gheint;

7263. Hs.: derve. — 72. Hs.: salt. — 81. Hs.: ende *ontbr.* — 87. Hs.: hem *ontbr.*

Want ic sach hem in syn aenschyne
 Verweloes ende herde bleec,
 maar hier kan het niet de ware uitdrukking zijn. Men leze dus:
 Dus saltu wereloes blyven doot.

- Tfolc stont omt parlement,
 7300 Die maecten saen een gherot
 Ende seiden: „Alsoe help my Got,
 Wat sal hieraf langher tale?
 Ajax sprect uytermaten wale.”
 Mer Ulixes is opghestaen:
 7305 Doe sweghen die lude saen.
 Ene wile heft hy ghesweghen,
 Ende die oghe nederghescleghen.
 Tgeluc, dat hy talre stont
 Van talen had in den mont,
 7310 Was hem daer ter wylen mede,
 f°. 184^v. Als gheproeft wert daer ter stede.
 Mettien sach hy op die heren,
 Die hem allen daer toe keren,
 Te horen wat hy spreken sal:
 7315 Vroetscap doeck cleen sonder gheval.
 „Ghy heren,” sprac hy, „van Griekenlant,
 Dit is u allen wel becant,
 Haddy uwen wille ende ic mede,
 Achilles grote vromichede
 7320 En waer niet dus saen gheleden,
 Noch wy en hadden niet ghestreden
 Om syn sierlicke ghegare;
 Want hy der selven voecht af ware.
 Mer omdat die aventuere,
 7325 Die wandel, fel is ende suere,
 Ons den prinche heft ghenomen,
 Moetter ons ghedinghe af comen.”
 Hy weenden, doen hy sprac die woert.
 „Wien dunct u, heren! dat bet toehoert
 7330 Des stoutten Achilles ghegare,
 Dan hem, die hem bracht hare?
 Ghy heren, nu marcket des:
 Dat Ajax dulle van woerden es,
 Ten sal hem niet vromen; ende ic heb recht:
 7335 Dat men my vroet hetet echt,
 Als ghy hebt ghewest verladen,
 Dat en sal my mit recht niet scaden;
 So heft u ghevroemt myn tonghe,
 Die dücke voer ouden ende voer jonghe
 7340 Heeft ghetaelt al doer die eer;

- Nu moet si taelen voer haren heer.
 Nu en benyt niet mynen sin:
 Een yghelic neem syn ghewyn,
 Alst mach gheskien, dat raed ic hem.
- 7345 Ic bens vroe dat ic vroet ben.
 Ic en beroeme my seer niet,
 Wat mynen vorders is ghesiet.
 Haer daet ende haer gheval
 En mach ic niet ghesegghen al.
- 7350 Mer Ajax woud hem beroemen,
 Dat hy van Jupiter is comen:
 Soe ben ic oec, wildyt horen,
 Alsoe na van hem gheboren.
 Myn vader dat is Laertes;
- 7355 Acryssius, des syt ghewes,
 Wan hem, die quam van Jupiter.
 Dit gheslechte en is niet ver
 Van desen noch van haren neven.
 Ten was niemant des lants verdreven,
- 7360 Als Peleus was, Ajax oem.
 Nu neemt deser reden bet goem:
 Myn moeder was van groten pryse,
 Gheboren van Marcuryse;
 Al ben ic edelre vander moeder,
- 7365 Ende myn vader syn broeder
 Niet en verscloech, alse Peleus
 Synen broeder deed Focus, ¹⁾
 (Daer hy des lants was om verdreven
 Ende in ellende waer bleven
- 7370 Ommermeer sekerlicke,
 Ten waer by Thetis huwelicke)
 By dien en eysche ic die wapen niet.
 Proeft, marcket ende besiet:
 Heb ic se niet wael verdient?
- 7375 Nu meret wale, myn vrient:
 (Hier is soe menich hoghe baroen)
 Dat Peleus ende Thelamoen
 Ghebroeder waren, sal bedy
 Ajax hebben voer my
- 7380 Die wapen, van rechter ore?

¹⁾ Phocus was de halfbroeder van Peleus en Telamon, de zoon van Aeacus en de nymf Psamathe. Hij werd door zijne broeders bij het discus-werpen gedood. Vgl. *Metam.* XI, 267.

- Den gheen, die die meeste aventuere
 Heeft ghehadt in al syn leven,
 Sal men se mit recht gheven
 Ende meest int heer heft verdient.
- 7385 Sal men se gheven den naesten vriend,
 Ghy weet dat wel allegader,
 Dat Peleus noch levet, syn vader,
- f°. 185r. Ende so doet Pierus, syn kynt.
 Het is beter veel, dat men se sint
- 7390 In die stat te Scitia,
 Peleus synen vader na,
 Ofte synen soen in Chieros,
 Dan isser ommer Ajax los.
 Ende hier is Thelamoen syn broeder,
- 7395 Daer hy af sprac, dat syn moeder
 Doe syn vader doot was bleven, ¹⁾
 Hem Theuccers naem had ghegheven
 Na den ouden coninc Theuccer.
 Ic en weet of hy se eysschen der;
- 7400 Also na is hy der, Ajax, als ghy,
 Ende al eysten hy se, nochtant bydy
 So en ghewint hy se nochtant niet.
 Hoert noch wat my is ghesiet
 Een deel, want mit gheere talen
- 7405 En mocht icket ghesegghen wale.
 Achilles moeder was comen
 Aen Procheus, ende had vernomen,
 Want hy een waersagher was,
 So dat hy wel was seker das,
- 7410 Dat hy voer Troyen sterven soude.
 Doe pensde die vrouwe, dat sy woude
 Haren soen mit groter hale
 Doen in Lycomedes sale,
 Ende hem doen wyfs cleder an.
- 7415 Mittesen doen en was gheen man,
 Sy en hadden bedroghen,
 Noch so nederen noch so hoghen.
 Ja, Ajax, en wisty niet dan,
 Waer men vinden soud den man!

7381. Hs.: Die gheen. — 93. Hs.: Daer isser o. A. l. — 7408. Hs.: een swa-
 gher(!) — 12. Hs.: mit groter eren halen. — 19. Hs.: Vaer.

¹⁾ Hs.: *Eer* syn vader doot was bleven; doch vgl. vs. 6860.

- 7420 Daer voer ic om, het most gheschien.
 Al hadden Ajax ghesien,
 Hy en had hem ghekent niet.
 Nu hoert hoe icken verriet,
 Al en wast niet te doen lichte:
- 7425 Elcker joffrouwen gaf ic gyfte,
 Ende onder alle die scoenheden
 Leid ic ridders wapen mede.
 Daer op stont hy ende suchten, die man,
 Ende had wyfs cleder an.
- 7430 Aldaer nam icken by den gheer:
 „Scaemt u,” seide ic, „edel heer,
 Du bist die gheen, die wynnen sal
 Troyen ende dat lantschap al:
 Wat twyvelstu, bistu verveert
- 7435 Te nemen scilt ende sweert,
 Ende te verwynnen die stat,
 Die du souts selven maken mat?”
 Ic stuerden hem daertoe mitter hant
 Ende deed dat hy die wapen prant.
- 7440 Hierby, seg ic, lieve heren,
 Dat ic my daer aen wel der keren,
 Dat alle die dade die hy dede
 Comen syn van mynre vromichede.
 Telapus van Misia,
- 7445 Die was Achilles te na,
 Hy wonden hem mit Peleus scacht;
 Doen hy verloren had syn macht,
 Deed icket, dat hy ghenade bat
 Achilles, ter selver stat ¹⁾
- 7450 Ende hy hem echt wonden mitten speer;
 Dus ghenas hy, dat weet al theer.
 Dat Theben ende Lesboen,
 Eresoen ende Tenedoen,
 Cilla ende Cirra mede,
- 7455 Ende Larnesia die stede
 Ghewonnen waren ende ghevelt,

7443. Ha.: Comen van m. v.

¹⁾ Telephus, zoon van Hercules, werd door Achilles gewond, maar op zijne bede door hem genezen met het roest, dat Achilles van zijne speer afschraapte en in de wond deed. Zoo kan men zeggen, dat hij genezen werd door *weder* (= *echt*) met die speer gewond te worden. Vgl. *Metam.* XII, 112.

- Quam al van Achilles ghewelt.
 Die trecke ic my algader aen;
 Want het waer noch te bestaen,
 7460 En had ghedaen alleen myn syn,
 Ende dus ist nochtant meer noch myn.
 Daer ic af spreke is alte cleen:
 Hector die beter was alleen
 f°. 185v. Ende meer tontsien in onvrede
 7465 Dan dese lande mit alden steden,
 Die ic hier voer heb ghetelt,
 Ende oec van meerre ghewelt,
 Dien heb ic mit rade doot;
 Want ic haelden hem ter noot,
 7470 [Den ghenen die hem doden mochte;
 Want icken hier te wapenen brochte,]
 Die doot scoeich den coenen man,
 Eisch ic die wapen daerom dan;
 Ic gaf se hem tonsen vromen groet,
 7475 Dies eysch ic se nae syn doot.
 Doe dit orloech yerst began,
 Ende die van Griecken haer man
 Versameden in Aulida
 Van den lande ver ende na,
 7480 (Daer laghen wy langhe, omdat die wynt
 Te ghevoeghe niet en was twynt)
 Ons daden die Gade verstaen,
 Dat men ommer most verslaen
 Aghamennons dochter voerwaer
 7485 Op Dyanen outtaer.
 Dit deed die vader node:
 Hy vloecten mede alle die Gode;
 Hy verkeerden synen syn,
 Ende seid, dat ons dat beghyn
 7490 Niet en mocht in staden staen,
 Die sake en waer ghedaen.
 Ic lies, dat icket bracht daer an,
 (Of hy wille, verghevet my dan,)
 Want hy en hads anders niet ghedaen,
 7495 Doer al dat hy had ontfæen
 Van den heren al tgherichte,
 Ende dat hem heren ende knechte
 Alle ghemenentlicke baden.

- Doe wert hy daertoe beraden,
 7500 Dat hy my sende te Clytemestra,
 Om syn kynt Efegenia.
 Men en had die moeder daer toe niet brocht,
 Al souden wy allen dat hebn becocht,
 Dat sy tkynt ye had ghegeven,
 7505 Had sy ghewaent dat men syn leven
 Nemen soude doer den wynt.
 Doch verbaden wy dat kynt
 Teghen die wrede Dyana.
 Had men Ajax na mynen waen,
 7510 Daerom ghesent, ic wils u pleghen,
 Dat wy daer noch waren bleven.
 Synt doe wy laghen in Tenedoen,
 Sende my Agammennoen
 Te Troyen; al daer quam ic inne
 7515 Onverveert in mynen synne.
 Dat hof was nochdoe al vol liede.
 Ic seid, dat my die heren rieden,
 Ende scout Parys, des hebt gheloef,
 Ende eysten Helenen ende den roef,
 7520 Die mit haer ghewonnen was.
 Ic vermaende Priamus das,
 Ende Athenor synen raet.
 Parys woud my doen quaet;
 Die ander daer teghen taelden,
 7525 Die den roef in Griecken haelden;
 Cume mocht ickes hem ontgaen,
 Sy en wouden my verslaen.
 Daer waer te veel te tellen an,
 Synt dat dit orloghe begon,
 7530 Wat ic mit mynre vromicheden,
 Ende mit mynen raet al dede.
 Wy hebn ghehadt voer dese stede
 Ducke menghen langhen vrede,
 Ende hebn daertoe veelnaer
 7535 Hier vore ghelegghen tien jaer.
 Wat daetstu, doe die vrede stoet,
 Du die bist niet soe vroet,
 Dattu yet conts dan stryden?
 Vraechstu, wat ic in dien tyden

7515. Hs.: mit mynen synne. — 24. Hs.: Die ander die daer t. t. — 38. Hs.:
 Dattu yet conts dan vechten stryden.

- 7540 Deed, ic sals dy wel berichten:
 f°. 186r. Ic leerde den luden vechten,
 Ic deedse vesten ons heer,
 Ic troeste die lude ter weer,
 Beide die nedere ende die hoghe,
 7545 Ende troestese dat syt orloge
 Mit goeden moede wel verdroeghen;
 Ic telde reden, daer sy om loeghen,
 Ic gaf raet tot onsen vromen,
 Wan dat ons spyse soud comen,
 7550 Orsse ende wapen mede.
 Men sendde my in mengher stede
 Om dinc, die hier was te doen,
 Dat weten alle die baroen.
 ·Ajax! nu neemt selven goem:
 7555 Aghamennon droemden enen droem,
 Daer hy den stryt om wilde laten
 Ende wech varen synre straten;
 Hy weet wel of ic lieghen sal.
 Ajax, benaemdy dit al?
 7560 Waer dy die gheen, diet hem ontriet?
 Seidy toen ter wylen yet,
 Dat ghy wout blyven voer die stat,
 Ende die Troyene maken mat?
 Waerom en haddy wapen aengedaen
 7565 Ende hadt die lude wederstaen,
 Of hadt se in sulcken wille brocht,
 Want ghyt wel voertbrengen mocht,
 Dat sy allen hadden ghekeert?
 Ghy die u selven soe veel eert
 7570 Van den saken die u gheschien!
 Ic sach u dorperlike vlien,
 Ende ic scaemdens my dat icket sach.
 Ghy wert, waen ic, op dien dach
 By dysterste die te seyle ghinc.
 7575 Wat deed ic by diere dinc?
 Ic riep: „Waer wildy, ghesellen?
 Men salt u te laster tellen,
 Wildy sceiden vander stat,
 Die altoe is worden mat.
 7580 Ghy swoert in Griecken overwaer,
 Dat ghy sout alhier tien jaer
 Ligghen of die stat verwynnen.
 Nu en can ic niet bekynnen,

- Wat ghy sult jaghen te lande,
 7585 Dan onneer ende scande."
 Ic sprac alsoe scarpe woerde,
 Dattet heer algader hoerde,
 Dat ic se weder voer die stede
 Uytten scepen keren dede.
 7590 Ghedenet u niet, her Ajax, das,
 Dat alt heer vervaert was
 Om dat Achilles was gram,
 Om die scone die men hem nam,
 Ende wy tot enen wyghe quamen,
 7595 Daer wy grote scade namen,
 Daer die coninc Aghammennoen
 Te samen riep menghen baroen,
 Om te wreken dien moert?
 Ghy en dorst spreken niet een woert,
 7600 Ende hadt ghekeert uwen ryc.
 Mittien woerden so riep ic
 Op u ende maecten u moet,
 So dat ghy synt wert herde goet.
 Mer alle die eer, die ghy daer wont,
 7605 Ist dat ghy soe marcken cont,
 Die is altemael myn,
 Want ghy sout algader syn
 In den laster, mer ic alleen
 Beweerdet. Wie was groet of cleen,
 7610 Die u te gheselle coes?
 Twaren niemant altoes!
 Dyomedes heft my vercoren
 Uytten heer al te voren;
 Hy ghetroest hem wael op my,
 7615 Ende wilt dat ic hem by sy.
 Is dat een cleen dinc,
 Dat hy my alleen uyt vinc
 f°. 186v. Uyt al den heer dat hier es,
 Sulc man als is Dyomedes?
 7620 Ghy segt oec, dat was onscone,
 Dat ic snachs doetscloech Dolone.
 Ic aventuerden my des te seer,
 Dat ic soud syn sonder eer.
 Want voerwaer wistic das,

- 7625 Dat hy daerom comen was
 Snachts int heer, mocht hyt ghetelen, ¹⁾
 Dat hy ommer soude stelen
 Al Achilles goede orsse.
 Dien vinc ic mit groter porasse.
- 7630 Niet eer en woud ic hem versclaen,
 Eer hy my dede verstaen,
 Wat hy wilde ende wat hy sochte,
 Ende hoe men Troyen wynnen mochte.
 Doe alre yerst sloech icken doot;
- 7635 Ic en mocht mit eren groot
 Int heer ghekeert wesen,
 Had my ghevaect doe mittesen;
 Mer ic vereyschede aldus,
 Dat een coninc, hiet Resus,
- 7640 Uytter poerten was vernacht
 Mit al syns heren cracht.
 Syn tentte noch syn pauweloen
 Die en waren roet noch groen,
 Mer also wit als die snee,
- 7645 Ende syn perde, dat is wonder mee,
 Die waren allegader wit.
 Van hem was ghesproken dit:
 Quaem hy in Troyen als hy begheerde,
 Ende al syn witte peerde,
- 7650 Die snelre waren dan die wynt,
 Alsoe als men bescreven vynt,
 ²⁾
 Selve voer ic in syn heer,
 Dat en vant ic niet sonder weer.
 Mer eer hy wapen aenghedede,

7626. Hs.: mocht hyt ghehelen. — 54. Hs.: aenghedeede.

¹⁾ Zooals de Var. aanwijst, had het Hs. *ghehelen*, maar het hier vereischte woord is *ghetelen*, d. i. *gedaan krijgen*, *zijn doel* (D. *ziel*) *bereiken*, eig. *het doel treffen*. Vgl. *Troyen*, f°. 166r

Waert dat yemant dorst *ghetelen*,
 Dat hy dat beelde mochte stelen,
 Hy mochtet syn seker ende openbaer,
 Dat Troyen ons eyghen waer.

Vgl. vooral *Rein*. Gloss op *telen*, en Oudemans, *Bijdr. op ghetelen*.

²⁾ Hier ontbreken eenige verzen, die de godspraak moeten behelzen, dat Troje onoverwinnelijk zijn zou, wanneer de paarden eens op de Trojaansche velden geweid en uit den Xanthus (den Scamander) gedronken hadden.

- 7655 Scloeck icken doot ende oec mede
 Veelnae syn ridderen al.
 Nae dit eerlicke gheval
 Nam ic die wapen die hy brochte,
 Ende die peerde, die ghinghen sochte,
 7660 Ende quam vroe ende herde fier
 Weder in dat heer hier.
 Ghy heren nu ontsegghet dan
 Hem, die Dolona verwan,
 Resus ende syn knapen,
 7665 Achilles scilt ende syn wapen,
 Ende geeft se Ajax die u bat
 Ghedient heeft hier voer dese stat!
 Ic scoffierden Serpedons heer
 Ende scloeck doot mit groten gheer
 7670 Ceranon ende Avestor,
 Cornum ende Alcandor,
 Alium ende Netemous,
 Picamus ende Cious,
 Carepoen ende Cresidamante,
 7675 Evanon ende ander sariante,
 Die waren van hoghen pryse;
 Ic en mocht in gheenre wyse
 Al gheseggen dat ic dede.
 Ic tone u veel lytten mede
 7680 Van wonden die eerlic syn:
 Dat is voer in myn aenschyn,
 In myn borst moegdy se sien;
 Die ontfinc ic niet met vlien.
 Gheloeft geenre loser talen!
 7685 Siet ic der se u tonen wale."
 Mittien scoerden hy af syn cleet:
 Hy toendese ende sprac ghereet:
 „Siet hier op, ghy edel vorste,
 Dit is tlyf, dit syn die borste,
 7690 Die tuwen dienste syn ghereet.
 Ic waen, dat men cume weet,
 Dat ic, Ajax! was ye ghesont
 Bynnen tien jaren, dat is u cont.
 Hy sprac, dat hy mit synen lyve

7678. Hs.: Al ghetonen, dat ic deede. — 79. Hs.: ic segghe. *Blijkbaar zijn de door mij veranderde woorden in vs. 7678 en 79 van plaats verwisseld.* — 90. Hs.: diensten.

- 7695 Dusent scepe ende vyve
 f°. 187r. Bescermt hadde van den brande
 Teghen alle onse viande.
 Het is waer ende ic lies oec wel,
 Want ic en ben niet alsoe fel,
 7700 Dat ic yemants hoghe dade
 Keren wille yet te quade,
 Mer hy en soud niet alleen
 Aen hem trecken dat ghemeen;
 Want het daden ander heren,
 7705 Die ons gonste enigher eren. ¹⁾
 Op ene tyt waren sy behouden
 By Patroclus den bouden,
 Also wel als sy by hem waren:
 Hy vervaerde die Troysche scaren,
 7710 Want hy had aenghedaen
 Achilles wapen, die syn compaen
 Ende syn ghetrouwe gheselle was.
 Teenre ander tyt, nu mercket das,
 So had hy daer af eren ghenoech,
 7715 Want hy had tswert dat Hector droech,
 Dat noch hanghet aen syn syde.
 Waer by eyschet hy van eneghen stryde
 Te lone Achilles hernas?
 Ic rade dat hy ontbeer das;
 7720 Hy beroemt hem voer die vorste,
 Dat hy alleen joesteren dorste
 Teghen Hector lyf teghen lyf.
 Wat spreekt hy, ay arm katyf!
 Heeft hy onser alre vergheten?
 7725 En weet hy niet, dat wyt al weten?
 Wy hebn oec op hem ghevochten,
 Al wast dat wy niet en mochten
 Op hem enighe scade ghedoen.
 Die coninc Aghamennoen
 7730 Ende noch sy sesse hebn ghestreden

7704. Hs.: Mer het d. a. h. — 17. Hs.: Waer eyschet.

¹⁾ Ovid. 272:

Sed ne communis solus

Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem.

Vs. 7705 is corrupt, maar het te emendeeren is niet raadzaam, omdat het meer dan waarschijnlijk is, dat Maerlant in Ovid. bij vergissing *nobis* gelezen heeft in plaats van *vobis*, en dat hierdoor de verkeerde vertaling is ontstaan.

- Op Hector mit vromicheden.
 Dus is hy die neghende man;
 Wat is, dat hy hem treect an?
 Nochtant her Ajax, starcke heer,
 7735 Waerom verteldy doch u eer?
 Hoe vergheinc u u aventuere,
 Die ghy ons pryst also duere?
 Hector sciet ter selver stont
 Van u daer al onghewont.
 7740 O wy, katyf, mach ic wel segghen,
 Hoe langhe salt in mynre hertten ligghen,
 Achilles doot, die onse veste,
 Onse borch ende die beste
 Was, die wy hadden in theer?
 7745 Daer liep ic toe mit groten gheer,
 Al daer hy versclaghcn lach,
 Ende nam hem, daert menich sach
 Ende menich ridder als ende als;
 In een pellyn om mynen hals
 7750 Bracht icken alleen ghedraghen
 Hier int heer, daert veel lude saghen.
 Oec heb ic ghedraghen syn ghegaer,
 Des ic gherne nu seker waer;
 Synt dat ic droech den groten man,
 7755 Ende ic die wapen heb ghehadt an,
 Soe mach ic wel in mynen daghen
 Die wapen noch in stryde draghen.
 Oec heb ic noch enen moet,
 Tot uwen doen stout ende goet.
 7760 Waendy dat ye Thetis maecte,
 Die vroede vrouwe, die welgheraecte,
 Haren soen daerom die wapen,
 Omdat men se dollen scapen
 Gheven soud na synre doot?
 7765 Hy en weet noch cleen noch groot,
 Wat aen den scilt ghescreven staet;
 Gaf menne hem, het waer quaet.
 Kynt Ajax Occianumme,
 Die die werelt loept om ende omme?
 7770 Kent hy den toren ende Peliadas
 Aerchon of oec Iadas,

7735. Hs.: Waerom en verteldy d. u. e. — 38. Hs.: sciet. — 44. Hs.: int theer. —
 60. Hs.: W. dat u T. m. — 67. Hs.: Gaf se men hem.

- Den werkelicken Orioen? ¹⁾
 f°. 187^v. Dit syn teyken aen den troen;
 Kent hy alsoe menich stede,
 7775 Berch ende ryvieren mede,
 Als aen den scilt ghescreven staen,
 So is hys weerdich sonder waen.
 Het is wonder, wat hy sal den man,
 Want hy en beduden niet en can.
 7780 Daertoe verwyf hy my dat,
 Dat ic traech was ende lat
 Te comen in dat orloghe.
 En weet hy niet wel, dat die hoghe
 Ende die edele Achilles
 7785 Daer meed oec besmet es?
 Her Ajax, lastert ghyt my so,
 Dat ic den orloghe ontvlo?
 Het is ons beiden ghesbiet,
 Dies en wil ic loechgenen niet.
 7790 Wat wonder ist dat ghy my verspreekt!
 (Ic en weet of u des syns ontbrekt)
 Ghy haddet ghelastert alle die heren, ²⁾
 Daer wy ons recht aen keren,
 Want ghy spraect voer den coninc,
 7795 Dat ic mit eenre valscher dinc
 Palamedes had besmet,
 (Ghy, die hem daet recht ende wet,
 Ghy ontwyset hem syn lyf.)
 Dat wederseg ic al, katyf! ³⁾

7781. Hs.: mat. — 89. *Het Hs. heeft na dezen regel nog:*
 Des en wil ic lieghen niet.

91. Hs.: des synt. — 92 Hs.: den heren

¹⁾ *Metam. XIII*, 291—294:

Neque enim clipei caelamina norit,
 Oceanum et terras cumque alto sidera caelo,
Pleiadas Hyadasque immunemque aequoris *Arcton*
Diversasque feras nitidumque *Orionis* ense.

De onzin den toren in vs. 7770 is zeker ontstaan, doordat Maerlant *turres* gelezen heeft in plaats van *terras*.

²⁾ ib. 306:

Neve in me stolidae convicia fundere linguae
 Admiremur eum, vobis quoque digna pudore
 Obicit.

³⁾ ib. 308:

An falso Palameden crimine turpe
 Accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?

- 7800 Hoe mocht Palamedes daer
 Sulcke dinc so openbaer
 Ontsegghen? Hy en waer recht,
 By my ontdroech hy tleven echt;
 Ghy saghet dat daer tien stonden,
 7805 Dat hys gheloechenen niet en conde.¹⁾
 Dat Peans soen Philocetes
 In dat lant van Lemnos es,
 Is dat myn scout alleen?
 Wert uwen laster al ghemeen.²⁾
 7810 Ic gaf hem den raet mit desen,
 Dat docht u allen goet wesen,
 Dat hy hem rusten een wyle,
 Totdat hy vanden pyle
 Ghenesen-waer altemaele.
 7815 Hy deedt ende ic weet dat waele,
 Dat hy leeft ende hy my kint
 Ghetrouwe seer ende hy my mint;
 Ende omdat die waersegher segghen:
 „Sal men Troyen nederlegghen,
 7820 Dat moet by hem wesen,” —
 Ajax, ghy vaert dan best om desen.
 Ghy en dorft nummermeer op my legghen;
 Hy can syn dinc soe scoen segghen,
 Dat hy den man, die inden moet
 7825 Al verert is ende verwoet,
 Ende bequolen van siecheden
 Wel sal brengen hier ter stede!
 Sancti die sal mitter vaert
 Eer wederlopen achterwaert;
 7830 Yda dat bossche, des hebt gheloeff,
 Sal eer in Mey syn sonder loef,
 Ja Troyen ende Griecken mede

¹⁾ ib. 310:

Sed neque Naupliades facinus defendere tantum
 Tamque patens valuit, nec vos audistis in illo
 Crimina: vidistis, pretioque obiecta patebant.

De woorden *hy en waer recht* in vs. 7802 zijn mij duister, en waarschijnlijk corrupt. Ook de zin van vs. 7803 is geheel onverstaanbaar, en in het Latijn wordt er niets van gevonden. Hoogstwaarschijnlijk behooren de woorden *by my* bij den vorigen regel; maar de font, die deze regels onverstaanbaar maakt, heb ik niet kunnen opsporen.

²⁾ ib. 314:

factum defendite vestrum.

- Sullen eer maken vasten vrede,
 Ende goede ghevrunde syn,
 7835 Eer sonder die hulpe myn
 Ajax dulle overtaele
 U sal staen in staden wale.
 Al is gram Philocetes
 Op my, weet wel die waerheit des,
 7840 Ende opten coninc Aghammennoen,
 Ende daertoe alle die baroen;
 Al ist oec dat hy my vloect
 Ende hy myn eynde soect,
 Ende hem dunct in synen moet,
 7845 Dat hy wilde drincken myn bloet,
 Nochtant sal ic tot hem varen
 Ende brenghen hem mit my twaren,
 f°. 188r. Beide hem ende syn strale,
 Helpt my die aventuere wale.
 7850 Verwyt my Ajax, dat ic stal
 (Is dat myn mesdaet al?)
 Pallas beelde te Troyen bynnen?
 Wilt hy daeraen niet kynnen,
 Dat hy van my heft veel tachter?
 7855 Dunct hem dat my dat es lachter?
 Die Gaden daden ons bekynnen,
 Dat men niet en mocht verwynnen.
 Troyen, dat beelde en waer enwech.
 Waer waerstu doe, Ajax? Nu sech,
 7860 Waer waren dyn grote woert?
 Ulixes die ghinc in die poert:
 So coen is hy, dat hy laghen
 Al doerghinc, ende sy hem saghen;
 Doer sweerde ghinc hy ende doer spieten.
 7865 Had ment gheweten, van verdriete
 Waer hy seker; ende om dat
 Hy en ghinc niet doert cranxste van der stat,
 Mer doer dat vaste vander stede.
 Hy nam Pallas beelde mede,
 7870 Ende brachtet al doer die viande;
 En hadden ghedaen syn hande,
 U starcke scilt, u scarpe sweert
 En waer daer niet eenre bonen weert.
 In diere nacht wan hy die eer

- 7875 Van al den here, want nummermeer
 En mocht men Troyen anders verwynnen;
 Dus ist al myn, wildyt kynnen.
 Hoe wildy my verwyten des,
 Dat mit my was Dyomedes?
- 7880 Het is recht oec, dat hy daer of
 Eer hebbe ende groot lof.
 Al daer ghy die scepe helt,
 (Dat ghy ons wel hebt vertelt)
 Daer was mit u menich man
- 7885 Die daer u hulpe was an;
 Te desen doen en waren niet mee
 Dan alleen wy twee.
 En waert niet, dat hy wel weet,
 Dat die dinc bet voert gheet
- 7890 Mit wyskede dan mit crachte,
 Ende hy meer niet en achten
 Die wysheit dan die cracht van leden,
 Hy had die wapen oec ghebeden;
 Soe had Ajax Ouelius;
- 7895 Leefde hy, soe deed Euripulus,
 Thoas ende Ydomenus,
 Meriones ende Menelaus.
 Dese hebn mit haren leden
 Ducke ridderlicke ghestreden,
- 7900 Ende die noch leven syn also goet
 Als ghy syt, of ghys ghevroet.
 Nu horen sy gherne mynen raet,
 Als hem yet te vresen staet.
 So doet u broeder in sommen tyden;
- 7905 Ghy syt des lyves goet in stryden,
 Ende ic bim nuttelic tallen rade.
 Ghy doet ducke hoghe dade:
 Ic moet besorghen ende besien,
 Wat ons naemaels mach ghescien;
- 7910 Ghy syt gherne altoes in den stryt,
 Ende ic moet wesen talre tyt,
 Daer het goet om stryden es.
 Want Aghammennoen vraecht my des. ¹⁾

7875. Hs.: den heren. — 80. Hs.: hy *ontbr.* — 82. Hs.: hy. — 89. Hs.: nu bet. —
 90. Hs.: Mit wysheden dan mit crachten. — 7903. Hs.: Alst. — 12. Hs.: op stryden.

¹⁾ ib. 363: Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
 Eligit Atrides.

- Ghy en doghet niet, tensy mit crachte;
 7915 Ic draghe vele doghet in myn ghedachte.
 Nu siet wel ende marcket des:
 Hoeveel die stuerman beter es
 Dant scip, als hy hout den roder;
 Hoeveel die conincstavel vroeder
 7920 Ende beter dan die ridder es,
 Alsoe veel is Ulixes
 Beter dan Ayax altoes. ¹⁾
 Al hiet hy my crachteloos,
 Nochtant heb ic sonder waen
 f°. 188v. 7925 Die cracht, daer ic mede heb ghedaen
 Menghe ridderlicke daet.
 Bepenst u, heren, hoe dat gaet,
 Ghevet uwen ghetrouwen vrient
 Die u langhe heeft ghedient,
 7930 Ende niemant in die stat en heeft,
 Die wil dat hy den dach verleeft,
 Als Ayax doet, dit weet men wel.
 Menich jaer soe heft hy snel
 Tuwen dienste ghesyn twaren.
 7935 Doet hem dese eer, hy en cans ontbaren,
 Dat ghy hem die wapen gheeft.
 Hy ist, diet al verdreven heeft,
 Dat Troyen verboet te wynnen.
 Hy heft van enen swaren begynne
 7940 Dit dinc al na ten eynde brocht,
 Want hyt al heeft ondersocht;
 Synt dat hyt ghedaen heft al,
 Dat men Troyen winnen sal,

9714. Hs.: crachten. — 24. Hs.: Nochtant ben ic s. w. — 34. Hs.: diensten. —
 39. Hs.: begynnen.

Men zal dus wel moeten lezen:

Ende ic moet *weten* talre tyt
 Daer (d. i. *waar*) het goet om stryden es.

¹⁾ ib. 365:

Quantoque ratem qui temperat, anteit
 Remigis officium, quanto dux milite maior,
 Tantum ego te supero.

Maerlant heeft hier het Latijn weder verkeerd vertaald. Hij heeft waarschijnlijk aldus geconstrueerd: „quanto qui temperat remigis officium *anteit ratem*,” anders zou hij niet op de gedachte gekomen zijn, om de verdiensten van den stuurman te vergelijken met het schip zelf. Ook *dux* en *miles* zijn niet zeer juist vertaald door *conincstavel* en *ridder*.

- Soe sciet dit doer hem meest,
 7945 Dat Troyen seer is ghevreest,
 Ende dat van my veel is comen.
 Om der Goden wille, die wy nomen,
 Bid ic ende doer alle die sake,
 Daer men Troyen by mach ghenaken,
 7950 'Ofter yet noch is te doen,
 Dat Ajax, die dulle coen,
 Niet en mach brenghen voert,
 Daer sin ende wysheit toe behoert,
 Dat ghy myns niet en verghet
 7955 Ende die wapen aen my beset.
 Ende of ghy my onthouden wilt
 Wapen, spere ende den scilt,
 So bid ic u dan, edel heelde!
 Dat ghy se gheft desen beelde."
 7960 Doe wysde hy hem Palladium.
 Sy hoerdent alle ende niet som.
 Alle die heren hoerdent wale,
 Des vroets mans Ulixes tale.
 Aldaer soe wert openbaer,
 7965 Hoeveel dat nuttelicker waer
 Wysheit dan grote cracht.
 Sy hebn hem des wel bedacht,
 Dat sy meer nochte myn
 Niet en mochten Ulixes syn
 7970 Ontberen te gheenre stont;
 Mer had hem ghewesen cont,
 Watter ave soud comen,
 Men hadt anders opghenomen.
 Daer ontfinc die blode wyse
 7975 Die goede wapen van pryse
 Die hem onghemicke waren,
 Te mids dat hy soude varen
 In Lemnos om Philocetes;
 Dies was vro seer Ulixes.
 7980 Tiersten dat dit Ajax sach,
 Toenden hy, dat in synre hertten lach:
 Hy, die alleen wederstont
 Hector al onghewont,
 Ende dat vuer ende menech sweert
 7985 Stouttelicke ende onverveert,

- Hy en mochte niet verwynnen
 Een gramschap die hem lach bynnen,
 Want hem die grote moet verwan.
 Al daer toesach menich man,
 7990 Trac hy uyt syn goede sweert,
 Dat Hector lief hadde ende weert
 Ende seid: „Twaren, dit is myn,
 Ulixes, wildyt over dyn
 Betaelen, soe coem hier toe!
 7995 Mercket wat icter mede doe:
 Ic salt orbaren aen my.
 Het heft so menghen Troyen vry
 Ghequest; het moet synen heer
 Nu ter wylen oec doen seer.
 8000 Die beste gaft my, myn neve,
 f°. 189r. Daer moet aen ligghen myn leven.
 Hy was ghesleept ten selven tyden
 Mitten gordel van syden
 Dat ic hem gaf, doen hy bleef doot.
 8005 Nu en is niemant soe groet,
 Noch soe stare onder den dach,
 Die my yet verwynnen mach,
 Sonder ic myns selfs lyf.”
 Dat sweert, dat scarp was als een knyf,
 8010 Setten hy voer hem int sant,
 Ende vielder in te hant,
 Eert hem yemant ghenemen mochte.
 O wy! hoe lude ende hoe onsochte
 Weenden syn broeder Thelamon.
 8015 Soe deed die coninc Aghamennon
 Ende alle die baroenen mede,
 Dat hy hem dat selven dede.
 Nochtant is dat wonderlicke dinc:
 Dat bloet, dat uytter wonden ghinc,
 8020 Dat dreef uyt mitter vaert
 Sonder yemants ghewelt dat sweert.
 Aldus bleef ghinder Ajax doot,
 Dat scade was ende jammer groot.

PYRRHUS EN PENTESILEIA. (Benoît 23283—24402).

(Blommaert, *Ovl. Ged.* II, bl. 98).

- f°. 204v. Ten selven tyde doe men sat
 8025 Te Troyen voer die goede stat
 Quam aldaer Penthiseleye
 Van Amasonia in enen meye.
 Vromich was sy ende scoen;
 Vanden maegden droech sy eroen.
 8030 Sy was ghepryst herde wale;
 Van haer ghinc herde wyde tale.
 Om den goeden Hector te siene,
 Ende om prys haer te ghesciene
 Quam sy daer mit groter weer.
 8035 Sy leiden mit haer een groet heer,
 Dat fier was ende herde stout,
 Coene ende van groter ghewout:
 Dusent joffrouwen, dapper ende snel
 Ende ghewapent herde wel,
 8040 Des had die stad wel noot een deel.
 Wel twee maende al gheheel
 Laghen die Griecken voer.....¹⁾
 Dat niemant en voer daer uyt meyen.
 Pryan deedt, so wien et was leet,
 8045 Datter niemant uyt en reet.
 Tierst dat in die stat quam die maer,
 Quam tfolc uyt al teghen haer,
 Pryan selven mit groter joyen
 Ende alle, die waren bynnen Troyen.
 8050 Penthesileye misbaerde seer,
 Als Priamus seid haer, die heer,
 Syn verlies dat seer was groot,
 Ende hoe syn kynder waren doot.
 „Heer,” sprac die coninghynne

8031. Hs.: herde wie tale. — 42. Hs.: voer mube'ien.(?)

¹⁾ Bén. 23304:

Deus meis et plus treztoz entiers,
 Avoient Griu sis as *portax*,
 Que n'en esteit issuz vassax.

Het woord dat het fr. *portax* moet uitdrukken, heb ik niet uit het Hs. kunnen opmaken.

- 8055 „Hier 's groet mesfal nadat ic kynne;
 Dat ic Hectore vinde verscleghen,
 Sal my harde langhe wegghen,
 Vor syn lyf ne myndic niet.
 Hier is groet misval aan hem ghesbiet,
 8060 Daer ne helpt omme negheen misbaren;
 Doet ghereiden uwe scaren,
 Wy sullen die Griecken varen spreken,
 Ic maect hem cont in derre weken,
 Wat magheden dat met my ryden
 8065 Ende of sy yet connen stryden.”
 Wat soudic versten dese saken?
 Prian dede saen cont maken
 Synen lieden te porne sciene.
 Daer was ontbonden menghe banieren.
 8070 Al tfole wapende hem mettervaert;
 Daer was verdeckt menech paert;
 Ghescaert hebben sy tfole ghereet
 Up ene plaetse wyt ende breet.
 Pentiselefa dede aen
 8075 Een witten halsberch na mynen waen.
 Nie was man in ghene stat,
 Dat weet wel, ghewapent bat.
 Twee joncvrouwe, telt die brief,
 Die de vrouwe hadde lief,
 8080 Hebben haren helm ghebonden.
 Menne vant so gueden in dien stonden.
 Up een ors, dat beter was
 Dan nie enich, daric of las,
 Is die vrouwe sciene gheseten.
 8085 Vererret was sy, wildyt weten;
 Hare covertuer, nu meret dat
 Was witter dan ye lelien blat;
 Daer hinghen an hondert bellen
 Van fynen goude, dus horict tellen,
 8090 Die ludden uytermaten wale.
 Een swert nam sy van fynen stale.
 Metter haest vor al die liede
 Sat up al hare maisniede.
 Dusent magede mocht men daer scouwen,

8055. groet verlies. — 59. H. i. g. scade gesciet. — 69. D. w. ghebonden. *Men*
leze ontwonden. — 75. Een halsberch wit als een swane. — 78. I joncfr. — 92.
 Met haest. — 8094 en 95 volgen in de fr. in omgekeerde orde.

- 8095 Wel ghewapent metter vrouwen,
 Helm opt hovet van fynen stale,
 Halsberch ghebruniert wale,
 Colsen gescoiet, dat hem wale stoet,
 Elc hadde eens lewen moet;
- 8100 Scilt omme hals ende onverveert
 Reden sy ter porten waert.
 Synt die werelt yerst began,
 Noch al dat sy gheduren can
 Ne siet men volc van diere maniere.
- 8105 Elc hadde een glavie diere
 Ende daer toe een scarpen spiet,
 Het bit te Gode al dat se siet;
 Alle die vrouwen van den lande
 Hieven upwaert hare hande,
- 8110 Dat sy moesten in dien daghe
 Beschermt wesen van doetslaghe.
 Prian hadde kynder meer
 Dan Bonoyt nomde eer,
 Dat was Esacus, die verdranc,
- 8115 Alse Parys den droeven ganc
 Voer in Griecken om Helenen,
 Die synt al Troyen dede wenen.
 Canon was daer ende Pollites
 Ende Ansimacus, nu meret des,
- 8120 Dit waren al Prians edel kynder.
 Doe Pollites sach comen ginder
 Pentesileye, die coninghynne,
 Wart hy ghevaen in den synne;
 (Hy was out mer vyftien jaer)
- 8125 Synen vader bat hy daer,
 Dat hy Pentesileyen bade,
 Dat sy en ghinder ridder dade.
 Hy wilde des daghes, dor hare mynne,
 Haer ridder syn in den beghynne;
- 8130 Gherne dede dat Pentesileie.
 Hectors guede ors Galenteie
 Gaf men hem ende syn swert,
 Daer Pollites ridder wert.

8096. van brunen stale. — 8098 en 99 ontbr. in *het Hs.* — 8100. S. o. hals al omwaert. — 3. Of al dat s. g. c. — 5. een ponioen diere. — *Vs.* 8110 en 11 ontbr. in *het Hs.* — 15. Al Parys d. d. g. — 18. Caon w. d. e. Pollices (zoo ook *vs.* 21 en 33). — 23. in dien sinne. — 24. Hy w. out XV iaer. — 31. pert Galenie. — 32. ende een suaert.

- Oec droech hy Hectors teiken mede,
 8135 Dies dreef syn hertte grote vrohede.
 Mettien voer uyt Filimenys,
 Die dicke hadde beiaghet prys,
 Ende met hem die Paflagoene,
 Die stout waren ende coene.
 8140 Sy daden ondoen Dardanides.
 Groet is 't geruchte, dat daer es.
 Al die Griecken, wildyt weten,
 Syn up hare orse gheseten,
 Met wapenen harde wel bewaert.
 8145 Daer was verdeckt menich paert;
 Daer sy ter porten uyt quamen
 Vielen die twee heren te samen.
 Ic waen wel datter die helt
 Van den orsse daer wart ghevelt;
 8150 Ne hadden scutters ghedaen
 Die boven upten muren staen,
 Hem ware ghesiet groet misprys.
 Sere wel deedt Filimenys.
 Hy bescedde die hy mochte;
 8155 Ic waen hy synt doden vercochte.
 Men en mocht u niet te deser stede
 Ghesegghen hoe wel hyt dede,
 Noch ghetellen in enen daghe;
 Menich creet na syne slaghe,
 8160 Sulcke dertich sloech hy doet,
 Die prys te voren hadden groet.
 Omme te helpene der yerster scaren,
 Quamen dusent ridders uyt ghevaren,
 Scilt omme hals ende helm opt hove,
 8165 Met scarpn speren, dies ghelovet;
 Haren vianden wouden sy scaden,
 Filimenyse wilden sy ontladen.
 Pollidamas was hare here,
 Syn teiken riep hy lude ende sere.
 8170 Een coninc reet hy ter doet,
 Dat hy viel in die porse groet.
 Soe wel dede hyt in 't begbyn,
 f°. 205r. Wel dusent becochtent ende niet myn

8140. Daermides. — 41. Hs.: gevecht. — 45. bedect. — 53. S. vrome was F. —
 55. Ic wane hi sinen d. v. — 56. Maer mochtu niet t'ere s. — 58. Gescriven. —
 66. voren si s. — 70. Stac hi daer doet. — 73. Hondert b.

- Van den besten die waren daer.
- 8175 Maer syn verlies was soe swaer,
 Dat hy vergheten sal te spade
 Der Troyenen grote overdade:
 Doch dat die van bynnen quamen
 Met ere scare al te samen,
- 8180 Tien dusent warensse ende myn niet.
 Die ghene die dese scare siet,
 Mach segghen, dat hy in synre tyt
 Nie ne sach so groten stryt,
 Noch nemmermeer doet hier naer.
- 8185 Daer hadde menich groten vaer,
 Want men daer helme wel clovede,
 Dat bloet ran hem uytten hove,de,
 Ende uyt al den lyve alsoe wale.
 Dus wart daer menich bleec ende vale,
- 8190 Die vanden orsse viel neder saen.
 Dese stryt hevet langhe ghestaen,
 So dat daer quam Dyomedes,
 Menesteus ende Ulixes,
 Ouelius Aiax ende Thelamoen
- 8195 Entie wyse Agammennoen.
 Dese daden den andren vaer;
 Dat seggie u al overwaer,
 Dat sy ghekert hadden, die van bynnen,
 Hadden sys weten hoe beghynnen.
- 8200 Maer die porte brocht se in node,
 Die was al bestopt met doden;
 Eist mit scanden of mit eren,
 Sy moeten ummer wederkeren;
 So daden sy, want sy ne wilden sterven.
- 8205 Daer mocht men menghen sien bederven,
 Want al die beste vanden scaren
 Nu in groten vernoy waren;
 Groet is die scade an beiden delen;
 Want mit seichten ende mit quarelen,
- 8210 Die sy sciëten vander mure,
 Maecten sy menghen den stryt te sure.
 Dat dede den Griecken trecken ave,
 Vyfhondert lieten sy er in den grave.

8177. Hs.: Der T. was die meeste scade — 86. W. men daer die h. clovede. —
 91. Dese wych. — 94. Onelius, Aiax ende T. — 8200. Maer die porten, dat b. s.
 n. — 1. Waren al b. m. d. Hs.: mitten doden. — 2. Met scaden of met onneren. —
 4. Si daden si. Hs. en fr.: sy wilden sterven.

- Van der stat, dat seggie u,
 8215 Gaf men up hem een hu,
 Want die Troyene syn becomen,
 Ende hebben hem vele volx ghenomen.
 Pentesileie die quam uyt,
 Als daer was so groet gheluyt
 8220 Van den speren die daer braken,
 Ende van den volcke dat sy afstaken.
 Sy songhen doe sy reden uyt,
 Nie en hoerden man so sueten gheluyt;
 Herpen, vedelen of simfonien,
 8225 Of alrehanden armonien,
 Dat en is mer wynt teghen haren sanc.
 Op scilde die niet en waren cranc
 Staken sy die Griecken sonder ghyle,
 Ende velden der veel in cortter wyle.
 8230 Die vrouwe joesteerden op Thelamoen,
 Ende stac hem ave als die coen.
 Syn ors wan sy, daer hy lach;
 Soe deet sy menich op dien dach.
 Sy ende Dyomedes joesteerden,
 8235 Want sys beide seer gheerden.
 Oec stac sy hem ave den scilt,
 Dien hy teghen den steke hilt.
 Tors deed se sitten op die hamen, ¹⁾
 Bynae was hy af te samen.
 8240 Daer proefden hy wel ter stede
 Haer cracht ende haer vromichede.
 Sy wert ontsien op dien daech;
 Daer sy die meeste parse sach,
 Dorreetsy se mit haren perde.
 8245 Sy velder menghen op die erde.
 Die megden holpen haer wel;
 Sy waren menghen te fel.
 f°. 206r. Achterwert dreven sy se mit ghewelt;
 Rumen daden sy hem dat velt.
 8250 Tsant was ghetempert mit bloede.
 Thelamoen was wee te moede,

8214. Die van der s. — Vs. 8220—8390 ontbreken bij *Blommaert*. — 15. Up hem gaven s. e. h. — 30.: vrouwen. — 31. Hs.: staken. — 44. Hs.: Doorreet se.

¹⁾ Bén. 23563.

Sovent lor fait muer estax
 Et guerpier seles et chevax.

- Dat hy die scaren sach doerbreken.
 Pentesileye voer hy steken,
 Eer syt wist ofte sach,
 8255 Dat sy ter eerden nederlach.
 Syn sweert trac hy uyt in trouwen
 Ende ghinc slaen onder die joffrouwen,
 Drie sloechter doot die grote heer,
 Mer hy moest becopen seer:
 8260 Sy velden hem in cortter stont,
 Ende hebben hem so seer ghewont,
 Dat hem tbloet doer die maelgen liep.
 Ic waen daer menich hulp riep.
 Fylimenys die stoutte man
 8265 Halp hem dat se hem vinghen dan;
 Byna was hy hem ghebleven,
 Mer mit crachte quam toeghedreven
 Dyomedes, dien hem nam;
 Des waren sy toernich ende gram.
 8270 Mittien quam uyt Pollites,
 Die waerheit seg ic u des,
 Dat hy Hector wel gheleec.
 Ic waen dat daer menech Griec doe weec,
 Als sy Hectors wapen saghen.
 8275 Sy vruchten of hy van slaghen
 Den broeder alsoe ghelyc waer,
 Als hy was inden ghebaer.
 Sy saghen hem sitten op Galenteye.
 Ghevelt was Pentesileye,
 8280 Ende Dyomedes hadse bestaen
 Omdat hy se waende vaen,
 Mer sy werden haer als die lupaert,
 Die van den honden is vervaert.
 Haer ors lach opten velde doot.
 8285 Pollites hads rouwe groot,
 Dat hy die vrouwe in noden sach,
 Want hy pensden op dien dach
 Te dienen so der coninghynnen,
 Dat hy haer hulde soude wynnen.
 8290 Dyomedes heft hy vercoren,
 Dat seg ic u, dat daer te voren
 Plate noch halsberch en stoet,
 Hy en deed syn speer goet

- Int lyf al doer die wapen gaen.
- 8295 Had hy niet ghevallen saen,
 Nummermeer en waer hys ghenesen.
 Tors, dat Troylus had ghewesen,
 Wan hy, dat was herde goet.
 Al daer Pentesileye stoet
- 8300 Bracht hyt haer, ende seid: „Vrouwe,
 My is leet, dat ic u te voet scouwe,
 Neemt hier, dit is myn yerste ghewin,
 Doer u heb ic ghedaen begbyn,
 Dit ors wert in Troyen ghevoet,
- 8305 Ic waert u dapper ende wel ghemoet.” ¹⁾
 Die vrouwe nam dat goede pert.
 Pollites die trac syn swert;
 Ic waen hy daer menghen tleven nam.
 Pentesileye die bequam;
- 8310 Sy riep haer teyken, dat sy draghet.
 Mit herde mengher stoutter maghet
 Deed sy weder enen stoet.
 Die wych wert daer starc ende groet
 Ende men vacht daer alden dach.
- 8315 Mer also als ic bescreven sach,
 By der cracht van der joffrouwen,
 Ende by der doecht van haren vrouwen,
 Waren die Griecken so mismaect,
 Ende so teblouwen ende so gheraect,
- 8320 Dat sy verloren menghen man.
 Hoe na dat syt hem leiden dan,
 Sy moesten hem rumen die stat,
- f°. 206v. Ende weder varen alsoe mat
 Ten tentten daer sy laghen eer.
- 8325 Had die dach gheduert yet meer,
 Het had hem te wers ghestaen;
 Een oghe en waer hem niet ontgaen.
 Die stoutte coninghynne, die goede,
 Tonet hem mit fellen moede,
- 8330 Dat haer Hectors doot was seer.
 Noch sullen syt oec becopen meer.
 Die Griecken waren al ontdaen,

8313. Hs.: wyc. — 21. Hs.: leden.

¹⁾ Men zal wel moeten lezen: Ic *waent* u, d. i. *ic wan het*. Het fransch is niet te vergelijken omdat van de heldendaden van Pollites niets in Bénéit voorkomt.

- Ende in haer tentten na ghevaen,
 Mer dat hem die nacht benam;
 8335 Seer toernich ende gram
 Sciet sy van hem ende liet se mat,
 Ende keerden weder in die stat.
 Te Troyen mocht men blyscap scouwen.
 Men presenteerden seer der vrouwen;
 8340 Die eer was al ongheacht,
 Die men haer deed op dien nacht.
 Hoe mach vrouwe syn weerdich bet?
 Pryan waent syn al ontset,
 Want sy hem te hulpe is comen.
 8345 In synen arm heft hy se ghenomen;
 Hy dancten haer der eren saen,
 Die sy hem had ghedaen.
 Mit beiden oghen weenden seer
 Van jamerheden die grote heer,
 8350 Want hy syn kynder had verloren.
 Sy, dies van wysheiden had te voren,
 Troesten hem na hare macht.
 Die Troyene waren in blytscap dien nacht,
 Mer die Griecken waren in vaer;
 8355 Sy en wisten waer vlien, hier noch daer.
 Sy waren des smorghens sonder waen
 Alle te sterven of syn ghevaen.
 Sy mercten alle waer sy souden
 Hem alrebest moghen onthouden,
 8360 Ende men se handelinghe niet en name,
 Eer Menelaus weder quame,
 Die Pierus soud bringhen.
 Dat was die troest van haren dinghen.
 Des nachts was daer menech verveert,
 8365 Ende tierst dat die dach verbaert,
 Daden alle die hoghe man
 Van Troyen haer wapen an.
 Die coninghynne van maegden
 Ende haer joffrouwen, ic waen sy jaghden
 8370 Des daghes menghen stoutten Griec,
 Dien sy van wonden maecten siec.
 Sy doerreden se menichwerven,
 Ende deden menghen bederven.
 Noyt en hadden, syt seker dies,

- 8375 Die Griecken so swaren verlies.
 Dat verlies ende sulcke plaghe
 Gheduerden hem also drie daghe,
 Dat men die scade soe groet daer nam
 Totter tyt dat Menelaus quam.
- 8380 So veer voer hy ende keerde,
 Also als my die ieeste leerde,
 Dat hy Pierus mit hem brachte,
 Die synt den vader wrac onsachte.
 Syn oudervader Lycomedes
- 8385 Had groten rouwe des,
 Van Cyros die coninc rycke.
 Hy weenden daerom jamerlicke,
 Als hem wech vuerden Menelaus.
 Hy had ghereet in syn huys
- 8390 Die scone Deidamia mede
 Dier omme dreef groet serichede.
 Menelaus hadde maenden drie
- f°. 207r. Ghemerret, dus seghet men mie;
 Pierus was wel ontfaen
- 8395 Van al den lieden sonder waen.
 Die wapine, die waren Achilles,
 Gaf hem weder Ulixes,
 Daer Aiax hem omme hadde vermort,
 Als men u telledede ende ghy hort.
- 8400 Te draghene waren sy hem te swaer,
 Bedy gaf hy se hem aldaer,
 Daer-mede was hy ridder ghedaen.
 Syn swaert gorden hem ginder saen
 Al wenende Thelamoen, syn neve,
- 8405 Ende hy bid hem, of hy leve,
 Dat hy pense omme syns vader doet:
 Hyne durs hem bidden clene noch groet.
 Den tyt hebben sy ghehouden
 Mit sacrificien ende mit vrouden;
- 8410 Haren Goden hebben sy ghebeden
 Vor Pieruse, eer sy streden.
 Nu duncket hem dat sy syn ghenesen;
 Sy syn altoes ghereet na desen
 Jeghen die Troyene te houdene stryt,
- 8415 Vorwartmeer alst dunct hem tyt.

8380. Hs.: So veer voer ende k. — 86. Hs.: den coninc. — 91. Hs.: Daer omme
 sy d. g. s. Fragm.: Dreef daeromme g. s. — 8403. S. s. gorde men hem saen. —
 15. V. in alre tyt.

- Des nachts waren die Griecten rasch,
 Ende laghen in haer harnasch,
 Dat sy te daghe waren ghereet.
 Daer nes niemant, hy en weet
 8420 Dat hy moet sterven of syn ghevaen,
 Of syne viande wederstaen.
 Niemant en is, die seer roect,
 Dat men daer ten tentten soect.
 Sy wilden se opten velde ghemoeten
 8425 Ende vor hare lytse groeten;
 So daden sy oec, dats waer.
 Tyerst dat die dagheraet wert claer,
 Syn sy uytten tentten ghevaren.
 Hare volc besetten sy twaren,
 8430 So sy best mochten ende niet bat;
 Doe reden sy al toter stat.
 Hare viande waensy voerryden,
 Maer ghemackelicke in dien tyden
 Saghen sy se comen uytter stede,
 8435 Wel ghescaert na haren sede,
 Ende wyslicke mit haren scaren;
 Pentesileye die vrouwe twaren
 Spraker vele toe ende hiet;
 Alle die saken, die sy riet
 8440 Dede men gherne ende wale,
 Twy soudics maken langhe tale?
 Eer nog yet priemden van den daghe,
 Waren daer ghesclegen vele slaghe
 Also groet ende also suer,
 8445 Dat die scilden van lasuer
 Scurden, die waren vast ghenoech,
 Ende hoe men die helme dorscloech!
 Daerne was halsberch aen die vaert
 So starc, hy en scurde vor tswaert.
 8450 Men sclouch daer ontwee riegen ende syden;
 Nie sach man so sere stryden.
 Gheen man mocht vulbringhen,
 Al wilde hy, tellen van dien dinghen,
 Hoe fellicke sy hem besochten,

8418. Doe si des daghes w. g. — 22. Niemen is daer dies r. — 23. Dat menne
 meer t. t. s. — 29. H. v. setten si in scaren. — 31. al *ontbr.* — 32. *verriden.* —
 35. Wel gewapent. — 42. Eer het prime was v. d. d. — 45. *leysure* (: *sure*). —
 46. *starc* genouch.

- 8455 Ende hoe vreselicke sy vochten;
 Hoe elc op andren ghinghen jaghen,
 Wat die orsse conden ghedraghen.
 Dat ghecrac van ghenen speren,
 Ende dat jaghen ende dat weren,
 8460 Dat daer was ter selver uyre,
 Horde men die stat aldure
 Ende in die palaise mede.
 Ic waent mengher vrouwen dede
 Laten menghen heten traen;
 8465 Sy waren mit rouwen bevaen,
 Want haer scade wast alle tyt.
 Pierus, die scone, quam in den stryt
 f°. 207v. Ghepongiert upter campaenge;
 Hy sat up een ors van Spaenge,
 8470 Een dat beste, na dat ict weten can,
 Dat nie conincs kynt ghewan.
 Hy was, weet wel, wreet vyant
 Troyen ende allet Frygienlant:
 Ridder docht hy oec wesen wale.
 8475 Een ponioen oec van sindale
 Had hy aen syn spere, die coene,
 Ende daerin ghesprinct lioene.
 Een stic vor al syne ghesellen,
 Als ons die geesten tellen,
 8480 Josteerde hy up Pollidamase;
 Syn scilt scuerden als een blase.
 So dede syn halsberch vor die borst.
 Daerne was gheen langher vorst;
 Ne hadde syn spere niet tebroken,
 8485 Pollidamas ne hadde nemmer ghesproken.
 Dits dysterste joeste, die Pierus dede;
 Pollidamas gheraectene mede,
 So dat tspere up hem brac.
 Nochtan dattene Pierus afstac
 8490 Ende yerst ter erde quam.
 Dies waren die van bynnen gram.
 Byder ventailge nam hy en saen;
 Het ware oec mit hem ghedaen,
 Ne hadde ghedaen Filimenys.

8466. W. hare s. waert talre tyt. — 70. Dat beste. Hs.: een beste. — 71. Keisers kynt. — 73. al F. — 77. gesprengt l. — 90. Ende hem thovet eerso ter erde nederquam.

- 8495 Upten scilt van felre wys
 Stac hy, dat hy moeste breken;
 Hadde die halsberch oec gheweken,
 Hy hadde hem tyser ende hout
 Dor tlyf ghereden-mit ghewout.
- 8500 Maer die halsberch was so goet,
 Dat hy den steke wederstoet.
 Pierus dede hem tghereide rumen
 Enter erde nedertumen.
 Paflagoene worden verwoet,
- 8505 Dat hare here stont te voet,
 Ende hy tors hadde verloren.
 Sy sloeghen, dat hem quam te voren,
 Al te sticken ende doet,
 Daer was nyt starc ende groet.
- 8510 Pierus pynden hem harde sere,
 Te behoudene haren here,
 Ende syne liede nu syn ontset,
 Maer was hem wars of bet,
 Men ontfoerdene hem altemale,
- 8515 Ende dat seggie u sonder hale,
 Dat sy daeromme dreven groet seer.
 Sevenwaerf ofte meer
 Hadden sy en brocht uytter noet;
 Maer dan so quam die perse so groet,
- 8520 Dat syt vulbringhen niet ne mochten,
 Dat sy en up syn ors ghebrochten.
 Sy lieten hem dor haren here
 Maertelien uyttermaten sere;
 Sy sloeghen daer menghen omme doet.
- 8525 Doe hy bynae was uytter noet
 Quam Telamoen gereden an,
 Ende met hem dertich man.
 Up hem reden sy, wetic wel,
 Datter menich avevel,
- 8530 Daer moesten sy keren den rig;
 Ghyne hordet nie segghen noch ic,
 Van volcke, dat hem werde so seer.
 Sy hadden oec verloren meer,
 Ne hadde ghedaen Pentiseleye

8497. oec niet geweken. — 8501. Dat hi hem tleven hevet behoet. — 4. Hs.: onvroet. — 9. Daer was die stryt s. e. g. — 12. E. s. l. oec onset. — 26. gereden daer an. — 27. tien dusent. — 31. horet.

- 8535 Die quam ghereden in die melleye
 Ende hare magede met hare,
 Die songhen lude ende clare,
 Maer ic wane, ghy dinc daer voren
 Altoes ghene ne sout willen horen,
 8540 Hen dochten ghene wyf twaren,
 Maer recht der engele scaren,
 Die setten hem ter hant ter weer,
 f°. 208r. Ende ghemoeten al dat heer.
 Daer wart menich scilt ghescaert,
 8545 Ende ghetoghen oec menich swaert;
 Dar was gheluyt van ghescreye.
 Telamoen ende Pentiseleye
 Quamen te samen in der porsen,
 Daer vielen sy beide van den orsen
 8550 Ter erden, waest hem leet of lief.
 Ic wane die stryt so groet daer hief,
 Dat hondert ridders becochten,
 Die dat orloghe besochten.
 Die joncfrouwen werden hem seer,
 8555 Ende staken of menghen heer;
 Haer vrouwe daden sy upsitten weder,
 Die ghevalen lach daer neder.
 Mettien quamen die Paflagoene
 Gheconfiert van die Mirmidoene,
 8560 Sy claghen, dat men mit ghewelt
 Haren here hem nam upt velt,
 Ende men hem dede groet misprys.
 „Is dat,” seyde sy, „Filimenys,
 Wies lant dat by den mynen gaet,
 8565 U vrient?” seit sy. — „Vrouwe, jaet”. —
 „Joncfer” seit sy, „volghet my bet,
 Siet dat hy emmer sy ontset,
 Ende men den overmoedighen diede
 Van hare pyne gheve miede!”
 8570 Mettien lieten sy alle lopen,
 Dat moeste menich man becopen,
 Menghen halsberch staken sy dure.
 Hier wart die stryt starc ende sure,
 Dat enich man synt of daer te voren

3535. dor die m. Hs.: in den roye. — 39. sout horen. — 45. ghetrect. — 46. Dat
 w. g. — 51. die stryt groet d. h. — 59. G. hadden si de M. — 69. Hs.: gheen
 miede.

- 8575 So menghen halsberch en sach tescoren.
 Mirmidoene waren goet,
 Den mageden hilden sy ghemoet;
 Hare volgheden die Paflagoene,
 Die sere haten die Griffoene.
- 8580 Ic wane sy menghen vervaerden,
 Want sy altoes niet ne spaerden.
 Penteseleye sloech aerm ende dien
 Den Griecken af, si was ontsien.
 Menich ruumde ghenen wyve,
- 8585 Die goet ende stout was van lyve.
 Wat wondere eist dat sy syn vervart?
 Starc is haer spere, scarp haer swart.
 Omme tontsettene Filimenyse
 Vacht men daer in sulcker wyse,
- 8590 Dat ridders ontgolden ghenoech,
 Die men daer te sticken sloech.
 Achilles sone siet den stryt;
 Hy hort die slaghe ende dat ghecryt.
 Den ghevanghen heft hy ghelaten
- 8595 Ende wart verbolghen uytermaten.
 Den scilt nam hy ende die speer;
 Ic wane hy sal doen grote weer
 Ende sulcken quetsen, dies niet ne waent.
 Den synen bid hy ende vermaent:
- 8600 „Keert omme,” seyde hy, „edele heren,
 Ghy laet u al te sere onteren,
 Het syn wyf, hebbic verstaen,
 Die hier onse liede slaen,
 Onse gheselle ende onse vrient;
- 8605 Qualicke hebwy hem ghedient,
 Dat sy vor ons hueden tvelt.”
 Penteseleye hort, wat hy vertelt,
 Luttel ontsach sy syne wort:
 „Her wassael,” seyde sy, „nu hort:
- 8610 Houdy my van alsulcken lyve,
 Als dese andre crancke wyve
 Die men lichte van voeren vint?
 Dans ons doen niet een twint.
 Joncfrouwen syn wy van sulcken sede,

8575. sach scoren. Hs. en fr.: en *ontbr.* — 82. Si slouch hem of been, aerm, hant ende dien. — 83. Haer swart was so sere ontsien. — 87. starc haer sw. — 91. D. men met wapinen t. s. s. — 8609. Vassael. — 14. J. s. van sulcke sede. Hs.: dan van sede.

- 8615 Wyne roecken ghene onsuverhede;
 Myn lant, dat my myn moeder liet
 Houdic so, dat niemant ontsiet;
 f°. 208^a. Hens verorloghet in ghere wys.
 Wapine te draghene om prys
 8620 Quamen wy, ende tontsettene dese stat,
 Noch ne syn wy niet alle mat.
 Sonder hulpe en is hy niet entrouwen,
 Die my hevet ende myne joncfrouwen.
 Ghy sullet weten in cortten tyde
 8625 Wat wy commen doen in stryde;
 Ic wane ghys u so niet en gehoet.
 Ist dat ghy my ghemoet,
 Ghy geldet ende dat deed u vader,
 Die Prians kynder sloech alle gader,
 8630 Ende Hectore sloech ter doet,
 Die nie ne hadde ghenoot
 Van al den volcke van ertrycke,
 Noch nimmer en doet sekerlike;
 Dies so heb ic groten rouwe:
 8635 Ics ontsegghe dy vrede ende trouwe.”
 Daer ne was gheen langher tale:
 Een spere nam sy, wetic wale,
 Dat liet die vrouwe op hem sincken;
 Pierus ne wilde hare niet ontwincken,
 8640 Maer hy ontfincse mit groten nyde.
 Den scilt hebben sy voer die syden,
 Ende elc liet up andren jaghen,
 Wat dat orsse conden ghedraghen.
 Die scilde scorden ende braken.
 8645 Ic wane sy die halsberghe dorstaken
 So dat sy hadden wonden groet.
 Dat velt maecten sy al roet
 Van den bloede, dat van hem ran,
 Ende van menghen andren man.
 8650 Die ponioene wit ende goet
 Worden ghevarwet in dat bloet.
 Een yeghelyc dede andren wee;

8616. myn moet. — 18. veraergert. — 21. niet se mat. — 25. sy commen. —
 26. Ic wane wel u niet sone hoet. — 27. Gine sullet kennen minen overmoet. —
 28. Omme Achilles dyns vader. — 29. Prian kynder. — 33. Ne sach nie man syn
 gelike. — 36. I. o. d. vrede, ontrouwe! — 39. Hs.: ontwyken. — 40. ontfinsi. —
 41. Den scilt hadsi an d. s. — 46. So dat sys h. wonder g. — 47. Die erde m. s.
 a. roe. — 52. Iegelyc d. a. w.

- Pierus scacht die brac ontwee
 Up hare, die hy niet ne mynde.
 8655 Die trenchoene vloghen ten wynde.
 Pentiseleye gheraectene wel,
 Dat hy van den orsse vel,
 Dies hem menich Griec vervaert.
 Pierus spranc up ende toech syn swaert,
 8660 Want hyne hadde ghene noet.
 Drie slaghe gaf hy hare so groet,
 Maer hy en ware hare niet ontgaen,
 Ne hadde die grote porse ghedaen.
 Om die joeste was up dien dach
 8665 Ghesclegghen daer so menich schlach.
 Mirmidonose daden upsitten
 Pieruse den jonghelinc, den witten,
 Haren here in den stryde.
 Sy waren uytermaten blyde,
 8670 Dat hy so stout is ende so goet,
 Ende hyt also wale doet
 Met wapinen vor al dat heer.
 Hier wart tebroken menich speer,
 Ende menich ridder ghesteken doet;
 8675 Die weghe worden van bloede roet.
 Agammennoen quam daer, die milde,
 Ende mit hem vyftien dusent scilde,
 Dyomedes quam daer van Calidone,
 Die een here can leiden scone;
 8680 Der Griecken here al te male,
 Hare coninc, hare amirale
 Versaemden daer teenre scare.
 Inne weet hoe langhe dat se daer waren,
 Mer die vrouwe Pentiseleye
 8685 Dorreet al die melleye.
 Verloest hevet sy Filimenise,
 Des is haer danc in mengher wyse,
 Want sy hadde hem ghegheven
 Dat hy verloren hadde, syn leven.
 f°. 209r. 8690 Syn volc beringdem ommetrent,
 Ic wane die wych daer niet en ent;
 Daer is comen Pollidamas,

8653. P. brac den scacht o. — 59. trac s. s. Hs.: toech syn peert. — 66. Mirmidoene.
 68. Hs. uyten stryde. — 75. D. w. worden daer al r. — 83. hoe langhe dat gheware.
 — 87. Dies hare dancte in m. w. — 90. beringdere.

- Die langhe in groten stryde was
 Jeghen Ajax broedre, Telamoene.
- 8695 Een groot deel waren daer baroene,
 Remus was daer van Cisonie,
 Mettien volke van Lanconie.
 Oec quam daer selver Prian,
 Pollices ende menich man,
- 8700 Ende daertoe mede Eneas
 Die sint here in Laciën was,
 Die wel in stryde wesen can;
 Synt dat die werelt yerst began,
 Ne sach nie man wych so groet,
- 8705 Of daer so menich man bleef doet;
 So menich lager daer ghevelt,
 Dat sy bedecten al dat velt.
 Achilles sone deets hem te voren;
 Met synen swarde dede hy scoren
- 8710 Menghe scare al tene gader,
 Diere wrac hy synen vader.
 So menghen stortten hy dat bloet,
 Dat hy dat velt bedauwen doet.
 Ic wane hy menghen halsberch scorede.
- 8715 Alsoe langhe als die dach ghedurde,
 Ne mochten sy daer niet versceiden,
 Dat dede die nyt van hem beiden.
 Pentiseleye entie hare
 Senden den Griecken quade mare,
- 8720 Sy dorreden se mit haren scachten;
 Op haer selven sy niet en achte.
 Pollices deids hem te voren
 Omme hare, die hy hadde verloren,
 Pieruse stac hy vor al theer,
- 8725 Ende droech hem of mit synen speer
 Synen scilt aldaer syt sach,
 Die gheen die in synre hertten lach.
 Oec seid hy al openbaer:
 „Dit verdriet hebby doer haer,
- 8730 Dier ghy so seer te scaden begheert,
 Ende noch meer sult, eer ghy ontfuert.”
 Pierus trac uyt syn sweert;

Vs. 8694—98 ontbr. in het *Hs.* — Vs. 8700 en 1 staan in de *fr. vóór vs.*
 8698 en 99. — 8708. deits. — 13. bedouwen. *Hs.* behauwen. — 21. Hare daet mach
 men niet vnlachten. — 22. P. deis hem wel te v. — 25. stac hem of. — Vs. 8726—
 8889 ontbr. bij *Blommaert.*

- Hy seid: „Al rydy Hectors peert,
 Ghy en hebt synre hertten niet;
 8735 Die doot, die hy mynen vader behiet,
 Moste hy selven tierst smaken;
 Soe suldy, can ic u gheraken,
 Oec drincken, dat ghy my beheet.”
 Mittien woerden hy na hem sleet,
 8740 Ende Pollites op hem weder.
 Die orssen mosten knielen neder,
 Soe groete slaghe sloeghen sy.
 Penteseleye waster by,
 Die des int hertte wel was vro,
 8745 Dat hem Pollites weerden also.
 Hy deed Pierus mit wapen om ¹⁾,
 Mer daer af seg ic u die som:
 Sy diet sacht ende daerby helt,
 Gaf hem die cracht ende dat ghewelt,
 8750 Anders en weer hys niet ontgaen.
 Het waer mit Pierus oec ghedaen,
 Mer dat die Mirmidoene quamen,
 Dien hem mit crachten namen.
 Pierus was, dat hy en wist wat doen.
 8755 Een ridder was daer, heet Calcoen, ²⁾
 Daer en was gheen snelre noch vroeder.
 Pollidamas was syn broeder,
 Dat was alleen van svaders syde.
 Pierus stac en doot in den stryde.
 8760 Om hem te wreken quamen dusent Troyene,
 Stoutte ridder ende siene
 Ende also menghe maghet wel.
 Ic waen, daer menich nedervel,
 Die aeverrecht opten sande lach,
 8765 Ende niet en verleeften den dach.
 f°. 209v. Penteseleye die vrouwe doet
 Ontgelden haren toernenmoet.
 Sy en spaerden Achilles soen niet;
 Eer sy uytten stride schiet,

¹⁾ De bedoeling moet zijn: „Hij dreef Pyrrhus op de vlucht,” maar de woorden zijn meer dan waarschijnlijk bedorven.

²⁾ Bén. 24121. *Glaucus* 'steit buens chevaliers;
 dat deze bedoeld is, blijkt uit 24150.

Polidamas fu si desvez
 De son frère, qui est ocis.

- 8770 Had sy en na gheslaghen doot;
 Sy maecten hem dat hoeft al root.
 Oec had sy en by der ventaelgen,
 Mer op her quam al die battaelge,
 So dat hy haer ontreden was.
- 8775 Vererret was Pollidamas
 Om syns liefs broeders doot.
 Hy most dor die grote noot
 Wenen, wast hem lief of leet;
 Ic waen, hy der also veel versleet
- 8780 Der Griecken mit synen sweerde,
 Dat hy bedecten veel der eerde,
 Die gheclaven was van heye. ¹⁾
 Soeveel deed Pentesileye,
 Als ons die jeeste vertelt,
- 8785 Dat sy op hem wan dat velt.
 Sy sloech ontwe in der porsen
 Scilde, ridders, perde ende orssen.
 Alsoe dreef sy se, aldaer sy vochten,
 Dat haer niet gherumen en mochten. ²⁾
- 8790 Die Griecken verloren seer,
 Ende noch soudon veel meer,
 En deed die soen Achilles,
 Thelamon ende Dyomedes.
 Dese weerden veel der jacht
- 8795 Ende hielden tfelt mit groter cracht.
 Dit orloech, nadat men waent,
 Gheduerden aldus een maent.

¹⁾ d. i. de aarde, die door de zomerhitte gespleten, gebersten was. *Gheclaven* d. i. gekloven. Over *heye* zie men het uitvoerige artikel van Dr. de Vries in *De Jager's Archief*, IV, 237—243. Deze beteekenis van *hei* (dat ook in het Ohd. als subst. voorkomt: *hei* = *καύμα*) straalt nog duidelijk door in de afleidingen *heyen*, *heyden* of *heyderen* = *weerlichten*; *heyder* = *schitterend*, *lichtend*; *heydinghe* = *weerlicht*. Zie Kiliaen; Schuermans, *Vl. Idiot*; Oudemans, *Bijdr.* Ook meen ik het woord terug te vinden in het spreekwoord „*heyweer* en es gheen schreyweer,” (Meijer, *Oude Nederl. spreekw.*, bl. 82). De verklaring *hooiweer* zal wel de ware niet zijn. Vgl. noot 2 op blz. 242 van *Archief* IV.

²⁾ Deze regel zegt het tegendeel van hetgeen hij moet uitdrukken, maar is door het invoegen of uitlaten eene ontkenning niet te herstellen. *Penthesileia* dreef de Grieken zoo zeer op de vlucht, dat *niets* voor haar kon *stand houden*, of, dat *alles* voor haar moest *wijken*. Waarschijnlijk is *gherumen*, dat geene andere bet. heeft dan *wijken*, *uitwijken* (*Hilgb.* 39, 34; *Nyhoff.* II, 38) bedorven. De fr. tekst heeft (24162 vgg.)

Que plus de M arpenz et mès,
 Les chacièrent à tel desrei,
 Que nus n'i prent regart de sei.

- Die Griecken verloren altoes meest,
Also als ic hebbe ghevreest.
- 8800 Tien dusent bleefter in den stryde;
Sy verloren aen elcke syde
Veel, ende men sprac om den vrede;
Ic waens die vrouwe veel dede,
Men leest dat sy berghe ende dale
- 8805 Mit doden bedecten altemale.
Oec liet sy daer van haren magheden
Sulcke, die haer wel behagheden.
Daer vacht elc opten andren veel,
Al op dat velt in den nytspeel.
- 8810 Dicwil daden sy ghemoet
Beide te orsse ende te voet;
Soe dat gheviel op enen dach,
Daer menich syn eynde op lach,
Dat die van bynnen al te samen
- 8815 Op den velt te stryde quamen.
Men seid, dat daer Pollites dede
Best van allen dien van der stede.
Pentesileye ter quader uyre
Die stac Pierus scilt al duere,
- 8820 Ende Pierus bracter synen scacht
Op haren scilt mit groter macht.
Mer der coninghynnen spiet
Dat en brac so scier niet;
Sy stac hem ter selver stonde
- 8825 Doer den halsberch een wonde,
Dat hem int lyf bleef tponioen;
Doch hielt hy hem aent aertsoen:
Dat speer brac al ontwe.
Teen stuc en coemt uyt nummermee,
- 8830 Sal hy hem wreken ende hy mach,
Of hy en verleeft niet dien dach.
Die Griecken streden teghen haere
Mit menghe grote scare.
Doch was haer weer so groet,
- 8835 Dat sy der menghen sloech ter doot.
Daer waer sy ommer ghevaen,
En had Pollites ghedaen,
- f°. 210r. Die haer gherne in staden stoet,
Want sy was vast in synen moet.

- 8840 Wat sal hy doen, arme katyve!
 Als hy se siet van haren lyve
 Roven ende in stucken snyden,
 Dat sal syn in cortten tyden.
 Pierus, die was seer ghewont,
 8845 Quam daer ghereden ter stont,
 Al daer Penteseleye street.
 Ende talre yerst dat syt weet,
 Waent sy den yersten slach hem gheven;
 Mer haer wille is achterbleven.
 8850 Hoert hier een swaer aventuer:
 Haer helm was ghehouwen duer
 Ende van haren hoofde gheslegghen,
 Dies waster cleen weer teghen.
 Pierus verhief enen slach,
 8855 Al daert Pollites wel sach,
 Ende sloech haer af, dat was ontfarm,
 Den scilt ende den luchteren arm.
 Hy en conde haer niet ghestaen in staden,
 Soe seer was hy mit volc verladen.
 8860 Daer velden hy se van den perde.
 Pierus quam toe mit synen sweerde
 Ende beeten teghen haer te voet.
 Daer weerden haer die vrouwe goet
 Sonder helm mit eenre hant,
 8865 Ghelyc oft weer een gygant.
 Mer Pierus sloech haer thoeft ontwee;
 Dat was Pollites herde wee,
 Dat hy dat mit oghen aensach,
 Dat sy doot voer hem lach,
 8870 Ende dat se Pierus in stucken sloech.
 Ic en weet hoet syn hert verdroech:
 Had hy der te tyde moghen comen,
 Ic waen hyt wel had benomen.
 Noyt en hoerden man sulck misbaer.
 8875 Pierus sloech hy sonder vaer,
 Eer ment hem ghenemen conde,
 Dat hem tbloet voer uytten monde,
 Ende hy in onmacht nedervel.
 Daer was gheclaecht, dat weet ic wel,
 8880 Ende misbaer ghedreven groot;

8843. Hs.: dat syn. — 44. Hs.: P. dus seer was g. — 47. Hs.: sy. — 76. Hs.: men. — 78. Hs.: onmach.

- Sy waenden, dat hy weer doot.
 Ten tentten droeghen sy hem mit rouwen.
 Wat sal ic segghen vanden joffrouwen?
 Sy saghen haer vrouwe doot,
 8885 Sy en spaerden cleen noch groot.
 Mer sy willent al ontlyven,
 Of by haer verslaghen blyven.
 Veel bleetter doot aldaer.
 Doe wert die stryt alsoe swaer,
 8890 Van magheden op die Mirmidoen,
 Van Troyene op die Griffioen,
 Dat gheen man conste vulscriven.
 Alle wilden sy daer doot bliven.
 Pollites sloecher vele,
 8895 Maer het ghinc hem uytten spele,
 So vele liet hire in cortter tyt.
 Al den dach stont die stryt,
 Dat die Griecken op die van bynnen
 Dat velt niet ne mochten ghewynnen.
 8900 Mer doch, alst was te ghesciene,
 Verloren so vele die Troyene,
 Dat sy begherden die stede,
 Ende omme die coninghynne mede
 Die sy jamerlicke verloren,
 8905 Weken sy den Griecken voren;
 Ter stat wert vloen sy, wies wondert.
 Wel vierdusent ende vyfhondert
 Lieten sy der op dat velt verslaghen;
 f°. 210v. Nemmermeer ne hort man gewaghen
 8910 Dat ye was soe scadelyc stryt.
 Die porten ne syn niet so wyt,
 Syne syn hem engher dan in't ghevoech,
 Want haer syn ter stat wert droech.
 Ic wane sy cuelden haren moet,
 8915 Men mocht daer baden in dat bloet;
8888. Vele blever. — 89. Daer wart een stryt al swaer. — *In plaats van vs.*
 8890 en 1 heeft het *fr. van Blomm.*:
 Van den magen die daer vochten,
 Dat die Mirmidoene becochten.
 Die Troiene up die Giffoene,
 Dat bestarf menich ridder coene.
8900. als't quam te gesciene. — 5. die Grieken. — 8. Hs. en fr.: dies wondert. —
 8. Hs.: o. d. v. doot. — 9. Hs.: N. n. h. m. sulcke noot. — 10. scadelyc rien. —
 12. S. s. h. nouwer ende in't g. — 13. Daer sloegere de Griecken der hare genoech. —
 15. waden.

- Ne ware Pollites ende Eneas,
 Filimenys ende Pollidamas,
 Die so sere ter were staen,
 Een ne ware niet ontgaen.
- 8920 Inne constu niet vertellen 'tverlies
 Entie scade, syt seker dies,
 Dat sy hadden, die van bynnen;
 Verwonnen syn sy, wildyt kynnen.
 Nemmermeer ne comen sy buten mueren,
- 8925 Omme te proeyene aventueren.
 Dat volc datter tlyf behelt,
 Sloten die porten mit ghewelt;
 Alle waren sy tonghemake.
 Dus ende by derre sake
- 8930 Besaten die Griecken die stat,
 Wyne lesen nïewer dat,
 Dat sy meer uyt vechten quamen,
 Maer bynnen bleven sy al te samen.

-
- Bonoit, die dit dichte wale
- 8935 Uytten latine in walsce tale,
 Die dicht al die grote mort,
 Dat verloren wart die port
 Bi Atenore ende Pollidamase,
 Ansise ende Enease,
- 8940 Ende al die ghene die daer ontghingen,
 Ende seghet dat hy van desen dinghen
 In Ysis boec die waerheit vant.
 Hier jeghen seg ic al te hant:
 Rome ende die senatore,
- 8945 Entie keisere van rechter ore,
 Die syn van Enease comen.
 Soude God te synre vromen
 Een verrader doen die ere,
 Dat hyne alsoe groet een here
- 8950 Maken soud te sulcken mort?
 Dat ware een sake onghehort.
 Perconopeus die favelare,
 Seghet dat al openbare,
 Van Ancise een dinc,

8918. Hs. en fr.: Dat si so sere. — 36. Hs.: Die liet al d. g. m. Fr.: grote ontbr. — 44. senature. Hs.: die centauroen(!) — 45. ure. Hs.: van rechten doen. — 50. Maken ende so grote m.

- 8955 Dat hy was een vondeline,
 Dats valsch, Capys was syn vader,
 Dat scrivet ons Virgilis algader;
 Syn oudervader Assaracus;
 Van hem lesen wy aldus,
 8960 Dat hy te voren crone droech:
 Deser talen hebn wy ghenoech;
 Mer uytten Walscen ende van Ysise,
 Van Darese ende van Virgilise
 Ende uyt andren boecken mede
 8965 Sullen wy nemen die waerhede,
 Ende in duitscher tale ontbinden
 So wy se best moghen vinden.
 Een rycke ridder ende een geheert
 Was Ysis ende wel gheleert;
 8970 Hy was buyten ende Dares bynnen,
 Aldus doet ons Bonoyt bekynnen,
 Die dinc die buten onder die liede
 Ghevel, screef hy also sy gheschiede,
 Oec doet hy ons verstaen,
 8975 Hoet den Griecken is vergaen
 Nadien dat sy wonnen die stat;
 Hoe sy van guede waren sat,
 Hoe sy verdroncken ende bedorven,
 Na die ere die sy verworven.
 8980 Dat sal ic dichten overwaer:
 Die tweten wil, hy hoer daer naer.
 In die stat, syt seker dies,
 f°. 211r. Was groet rouwe ende verlies.
 Sy en weten wat doen noch waer vlien,
 8985 Want sy en connen niet ghesien,
 Hoe sy verdryven die vyande.
 Die vrouwe van der maghede lande
 Was beweent van alder stede,
 Ende van haren joncvrouwen mede.
 8990 Die Griecken besaghen se daer sy lach,
 Sy seiden oec op ghenen dach,

8955. Ende dat. — 56. Hs.: die valsch C. w. s. v. — 60. te Troyen. — 62. van Ancise. — *Na vs. 8967 heeft het fr. van Blomm. nog:*

Sal ic u segen die waerheit vort,
 So ic verstaen hebbe ende gehort.

72. buten ende die l. — 73. Ghevel ontbr. Hs.: also sy gevele. — 77. Dat si v. g. w. sat. Hs.: mat. — 79. dat si v. — 81. Nu doet guet horen daer naer. — 90. besagen si.

- Dat sy nie in ghenen daghen
 Scoenre lyf mit oghen saghen.
 Men vraegde wat mer best toe dade;
 8995 Doe seiden sy, dat sy grote scade
 Haren volcke hadde ghedaen
 Synt sy daer quam, sonder waen,
 Ende dat sy by hare cracht
 Scade namen al ongheacht.
- 9000 Hare overdaet ende hare hone
 Willen sy, dat men hare wederlone,
 Ende men se danne grave niet,
 Mer Pierus dat wederriet.
 Hy seid, dat docht hem goet nu ende echt,
 9005 Dat men se groeve na haer recht,
 Ende het ware lachter ende scade,
 Wart dat men haer anders dade.
 Dyomedes ontriet dit al,
 Hy seid dat men se gheven sal
- 9010 Te verterne den honden
 Of den wulven in cortter stonden,
 Of dat men se werpe in een ryviere
 Ende laet se hene dryven sciene.
 Dus worpen sy se, telt men my ¹⁾
- 9015 In een ryvier, heet Sancty,
 Daer was Santen na ghenant.
 Des moeten sy alle syn ghescant!
 Sy daden ghelyc dorpren honden.
 Doe Pierus ghenas van den wonden,
- 9020 Behagets al den Griecken wel,
 Numeer maecten sy groet spel.
 Der porten een deel twaren
 Besetten sy mit haren scaren.
 Ic waen sy der nemmeer Troyen
- 9025 Uyt ten stryde comen sien.
 Drie daghe was hem so onsochte,
 Dat niemen andren spreken mochte.

8994. Doe vraget men wat men b. t. d. — 9002. men si. — 3. M. P. diet ont-
 riet. — 4. Hi seide het dochte hem nu ende echt. — 5. Redene wesen ende guet
 recht. — 11. den vulnen. — 14. Aldus tel men mi waer men se. — 15. een water,
 h. Sancti. — 16. Hs.: D. w. sint Sason na g. — 24. Ic wane si oec nemmermeer
 wt T. — 25. Ten stride jegen hem comen s. Hs.: Meer uyt.

¹⁾ Zie over vs. 9014 en 15 mijn *Tekstcritiek*, bl. 99.

- Ancises ende Eneas,
 Antenor ende Pollidamas
 9030 Hebben ghenomen enen raet,
 Wien soet goet dunct of quaet,
 Sy willen Helenen wedergeven;
 So waensy best onthouden tleven.
 Doer hare willen sy niet ontfaen
 9035 Enighe scade, sonder waen.
 Sy ghinghen ten coninc Prian,
 Int hof was menghe hoghe man.
 Sy seiden: „Here, nu verstaet,
 Nemet hier op uwen raet,
 9040 Hoe men van derre aventuer,
 Die ons fel es ende suer,
 Wat ende men daer of wille maken.
 Die Gode syn ons wedersaken.
 Wy moghen alle mercken wel,
 9045 Dat sy ons syn van hertten fel,
 Wy en weten, waer by het mach syn.
 Dit behiet ons Apolyn,
 Helenus ende Cassandre
 Pantus ende oec veel der andre.” ¹⁾
 9050 Prian, die cleen syns levens roect,
 Sulc aventuer ende hy vloect. ²⁾

9033. behouden. — 34. Door haren wille niet o. — 35. Noch genen s., s. w. —
 46. Wine weten niet w. h. m. s.

¹⁾ Bén. 24383:

Mès venu sont al rei Priant
 Veiant sa cort, qu'il ot molt grant,
 Li dient tuit que desore creie,
 Prengre conseil et si porveie
 Coment des males aventures...
 Traira à chief, qu'en voldra faire,
 Car tuit li Deu li sont contraire...
 Mostrée li ont bien la fin,
 Et la promesse d'Appolin
 Et tot lo prophetizement
 Et lo parfont devinement.

²⁾ Bén. 24397:

Prianz plain d'ire et de manace,
 En sospirant maldit fortune;
 Chaitis se clame et dolerox,
 Et à toz les Dex hainox,
 Dit lor que s'en conseillera,
 Et enprès lor en respondra.

Hem selven schilt hy seer verwaten,
 Omdat hem alle die Gode haten.
 Hy seecht, dat hy hem sal beraden.

.

SINON. (Virgilius, Aeneis II, 57—238)

- f°. 220v. 9055 Mittien dat sy (d. i. *de Trojanen*) dus studeerden, ¹⁾
 Quamen vanden lande die hierden
 Ende brachten voer den coninc
 Ghevaen enen jonghelinc,
 Een Griec als ons die buecke orkonden,
 9060 Syn hande op synen rugghe ghebonden,
 Die hem selven aventuerden
 Ende op syn lyf al willens kuerden. ²⁾
 Te sterven, des was hy coen,
 Om die stat den Griecken te doen.
 9065 Daer die hierden den ghenen brochten,
 Liepen sy hem besien al dat sy mochten
 Ende maecten daermode haren spot.
 Mer nu en is niemant so sot,
 Wilt hy hem daer aen keren,
 9070 Hy en mach aen desen leren,

9064. Hs.: Of die s. d. G. t. d. — 66. Hs.: al die mochte. — 68. Hs.: es is.

Wanneer men den regel

Sulc aventuer ende hi vloect,
 vergelijkt met vs. 9040—42, ziet men, dat *ende* hier hoogstwaarschijnlijk het subst.
 = *eind* is, en dat er dus geen woord behoeft ingevuld te worden. Hoewel op de
 zuiverheid der uitdrukking wel iets is aan te merken, zal Maerlant wel geschreven
 hebben:

Sulc *aventueren ende* hi vloect.

d. i. zulk een einde van den oorlog verwenscht hij.

¹⁾ nl. wat dat groote paard te beduiden had.

²⁾ Men leze:

Ende syn lyf al willens kuerden,

d. i. en geheel vrijwillig zijn lichaam kwelde, zich mishandelde.

Vgl. *Aeneis* II, 61:

fidens animi, atque in utrumque paratus,

Seu versare dolos, seu certae occumbere morti.

Het ww. *curen*, dat ook voorkomt vs. 556V., beteekent o. a. *kwellen*. Zie het artikel
 van Dr. de Vries over dit woord in *T. en Lettb.*, I, 160 vgg.

- Wilt hy, van hoe fellen doen
 Dat sy noch syn, die Griffioen.
 Daer hy stont by die Troyene,
 Begonst hy hier ende daer te siene:
 9075 „Wat borghe,” sprac hy, „of wat lande
 Sal my houden voer die viande, ¹⁾
 Ofte wat sal myns gheschien?
 Ic en mocht in Griecken niet ontflien,
 Al woud men my laten gaen,
 9080 Want men wilter my verslaen.”
 Hem allen ontfarmden der talen
 Ende seiden: „Vrient, segt sonder hale
 Wanen dattu bist ghebaren,
 Waeromme du heves dyn lant verlarren.”
 9085 Mittien hy dese tale began:
 „Hêr coninc,” sprac hy, „nu hoert my dan,
 Ic wil dy waer te weten doen.
 Myn naem die is Symeoen;
 Ic en lieghes niet; oec, wildyt horen,
 9090 Ic ben van Griecken ghebaren;
 Al heft my daventuer ghemaect
 Onsalich, arm, katyf ende naect,
 Sy en maect my nummer loghenaer.
 Ghy hebt wel ghehoert die maer
 9095 Van Palamedes, dien algader
 Die Griecken proeven voer verrader?
 Syn maech was ic herde naer.
 Myn vader senden my, dat is waer,
 Mit hem (hy en is gheen ryck man)

9082. Hs.: halen. — 91. Hs.: gheraect. — 96. Hs.: proeven verrader.

¹⁾ *Aen.* II, 68:

Hœu, quae nunc tellus, inquit, quae me aequora possunt
 Accipere, aut quid iam misero mihi restat?

De woorden van Maerlant drukken wel niet hetzelfde uit als deze verzen, maar zijn
 toch zonder fout. *Houden* bet. o. a. *houden*, b. v. *Nat. Bl.*, XII, 1228.

(een steen) Dar men in siet een ghevloghelt paert,
 Hi es goet in wighe en in tornoye,
 Hi hout die paerde van vernoye,
 Ende hi gheeft dapperheit ende moet.

Enen voer die viande houden bet. dus: *iemand tegen zijne vijanden beschermen*. Vgl.
Heelu 6067:

Voert my ghevaen met di te lande,
 Ende hout mi voor mine viande.

- 9100 Hier, doet orloghe yerst began.
 Die wile, dat hy coninc was
 Van den heer, syt seker das,
 f°. 221r. Ic waen, dat ic som wile wael dede;
 Sy wetent noch som in der stede.
 9105 Mer synt dat vals Ulixes
 Verraden bestont Palamedes,
 Ende icken in den wych verloes,
 Dreichden ic Ulixes altoes,
 Dat ic noch syn leven name,
 9110 Waert dat ic te lande quame,
 Dit was myn begherte al.
 Hier af quam my tongheval.
 Doer dese dinc, doer desen nyt
 Quam Ulixes te mengher tyt,
 9115 Ende had gherh ghemaect dat,
 Dat ic had ghewesen ghehat.
 Hem en was niet eer te moede sachte,
 Eer hyt mit Calcas volbrachte,
 Dat men my daer soud ontlyven.
 9120 Mer wat helpt, ic en mach niet blyven,
 Ic moet doch sterven als een dief!
 Of ghy hebt die Griecken lief,
 Ende ghy nu wilt, so verslaet my!
 Ic waent Ulixes wille sy.
 9125 Hier aen moegdy lieve doen
 Uwen neve Thelamoen."
 Alle die lude vraegden das,
 Hoet hier aen brocht Calcas,
 Dat hy hem was van quader gonst.
 9130 Hy, die vroet was van Griexer const,
 Sprac bevende ghelyc den siecken:
 „Ducwille wouden die Griecken
 Troyen laten ende thuys varen,
 (Ic woude syt hadden ghedaen twaren!)
 9135 Want sy waren strydens moede.
 Mer so letten se die vloede,
 Die storm ende oec die wynt.
 Oec gheviel hier een wonder synt:
 Doe dat pert volmaect was,
 9140 Ghy moghet selven maercken das,

9103. Hs.: deede. — 8. Hs.: dreich ic. — 13. Hs.: Doer desen dinc. — 16.
 Hs.: ghehaet. — 23. Hs.: ghy nu weet.

- Was hier donderweder soe groot.
 Doer dese vrese, doer desen noot
 Was ghesent Euripulus
 Te Delphos in Apollinis bedehuus.
- 9145 Die bracht mare ende seid: „O wach!
 Ghelyc doe men in Aulis sach,
 Ende daer was Efegenia
 Ter doot gheslaghen herde na,
 Om te hebn den wynt goet,
- 9150 So mostet nu costen menschen bloet,
 Soud men te lande weder varen.”
 Dit deed menghen misbaren,
 Want elc man was in sorghen,
 Dat hy dweder moste borghen.
- 9155 Doe trac Ulixes voer die lude
 Calcas, ende seid: „Vrient, bedude
 Wien die Gade hebben willen.”
 (Men mocht den storm niet verstillen
 Mit niemande, dan mit mynen lyve!)
- 9160 Hy sweech der daghe tweewerf vyve,
 Eer hy my noemden, in dier ghebaer
 Alsoft hem leet te segghen waer.
 Hier om was groot hantgheslach
 Des doets, die hem elc ontsach.
- 9165 Doe men my noemden, waren sy ontgaen.
 Des daghes, doe men my soud verslaen,
 Ontsloep ic mit groter pyne
 Ende brac myne vingherlyne.
 Ic ontsloep saen in een broec.
- 9170 Des snachs was om my ghesoec,
 Mer sy mosten my verliesen:
 Ic decten my soe in den biesen.
 Daer in lie ic, dat ic lach,
- f°. 221^v. Tot ic se henen seilen sach.
- 9175 Nu ben ic in hopen niet,
 Dat my ommermeer ghesciet
 Te sien vader ofte maghe,
 Ofte kynder, die ic ghern saghe;
 Mer ic hebbe des groten vrucht,
- 9180 Dat sy se doer myne vlucht
 Ontlyven sullen alle gader.
 Nu bid ic dy, her coninc, vader!

- Doer Hectors siele, dyns lieven kynts
 Doer al die ghene, die du myns,
 9185 Ende doer waerheit ende doer trouwe,
 Dier ic, arme, luttel scouwe
 In die werlt overal,
 Ontfarmdy myns ongheval,
 Ende die doot, die Ulixes woude
 9190 Dat ic mit recht ontgoude."
 Symeoen weenden als hy dus loech,
 Ende hy die Troyene bedroech.
 Alle baden sy voer syn lyf.
 Prian selven hiet den katyf
 9195 Ontbinden voer syn man.
 Mit hoefschen woerden sprac hy en an:
 „Wie dattu bist, hets my al een;
 Verghet den rouwe ende den ween,
 Dattu Griecken heves verloren.
 9200 Blyft mit ons ende latet my horen,
 Waer om dit pert ghemaect sy,
 Ende wat beduyt, des bid ic dy,
 Weder dattet syn gotlicheden,
 Of dat men der wil orloghen mede."
 9205 Symeoen, die wel syn lesse
 Conste der verradenisse,
 Hief op syn hande in dien stonde,
 Die hem waren saen ontbonden,
 Totter sonnen ende seide:
 9210 „Dat seg ic u by der gotlicheide
 Van der sonnen, die van den trone
 Al der werlt lichtet seone,
 Dat ic u sal segghen waer.
 Synt dat sy my groten vaer
 9215 Daden, so waen icket sonder sonde
 Doen, dat ic haer sake oerconde,
 Die sy langhe hebn verholen.
 Want ic hem langhe ben ontscolen,
 Ende ic te Troyen ben ontfaen,
 9220 Wil icket u al doen verstaen.
 Die Griecken hapen talre tyt, ¹⁾

9183. Hs.: dyns lieve kynts. — 89. Hs.: Ende die doot Ulixes woude. — 97. Hs.: alleen. — 9204. Hs.: meden. — 6. Hs.: Conste wacht der v. — 7. Hs.: sy hande.

¹⁾ Aen. 162:

Omnis spes Danaum et coepti fiducia belli

- Synt dat sy verst hielden stryt,
 Seg ic, dat al te gader was
 Aen die Gadyne Pallas.
- 9225 Mer synt dat die vals Ulixes
 Ende die felle Dyomedes
 Begonsten dat felle doen,
 Dat sy dat Palladioen
 Mit haren onreynen handen
- 9230 Dorsten uytten heylighen lande
 Alsoe dorperlicke stelen,
 Worden wy vervloect in velen,
 Ende seg u in welcken saken:
 Synt sy begonsten die tentten naken, ¹⁾
- 9235 Dochten sy ons bernen ghereet,
 Wy saghen van haer lopen dat sweet,
 Sy verscudden scilt ende speer,
 Daert menich man sach in dat heer;
 Dit teyken toende Pallas.
- 9240 Mittien riep lude Calcas:
 Dat men voer aver die see!
 Men wonne Troyen nummermee,
 Sy en waren des selven bade,
 Dat sy die beelde van hare Gade
- 9245 ²⁾
 Ten is om el niet twaren
 Dat sy nu syn wech ghevaren,
- f°. 222r. Dan om te doen sulcke dinc;
 Ende als ghy mynst waent, her coninc!
- 9250 Sullen sy hier wesen tuwen seade.
 Dus hevet al Calcas beraden.
 Om dat verbolgen was Pallas,
 Soe riet hem dit mede Calcas,

9230 Hs.: landen. — 33. Hs.: welcke.

Palladis auxiliis semper stetit.

Men leze dus:

Der Griecken hope talre tyt,...
 Seg ic, dat algader was
 Aen die Gadyne Pallas.

¹⁾ Zy d. i. het beeld van Pallas, het Palladium.

²⁾ Hier ontbreken een paar verzen:

ib. 176: Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas;
 Nec posse Argolicas excindi Pergama telis;
 Omina ni repetant Argis, numenque reducant
 Quod pelago et curvis secum avexere carinis.

- Dat sy doer der Gadyne weerde
 9255 Dese vorme van desen peerde
 Maecten, want sy haddens^onoot.
 Hy riet te makene soe groot,
 Dat ment mit gheenre behendichede
 Brenghen en soud in die stede,
 9260 Dat men die stat, of men se sochte,
 Doer Pallas niet wyngen en mochte.
 Siet, haddy dit beelt tebroken,
 Het waer te seer op u ghewroken;
 Ghy hadt verloren lant ende stat,
 9265 Mer des gan ic den Griecken bat.
 Had ghyt ghetoghen oec in die poert,
 Al Asien weder ende voert
 Waer dan u in hant ghegaen.”
 By desen woerden sonder waen,
 9270 Die wenende sprac Symeoen
 Voer menghen hoghen baroen,
 Wert ghewonnen gheen stat;
 Die Achilles niet en maecten mat,
 Noch alle die Griecken in tien jaren,
 9275 Verwan hy alleen twaren.
 Noch gheschieden meerre wonder,
 Dat ty ic Calcas bysonder,
 Dat hyt mit toveryen dede.
 Daer sy stonden, die vander stede
 9280 Ende daer mede Laocoen,
 Saghen sy comen van Tenedoen
 Twee serpente ende niet mee
 Gheswommen al doer die see.
 Tierst dat sy te lande quamen,
 9285 Vloe dat volc wech alte samen
 Beide blode ende coene.
 Sy coren uyt Laocoene.
 Twe kynder, die hy hadde weert,
 Bevlochten sy in haren steert
 9290 Ende daden sy voer synen oghen. ¹⁾

9255. Hs.: vrome. — 58. Hs.: men *ontbr.* — 66. Hs.: hyt. — 81. Hs.: Saghen
 sy comen tenen doen. — 89. Hs.: steert *ontbr.*

¹⁾ *daden* d. i. *doodden*; ib. 213:

Et primum parva duorum
 Corpora natorum serpens amplexus uterque
 Implicat, et miseros morsu depascitur artus.

- Die vader en const niet ghedoghen;
 Hy soud hem in staden staen,
 Mer sy namen hem mede saen
 Ende verbeter hem oec doot.
- 9295 Al was syn hulpgheroep groot,
 Niemandt en stont hem in staden,
 Want een yghelic ontsach hem van scaden.
 Ten versten dat sy danen schieden,
 Wert daer tale van den lieden,
- 9300 Dat hy by dien vermoert wert,
 Omdat hy scieten dorst dat pert.
 Sy ghinghen ghemenelicke derwert
 Ende haeldent ter stede wert.
 Doet niet en mocht in die poert,
- 9305 Hebben sy den muer ghescoert.
 Dat selve stuc, dat wilen maecten
 Apollo, die welgheraecte,
 Ende Neptunus syn gheselle;
 Doe loech Ulixes die felle.
- 9310 Die vrouwen ende die joffrouwen
 Ghinghent te wonder aenscouwen,
 Dat grote pert, dat onghediede,
 Al vol starcker ghewapender lude.
 O wy! Troyen, holpt yet gheeroent,
- 9315 Hoe iamerlicke sydy ghehoent!
 Edele, stoutste orloghesliede,
 Hoe quaemt, dat u dat ghesiede?
 O wy, vermaerde Ylioen,
 Verraden heeft dy Symeoen!

LOTGEVALLEN DER GRIEKSCHE HELDEN NA TROJE'S VAL.

(Blommaert, achter Theophilus, bl. 58).

(Van vs. 9320—10722 = Benoît 28284—30092; 10723—10747 van Maerlant; 10748—10828 = Aeneis III, 1—55).

ƒº. 238r. 9320 Hoert Menelaus aventueren:

Aen Creten

9295. Hs.: hulpgheroepe. — 97. Hs.: van *ontbr.* — 9307. Hs.: die welgheraecten.

- Dreef hy daer hy hem cleen bekende. ¹⁾
 Daer dreef hem die wynt, die hem dede
 Scade ende grote vrese mede.
- 9325 Welnaer was hy daer ghedreven,
 Daer hy ghelaten had syn leven.
 Ter yerster havenen dat hy quam,
 Hoerden hy maer ende vernam,
 Dat syn broeder waer doot,
- 9330 Rouwe dreef hy al te groot.
 Menich dinc vernam die heer,
 Die hem wonderden herde seer.
 Menelaus bracht daer die maer,
 Hoet mit Theucere vergaen waer,
- 9335 Die mit Ajax ende Thelamoen,
 Die beid waren herde coen,
 Voer Troyen quam van Salamine. ²⁾
 Hy was, sprac hy, mit groter pyne
 Uyt alle syne lande verdreven,
- 9340 Maer in Cypres es hy bleven.
 Ene stat heeft ghemaect int lant,
 Die Salamine es ghenant.
 Vast ende goet es ghene stede:
 Daer es hy mit goeden vrede. —
- 9345 „Oec gheviel mi mede aldus
 Van minen leetsman Canopus,
 Dat wy aen enen lande quamen,
 Daerne die serpente namen.
 Ic hebbe ghewest in grotte noot,
- 9350 Ende in vreesen van der doot.”
 Daerna en sprac hy meer een twynt,
 Maer tyersten dat hy hadde wynt,
 Hy maectem henen althant

9339. Ute sinen lande v. — 45. Hs.: Oec gheviel nu aldus mede. — 46 ontbr.
 in *het Hs.* — 49. ghesyn. — 53. Hine.

¹⁾ Het Hs. heeft:

Aen Creten, daer hi hem cleen bekende,
 Dreef hy, daer hi hem cleen bekende.

Het Fransch helpt niet, om in den eersten regel den oorspronkelijken tekst te herstellen. Bén. 28284:

Si com le demeneit fortune
 Est reis Menelax arrivez
 En Crete molt desbaratez.

²⁾ Hier begint het fragm. van Blommaert, dat doorloopt tot vs. 10804.

- Te Persen in syns selves lant;
 9355 Daer was hy mit grotre joye
 Ontfaen naer synen vernoye.
 Nu voert so mach hem lusten
 Mit vreden leven ende in rusten.
 Orestes was ghelachtert seer
 9360 Van al den volcke in lanc so meer
 Omme synre moeder, die hy verscloech.
 Menelaus was hem fel ghenoech;
 Dicke wyle dede hyne belaghen,
 Omdat hy de moeder had versclaghen,
 9365 Doch die beste van den lieden
 Hem bespraken ende berieden,
 Si souden hem met goeden staden
 Alle bespreken ende beraden;
 Tote Athenen in die stede,
 9370 Watter Orestes best toe dede,
 Van derre vruchtelicker dinc,
 f°. 238v. Daer so grote mare af ghinc.
 Sy willen, dat men daer wyse echt,
 Weder hy recht had of onrecht.
 9375 Van den Griecken al die beste
 Quamen t'Athenen in die veste
 Om die dinc, die ghy hebt ghehort.
 Die vertrecte al die wort,
 Die men daer seide, het ware te lanc;
 9380 Maer dat was dommeganc,
 Dat hys hem beriet metten Goden,
 Eer hy die moeder wilde doden,
 Ende sys hem gaven den raet.
 Menisteus die daer staet
 9385 Biedes den hantscoe altehant,
 Wil men hem ontwyzen syn lant:
 „Wie,” sprac hy, „dat van desen saken
 Desen wetteloes wille maken,
 Siet waer ic voer dese liede
 9390 Voer hem hier myn wedde biede,
 Dat hyne hevet, myn no mere,

9357. Nu meer mach h. w. l. — *Na vs. 58 volgt nog in het fragm.:*

Want hem vort van sire pine
 Staet in ghemake te sine.

64. Dat hi. — 66. Hs.: Hem verspraken. — *Vs. 9367 en 68 ontbr. in het Hs.* —
 81. Hs.: Goeden.

- No lant verbuert, no lyf no ere,
 Noch dat menne oec in ellenden
 Om dese dinc niet sal senden."
- 9395 Niemand en dorster seggen weder;
 Syne vianden sloeghen thoeft neder.
 Van deser mesdaet, des syt ghewes,
 Was quite ghewyst her Orestes,
 Men hiet oec, dat men van derre sake
- 9400 Hem gheen quaet nemmeer en sprake.
 By den rade van den heren
 Hiet menne in syn rycke keren.
 Men gaf hem weder die ghewelt,
 Also also die boec vertelt.
- 9405 Tote Nychene voer hy mit eren;
 Menisteus die dedene keren
 Ende dedene ghinder crone draghen,
 Daer alle syne lieden toesaghen;
 Coninc was hy menghen dach.
- 9410 Nu hort wat ic bescreven sach:
 Syne suster die hiet Ergiona,
 Die nam hare den rouwe so na,
 Omme dat hy metten lyve ontghinc,
 Dat soe haer selven hinc.
- 9415 Doe Menelaus hadde verstaen,
 Dat Orestes was ontgaen,
 Ende hy ontfæen had syn lant,
 Versoendy jeghen hem te hant.
 Ydomeneus maecte die soene,
- 9420 Also hy sculdich was te doene;
 Omme dat sy oec ghestadich blyve,
 Gaf hy hem aldaer te wyve
 Synre dochter Ermiona
 (Menne vant so scone verre noch na),
- 9425 Die hy aen Helenen wan,
 Eer torloghe van Troyen began;
 Sy gheleec een deel Helenen.
 Die feeste hilt hy te Nychenen,

9393. Hs. en fr.: men oec. — Vs. 9395 en 9496 ontbr. in het Hs. — Zoo ook vs. 9399 en 9400. — 11. Syne suster Ergiona. — Vs. 9413 en 14 luiden in de fragm.:

Omme dat hi syn lyf ontdrouch:
 Soe togede dat hare in 't herte slouch;
 Want soe haer selven verhinc
 Omme dat hi metten live ontginc.

21. ghestade.

- Daer menich man was seer blyde,
 9430 Dus waest vrede na den stryde.
 Nu meer moghedy horen tellen
 Van Ulixese ende synen ghesellen.
 In Creten quam hy ende nemmee
 Met hem danne scepe twee;
 9435 Nochtan hadde hy se ghehuert,
 Want die syne waren ghescuert,
 Ende ghenomen al syn scat,
 Dat hem en bleef no dit no dat.
 Telamoens maghe ende Ajax
 9440 Hadden hem ghedaen vele onghemax.
 Al syn goet hebsy ghenomen.
 Ware hy mit pynen niet wech comen,
 Hy ware doot of oec verhanghen.
 Nochtan eist hem synt wers verghanghen,
 9445 Al es hy der doot ontgaen,
 Want Nauplus haddene ghevaen.
 Nemmermeer en levet man,
 f°. 239r. Die sulcker vreesen ontlopen can.
 Die tellen soude al die dinc,
 9450 Hoe hy daer der doot ontghinc,
 Hy souder omme pynen sere:
 Die grote wysheit van den here
 Mocht men wel mercken daer an.
 Nu sal ic tellen, of ic can,
 9455 Dien groten sorghe entien vaer,
 Dien hy herdde wel tien jaer.
 Also Ydomeneus versach
 Ulixese op dien dach
 So verdoemt van sinen live
 9460 Entie syne soe katyve,
 Vragheden hi hem al openbaer,
 Waerby hy nu so arm waer;
 Hoe hy van so groten goede
 Comen waer tot dier armoede,
 9465 Ende hy so arm ende so naect
 Van synen scatte waer ghemaect,
 Want hem ge

9431. mogede. — 51. prisen. Hs.: Hy en souder o. pynen s. — 57. vgg. *Het ontbrekende is uit het Hs. aangevuld.* — 57. Also. — 58. Ul. vraghe. — 61. Vragedi. — 62. Waerbi dat hi. — 63. Hoe hi een. — 64. Ende.... — 66. Van sinen tyt. — 9467 en 68 ontbr. in het Hs.

- Hi kies bet ¹⁾
 Ulixes die begonde de tale,
 9470 Ende seide hem altemale,
 Waer af hi die scade nam,
 Ende waer af hem die sake quam;
 Hoe hy met goede was gheladen,
 Ende hoe hy quam ter groter scaden;
 9475 Hoe moghende hy was van ridderscepe
 Ende wat hy had in synen begrepe
 Met selvere ende met goude gheladen;
 Hoert hoe hy quam ter groter scaden.
 Ulixes die sprac: „Yerstwerwe
 9480 Quam ic an een lant, hiet Mynerve,
 Daer int lant deed men my niet
 Weder scade noch verdriet.
 Niet langhe en was ic ghinder;
 Met vreden rumdent ons kynder.
 9485 Wi voeren te Lotefagos,
 Aldaer werd ic veel goets los. ²⁾
 Van danen voeren wy in die see:
 Die storm wies so lanc so mee.
 Haghel, donre ende fel weder

9469. Ul. begos.... — 71. Waer van. Hs.: dien scade. — 73. Hoe hi nie.... — 82.
 No weder. — 85. Hs.: Si voeren. — 86. Aldaer voort. — 88. Die storemme.

¹⁾ Bén. 28455: .

Et coment ço aveit esté,
 Qu'il ert en si grant povreté
 Venuz de si très grant richece.
 Le bien de lui et la proece
 Veit, poi en falt, tote perie;
 Molt li prie, que veir l'en die.
 Danz Ulixes li a conté, enz.

²⁾ De vertaling van Maerlant laat hier (9483—86) veel te wenschen over. Bén.
 28471 heeft:

Et si ere en Myrre arrivez.
 Là ne fui onc de rien grevez,
 Ne assailliz ne guerreiez,
 Ne de nule rien d'aigniez.
 Nec ne fis pas lonc estage,
 Ainz costeiai tot lo rivage,
 Qu'à Lotofagos pris puis port,
 Là ne me fist len mal ne tort.

Vs. 9486 is dus geheel verkeerd vertaald en van *ons kynder* is in den Franschen tekst niets te vinden.

- 9490 Viel van boven op ons neder.
 Doch dat wy ter quader wile
 Int lant quamen van Cecile,
 Daer een coninc aen ons quam,
 Een fel, ende hiet Lestrigonam.
- 9495 Van der see sach hy ons moede,
 Ende gheladen met groten goede;
 Van onsen selver ende van goude,
 Nam hy al dat hys heben woude,
 Wy en mochtens hem ontsegghen niet,
- 9500 Al hadden wys toren ende verdriet.
 Een dochter had hy, hoerter na,
 Die men hiet Estrigona;
 Alfenor, een myn lieve compaen,
 Wart van haren mynne bevaen,
- 9505 So dat hy daer doet om waer bleven,
 En haddic die sake niet verdreven.
 Maer haer broeder ende haer vader
 Hoeden se naulec allegader.
 Dat mocht ghehelpen cleen,
- 9510 Want doe icse sprac alleen,
 Maetic haren syn in porre,
 Also dat sy Alphenorre
 Algader synen wille dede
 By mynre behendechede.
- 9515 Dies wisty my groten danc,
 Alst recht was, syn leven lanc.
 Het en waer hem niet ghesiet,
 Mer dat ic die dinc beriet.
 Ic stalse selven haren maghen
- 9520 Ende brochtse op mynen hals ghedraghen
- f°. 239v. Heymelicke tot eenre stede,
 Daer sy synen wille dede,
 So dats vader ende moeder
 Ghewaer worden ende haer broeder,
- 9525 Die mit vyfhondert man te samen
 Ons alle te verslaen quamen.
 Die joffrou lieten wy daer.
 Ic waen sy der om weenden een jaer,

9490. Viel bet al over. — 91. Doch dri.... — 92. Quamen te lande. — 95. V. d. s. sat. — 97. selvere. — 98. Nam hi also vele. — 99. Winē. — 9504. haer myn-
 nen. — 5. So dat hire omme. — 6. Haddic d. s. — 9. Dat mochtē. — 10. Want
 doe ic se ge.... — 12. Also dat soe alt.... — 17. Want hem wa.... — 18. Nemaer
 dat i.... — 25. quam te samen.

- Dat sy mit ons niet en quam.
- 9530 Als wy tfolc saghen op ons gram
 Ende al teghen ons ghevee,
 Ontscuylden wy hem in die zee.
 Doe wy in die zee quamen verre,
 Wayden een wynt, dies waren wy erre.
- 9535 Wast lief, wast leet, hy deed ons lopen
 Int lant daer wonen die Ciclopen,
 Dat was weder aen Cecile.
 Nu hort, ic en tel u gheen gile.
 Bi den berghe van Vulcane,
- 9540 Die den naem heft van Vulcane,
 (Dat is een die beste smet,
 Die ghy in die werlt wet)
 Daer wonen die Ciclopen by,
 Die men oec hiet Arimaspy.
- 9545 Een oghe hebn sy, des gheloeft,
 Voer staende in dat voerhoeft,
 Also groet wael als een scilt.
 Ist dat gy gheloven wilt,
 Ic wouder u wonder ave tellen.
- 9550 Ic quam daer mit mynen ghesellen,
 Ende talre yerst dat sy dat saghen,
 Ghingen sy ons te samen jaghen;
 Doe sy ons hadden ghevaen,
 Bonden sy ons hande ende voete saen,
- 9555 Ende leyden ons in haren hollen.
 Hier waren wy ter quader scolen:
 Die vetste aten sy altemale,
 Daer en was teghen gheen tale.
 My had ghevaen in syn huus
- 9560 Een Ciclops, hiet Polifemius.
 Doch dat ic dien also ontghinc,
 Dat ic hem soud een dinc
 Te drincken ghenoech gheven,
 Dat hem mit vrouden soud doen leven.
- 9565 My ende die gheen die magher waren,
 Hiet hy mit my te scepe varen.
 Ic bracht hem starcke cypressenwyn
 Ende maecten hem also dronckyn,

9534. wordwi erre. — 42. Hs.: weet. — 45. ghelovet. — 46. hovet. — 48. geven
 wilt. — 49. ane tellen. — 51. si ons saghen. — 60. Pollifemus. — 61. so beghinc. —
 63. drincken gheven. — 67. ende cypressen wyn. — 68. ...nikyn.

- Dat hy enen nacht ende enen dach
 9570 In syn hol in dolen lach.
 Bynnen dien ontbont ic mynen compaen
 Ende wy ontfoeren by nachte daen.
 Mer syn oghe staken wy hem uyt,
 Doe gaf hy een vreselic gheluyt.
 9575 Wy ontliepen mit vresen groot
 Ende seilden daer die wynt gheboot. ¹⁾
 Doer die eylanden van Eoly,
 Dat seg ic u, soe seilden wy.
 Talre tyt soe syn die lande
 9580 Ontsteken mit groten brande;
 Daerby wonen twe coninghynnen,
 Men mochte ghene scoenre kynnen:
 Deene hiet Calipsa, dander Cyrces.
 Nemmermeer, des syt ghewes,
 9585 Ne spreek men van sulcken vrouwen;
 Ic seg u waer, by mynre trouwen.
 Echten man hadsy nie, die twee,
 Noch ghewynnen oec nemmermee;
 Sy en roeckens niet, maer diere liden
 9590 By haren lande, te allen tyden,
 Princhen ende hoghe heren,
 Pynen sy, hoe syse ontheren,
 f°. 240r. Die herberghen sy ende onthalen,
 Maer sy moeten daer betalen.
 9595 So vele doen sy mit nygromancien,
 By conjuratie, mit toverien,
 Dat syse mit haerre mynnen saen
 Alle betoveren ende vaen.
 Dat goet, dat sy daer bringhen,
 9600 Sal daer blyven, en sulsy verdinghen;
 Dus hebsy ghedaen menghen man,
 Dies hem verweren niet en can.
 Die daer gheraect, hy es verdoemt;
 Want die in haren handen coemt,
 9605 Es te hant also bedroghen

9573.ce wi hem uut. — 74.eselyc luut. — 87. Rechten man. — 9600. Ha.
 en fr.: Sal daer b., sulsy v.

¹⁾ De geschiedenis van „Lestrigona” en Polyphemus is by Benoît (28479—570)
 tot één verhaal samengesmolten. Maerlant volgt hier dus blijkbaar eene andere bron,
 en wel Ovid., *Metam.* XIV.

- Byder mynnen die sy hem toghen;
 Anders niet en coemt in synen synne:
 Te diere vercopen sy hare mynne.
 Sy syn tontsiene vele mee .
- 9610 Dan al die vreesse van der zee.
 Sy nement al den lieden af,
 Noch sy en kerens niet een kaf.
 Ic ende al myn volc te waren
 Quamen in Circes lant ghevaren:
- 9615 Ic haddere af ghehoert tellen;
 Dies sendic voren myne ghesellen.
 Mit haren crude dat soe hem gaf
 Maecte syre zwine af.
 Doe ghinghic na myne ghesellen.
- 9620 Sy waende my also bedwellen;
 Maer doe sy my sach soe scone,
 Peinsde sy ene andre hone,
 Dat sy my soude emmermere
 Te manne houden ende teenen here.
- 9625 Van my hadsy vernomen tale;
 Myn volc ontbant sy altemale;
 Ane my leidsy al hare atente;
 Hare hertte ende hare conjuramente, ¹⁾
 Waren so starc, dat sy verwan
- 9630 My ende ic se mynnen beghan.
 By hare laghic te waren here,
 Ic minde se ende sy my mere.
 Oec seg ict u, want ict wel weet,
 Eer die naeste maent gheleet,
- 9635 Dat sy by my droech een kynt;
 Daer te voren nochte synt
 Ne wiste men dat sy ghewan
 Enech kynt by eneghen man.
 Conste sy toveren, ic cons mere,

9606. die si toghen. — 7. El niet. — 15. ghehoren. — 17. Hs.: wyn(!) — 24.
 Te manne nemen. — 33. Hs. en fr.: ic wel weet.

¹⁾ Lees:

Hare *aerte* ende hare conjuramente

Bén. 28623:

Forz sont les *arz* et li conjure.

Vgl. vs. 703V.:

Ghemacet by *aerten* ende bi congre.

Zie ook vs. 5625 en *Mnl. Wdb.* op *Aert*.

- 9640 So dat ics boven hare was here;
 Sy en conste my ghewynnen af
 Niet, daer ic vele om gaf.
 Hare grote toverie,
 Ende hare stercke nygromancie
- 9645 Ne dochten hare niet ene bone;
 Op haer selven quam al die hone,
 Al noch wanic dat die vrouwe
 Om my doghet groten rouwe.
 Van dien goede, dat icker vant,
- 9650 Haddic menghen bisant,
 Dat namen my die van Salamine,
 Nauplus ende die maghe syne;
 Daer ic by seerre vremder dinc
 Hem beeden mitten lyve ontghinc.
- 9655 Cyrces ontfoer ic al, Godweet,
 Maer, waest my lief ofte leet,
 Ic quam, aldaer was Calipsa,
 Daer bleef ic langen stont daerna.
 Dese deelde mi menech spel,
- 9660 Daer my taerchste af ghevel,
 Want sy was my al te vroet.
 Een deel verwan sy mynen moet,
 Ic bleef met hare in groter noot,
 Alsoe langhe alsoe tgheboot.
- f°. 240v. 9665 Sy maecten my met consten soe dore,
 Dat ic lievere tlyf verlore,
 Daent noch gheduerde; dats een doghet,
 Dat noyt man scoenre joghet
 In dese werelt ye ghesach.
- 9670 Deus! wat vrouwen in hare lach!
 Maer dat soet te diere vercochte.
 Ic waent niet anders syn en mochte;
 Hare nature es so ghedaen
 Datter quaet af dede staen. ¹⁾

9648. hevet. — 58. langen tyt. — 59. Hs.: Deser stucken ende menech spel. —
 60. Hs.: tacters. — 66. mi lievere. — 67. maer dats e. doget. — 70. wat delite.

¹⁾ Bén. 28679:

Molt fu li solaz agreables
 Et sis cors fu trop delitables,
 S'el ne vendist si chièrement
 Nel poist pas faire autrement
 Caz itele esteit s'aventuere.

- 9675 Hoe mochte my ghelux mee ghesien,
 Dan dat ic hare mochte ontflien?
 In conste niet die dinc bekynnen,
 Daer ic hare by mochte verwynnen.
 Man en was noch nie so vro
- 9680 Alsic was, doe ic hare ontflo.
 „Daer naer quam ic teenre kercke,
 Die wylen maecten vroede clercke,
 Daer antwoerdde men elcken man
 Die dinc, daer hy af vraghen began.
- 9685 Myne sacrificie maectic daer
 So ic best conste, hort hier naer:
 Ic vraghede waer dat van den lieden
 Die zielen voeren, alsi verscieden.
 Het was my ghegeven te verstande;
- 9690 Sciene daer na so sciedic dane.
 Ic moeste lyden, wildyt kynnen,
 Dordie wilde Merminnen.
 Hens gheen dinc, coensyt ghesien,
 Dat hem iet mach ontflien. ¹⁾
- 9695 Hen syn niet dinghen twee
 Meer tontsiene in al die see.
 Haer sanc dochte my inglen luyt;
 Noyt horde man sulc beduyt. ²⁾
 Wat man diese oec hort singhen,
- 9700 Hy en mach synen syn niet bedwinghen.
 Daer dat mense singhen hort,
 Es al die vreesse ende al die mort.
 Een man peinst om dinc neghene
 Dan om haren sanc allene.
- 9705 Doe ic wiste, weer ic woude,

9678. hare herte. — 79. Hs. en fr.: niet. — 89. ghedaen te v. — 93. geenscip. —
 97. ingle sanc. — 98. sulc geclanc. — 99. diese hort s. — 9701. Daer waert dat. —
 5. Doe ic't wiste, woude of en woude.

(lees: Car itele esteit sa nature. Vgl. mijn *Tekstcritiek*, bl. 97).

De bedoeling der beide laatste regels is dus: „Hare natuur is zoodanig, dat het haar moeilijk zou vallen, er van af te zien.”

¹⁾ Bén. 28707:

Soz ciel n'a *riens*, s'il les oeit,
 Ço seit len bien, qui morz ne seit.

²⁾ Lees: *deduyt*, d. i. *genot*, (eig. *afleiding*).

Bén. 28711:

Voiz ont cleres, angeliax,
 Sor trestot chanz est li lor biax.

- Dat ic daerby lyden soude,
 Hiet ic my binden harde vaste
 Met goeden linen aen die maste.
 Mynen volcke hiet ic hare oren
 9710 Met pecke stoppen wel te voren,
 Ende hiet hem, hoe so ic ghebaerde,
 Dat sy emmer haerre vaerde
 Henen voeren al die passage;
 Daer sceent wel, dat ic was sage. ¹⁾
 9715 Ic seg u dat in waren dinghen,
 Dat ic se so scone horde singhen,
 Haddic ghebonden niet ghewesen,
 Nemmermeer warix ghenesen,
 Want wy hadden met onsen scaren
 9720 Alle onder hem ghevaren,
 So en waerre niet een ontgaen;
 Wy souden hebben ghesyn ondaen
 Van haren sanghe also seer,
 Wy en hadden ons verwert nemmermeer.
 9725 Ic wane wyre, al sonder ghylen,
 Dusent schoeghen in cortter wylen.
 Want sy aen die scepe hinghen,
 Ende waenden se onder dwater bringhen.
 Dese vreesse gheduerde ons langhe;
 9730 Wy ontfoeren hem mit bedwanghe.
 „Naer dese dinc begonste al
 Nochtant myn meeste mesval;
 Alsic peinsde hoe't my mesfel,
 Mocht icker omme weenen wel,
 9735 Want ic mynre doot was so na
 Tusseen Caribdis ende Cilla:

9714. Hs. en fr.: *saghe*. — 27. dien *scepe*. — 28. waendent. — 30. bi *bedwanghe*. — 32. meeste verdriet.

¹⁾ Men zou licht geneigd zijn, om *sage* hier op te vatten in de gewone bet. van *laf*, die ook in vs. 7082 gevonden wordt. Maar dat het hier het Fransche *sage* = *wijs* is, bewijzen de volgende omstandigheden:

1°. *sage* (*saghe*) rijmt niet op *passage*.

2°. de Fransche tekst heeft een woord, dat *slim* bet. Bén. 28726:

Mès il fit tex enchantemenz,
 Et si grant art et tel mestrerie,...

en 28736

Mès par grant sens sont eschapez.

en 3° *schinen* bet. niet *schijnen*, maar *blijken*, en Ulixes kon toch niet zeggen: „daar bleek het, dat ik een lafaard was!”

- Dat syn die navele van der zee.
 Men mager lyden nemmermee
- f°. 241r. Bynnen vyftien mylen ghehende.
- 9740 Al datter coemt doet synen ende.
 Men can met ghere dinc te waren,
 Coemt mer in, der doot ontfaren.
 Caribdis verzwelghet somwile die zee,
 Dan werpet up, no myn no mee,
- 9745 Dan oft den hemel soude dorvaren,
 Ic seggu waer daer an, te waren.
 Diere by syn bynnen vyftien mylen
 Vliegenre toe ghelyc den pyle,
 Die uytten boghen vliet:
- 9750 Hier an en lieghic u niet.
 Ic met allen mynen ghesellen
 Quam daer ghy my af horet tellen,
 By ghere vreesen, by ghere sorghen,
 Daer ic my niet af mochte verborghen,
- 9755 Noch ghescuwen die quade steden,
 Die my grote scade deden.
 Myns volx quam er in so vele,
 Dat my ghinc al uytten spele..
 Ic verloes op ghenen dach
- 9760 Wel half myn volc daer ic toesach;
 Myne scepen saghic versincken,
 Ende myne liede mede verdrincken.
 My was te moede so onsochte,
 Ja, wors dan ic ghesegghen mochte,
- 9765 Metten ghenen die my bleven
 Ende ontdroeghen haer leven.
 So quam ic al te hant
 An der quader Fenicen lant,
 Dits volc dat ghene Goden en kent.
- 9770 Dorperlicke is hy ghescent
 Die daer coemt; want sy stryden
 Op alle die ghene die daer lyden,
 Ende nemen thare ende doen hem wee;
 Altoes ligghen sy op die zee.
- 9775 Over waer seg ic u dat:
 Sy hadden dat leste van mynen scat,
 Myne rycheit ende al myn doen.

- Sy worpen my in haer prisoen,
 Ende daden my die meeste scade.
- 9780 Synt daden sy my ghenade;
 Sy lieten my ende myne liede
 Varen, in weet hoet gheschiede.
 Aldus eist met my comen.
 Aldus es my myn goet ghenomen;
- 9785 Dus hevet my gheleet d'aventuere,
 Die my fel is ende suere;
 Sy hevet my ghesyn tien jaer
 Pynlec, fel ende harde swaer.
 Al myn goet hevet sy gherovet;
- 9790 Hys dul die an hare ghelovet:
 An hare ghelovic nemmermere,
 Dus quamic hier ghevaren, here."
 Also Ulixes hadde ghetelt,
 Hoe hy tien jaer hadde ghedwelt,
- 9795 Was daer niemen, hy en hads wonder
 Dat hy also was comen tonder.
 Ydomeneus hadt wel verstaen;
 Met groter eren hevet hy en ontfæen,
 Hy heeftene ontfæen mit vrouwen,
- 9800 Ende een stic mit hem ghehouden.
 Twee scepen dedy hem ghereeden,
 Also hy danen wilde sceden,
 Dat sy emmer waren ghereet.
 Oec gaf hy hem groet goet, Godweet.
- 9805 Gheleede gaf hy hem int lant,
 Ende sendene danen al te hant
 Tote Altenoen, enen coninc,
 Diene harde wel ontfinc.
 Van hem ende van synen treken
- 9810 Haddy dicken ghehoert spreken.
 Hy dedem overgroete eere
 Ende gaf hem gherne goets mere.
- f°. 241^v. Daer wanic dat eerst maer becande
 Ulixes van synen lande,
- 9815 Dat hare dertich ende mere
 Hadden ghepynt harde sere,
 Om te hebbene syn wyf.

9780. Synt d. s. mi doch g. — 87. ses jaer. — 99. onthaelt. — 9804. Of gaf hy. — 7. Ha.: Athenen. — 10. Haddic. — 13. mare cande. — 15. Dat dertich riddere e. m.

- Maer so ghetrouwe was haer lyf,
 Dat sy er ghenen wilde ontfæen.
- 9820 In hare trouwe wildsy vulstaen,
 Die sy yerst gaf haren here.
 Om hem riep sy in lanc so mere.
 Doch sprac sy enen die daer lach,
 Die hare seide, dat hy en sach.
- 9825 Oec brachty Ulixese die mare
 Dat hy soude vinden dare
 Hem, die mit yryene daden wee
 Synen wyve Penelopee,
 Ende dies dor hem niet wilden laten.
- 9830 Dies balch hem Ulixes uyttermaten.
 Hy bat den coninc Altenoen,
 Dat hyt dor Got wilde doen,
 Dat hy hem helpe den overmoet
 Wreken, die men synen wyve doet;
- 9835 Soe vele bat hy dat hyt dede.
 Ulixes bespiede die stede
 Heimelicke, waer sy waren
 Die om der vrouwen laster varen.
 Telamacus horde mare
- 9840 Dat syn vader comen ware,
 Ulixes, dies was hy vro;
 Te hem quam hy ende vlo,
 Ende seide hem no myn no mee,
 Die ghene die vryeden Penelopee,
- 9845 By den name. Synen vader
 Noemden hy diet waren alle gader,
 Die hare daden dat bedwanc. ¹⁾
 Waerom soudiet u maken lanc?
 Des selves nachts also saen,
- 9850 Alsi waren slapen ghegaen,
 Heeft se Ulixes also belopen,
 Dat syt alle moesten becopen;
 Alle sloech hyse te doot
 Des nachts, clene ende groot.

9830. Dies balch U. u. — 31. Hs.: Athenoen. — 38. lachter. Hs.: waren. —
 43. Hi seide. Vs. 9843 en 44 volgen in het fragm. van Blomm. in omgekeerde orde. —
 46. Wie sy waren a. g. Hs.: noemden sy. — 48. Twi.

¹⁾ Bén. 28870:

Et cil li a tot reconté
 Li quel i sont et li quel nom.

- 9855 Doe ment daer hadde vernomen,
 Dat Ulixes was comen,
 Haer gherechte here, van Troye,
 Maecten alle feeste ende joye:
 Met vrouwen hebben sy en ontfæen,
 9860 Die hem waren onderdaen.
 Selve was hy harde blyde;
 Van hem ghinc die mare wyde;
 Men brachtem menghe scone ghichte,
 Menghen steen van claren lichte.
 9865 Hy pyndem uytermaten sere
 Synen wyve te doene eere,
 Omdat sy hare hilt so wel
 Sonder loesheit ende fel,
 Ende was van so hoveschen doene.
 9870 Ulixes sprac aen Altenoene,
 Dat hy synre dochter gaf synen sone,
 Nausica, die goede, die scone.
 Die vrie was ghemaect aldus:
 Ulixes sone Telamachus
 9875 Nam Altenoens dochtre mit groten goede,
 Die scone, die hovesche entie vroede.
 Daer was die feeste ende grote vroude
 Upten dach, dat hy se troude.
 Aen hare wan Telamachus
 9880 Enen sone, hiet Polliborbus,
 Des was alt gheslachte blyde.
 Van desen sprac men harde wyde,
 Want syn gheslachte, dat was gheval,
 Wart daer by verheven al.
 9885 Dus syn Ulixes dinc verghaen.
 Nu mach hy in vreden staen;
 Nu es hem syne aventuere
 Sere wel vergaen ter cure.
 f°. 242r. Mer hy sal noch lyden enen vaer,

9858. Allen maecten si grote j. — 59. Met groter joyen ebben s. o. — 64. M. s. die daer lichte. — 72. N. so hiet die ghone. — 73. Die vrientscap. — 77. So was daer f. e. g. v. — *Vs.* 9877 en 78 volgen in het fragm. van Blomm. in omgekeerde orde. — *Na vs.* 9888 volgt in het fragm. nog:

Soe drivet dmesfal van hem verre;
 Maer sciene sal soe hem wesen erre,
 Het en mach altoes na desen
 Niet wel lange gheverst wesen.

89. Hine sal l. e. v.

- 9890 Die synen lyve sal gaen te naer.
 Numeer so suldy verstaen,
 Hoet mit Pieruse es vergaen,
 Waer hy doolde ende waer hy quam,
 Also alsiet int walsch vernam,
 9895 Dat hy den groten storm ontbrac, ¹⁾
 Daer men hier te voren af sprac.
 Teenre havene quam hy mit groter pyne
 Ende mettem die liede syne;
 Syne scepen waren ghescuert,
 9900 Selve was hy gheaventuert.
 Ten lande, daerse die wynt aen brochte,
 Dede hy se maken, so hy yerst mochte;
 Alle die masten waren ghecorven,
 Want sy waenden syn bedorven.
 9905 Ontroedert waren sy ende hadden verloren
 Haer ghetouwe, dies hadsy toren.
 Daer quam hem mare, dat Acastus
 Synen oudervader Peleus
 Verdreven hadde uytten lande,
 9910 Ende hem ghedaen oec grote scande;
 Dat hy om hem leid hoede groot
 Ende woud hem doen slaen doot.
 Van Peleuse waest hem leet,
 Ende oec mede dat so steet,
 9915 Dat Acastus was Tetis vader.
 Dus waren sy hem beede gader
 Even na; maer alt ghevecht
 Quam van Acastus, dies haddy onrecht.
 Twee boden senddy in Tessale,
 9920 Diet besochten altemale,
 Waeraf dat die dinghe yerst quamen.
 Aldus waren hare namen:
 Cyprus ende Arastus;
 Sy quamen in eens heren huus,
 9925 Hiet Assandrus, die hem al
 Van yersten seide, waent ongheval
 Entie nyt algader quam,

9899. Sire s. — 9911. Dat hi oec van hem hoede g. — 12. Leide omme te slane d.

¹⁾ ib. 28944:

Endementres que çò avint
 Quant del peril *fu escapez*,
 Qui arrière vos est contez.

- Also als ict in't walsch vernam.
 So begonst in Cyroens huus,
 9930 Daer die coninc Peleus
 Syne feeste van Tetis dede
 Mit groter overmoedichede,
 Mer doch hebben sy verheest,
 Dat die schulden waren meest
 9935 Acastus, want hy was harde fel.
 Sy daden also boden snel
 Ende quamen weder tharen here,
 So sy yerst mochten emmermere.
 Sy seiden, dat sy hadden vonden
 9940 Assandrus ende by synre orconden
 Wisten sy die waerheit das,
 Dat Acastus scoudt al was.
 Pierus was uyttermaten gram
 Om die scade die hy nam,
 9945 Ende. omdat hem die wynt te waren
 Benam syn haesten ende syn varen.
 Oec waren die liede van dien lande
 Altemale syne viande,
 Doch doe syne sceppe ghemaect waren,
 9950 Haeste hy hem sonder sparen;
 Hy voer henen, al dat hy mochte.
 Die wynt was hem harde onsochte;
 Mit groter vreesen, mit groter ande
 Quamen sy alle aen enen lande,
 9955 Die havene hiet Cephalidoen,
 Also my boecken verstaen doen.
 Daer haddy harde na verloren
 Al syn volc, dies haddy toren,
 Want sy op die roetsen staken,
 9960 Dat sy alle in sticken braken,
 Ende verloren menghen man,
 f°. 242v. Eer men die havene ghewan.
 Pirrus claghet dat hem mesgaet,
 Ende hem die zee is also quaet.
 9965 Hy maectem henen over lant,
 Daer hy die beste straten vant.
 Int wout vant hy ter selver tyt
 Enen pit diep ende wyt,

- Vul van dornen ende van bramen,
 9970 Van eglentieren al te samen.
 Een padekyn sach hy, dat hem dochte,
 Daer men cume dor lyden mochte.
 Hoort hier vremde aventuere:
 Daer vant hy in ter selver uyre
 9975 Peleuse synen oudervader,
 Die slants verdreven was algader.
 Daer ontbeidde mit rouwen die oude,
 Wanneer Pirrus comen soude.
 Doe hyt wiste dat hyt was,
 9980 Haddy grote vroude das,
 Ende claghede, hoe dat Acastus
 Hem hadde ghenomen lant ende huus.
 Wat helpt, daer ne was gheen langher spreken.
 Pirrus swoer hy sout wreken.
 9985 In dien woude quamen hem ghinder
 Te ghemoete Acastus twee kynder,
 Ende wouden Peleus belaghen,
 Die hevet Pirrus doot gheslaghen,
 So dat Tetis die mare vernam
 9990 Dat Pirrus haer neve quam,
 Ende hare broederen doot waren.
 Haer vader mochte oec niet ontfaren;
 Mettien sy dus roepen began:
 „Felle, quade, valsche tyran,
 9995 Nu en oondy niet ontfaren;
 Ghy en blyft emmer doot te waren.
 U neve Neoptolomus
 Hevet doot Menalapus
 Ende Plistenese uwe kynder:
 10000 In ghenen woude ligsy ghinder;
 U doot en sal niet langhe merren,
 Ghy hebtene ghemaect so erre.
 Hets recht, hadde u wille ghesiet,
 Hy en waer u ontganghen niet.
 10005 Siet waer hy coemt ghereden seer,
 Mit tweehondert ridderen ende meer!”
 Acastus siet, dat es ghedaen
 Ende hy der doot niet mach ontgaen;
 Syne kynder heefte verloren;

9971. Hs.: padekyn. — Vs. 9977 en 78 ontbr. in het Hs. — 87. Sine ome, ende soudene b. — 88. Die h. hi beede d. g. — 10002. G. h. so gedaen vererren.

- 10010 Hem wille therte ontwee scoren.
 Hy dreef rouwe ende groet ontfaerm.
 Tetis nam in haren aerm
 Haren neve ter selver stont,
 Ende custene aen synen mont.
- 10015 Es hy hare verre ofte by,
 Hare dinct dat Achilles sy.
 Doch dat sy mit aerbeide
 Aldus te haren neve seide:
 „Lieve neve, wet dat ghereede,
- 10020 Ghy hebt doot myne broeders beede,
 Dits myn vader Acastus.
 Al hevet hy mesdaen aldus,
 Wildyne dor my laten leven,
 Hy sal u die mesdaet vergheven
- 10025 Van synen kynderen, die ghy hebt doot.
 Het ware redene ende recht groot,
 Dat het ware versoenet wel.
 Hy hevet ons ghewest so fel;
 Onteert heeft hy ons allegader;
- 10030 Mer doch eist myn rechte vader.
 Al hevet hy ons onrecht ghedaen,
 My ware leet, saghicken verslaen.
 My hevet so sere verlanct na u,
 Got dane dat ic u sie alnu.
- 10035 Omme uwes edels vaders doot
 Hebbic ghehadt den rouwe groot;
 f°. 243r. Mer doch so hevet my u leven
 Een deel troests daer af ghegeven.
 Neve, eist dat also vergaet,
- 10040 Dat ghy mynen vader selaet,
 Ende ghy en dodet vor mynen oghen,
 Hoe soudict emmermeer ghedoghen?
 Verkeert myne blyscap niet in sere;
 Dies biddic u, neve ende here,
- 10045 Verghevet hem, hy saelt vergheven;
 Dus maghic mit vrouden leven.
 „Ic doet gherne,” sprac Pirrus,
 „Men hale ons danne Peleus,
 Ic doe dat hy wille daarmede.”
- 10050 Doe hy was comen, bat hy den vrede
 Synen neve ende op ghenade

- Dat hy den zweer niet en verdade.
 Al haddy hem ghewest so swaer,
 Sy waren nochtant ghemaghe naer;
 10055 Het souden segghen al die liede,
 Dat groot quaet daeran gheschiede;
 Dus liet hyt dor Peleus bede;
 Sy soendent ende maecten vrede.
 Al die mesdaet es vergheven;
 10060 Vort sullen sy in vrede leven.
 Sy ondercusten hem alle drie;
 Van groten jammere weenden sy.
 Vro was Acastus, ic en wonders twynt;
 Hy sach dat hy was sonder kynt,
 10065 Ende peinsde in syn ghedochte,
 Wiet lant na hem berichten mochte.
 Pirruse gaf hy in die hant
 Borghe, castele, porte ende lant.
 Here maectene van synen goede
 10070 Mit harde groten hoghen moede,
 Omdat hy out was ende cranc;
 Des wistem Pirrus groten danc.
 Oec seidi: „Wet dat wel, here!
 Dat ic u sal emmermere
 10075 Tote aen mynen stervedach
 Doen al die ere, die ic mach;
 Die saken syn vergaen aldus.
 Tetis ende Peleus
 Voeren mit vrouden altemale
 10080 Mit haren vrienden in Tessale,
 Achter lande ghinc die mare,
 Dat Pirrus ghemaket ware
 Here van Acastus conincrycke.
 Die liede quamen ghemeenlicke,
 10085 Ende hebben hem manscap ghedaen,
 Ende haer goet van hem ontfæen.
 Hulde zwoeren die ghenoot,
 Want Acastus hem gheboot.
 Crone dedy hem spannen
 10090 Ende maectene here van synen mannen.

10052. mesdade. — 53. gewesen. — *Vs.* 10061 en 62 ontbr. in *het Hs.* — 63. V.
 w. A. omme 't gint. — 66. behouden mochte. — 68. Borghe ontbr. — 70. Met
 harden groten hoghen moede. *Hs.*: avermoede. — 73. Oec seide. (*Hs.*: Oec seide
 dus: Wet enz.)

- In goeden vrede was hy coninc;
 Hierna coemt hoet hem verginc.
 Van Troyen was mit Pirruse comen,
 Die hy te wyve hadde ghenomen,
- 10095 Hectors weduwe, Andromaca,
 (Alsiet in Virgilise versta)
 Ende Prians sone Helenus.
 Pirrus Neoptolomus
 Gaf hem borghe ende lant
- 10100 Ende trouwede hem in syne hant
 Syns broeders weduwe, dies was vro,
 Dat hem comen was also.
 Helenus maecten met joyen
 Ene stat entie hiet hi Troyen,
- 10105 Ende ene andere stede harde scone,
 Die hy heeten dede Caone;
 Want Caoen syn broeder was,
 Waest alsiet in Virgiliuse las.
 Pirrus en dede ghene daet,
- 10110 Dan al gader Helenus raet,
 Om dat hy hem was getrouwe.
 Andromaca, der scoenre vrouwe,
 Dier dedi eere ende lieve ghenoech,
 Om dat sy kint van hem droech,
- 10115 Ende hildse werdelicke ende wale
 f°. 243^v. Beede gader in syne zale.
 Daerna in eenen tyt so quam
 Pirrus heimelicke ende nam
 Orestes wyf te Nychenen,
- 10120 Hermionam, dochter Helenen.
 Mettem voerde hyse in syn lant
 Ende croendese al te hant.
 Hy minde se uyttermaten sere,
 Dies dedy hare te meerre eere.
- 10125 Orestes ende syne maghe
 Leidere omme menghe laghe,
 Omme te wreken syn verdriet;
 Maer hy en mocht vulbringhen niet;
 So dat Pirrus eens seide te waren,
- 10130 Dat hy te Delfos wilde varen,
 Ende daer dancken Apollyne,

10100. Hs.: Ende die crone setten hy h. i. s. h. — 2. D. h. beeden quam also. —
 14. Omdat soe kynt bi hem drouch. Hs.: kynt ontbr. — 22. trouwedse.

- Dat hy had bestaect syne pyne,
 Dat Parys verslegghen es,
 Ende ghewroken Achilles.
- 10135 Ten yersten dat hy was ghereet,
 Wanic dat hy danen reet.
 Andromaca is ghinder bleven,
 Die hy hoedde al syn leven.
 Maer Ermiona ende sy
- 10140 Waren ghevee, ic seg u twy.
 Menelaus dochter dochte,
 Dat se Pirrus niet mynnen en mochte,
 Omme dat hy so sere mynde
 Andromaca, die ghinc mit kynde;
- 10145 Hier omme haetse Ermiona;
 Nu hoert, hoet verghinc hierna.
 Doe Pirrus danen was ghevaren,
 Ontboet sy haren vader te waren.
 Sy claghede dat sy niet een twynt
- 10150 Van haren man en es ghemynt.
 Maer Andromaca hadde al
 'tGheluc daer af ende tgheval.
 Den vader nam sy in den armen,
 Ende bat dat hys hem liet ontfarmen;
- 10155 „Siet,” sprac sy, „waer Landomaca gaet,
 Dat Hector wan, dat vule quaet;
 By synen ondadeghen vader
 Es onse ghesclachte onteert algader!”
 Menelaus hoert wat sy meent;
- 10160 Hy siet, dat syn dochter weent.
 tKint wille hy slaen om haer mynne,
 Ende als hy die sake soud begynnen,
 Warts gheware Andromaca.
 Haer kint nam sy Landomaca,
- 10165 Ende liepere mede in die port:
 „Ghenaden!” riep sy, „het blyft vermort,
 Ghy heren, myn kint, nu sieter toe,
 Dat ment doch behouden doe!”
 Mettien alt folc ghinder quam;
- 10170 Op Menelaus waersy gram.
 Haddy hem oec niet ontlopen,

10132. bestaect heeft. — 53. aerm. — 54. dat hys hadde ontfarm. — 56. dat onrene quaet. — 57. mordadeghen. — 58. Es ontheert onse gheslachte a. — 61. dor haer minnen. — 62. E. a. h. dies sal b. — 67. ghine sieter toe.

- Sy haddent hem daer doen becopen.
 Die vrouwe hehsy in die stede
 Ghehouden mit goeden vrede,
 10175 Ende daden hare lieve ende eere,
 So sy meest mochten emmermere.
 Orestes die es ghinder comen;
 Want hy mare hadde vernomen,
 Dat Pirrus uytten lande ware,
 10180 Diene leven dede sware.
 Eer Menelaus danen sciet,
 Quam hy daer ende en liets niet.
 Over een so spraecsy saen,
 Dat sy Andromaca souden verslaen;
 10185 Waert dat hem niemant en bename,
 Sy sloeghen se, wat sore af quame;
 Mer doe sy dat beghynnen souden
 Entie vrouwe doden wouden,
 Weredse al tghemene diet:
 10190 Dus en mochtsyt vulbrenghen niet.
 f°. 244r. Orestes die sendde nadien
 Omme Pirrus ende deden spien,
 Waer hy ware, want sonder waen
 Wilde hyne sekerlicke verslaen,
 10195 Also Menelaus dat vernam,
 Voer hy weder danen hy quam;
 Te Parsen, want het docht hem quaet,
 Soud hy weten sulcken raet.
 Tiersten dat sy waren comen,
 10200 Seiden sy, sy en hadden niet vernomen,
 Want syt gherne hadden belet,
 Die moerdaet daer hy hem toe set.
 Sy swornen, dat sy in Delphos quamen,
 Ende sy Pirrus niet en vernamen,
 10205 Ende dat men hem daer, dat weet twaren,
 Niet en had sien keren noch varen.
 Orestes seid daer, dat sy lieghen,
 Ende sy hem qualicke bedrieghen.
 Selven wilde hy der om varen,
 10210 Des en woud hy niet ontbaren;

10172. S. h. d. ghedaen becopen. — 85. W. d. h. iemene bename. — 86. Si slou-
 gene mede, w. s. a. q. — *Van vs. 10197—320 bestaat bij Blomm. slechts uit halve regels*
en is uit het Hs. aangevuld. — 97. Toen ic... — 98. Soudi weten. — 99. Ende Orestes. —
 10200. Ende seiden syn. — 1. Want si gen... — 3. Si swoeren. — 4. Ende si van
 P. — 5. Ende men hadde. — 6. Noweder. — 8. Ende siere quam. — 10. D. e. wilden.

- Na hem voer hy in Delphos,
 Orestes die valsche vos,
 Ende sloech hem doot in eenre laghen;
 Het seiden die gheen, diet saghen.
- 10215 Dus was ghewroken op hem Pryan
 Ende menich ander edel man.
 Tierst dat die mare wert openbaer
 Onder die lude haer ende daer,
 Nam Orestes Armiona;
- 10220 Met hem voerden hy se in Michena.
 Dus hebn die Griecken verloren
 Haren besten veel te voren,
 Ja die doe in die werlt was.
 Peleus was droeve des;
- 10225 So was Thetis; in Delphos beede
 Voren sy mitten groten leede.
 Sy en hadden gheen kynder.
 Tiersten dat sy quamen ghinder
 Ter stat, daer mit groter haven
- 10230 Pirrus, haer neve, was begraven,
 Weenden sy der drie daghe omme;
 Sy offerden op syne tomme
 Grote rycheit ende baden
 Den Gaden aver hem ghenaden.
- 10235 Wanen mach hem in haer tyden
 Dinc comen die haer verblyden?
 Haer rouwet seer haer langhe lyf.
 Sy vraeghden, man ende wyf,
 Of men Orestes daer yet sach.
- 10240 Sy seiden: „jaet” ende noemden den dach,
 Dat hy daer was; nu wist men wel,
 Dat hyt deed ende niemant el.
 Verwaten hielt men hem daernaer,
 Ghelyc enen mordenaer.
- 10245 Helenen dochter Armiona
 Bleef syn wyf langhe daerna:
 Hy en vraeghden niet, wat men sprac,
 Synt hy synen moet daer wrac.
 Tot Yphicen, scryft Ysys,

10211. Naer hem. — 14. Dat s. d. — 16. Ende daertoe v. — 20. Mettem. —
 26. Voeren si met. — 27. Sine hadden. — 30. Haer lieve m. — 34. Den Goden
 op. h. g. — 35. Hs.: Wanen mach hem comen i. h. t. — 37. Hem rouwede. — 40. S.
 s. ja si. — 43. Meneghen dach. — 44. Over enen. — 47. Hem en rochte. — 49.
 Tot Epych...

- 10250 Quam Peleus ende vrouwe Thetis.
 Sy saghen Andromaca saen
 Swaer ende groet mit kynde gaen
 Van haren neve, des waren sy vro.
 Sy namen se ende daertoe also
- 10255 Hectors kynt Landomata;
 Men en vant se scoen ver noch na,
 Ende voerden se daer sy seker laghen,
 Want se Orestes seer ontsaghen.
 Andromata, die vrouwe, ghelach
- 10260 Van kynde op haren rechten dach.
 Molossus heittet, synt droghet crone;
 Men en vant ver noch na so scone.
 Mit synen broeder, Hectors kynde,
- f°. 244v. Speeldet altoes, want het hem mynde;
 10265 Oec waren sy herde wel ghelyc
 Mit haren woerden een yghelyc.
 Al tfolc prysde se ende niet som.
 Van anderen kynderen waren sy bloem.
 Baven anderen jonghelinghen
- 10270 Waren sy volcomen in haren dinghen.
 Ic waen men noyt volc en achten
 Te tieren bat na haren gheslachten,
 Vromich, havesch ende daertoe coen,
 Vroet van rade, daers was te doen;
- 10275 Van goeden wortelen goede spruten;
 Baven alle anderen ghinghen sy buten.
 By hem wert synt dat dinc verkeert,
 So dat geslechte wert gheëert.
 By desen, als ic vernam,
- 10280 Waen ic dat die heer quam,
 Die synt hadden gheslechte van Troyen;
 By desen quamen sy ter joyen.
 Molosus deed Landomanta
 Croen draghen oec daer na
- 10285 Van den lande, dat Acastus
 Opgaf synen vader Pirrus.
 Van Peleus quam altemale
 Synt tlant op hem van Thessale.
 Ende Helenus, die mit hem nam

10251. Hs.: Sy saghen A. aen. — 53. Bi haren. — 55. Men vant. — 59. ...schen.... —
 62. verre so scone. — 64. hen minde. Hs.: want het mynde. — 66. ...enlyc. — 67.
 some. — 68. blome. — 71. ...en an hare. Hs.: men ontbr. — 72. ...jare. — 74.e. —
 ...d... — 78. ...heert. — 83. ...er na. — 84. ...omaca.

- 10290 Te wyve Andromacham,
Was coninc van Mirmidoene.
Ic en mach nummer van desen doene
U bescreven, ic wil dese saken
Cortten ende een eynde maken.
- 10295 Al ben ic moede, en wondert u niet.
Van Ulixes hoert dat verdriet,
Hoe dat hy syn lyf verloes;
U machs wel wonderen altoes.
Verveert was hy ende nam goem
- 10300 Om enen vreselicken droem.
Mittien hiet hy, dat men onthiede
Voer hem alle die vroede liede.
Hy seide, doe hy slapen ghinc
Te ghemake wel van alle dinc,
- 10305 „Voer my,” sprac hy, „sach ic staen
Een beelde seer wel ghedaen,
Dat ic so scoen nie en sach gheen,
Na enen Got ghedaen, het scheen.
Het verwan menschen natuer,
- 10310 Nochtant en wast gheen hemels figuer.
Tusschen die hemelsche ghedaen
Ende der menslicheit, ic waen,
So dochtet my recht ghedaen wesen.
Groot wonder had ic van desen.
- 10315 In myn huys aen deen syde
Dochtet my staen, niet herde blyde.
Om dattet niet en quam bet naer,
Had ic rouwe ende groten vaer,
Want my also seer lusten,
- 10320 Hoe icker toe quam ende icket custen.
Den wil had icker toe also groot,
Dat ic hem myn hande boot.
Nie en begherdie synt noch ere
Sake so uyttermaten sere.
- 10325 Lieffelicke dat ic hem bat,
Dat my ghecusset hadde dat,
Maer om niet so badic des:
„Wet,” seidet te my, „here Ulixes,

10292. in desen doene. — 93. wille de saken. — 99....ingoem. Hs.: nams goem. —
10304. alre dinc. — 10. ...e. hemelsce figure. — 11. ghedane. — 12. ghewane. —
13. ...n recht wesen. — 14. die van desen. — 15. die side. — 16. sere blide. —
18. groet mesbaer. — 19. luste. — 20. dat ic't custe. — 21. Dien wille. — 25.
Utermaten ic h. b. — 26. Dat wi ghehelset adde ghehadt. — 28. seide.

- Wet dat wel, dat ghy nu siet,
 10330 Ende die dinc, die hier ghesiet,
 Betekent rouwe ende jammer groot,
 Vreese ende vruchtelicke doot:
 Van derre saken sal u comen
 Die dinc, die u sal verdomen.””
- 10335 „Van rouwen waendic bederven;
 Ic bat hem harde menichwerpen,
 f°. 245r. Dat hi my doch dor ghenade
 Dese dinc te wetene dade;
 Hier omme dedic grote bede.
- 10340 Het toghede my een tekyn mede,
 Alsulc alsic u segghen mach,
 Want ict mitten oghen sach.
 Het toghede my enen spiet,
 Ende boven dat yser, meret ende siet,
- 10345 Tbeen van enen vissce, myn no mee,
 Ghevoet in die zoutte zee.
 Dit saghic; maar in wiste niet,
 Wat vanden dinghen was tbediet.
 Het sprac, doet van my sceden soude,
- 10350 Met versuchtene menechfoude,
 Dat dat een waertekyn ware,
 Onbedect ende openbare,
 Dat het daer by ware becant, ,
 Dat ic ware syn vyant,
- 10355 Ende het altoes wesen soude
 Myne doot, woude of en woude;
 Dus spraect te my een twynt niet mere.
 Hier af bem ic vervaert sere,
 Wat my sal ghescien van desen.
- 10360 Het sal emmer myn vrient wesen,
 Ware hier iemene van ulieden,
 Die my dit mochte bedieden;
 Syn loon en soud niet wesen clene.”
 Doe seiden sy alle ghemeene
- 10365 Dat het emmer bediet cllende,
 Scande, doot ende meswende.
 Sy rieden hem, dat hy hoede
 Altoes syn leven als die vroede

10333. Van derre dinc. — 37. Dat het. — 44. boven dat hout. — 45. Een been. —
 46. Hs.: stontte. — 48. Wat saken daerbi was bediet. — 51. vortekyn. — 55. E.
 h. emmer wesen s. — 57. een twint mere. — 63. S. l. en soude niet syn c.

- Vor synen sone; sy weten wel,
 10370 Dat hem daventuer es fel.
 Ulixes, die grote here,
 Was versaget harde sere,
 Om dat hem was doen verstaen.
 Synen soen vinc hy saen
 10375 Om dese dinc, Telamacuse,
 Ende leidene in enen vasten huse,
 Dat was optie zee ghestaen,
 Daer hy hem niet en mochte ontgaen,
 Ende nemmermeer en mochte comen,
 10380 Hem te scaden noch tonvromen.
 Hy en ontsach hem dinc neghene,
 Sonder synen soen allene.
 Maer dien haddy so vaste doen spannen,
 Ende bevolen sulcken mannen,
 10385 Dat hy en ontsiet een twynt.
 Tusschen vader ende kynt
 Ne was nochtant nie lieve so groot;
 Maer hy wille syne doot
 Bescudden, dat sy niet en ghesbiet.
 10390 Dats ene dinc die niet en diet.
 Telamacus die dreef mesbaer,
 Als hy was ghevaen aldaer;
 Over den vader maecty claghe
 Beede by nachte ende by daghe.
 10395 Hy seide, dat hy hem dede scande,
 Want hy nie van hem becande,
 Dat hy en wilde hebben ghehoent;
 Qualicke heeft hyt hem gheloent.
 Alle die lieden vanden lande
 10400 Sprakens hem grote scande.
 Ulixes dien dochte das,
 Dat hy niet wel seker en was;
 Daeromme nam hy syns goem,
 Omme te bescudden synen droem;
 10405 In ene wostine die verre lach,
 Daer niemene te comen en plach,
 Voer hy wonen dor die saken,
 Dat hy hem seker wilde maken.
 Niemant en mocht mettem varen,

10375. Sinen soen T. — 77. Dat was uptie zee, gevaen. — 89. Bescuwen. —
 10404. te scuvene s. d. — 6. te wandelen plach. — 9. en moeste.

- 10410 Dan die hem alreheimelicst waren.
 f°. 275v. Eene vaste borch heeft hy ghenomen,
 Daer hem niemen toe mochte comen;
 Eene borch staerc ende duer
 Maecty daer mit menghen muer.
- 10415 Daeromme maecty grachten diep
 Ende ene haghe, diet al beliep,
 Porten, muren ende cornele, ¹⁾
 Wel bewaert ende die cantele:
 Het was een die staerste veste
- 10420 Vander werlt ende die beste.
 Die porten ende die wikette
 Wanic, dat hy also besette,
 Datter dor lieve no dor mynne
 Niemant en mochte comen inne.
- 10425 Syne cnapen ende syne garsoene
 Swoeren syn ghebot te doene,
 Ende datter niemant in ne ghinghe
 Dor vrientscap noch dor ghehinghe;
 Maer hoort doch waer dat aen ghelach
- 10430 Syne aventuere ende syn sterfdach.
 Cyrces, daer ic af sprac ene stonde,
 Die de lieden verkeren conde
 In harde menghe ghedane,
 Als ons Ysis doet te verstande,
- 10435 Hadde aen Ulixese een kynt ghewonnen,
 't Schoenste dat was onder der zonnen;
 Telogonus hiet hy, dats waer,
 Ouder was hy dan vyftien jaer;
 Niemant en wiste die waerheit des,
- 10440 Dat syn kynt was, dan Cyrces.
 Tierst dat hem dochte dat hy verstoet
 Redene quaet ende goet,
 Vraghedy hare, wie ware die man,
 Die hem an haer ghewan,
- 10445 Weder hy ware hoghe so laghe,

10411. Een vaste stat. — 16. Hs.: Ende ene laghe diet al beriep. — 17. thorele. —
 28. Dor ghene v. dorgene dinghe. — 29. waer an dat ghelach. — 33. mengher. —
 44. Dienan haren live wan.

¹⁾ *Cornele* verkleinwoord van het fr. *corn*, *corne*, d. i. *hoek*, beteekent hetzelfde als *cantele*, verkleinwoord van *cant*, Germ. *kant*, nl. de hoeken in den ringmuur van een kasteel. Zie Burguy, *Gloss.* op *corn* en *chantel*. Ook de lezing van den Var. *thorele*, Fransch *tourelle*, geeft een gezonden zin.

- Ende of hy levede nu by daghe.
 Hieromme riep hy ende screide
 So langhe, dat hem die moeder seide,
 Wie hy ware ende waer syn lant gheet:
- 10450 Nochtan waest haer te doene leet.
 Telogonus die wilder varen;
 Dat en wildy niet laten te waren.
 Dies levede Cyrces onsochte,
 Want syt benemen niet en mochte,
- 10455 Sy wiste wel, hy souder gaen,
 Ende bat hem te keerne saen.
 Ulixes, haren lieven druut,
 Ontboet sy by hem groot saluut.
 In ommacht viel sy, doe hy wech ghinc;
- 10460 Niemandt voer metten jonghelinc.
 Hy en wilde oec niet sonder waen,
 Dat iemant mettem soude gaen.
 Ghecleet was hy van enen sticke,
 Root was tlaken, ente maten dicke;
- 10465 Roc ende mantel haddy ane,
 Wel naer coninx kynt ghedane.
 Graeu waren syne oghen ende thaer blont;
 Nese, voerhovet ende mont
 Haddy volmaect sonderlinghe;
- 10470 Bloeme waest van enen jonghelinghe;
 Op enen telder staere ende snel
 Teldende uytermaten wel,
 Liet sy en sciene danen varen,
 Mit groter haest, al sonder sparen;
- 10475 Dachvaerden maecten hy groot ende lanc
 Omme te haestene synen ganc.
 Van vissche droech hy een tekyn,
 Omme te toghene lyctekyn fyn,
 Wanen dat hy was gheboren.
- 10480 Ghescepen waest na enen toren,
 Dat was op een spere ghesteken,
 Want men doe plach sulcker treken:
 Voer een man uyt synen lande,
 Men dodene of men dedem scande,
- 10485 Hen was, dat men aver hem vant
 Dat tekyn, dat was in syn lant.

- Men wiste dat wel averwaer,
 f°. 246r. Dat langher dan drie dusement jaer
 Dit tekyn was in Cyrres lant;
 10490 In menghen steden waest bekant.
 Telogonus syne vaert vernam,
 So dat hy in Acayen quam.
 Daer vraghedy harde menichfoude,
 Waerwaert dat hy vinden soude
 10495 Ulixes, die men verre prysde,
 So langhe, dat men hem wysde;
 Daerwaert haesty hem so,
 Blyde ende uytermaten vro,
 Want hy en sien waende sekerleke.
 10500 Opten eersten dach vander weke
 Quam hy daer, maer die ne saghen,
 Die knapen, en wildens niet verdragen;
 Sy werdene vander porten saen.
 „Ghy heren” seit hy, „laet my gaen!
 10505 Of Got wille, en sal niet dieden,
 Dat ghy my wilt verbieden,
 Mynen vader te siene ende mynen here.
 Hy sal my herberghen tavont mere;
 Ghesocht heb icken van verren,
 10510 Ic wilne sien sonder merren;
 Twy soudyt my te doene weren?
 Met rechte maecht my sere deren,
 Dat ghy my wilt doen sulcke aende.
 Ghesocht heb icken twee maende.
 10515 Noyt en sag icken noch en sprac,
 Beneemdyt my, dats myn onghemac;
 Ic wille syn vrient syn ende knecht.
 Alset redene is ende recht.”
 Die knapen daden die porten sluten
 10520 Ende lieten hem blyven daer buten:
 „Ghyne coemt nemmer in dit huys.”
 Dies was gram Telogonus;
 Hy en mochte die porte niet breken tsticken.
 Sere bat hys ende dicken,
 10525 Dat sy hem niet doen sulcke onnere,
 Maer laten hem doch sien synen here.

10488. dan dusement j. — 89. Gheent t. w. in C. l. — 10503. S. w. ten porten s. —
 Vs. 10505 en 6 ontbr. in het *Hs.* — 8. te nacht mere. — Vs. 10513 en 14 ontbr. in
 het *Hs.* — 20. Ende seiden: „Ghi blivet daer buten.

- Noyt dede volc dulheit so groot,
 Dat smans kynt uytter porten sloot,
 Die synen vader wilde sien,
 10530 Cussen, helsen, mochttem gheschien,
 Ende so menghen sconen dach
 Socht ende noit eer en sach. ¹⁾
 En diedde niet al dat hy bat;
 Mer sy swoeren wael dat,
 10535 Dat hy en hadde, groot no elene,
 Kynt dan Telamachus allene.
 Hy swoer: „Ghy en wetes niet een twynt,
 Twaren ic ben Ulixes kynt.”
 Sy en achten niet syn gheluyt,
 10540 Met fellen moede staecsy en uyt.
 Telogonus was harde gram,
 Wet dat wel, dat hem das mesquam.
 Hy hads den wille, haddys de macht,
 Dat hy daer mort hadde ghewracht;
 10545 Nochtant en conste hy die onnere
 Ghedoghen no gheherden mere.
 Buten stont hy aen die weech,
 Ende en maecte negheen ghedreech;
 Maer enen, dies hem maecte mals,
 10550 Dien sloech hy ontwee den hals,
 Dat hy doot ter erden vel;
 Aldus is begonnen dat spel.
 Twee so stac hyre mit crachte
 Neder in die diepe grachte;
 10555 Altehant so waersy doot,
 Want daer was dat water groot.

10531. Ende so meneghen bliden dach. — 32. So sochten hi noit eer en sach.

¹⁾ ib. 29869:

Nel fist (*l. fust*) onc mès nule genz née,
 Qu'à fil deveast en l'entrée,
 Qui son père volsist besier,
 Joir, acoller, n'enbracier,
 Qui de loing le fust venu querre
 D'autre réaume et d'autre terre.

Men leze dus:

Die synen vader wilde sien,
 Cussen, helsen, mochttem gheschien,
 Ende *hem* so menghen sconen dach
 Socht ende noit eer en sach.

Men vatte *ende* in vs. 10534 op in de relatieve beteekenis van *die* (Bén. vs. 29873: *qui*.)

- Sere erre nam hy een swaert,
 Want hy was stout ende onvervaert.
 Hy carf hem hove de ende syden,
 10560 Been, handen in dien tyden.
 So staere es hy ende so siene,
 Dat hy er doodde wel vyftiene.
 Dan mochte wesen nemmermere,
 Syne sloeghen hem oec weder sere,
 10565 Ende quetsten den jonghelinc;
 Niet en wetic, hoe hy ontghinc.
 f°. 246v. Elc man mages hebben wonder groot,
 Maer hy doet hem sulcken noot,
 Dat hy se jaghet vander brugghe.
 10570 Hy en hevet hovet, hant no rugghe,
 Daer en liep uyt dat rode bloet: ¹⁾
 Nu meret dan, ocht hem wael stoet.
 Ulixes horde dat mesbaer,
 In synre hertten haddy vaer,
 10575 Alse hy horde ende verstaet,
 Dat men syn volc so verslaet.
 Hy waende, dat Telamacus dade,
 Ende hy pynde omme syne scade,
 Omme dat hy en had doen
 10580 Binden in een vast prisoen.
 Hy peinst na synen besten wane,
 Dat hy coemt om hem te slane.
 Neder loept hy alte hant
 Mit enen spiete in die hant,
 10585 Scaerp, staere ende harde goet;
 Nu hoert, wat hy daer mede doet.
 In den stryt quam hy ghelopen;
 Dat waen ic dat hy sal beopen.
 Den jonghelinc dat hy vercoes,
 10590 Daer hy tleven om verloes.

10559 Hs. en fr.: caerf. — 63. syn. — 64. Sine wondden weder s. — Vs: 10565 en 66 ontbr. in het Hs. — 70. Hs.: H. h. oec hant n. r. — 79. hadde daen doen. Hs.: doen doen. — 81. in s. b. wane. — 82. verslane. — 85. S. ende st. — 86. Hi hadden menegen dach gehoet. — 90. tleven bi v.

¹⁾ Bén. 29910:

Mes il n'a piz, ne bras, ne front,
 Qui de sanc vermeil ne li rait.

Maerlant heeft zich om het rijm de vrijheid veroorloofd, het woord *piz* (= *pectus*) door *rugghe* te vertalen. Hij vergat, dat wonden in den rug niet van iemands dapperheid getuigden.

- Syne lieden sach hy doot,
 Dies haddy rouwe harde groot;
 Om syne scade (maer hine hads gare)
 Waendi dat hy comen ware.
- 10595 Metten spiete dat hy scoet
 Naer hem; hy haddene gherne doot.
 Buten rebben gheraecten hy den man,
 So datter dbloet uyt ran.
 Hadde hy der scoten niet ontweken,
- 10600 Mettem waer ghedaen dat spreken.
 Telogonus, blyve daert blyve,
 Hadde vaer van synen lyve.
 Dicken siet hy syn rode bloet;
 Daers niemant, die hem eere doet.
- 10605 Mit beyden handen nam hy dat spere;
 Manlicke setten hy hem ter were.
 Den vader dorliep hy sonder sparen,
 Die mengher vresen was ontfaren,
 Ende uut menegen ghesture;
- 10610 Maer dusdaen was sine aventure.¹⁾
 Neder viel hy op dat gras,
 Alse een daert mede ghedaen was.
 Sterven moet hy in cortten tyde.
 Vro was hy ende harde blyde,
- 10615 Dat syn droem hem heeft gheloghen,
 Ende hy waent hebben bedroghen
 Die ghescienesse ende gemaect niet,

Vs. 10593 en 94 ontbr. in het Hs. — 10607. d. hy te waren. — Vs. 10609 en 10 ontbr. in het Hs. — 16. Hs.: Ende hy en waent h. b. — 17. Hs.: ende niet gemaect.

¹⁾ Bén. 29947 :

Son père fiert parmi le cors,
 Qui de meint peril fut estors,
 Et de meinte bataille dure;
 Mès itex estoit s'aventure.

Ghestuer is dus de vertaling van *bataille dure*. Zie *Rijmb.* 28606 en het Gloss., waar het woord zeer goed verklaard wordt door *hitte des gevechts*, *heet gevecht*. Het Oud Eng. kent in denzelfden zin het woord *stoure*; b. v. in een gedicht achter Scott's *Rokeby*:

Wist my brothern in this houre,
 That I was sett in such a *stoure*,
 They would pray for me.

Het wordt daar goed verklaard door *perilous fight*.

- Die op syn kynt hem was bediet,
 Dat hy mynden also sere.
- 10620 Andere dinc en vruchten hy mere,
 Danne syn kynt Telamachus
 Ghedoot soude hebben in syn huys,
 Mer daer en was negheen ontflien:
 Die saken die souden gheschien
- 10625 Moesten hebben haren ganc,
 Al waert al der werelden ondanc.
 Ulixes verblyden hem daer mede,
 Dat hem een ander man dat dede,
 Synt dat also moeste gaen;
- 10630 Syn sterven ghevoelden hy saen;
 Mer eer hem die tale ontfel,
 Sprac hy, daer hy aen dede wel:
 „Van wat lande bistu gheboren,
 Of wie syn sy, die dy toehoren?
- 10635 Of by wat saken ist, segt my,
 Dat ic dus dyn vyant sy?
 Wanen quam dy tgheluc so groot,
 Dattu Ulixese heves doot.
 Die so wel bekend was ende so vroet,
- 10640 Ende die ghehadt heeft so groet goet,
 So grote ere, so grote glorie,
 So grote weelde, so grote victorie?
 Hier, daer ic was in myne sale,
 Hoe dorstu't oyt begripen wale,
- 10645 Dattu my hier souds bestaen
 Wonden ende te doot slaen?
 In horde nie noch ander liede
 Segghen, dat noch nie gheschiede
 By enen kynde sulc onghedout;
- f°. 247r. 10650 Du moghes wel vroet syn ende stout.”
 Telogonus hoort ende verstaet,
 Dat hy ghedaen heeft groet quaet.
 Hy siet, dat es al die noot,
 Dat hy hevet den vader doot.
- 10655 Hy weent, hy screydet, hy mesbaert,
 Syne hertte was also vervaert.

10618. Hs.: D. up s. k. was ghesaect. — 24. Hs.: soude. — Vs. 10625 en 26
 ontbr. in *het Hs.* — 30. bevoeldi. —

35—36. „Van wat landen,” sprac hi te hem,
 „Dat ic aldus dyn viant bem?

- Syn haer, dat scone is ende blont,
 Toech hy al uyt in cortter stont.
 In onmacht viel hy op dat gras.
- 10660 Ic wane noyt man daer en was,
 Daer hy sulc mesbaer ye ghesach.
 Ten vader sprac hy, daer hy lach:
 „Edel vader, wat doe ic nu?
 Ter quader wylen sochtic u!
- 10665 Myn hertte soude my te rechte breken,
 Dat ic mynen toren aen u soud wreken.
 O wy aermel dat ic u sie
 Sterven dus jammerlicke van my.
 Ghy syt myn vader Ulixes,
- 10670 Myn moeder is die wyse Cyrces,
 Die wel gheborne coninghynne,
 Die was bevaen mit uwer mynne.
 U kynt ben ic, lieve here,
 Maer nu en willic leven nemmere,
- 10675 Want inne worde nemmer vro,
 Synt ic u doot hebbe also!”
 Vanden lande, danen hy was gheboren,
 Brocht hy hem dat tekyn voren.
 Daer viel hy by hem in onmacht,
- 10680 Ende lach langhe al sonder cracht.
 Ulixes die bekende daer,
 Dat hy hem seide waer.
 Hy kent dat tekyn vanden lande:
 Van jammere wranc hy syne hande.
- 10685 Hy sach wel, dat het was vergaen,
 Also hem syn droem dede verstaen,
 Ende dat hy hevet verkeert,
 Dat hem in drome was gheleert.
 Om synen sone Telamachus
- 10690 Senden hy, ende als hy quam in huys,
 Ende hy den vader sach emmer doot,
 Dreef hy rouwe ende jammer groot.
 Telogonuse wilden hy verslaen,
 Maer Ulixes riep: „Het waer misdaen!
- 10695 Hy deet by synen ondanc.
 Ic wille dat pays van alle wanc

10658. Trechte. — 59. Neder v. h. in dat gras. Hs.: in ōmat. — 72. Die ghebon-
 den was van u m. — 81. Hs.: bekende hem. — 94. M. U. r. „Laet staen. — 95.
 ondancke. — 96. pays van allen wanke. Hs.: pays sy v. a. w.

- Emmermeer sy tusschen u tween. ¹⁾
 Die aventuere wout ghemeen,
 Diet my in drome dede verstaen;
 10700 Bydy so haddie dy ghevaen,
 Omme dat ic dy hebbe ghemynt,
 Ende ic altoes anders gheen kynt
 Nemmee waende hebben ghehat,
 Ende ic dy wilde benemen dat,
 10705 Dattu niet sloechs dynen vader."
 Die liede van den lande algader
 Waren droeve om haren here;
 Drie daghe leefde hy ende nemmere.
 Aldus starf hy, als ghy hort.
 10710 In syne alrebeste port
 Maecte men hem een graf van pryse,
 Hoghelicke na coninx wyse.
 Telogonus ghenas van den wonden
 Ende van den quetsueren in cortten stonden.
 10715 Sere droeve was Telogonus
 Dat die dinc was vergaen aldus.
 Te synre moeder Cyrces voer hy;
 Daer was hy langhe coninc vry.
 Cyrces weende menghen traen,
 10720 Want sy en mynde; dus eist vergaen.
 Na ghene mare en loech sy nie;
 Dus eist comen, seghet men my.
 Al daer wylen Troyen was,
 Nu waster coren ende gras:
 f°. 247v. 10725 Al was Troyen die stat tebroken,
 Het hevet die aventuer ghewroken
 Op die van Griecken harde sere.
 Ghy en horet nemmermere
 Volc so dorperlicke riesen,

10697. Emmermeer si onder u. t. — 98. D. a. wart over een. — 10703. N. zonde
 h. g. — 14. quetsene. — 23. Aylaes! d. w. T. w. — 24 bloemen ende g.

¹⁾ Bén. 30035:

Mès il en a fait l'accordance,
 Et la pès et la bienveillance
 Sëure, ferme sanz malfeire.

De uitdr. *pays van alle wanc* kan niet in orde zijn. De bedoeling moet zijn *onwan-*
kelbare, onverstoorde vrede. Men leze dus: *pays ane alle wanc* d. i. *zonder eenige*
stoornis. Zie *Mnl. Wdb.* op *Ane* (2e art.)

- 10730 Noch hare eere also verliesen,
 Alsi aen beyden syden daden.
 Wetty twy men van derre scaden,
 Ende van der overdaet oec mede,
 Lesen laet in kerstynhede?
- 10735 (Want het waren aen beyden syden
 Algader heydine in dien tyden)
 Omme dat elc man mercken sal,
 Hoe onreene dat averal
 Hoerdoem es ende hoe groet quaet
- 10740 Datter af te comene staet,
 Want Troyen ende des coninx vrient
 Ne hadden des lachters niet verdient,
 Sonder dat Got uyttermaten
 Hoerdoem wilde wreken laten,
- 10745 Ende kerstynheit oec daer by leren,
 Dat het daer af hem soude keren.
 Hier laet Bonoyt die jeeste blyven;
 Maer ic wilt vordere beschryven,
 Also als ict u behiet,
- 10750 Hoe Eneas van Troyen sciet,
 Ende hoedane wys dat ict vernam,
 Dat Rome van Troyen quam.
 Eneas, als ict u liet verstaen,
 Is te scepe comen saen;
- 10755 Mit groten weenne ende mit vernoye
 Ruymden hy dat lant van Troye.
 Dat lant custen sy mitten monde.
 Ansises hiet ter selver stonde,
 Dat men die seile optrecken soude,
- 10760 Ende voere, daer daventuer woude.
 Der scepen waren tweewaerf tiene;
 Daer was in menich ridder siene,
 Die ic som hier na sal noemen,
 Also haer aventueren comen.
- 10765 Eneas sach den brant so groot;
 Ancises lach in synen scoot,
 Die niet wel en mochte sien.
 Eneas weende ende riep mettien:
 „O wy, Juno, wats dat ghy doet!
- 10770 Hoe sware coeldy uwen moet.

10732. Hs.: Wettie wie. — 33. Ende van derre o. — 34. In kerst. lesen laet. —
 41. Hs.: Troyen is d. c. v. — Vs. 10745 en 46 ontbr. in het Hs. — 62. deghen ziene.

- Om dat u die appel was ontwyset,
 Ende mynre moeder, die menech pryset,
 Venuse, ghegheven waert.
 En eist niet ghenoech, dat dat swaert
- 10775 Al verslaet groot ende smal,
 Ghy en verbernet te pulvere al
 Die stat, daer men u in diende,
 Ende kercke in hadt ende vriende!
 Ay, edel stat! du best verloren!
- 10780 Al waerstu scone hier te voren,
 Nu so moegstu werden heide
 Ende daertoe der beesten weide.
 Dyne kercke ende dyne maysieren
 Werden al den wilden dieren.
- 10785 Wy moeten varen mit wynde,
 Daer ons daventueren senden!"
 Dus claghede Eneas al den dach,
 So langhe, dat hy nemmee en sach
 Dat lant van Troyen entie stede.
- 10790 Hy ende syne ghesellen mede
 Dreven onghematen rouwe:
 Daer was menghe edele vrouwe,
 Die men verhoghen niet en mochte.
 Dyerste havene, die hy sochte,
- 10795 Of daer hy eneghe kennesse vant,
 Dat was an Pollinestors lant.
 Daer wilde Eneas wel saen
- f°. 248r. Ene nieuwe stat maken bestaen;
 Die stat hiet Eneadas.
- 10800 Daerby dat sy begonnen was,
 Waert hy eens graefs gheware.
 Lytekyn vant hyre openbare,
 Ghemaect scone ende harde wel;
 Enen zaerc daerop ende niet el.
- 10805 Daer stoeden aen ghescreven woert,
 Dat die man ware vermoert.
 Hy peinsde hoe dat mochte wesen;
 Uyt dien grave riep een mit desen:
 „Eneas, vlie uyt desen lande!
- 10810 Al datter in is, dat syn vyande,

10778. Ende maghe in hadt e. v. — 81. moetstu. — 82. Hs.: besten. — 85. ende niet wenden. Hs.: ende mit wynde. — 98. Hs.: maken *ontbr.* — 10800. Hs.: ghe-
 wonnen.

- Poliderus was ic wylen eer:
 Coninc Priamus myn heer
 Verluchte my in desen rycke. ¹⁾
 Mer Polinestor sekerlicke
 10815 Vermoerde my, omdat hy woude
 Heer syn van mynen goude.
 Myn moeder heft my ghewroken."
 Doe dat die stemme had ghesproken,
 Wert hy verveert ende syn ghesellen.
 10820 Men mocht daer jamer af vertellen,
 Dat sy dreven opten grave.
 Sy scoerden haer cleder ave,
 Ende toghen uyt haer haer,
 Dat daer synt lach menich jaer.
 10825 Sy droegen om syn weerde
 Enen groten borch van eerde
 Op syn graf, omdat sy wouden
 Syn tomme daerby behouden.

NISUS EN EURYALUS. (Virg. Aen. IX. 176—445).

- f°. 265r. Nisus, een ridder goet ende stout,
 10830 Had een poerte in syn ghewout;
 Van Troyen was hy gheboren.
 Syn vader was, na dat wyt horen,
 Een, hiet Hyrtacus die snelle.
 Eurialus was syn gheselle;
 10835 Nie en was scoenre jonghelinc,
 Tien tyde, dat hem uyt ghinc

10815. Hs.: omdat ic woude. — 33. Hs. Een ende hiet Jacus die snelle.

¹⁾ De beteekenis van *verluchten* moet natuurlijk zijn: *verbergen*, in *veiligheid brengen*, doch dit is in het Mnl. niet *verluchten*, maar *vluchten*. Zie mijn *Tekstcritiek*, bl. 75. De afschrijver heeft een haaltje aan de hoofdletter V voor de verkorting van *er* aangezien. Men leze dus:

Coninc Pryamus, myn heer
Vluchte my in desen rycke.

Vgl. f°. 40v.

Waer wiltu henen, blode moeder!
 Waer wiltu *vluchten* onsen broeder,
 Des ouden Cyrons lerinc?
 Brencht ons haer den jonghelinc.

- Die granen van synen baerde.
 Elc mynden den anderen so haerde,
 Dat ic niet en can ghetellen
- 10840 Meerre mynne van tween ghesellen.
 Nisus sprac: „Sie, lieve compaen!
 Waer die Ruseliene saen
 Werden so droncken van wyne,
 Sy sullen slapen als swyne,
- 10845 Nu begheert dit volc seer
 Te seinden om onsen heer,
 Te vernemen, waer dat hy nam eynde,
 Want hy ons genen bade en seynde.
 Onder den berch doer dat wout,
- 10850 Waen ic wel, syn wy so bout,
 Vinden wy passagie ofte pat,
 Die ons te Pallante totter stat
 Leit, tot Eneas onsen heer.
 Eurialus sprac: „Nummermeer
- 10855 En laet ic dy te enegher noot;
 Want bleefstu, lieve vrient, daer doot,
 So waer my beter, dat icker bleve.”
 „Neen,” sprac Nisus, „lieve neve!
 Dyn moeder soude haer ontlyven,
- 10860 Die te Achistes niet woude blyven.”
 „Wattan!” sprac Eurialus,
 „Du en laets my niet aldus,
 Ic wil ommer mitty varen,
 So haesten wy dan sonder sparen.”
- 10865 Dit was in den selven tyde,
 Dat aver al die werlt wyde
 Dmeeste deel sliep vanden lieden.
 Sy quamen, aldaer hem berieden
 Alle die heren vander stat,
- 10870 Wien sy mochten bidden dat,
 Dat sy voeren totten Pallanten.
 Doe spraken daer totten sarianten.
 Nisus ende Eurialus:
 „Wy hebben bespied aldus:
- 10875 Die Ruseliene ende die Latyne
 Syn al droncken van den wyne;
 Wy sullen te bet doer hem lyden.
 Weet dat wy in cortten tyden

- Eneas hier sullen bringhen,
 10880 Tot onser vromen te desen dinghen.
 Wy kennen bossche ende ryviere;
 Ducke hebn wy ghevaen die diere
 Hier buten ende doert wout ghereden."
 Aleptus quam ende sprac ter steden,
 10885 Een out man, was gheboren van Troyen;
 Die tranen liepen hem uyt van joyen.
 Hy custen se aen haren mont.
 Hy sprac: „Danc hebt nu ter stont,
 Ende ommermeer van uwen cueren,
 10890 Dat ghy u lyf wilt aventueren.
 U sals dancken Eneas
 Ofte Aschanius, syt seker das.”
 f°. 265v. Oec swoer Aschanius:
 „By Iluse, by Assocratus,
 10895 By Ganimedese, by Lamedoen,
 By Priamus, by synen doen,
 Brenet my weder mynen vader;
 Ic sal u gheven beidegader
 Twee coppen, die myn heer wan
 10900 Op Arsba den stoutten man,
 Ende daertoe twee marc van goude;
 Twe nappen, die doer myns heren houde
 Dydo mynen vader gaf:
 Wynnen wy Turnus syn lant af,
 10905 Heer Nisus! ic sal u syn paert
 Gheven, oec alsoe bewaert
 Mitten harnassche, als hy der op sat,
 Huden hier voer dese stat.
 Ende u, scoen Eurialus,
 10910 Sal ic ontfaen in myn huys.”
 Eurialus sprac: „Doet mynre moeder
 Ghelyc of ghy waert myn broeder;
 Haer beveele ic u, of ic wech vaer.”
 Aschanius seid apenbaer:
 10915 „Ic wil, dat al dit volc weet,
 Daer en sal gheen ghesceet
 Van ons tween niet syn een twint.
 Ghelyc of ic waer haer kynt,
 Wil ic se houden ommermeer,
 10920 Ende doen haer alsulc groot eer,

- Als oft myn moeder selve waer,
 Sonder alleen dat ic haer
 Niet en hiet vrouwe Creusa,
 Anders, ga hoe dat ga."
- 10925 Mettien nam hy syn goede sweert,
 Dat hy lief had ende weert,
 Mit eenre sceyde van elpsbene,
 Ende gaff Eurialus allene.
 Nesteus die stoutte, die vrie,
- 10930 Gaf Nisus een cuerie,
 Ghemaect van eens lewen huyt.
 Aleptus toech syn helm uyt
 Ende gaf hem oec saen den enen.
 Daer mocht men screyen ende wenen
- 10935 Die heren sien, als sy danen schieden.
 Sy ghinghen uyt ende quamen ten lieden,
 Die daer die sciltwachte daden.
 Van wyne saghen sy se verladen
 Ende vaste slapen by den viere.
- 10940 Nisus sprac ten andren schiere:
 „Gaewy totten vianden saen,
 Wy moghen se te stucken slaen,
 Die wy nu hier slapen sien;
 Nochtant willen wy in den bossche ontflien."
- 10945 Mittien toech hy uyt syn sweert.
 Namnetes, een coninc weert,
 Turnus uytvercoren swagher,
 Ende daertoe een wys waersagher,
 Lach ende sliep op enen calyt.¹⁾
- 10950 Dien sloech Nisus daer ter tyt,
 Ende die ridders die hem by laghen,

10924. Hs.: hoet. — 28. Hs.: Gaf hy E. allene. — 35. Hs.: Die heren als sy danen scheyden. — 42. Hs.: te stucke.

¹⁾ *Calyt* bet. draagbed, Fr. *châlit*, It. *cataletto*, Lat. *catalectus*. Zie Diez, *Wtb.* I, 118. Vgl. Oudemans, *Bijdrage*; *Brab.* Y. II. 4041 en *Troyen* f°. 139v.:

Levende sceen hy tot diere tyt,
 Men en setten op een *calyt*....
 Dat *calyt* was herdé rycke,
 Van yvoren ghemaect sekerlicke.
 Die stapelen waren wel besneden....
 Gulden sponden aen die bancken.
 Die sponde was, als ict (Hs.: ic se) bekande,
 Van enen groten visschetande.

- Die hem qualicke besaghen,
 Ende daertoe vier knapen mede,
 Die daer laghen op die stede.
- 10955 Eurialus sloechter viere;
 Ghelyc twee hongherige diere
 Ghinghen sy die lude verteren;
 Daer en mocht hem niemant verweren.
 Sy hadder meer gheslaghen doot,
- 10960 Mer Nisus sprac: „Het is domheit groot;
 Het is by den daghe, gawy int wout.”
 Eurialus dient hertte was stout,
 Nam enen helm, die ghinder lach,
 Die Messapus te draghen plach,
- f°. 266r. 10965 Ende tyde te woude wert.
 Mittien quamen ter selver vaert,
 Doe sy schieden uyten tentten,
 Een deel ghevaren van Laurenten,
 Drie hondert wel in eenre scare.
- 10970 Volcens was hem leitsman dare;
 Hy versach se henen gaen.
 Te hem wert riep hy saen:
 „Ontbeit, ghy heren daer besyden!
 Segt waer ghy wilt henen tyden,
- 10975 Of wie ghy syt, eer ghy gaet voert.”
 Ende sy en antwoorden niet een woert,
 Mer sy vloen te bossche wert.
 Die riddere volgden hem ter vaert,
 Mer sy ontliepen mit groter spoet
- 10980 Doer dat dicke wout te voet.
 Daer sinder stont Romen die stat,
 Daer en was doe wech noch pat.
 Nisus die was al ontgaen.
 Eurialus die wert al ontdaen,
- 10985 Want hi verloes al synen wech.
 Nisus riep lude: „Nu sech,
 Waer bistu, lieve gheselle, bleven?
 Ic vindy, of het cost my tleven.”
 Nisus keerde danen hy quam.
- 10990 Mittien hoerde hy ende vernam
 Wynen iaghende haer ende daer. ¹⁾

10962. Hs.: diet. — 67. Hs.: scheyden. — 81. Hs.: stont ontbr. — 91. Hs.: iaghede.

¹⁾ *Aen.* IX. 394:

Audit equos, audit strepitus et signa sequentum.

- Tierst dat hy syns wert ghewaer,
 Hilt hy syn hant ter mane wert.
 In syn hert wert hy vervaert,
 10995 Ende riep: „Ghy moet my gonnen,
 Ghy die suster syt der sonnen,
 Te besien dat ic doe.”
 Synen boghe haelden hy toe,
 Ende scoet daer enen baroen
 11000 Onder hem, ende hiet Sulmoen,
 Dat hy van den ors vel.
 So deed hy daertoe also wel
 Enen anderen Ruselien.
 Niemandt en conde ghesien,
 11005 Wiet hem deet of wan het quam.
 Als Volchens dat vernam,
 Beiten hy ende trac syn sweert
 Ende liep te Eurialus wert,
 Ende seid: „Hier en duyt gheen scelden,
 11010 Du moets alleen ontghelden
 , Die doot van desen, vaer alst vaer.”
 Doe Nisus des wert ghewaer,
 Woud hy hem niet langher decken.
 Hy riep: „Coemt te my, ghy reken.
 11015 Hy en heeft niet misdaen,
 Ic wast diet deed, sonder waen;
 Ic heb der doot wel verdient.”
 Aldus mynden hy synen vrient,
 Dien hy voer hem selven mynde.
 11020 Mer Volchens, die hem niet en kende, ¹⁾
 Stac Eurialus te dien tyde
 Metten sweerde doer die syde.
 Doot viel hy voer Nisus oghen,
 Dies niet en mochte wel ghedoghen.
 11025 Ghetaghens swerts, valle alst valle,

11019. Hs.: Die hy. — 20. Hs.: Mer Nisus.

Het duistere woord *wynen* zal dus, als het in orde is, de onverklaarde woorden voor paard (*wals, staf*) met één vermeerderen. In *Vad. Mus.* III, 30 vinden wij herhaalde malen het woord *wijnen*, maar het verband verspreidt zoo weinig licht over de beteekenis, dat ik die plaatsen niet met deze durf vergelijken.

¹⁾ ib. 420:

Saevit atrox *Volcens*,
 simul ense recluso
 Ibat in Euryalum.

- Liep hy doer die ander alle.
 Volchens sloech hy ende el engheen,
 Hy was die hem deed ween;
 Mer hy sloech saen na hem.
- 11030 Nisus seid: „Wolf, nu nem
 Den loen van mynen groten rouwe,
 Om dattu my hier doets scouwen
 Die doot van mynen lieven gheselle.
 Nu maect u stap in die helle.
- f°. 266v. 11035 Wreecke ic hem, so en roecke ic niet,
 Wat myns lyfs daer na ghesiet.”
 Volcens sloech hy daer tien tyden
 Ontwee beid syn syden.
 Daer verwan hy synen viant,
- 11040 Mer selven bleef hy daer al te hant.

S L O T.

- f°. 283v. Heer was hy (*Eneas*) meer dan veertich jaer
 In Laciën oec daer naer,
 Als ic in Virgilius las.
 Als hy out van daghen was,
- 11045 Wan hy enen soen, hiet Sisamus;
 Ende synen soen Aschanius
 Maecten Alba, die goede stede,
 Die synt Romulus heiten dede
 Romen, naden name syn.
- 11050 Aldus dan syn die Latyn
 Comen vanden Troyenen,
 Ende alle die keiseren, die croen spienen
 In Romen, synt daer af gheboren.
 Het was voerseit langhe te voren,
- 11055 Dat die Troyen haren noot
 Verwynnen souden, al was hy groot.
 Dese meer ghinc veer ende wyde;
 Daer quamen die Troyen te stryde,
 Die in menich lant waren katyve.
- 11060 Haer kynder ende wyve
 Quamen daer oec van Achesten,
 Ende ridderen van mengher vesten,

Van Creten, van Pergama,
 Uyt Griecken veer ende na.
 11065 Doch dat sy maecten een scaer,
 Over die berghe seynden sy se daer;
 Daer was Vranc af hoeftman.
 In Vrancryc was hy, die wan
 Yerstwerve coren ende wyn
 11070 Op die edel ryvier den Ryn;
 Noch heitet lant na synen naem.

11068. Hs.: die yerst die wan.

